

TÁTRAKALAUZ.

Utmutató

a Magas Tátrába s a Tátravidéki
fürdőkbe

A Magyarországi Kárpátgyesület közreműködésével
szerzette

Dr. Szontagh Miklós

kir. tanácsos

3 TÉRKÉPPEL

A Kassa-Oderbergi vasut támogatásával
kiadja

SINGER és WOLFNER BUDAPESTEN
Andrássy-ut 10.

BUDAPESTI HIRLAP NYOMDÁJA.

ELŐSZÓ.

Singer és Wolfner könyvkiadó cég felhívásának engedve, bocsátom közre e művet. Lényegben nem más, mint a mult év végén „*A Magas Tátra és hegyvidéke*“ címen megjelent művemnek kisebb, tömörített átdolgozása. Hogy tágabb körben ismertebbé tételék a Magas Tátra s annak környéke, szükségessé vált, kisebb alakban s lényegesen olcsóbb kiadásban összefoglalni mindazt, a mi a turistát és a fürdővendéget érdekli. Tekintettel voltam a Kassa-Oderbergi vasut magyar vonalaira s az általa üzemben tartott vicinális vonalakra, melyek lehetővé teszik, hogy a turista könnyű szerrel eljusson mind oda, a hová eddig csak nagy fáradsággal, időveszteséggel és anyagi áldozattal tudott eljutni. S ezen szempontokból kibővítettem a kört, mely eredeti munkám tárgyául szolgált. Belevontam Kassa, Eperjes vidékét egyfelől s Zsolna—Árvavár vidékét másfelől.

A ki jobban érdeklődik a részletek iránt, az azokat meg fogja találni nagyobb monografikus művemben.

E helyen újból leróvom azok iránt hálám adóját, kik e munka megírásánál gazdag ismeretükkel támogattak. Ilyen első sorban a cs. és kir. katonai

földrajzi intézet, mely legnagyobb készséggel rendelkezésemre bocsátotta a mult évben eszközölt felvételeit s magassági méreteit; ilyen a magy. kárpát-egyesület, Dénes Ferenc tanár, a Magas Tátra ezen kitünő ismerője, Fischer Miklós főgymn. igazgató, dr. Pelech János, dr. Szontagh Ábrahám s. m., kik közvetve, vagy műveik által közvetlenül, becses anyaggal gyarapították e Kalauzt.

Ujtátrán, 1896. május havában.

A szerző.

I. ÁLTALÁNOS RÉSZ.

A túristaság lényege, haszna és jogosultsága.

Miként az erős atmoszférikus rázkódások váratlanul csapnak le, látszólag minden rendszer és belső rugó nélkül, épp úgy támad fel időről-időre az emberek lelkében a vándorlási ösztön, a nélkül, hogy tudnók, mi birta őket a nagy útra. Ilyenek voltak az ősmagyarok, a húnok többszörös vándorlásai. Lehet, hogy nemzetgazdasági válságok, a megélhetés és vagyonszerzés nehézségei indították utnak. Ki tudná megmondani? Máskor kisebb-nagyobb néptömegek telepítés céljából lettek mozgósítva. Ezek sorába valók az erdélyi szászok, a szepesi, bányavárosi, bácskai és bánáti németek. Legujabban a nyomor kergeti a szegény munkás népet át az oceánon Amerikába.

Úgy a nagy, mint kisebb népvándorlások közös jellemvonása a nyugatfelé vonulás. Ázsia, az emberiség bölcsője, ősi hazája, a mesebeli paradicsom vidéke nem vonzotta soha sem az embereket a bevándorlásra. Ezek nyugaton sejtettek új földet. Ennek felfedezésére indultak és azt meg is találták.

A mi a nagy néptömegek összességében mint vándorösztön észlelhető, ugyanaz meg van minden ember egyéniségében is kifejezve. Időről-időre elfog bennünket az utazási vágy, a minthogy a mindennapi munka után is szükségét érezzük a sétának. Ez adja meg a korrektívumot a szellemi és irodai munkára utalt ember testi egyoldalúságainak egyensúlyozására.

A túristáskodás nem időhöz, órához kötött divat,

hanem bizonyos élethivatás mellett valóságos szükséglet, természetes gyógyeszköz, mely az emberek spontán hajlamaiból csaknem öntudatlanul fejlődött ki, s mint ilyen mindenha fenn fogja magát tartani.

A ki vissza tud emlékezni egy emberöltő előtti idők eseményeire, az tudja, hogy nagyapáink élete, foglalkozása, gondolkozása, sőt szórakozásai is sokkal nyugodtabb hangulatban folytak le, mint a jelenkor embereié. Apáink kimért, egyszerű és természetes életmódja és rendszeres, jóformán órára szabott munkája nem vette igénybe nagyobb mértékben idegrendszerüket. Azt a szenvedély és kapzsiság mérge nem mételezte. Ellenben a mai kor munkája és élete izgalmas jelenetek gyors váltakozása, valóságos küzdelem a létért, melynél éles kombináción kívül a döntő pillanat alakulásainak gyors felhasználása adja meg a sikert.

A világesemények híre a távíró és távbeszélő segítségével villámgyorsan terjed szerteszét. A politikai és nemzetgazdasági alakulásokat az emberek saját hasznukra aknázzák ki. A ki gyorsabban áll elő a kínálattal, az előbb végez. De a távíró éjjelt nappallá tesz s a pénzsóvár gentlemannak még akkor sem enged pihenőt, midőn a szegény kézműves már kiérdemelt álmát aluszsza.

A haladó korral, mindennapi munkánkkal mind szűkebb pályamederbe szoríttatunk. Dolgoznunk kell nagyobb izgalmak és fáradtságok közt. S munka után az élvezetek a színházban, a zene- és klubélet, a lukullusi asztalörömök inkább idegizgatók, mint nyugtatók.

Ezen szünet nélküli munkálkodás, igaz, a mai kor bámulatos sikereit eredményezte. De az izgalmas munka a testi és szellemi erő gyors kimerülését vonja is maga után. Idegesség, ideggyengeség, az időelőtti nyugalomba vonulásnak szükségérzete áll be oly korban, a melyben elődeink még teljes munkaerőben állottak.

A modern kultúra betegeit az orvos nem vizsgálja fizikai műszerekkel, a diagnosztát nem állapítja

meg vegyi kémszerek és górcsővi vizsgálatok útján; de a javaslatba hozott gyógyhelyet sem taksálja gyógyvizeinek analízise szerint. Mentül ellentétesebbek, mentül egyszerűbbek a viszonyok, melyet a gyógyhely felülről, annál hatásosabb az a kultúra betegére. A tiszta, hamisítatlan természet, egyszerű életmód, az agy pihentetése, a fizikai munka fokozása a kifáradásig, de nem kimerülésig, mindennapi séták, nagyobb kirándulások, sőt fárasztó hegymászások, lovaglás, vadászat, úszás, evezés, ezek az igazi gyógyszerek, melyek a kultúra betegét meggyógyítják. Ez különösen az eszmék és érdekek tágas körében mozgó szellemi munkásokat illeti, államférfiakat, ügyvédek, mérnököket, orvosokat, tanárokat, írókat, művészeket, kik hivatásukban teljes odaadással, lelkesedéssel, sőt szenvedéllyel járnak el.

Ha tehát testi és lelki bántalmak oka a rendellenes életmód, a szellemi túlerőltetés, kedélyrázkódtatások és hiányos, vagy elégtelen testi mozgás a szabadban, akkor fel kell mennünk a havasok magaslataira, a tiszta, idegéltető ritkított levegőbe s testgyakorlatainkat fokozott arányban kell folytatni. A módszerüleg gyakorolt hegyjárás úgy a vérképződésre, mint az idegéletre feltűnően jó hatással lesz s csakhamar vissza fogja adni a testnek a hiányzó rugékonyságot s a léleknek a frissességet, a kedélynek a nyugodtságot.

S ha mindezek után annak tudatára jöttünk, hogy a mai kor sajátos küzdelme a létért mennyire hátrányos az emberi szervezetre, ha szemlét tartunk a beteges állapotok egész sorozatán, melyet a modern kultúra okoz s ha meggondoljuk, hogy ezek ivadékról ivadékra mind súlyosabb örökösödési hajlammal nehezednek reánk, úgy a túristáskodást örömmel kell fogadnunk.

Valóságos áldás, hogy az utazás a hegyek felé divattá lett s férfiasabb, erélyesebb alakjában, mint alpinsport sokaknak szenvedélyévé vált s hogy e szép hazában van hová utaznunk.

A Központi Kárpátok hegyrajza.

A Központi Kárpátok az éjszaknyugoti Kárpátok láncolataihoz sorakoznak, ama újabb keletkezésű hegynyújtványokhoz, melyek a Duna és Morva medencék által megszakított, de ezekkel ugyanazon geológiai alkotást feltűntető keleti Alpoknak folytatásai.

A Központi Kárpátok nyugoti határát Rózsahegytől Alsó-Kubinig húzódó keskeny völgy képezi, feljebb az Árva-folyónak folyton szélesbedő medre, mely Alsó-Kubin és Jablonkán át az Árvadunajeci vízválasztóig ér. Az éjszaki határvonalat a Dunajec széles völgymedencéje képezi, a vízválasztótól Vörös-Klastromig. Innen Gnezdáig azon harántvölgy, mely Koronahegyfürdön, Lipniken, Kamjonkán át vonul.

Kelet felől a Központi Kárpátokat a Poprád völgye határolja, Gnezdától Busócon, Bélán és Késmárkon át Poprádig.

A déli határ Poprádtól a Poprádi és Vágvölgy mentén Rózsahegyig húzódik. A déli és éjszaki határvonal csak hosszvölgyekben húzódik, a keleti és nyugoti részint hossz-, részint harántvölgyben. A déli határvonal magasabb az éjszakinál, a keleti a nyugotinál.

Ezen határokon belül kiemelkedő Központi Kárpátok hossza 96, szélessége az előhavasokat is hozzászámítva 46 km. Miután a nyugoti és keleti határvonal nem merőben éjszokról dél felé, hanem éjszakkeletről délnyugot felé húzódik, e szerint az egész hegytest 4416 □km.-nyi parallelogrammot képez.

A Központi Kárpátok belső magvát gránittömeg képezi, s teljesen el van szigetelve. Ezen gránittömeg déli lejtője nincs újabb keletű üledékes közetrétegektől fűdve, ellenben az éjszaki oldalon a gránitmag felé magasra tornyosulnak fel az eocén rétegek. A Központi Kárpátok e szerint az úgynevezett „egyoldalúlag kifejlődött hegységekhez” tartoznak. Tiszta lánchegység, mely redőzés folytán keletkezett. Ezen földredőzés délről éjszak felé ható többszöri erős oldalnyomás által keletkezett. Hosszcsapása ennél fogva nagyobb részt keletnyugoti, keleten a Magas-Tátrában és nyugoton a Chocs-láncolatban azonban egy kissé délnyugotról éjszakkeletre eltérő.

Az ezen határok közt fekvő hegycsoportok szoros domborzati, és még szorosabb geotektónikai összefüggésben állnak egymással. Ennek dacára e részek mindegyike annyi különbségeket mutat, hogy az egymás közti határvonalak könnyen húzhatók.

A legnyugatibb a *Chocs-láncolat*. Magassága közepes és legnagyobb részt krétadolomitból van felépítve. Nem szakad meg hirtelen, hanem éjszaki háta mögött folytatást talál s egyszersmind az éjszaki lejtőnek fedujét képezi egészen a Dunajec-folyó mélyedéseiig.

Sokkal magasabb és egészen más kőzetanyagból van felépítve a *Liptó-árva-galiciai Tátra*, mely ettől egészen eltérő hegyalakzatokat tüntet fel. Magva gránit, gneisszal vegyítve, mely magvat mesozoikus korszaku rétegek szegélyeznek. A harmadik rész a *Magas Tátra*, melyet nyugoton a Kopróva- és Tichavölgyből a ferde csúcsú Kriván vezet be. E mögött folytatódik ismét a második rész, mely egészen a Bialka-folyóig visz. A Magas Tátra végét a Bélai mészhegyek képezik, melyek a Belpatakba hirtelenül és meredeken lejtősödve esnek le. A Magas Tátra az egész láncolatnak legmagasabb, legszaggatottabb és ennél fogva legvadabban kinéző része. Déli lejtője gránitból áll s ezen a Kriván tövén keskeny gneiszöv fekszik. Éjszaki oldala a Sirokán és a Javorina-bélai láncolaton a diasztól

a krétaig, sőt az alsó eocénig érő üledékes rétegeket tartalmaz, melyek változatos alakzataival a szemlélő figyelmét kellemesen kötik le.

A negyedik rész a *szepesti Magura*, szerény, egyszerű hegyhát-formában elhúzódó csapás, mely szorosán a Magas Tátra csapásához simul, és keletkezését szemelláthatólag ugyanazon emelő vagy jobban mondva a redőző erőnek köszöni. Anyagát túlnyomólag közép és fiatalabb eocénrétegek képezik. Elején, a Pálenica-hegykúpon és végén, a Ruzsbachi hegységek régebbi, mesozoikus rétegeket találunk a triasztól a krétaig. Evvel, valamint csapásával a Központi Kárpátokhoz való hozzátartozását mutatja, holott a Magura keleti végén lévő Gnezda-folyvárki hágón és völgyön túl egészen más, ettől derékszögben eltérő csapásban húzódó, tehát már kelet-kárpáti jelleget mutató láncolatokat találunk. A Központi Kárpátok eme négy részre való tagoltságát legszembetűnően lehet kivenni a Kecskehegyről, mely a Batizfalvi vasúti állomástól délre fekszik.

1. A *Chocs-láncolat*. Kezdődik a Rózsahégykubini völgyszakadékkal és elnyúlik a Szucha- és Sztudena-patakok völgyéig. Nyugot felé sorakozik hozzá az alacsony Hrdosin-hegység, ezen túl pedig a Tátra-Kis-Kriván gránittömege, keleten a Liptó-árvai Tátra.

A 25 km. hosszú és 18 km. széles Chocs-láncolat csapása délnyugot-nyugotról északkelet felé irányul, hasonlít tehát a Tátra-láncolat csapásához, csak hogy ez inkább délről északra irányul. A Központi Kárpátok specifikus jellege már ezen közép-hegységben is érvényesül. A Vágvölgy mélyedésében u. i. csak kevésbé magasan s meglehetősen enyhén emelkedő eocén-, tehát fiatalabb korúrétegek képezik a hegység tövét, mely alól, északra meredek sziklás falakban hegycsoportunk legrégebbi rétegei, sok száz m.-nyi magas kúpokká feltornyosulva tűnnek elő, hogy aztán még tovább északra, fiatalabb rétegeknek adva helyt, megint gyorsan súlyedjenek alá egy hosszú völgyvonalba, melyre egy széles, lapos, patakoktól szelt alacsony eocéni hegyvonulat követke-

zik, mely az Árva-folyóig ér. A tulajdonképpeni domináló hegyláncolat mesozoói rétegekből van felépítve, 3—8 km. széles és közepes magassága nyugoton 1300, keleten 1000 m. Több helyen mély, pittoreszk alakzatú sziklavölgyek szakítják meg. A gerinc felett emelkedő kúpok magassága keleten 1100—1373 m., nyugoton pedig 1613 m., mely utóbbi magasságot a Chocs éri el.

A Chocs-láncolat geológiai alkotása elég egyszerű. Középső csapásában vannak a legrégebbi rétegek: triaszféle dolomit-, mészkő-, márga- és kösseni rétegek legalul, melyeken aztán lias- és juramészkő-rétegek nyugszanak; legfelül következnek krétakorszakbeli mészkő- és Chocs-dolomitok. Triasz-korszakbeli rétegek egész a juraféléig csak csekély mértékben kerülnek felszínre. Az uralkodó kőzetek a krétakorszakbeliek, melyek dél felé a helység régibb magva felé emelkednek. Erre következnek éjszak felé hosszú övben eocén-féle sötétszínű menilitpalák, melyek a Központi Kárpátok hosszában egészen Landokig, a Magas Tátra keleti végéig folytatódnak és csekély ellen állásuk folytán völgyképződésre adtak alkalmat. Az ezen övben fakadó patakok dél felé való folyásukban a Chocs-láncolat mesozoói krétaövét keresztültörték és abban pittoreszk völgyhasadékokat vájtak ki, melyek közül legnevezetesebbek a kvacsániak és a proszékiek. A menilit-rétegre következnek a fiatalabb eocénhomokkő-rétegek, az u. n. Magura-homokkő, melyekből a fentemlített éjszaki hegysor gerince és kúpjai állnak. A déli völgyből 200—450 m.-rel kiemelkedő hegyhátnak éjszakeleti határát a mély Sztudena-völgy képezi, mely már a Kárpátok gránittömegében veszi kezdetét. Éjszaknyugot felé őt oldalágat bocsát ki, melyek az Árva-folyó völgyében végződnek. Mindkét eocén-homokkő szegélyöv folytatása ama eocéni körívnek, mely a Tátrát minden oldalról körülveszi, és míg az éjszaki oldalon hegységet alkot, addig déli lejtőjén ennek csak lassan emelkedő tövét képezi.

A Chocs keleti oldalán húzódik a több mint 6 km. hosszú Lucskivölgy, melynek déli bejárásánál a meleg forrásairól nevezetes Lucskigyógyfürdő van.

2. A *Liptó-árva-galíciai Tátra* (Nyugoti Tátra). Csapása első felében nyugot-keleti, magassága tete-

mes, s egészben véve e hegység már havasi jelleget ölt. Főgerincének iránya a gránitos mag irányának megfelelőleg az első 20 km.-nél nyugot-keleti, nyugoti kezdetén egy kis kiöblítéssel észak felé; a következő 20 km.-nél a mélyre bevált Ticha-völgygyel párhuzamosan először északkeletre, azután megint keletre fordul, míg a Voloszin végén kelet-keletészakra folytatódik és a Bialka-völgybe hanyatlik. Egész hossza 40 km., szélessége 16 km.

A Liptó-árva-galíciai Táttra határa nyugoton a Kvacsán-Zubereci völgyvonal, délkeleten a Béla-Koprovavölgy, északnyugaton a Bialka-Roztokavölgy. Ezen határokon belül a gerincmagasság nyugoton 2000 m., közepén 1900 m., s keleten 2050—2100 m. Nyugaton a 2250 m. magas Bisztra, közepén a 2128 m. magas Krzeszanica és keleten a 2293 m. magas Svinnica a legmagasabb csúcsok; a legmélyebb hágó az 1689 m. magas Ticha-hágó.

A Nyugoti Táttra déli hegygerince gneisz- és gránitból, éjszaki előhegyei pedig sokféle üledékes rétegekből állanak, menilit- és alsó eocéni numulitrétegektől kezdve a diasz-féle vörös homokkőig. A gneisz-gránitos hegység alsó déli lejtőjén a gneisz, gerincén pedig a gránit túlnyomó.

A Nyugoti Tátrában a gneisz-rétegek a laposan hozzájuk simuló eocén-homokkőrétegek alól meredeken törnek elő. Ezen gneisz rétegek, melyek csakhamar gránittal váltakoznak, egyenletesen, de meredeken emelkedő, buja növényzettel borított lejtőket és kerekded, ritkán csúcsos kúpokat képeznek. A völgyek mélyre vannak vájva és egészen a vízválasztó főgerinc alá húzódnak. A völgyek felső részeiben, kivált katlanszerű végeiben jégkorszakból eredő morénatörmelék és morénagátakat találunk. Keskeny, szaggatott hegygerincek és szédítő mélységű falak itt ritkábbak, mint a Magas Tátrában.

A völgyeknek circus-alakú kitágulásai a Nyugoti Tátrában ritkák s katlanaiban gyéren fordulnak elő havasi tavak. Egész éven át tartó hómezőket itt csak az éjszaki oldalon találni. Kivételt képeznek az

éjszaki lejtők, kivált a Voloszin éjszaki lejtője, melynek egész zord, meredek, sziklás, bozzáférhetetlen, tavakkal és hómezőkkel tarkított külseje egészen a Magas Tátrára emlékeztet.

A gránittömb déli és éjszaki lejtőibe mélyen bevált patakmedrek nagy fokú erosióról, s magas korról tanuskodnak. A kereszt-hegygerincek itt nagyon hosszúak és a rajtok lévő kúpok sokkal magasabbak, mint a vízvásztó főgerincén lévő. Ilyen a 2250 m. m. Bisztra, a 2189 m. m. Jakubina, a 2184 m. m. Visoki vrch, az 1953 m. m. Rásztoka és a 2054 m. m. Velka kopa, melyek a mellékgerincről emelkednek ki. Ellenben a főgerinc legmagasabb csúcsa, a Bani-kov, csak 2178 m. magas.

A déli lejtő hét völgyei nyugotról kelet felé számítva a következők: Jaloveci, Szmracsinkai, nyugoti és kelet-Pribilina, Kamenisza, Ticha és Koprova-völgy. Leghosszabb a 13 km. h. Ticha- és a 12 km. hosszú Koprova-völgy, melyek legjobban éjszak felé nyomultak. A Ticha- és Koprova-völgyből jön a rohamos folyású Béla-folyó, a Ticha-völgyön át van a legkényelmesebb átjáró az éjszaki oldalra Zakopáneba.

A Nyugoti Tátra éjszaki lejtőjén keskenygránit- és gneiszt-övet s szélesebb, üledékesrétegekből fölépült övet találunk. A két öv között mindenütt völgy- vagy hágómélyedést találunk. A gránitos keresztágak itt rövidek, 1—4 km. hosszúak a völgyek a vízvásztó alatti legmagasabb végükön széles teknőkké bővülnek ki, melyek a Rohács és Voloszin éjszaki lejtőin meredek falaktól vannak környezve.

A legtrikább geológiai jelenségek egyikét, mely az Alpok és Kárpátok ismeretvilágában előfordul, Goricskova-hegyháton találjuk, Zakopáne és a Ticha-völgy között. E hegy egy teljesen elszigetelt gránit-területet képez. A hegyháton délfelől, legalul gránitot, azután diaszi homokkövet, felette különféle triaszi és liaszi rétegeket találunk, körülbelül a lejtő közepéig. Innen tovább a gerinc felé haladva, ugyanazon rétegek, de megfordított sorrendben fordulnak elő, tehát legalul

kösseni rétegek, legfelül pedig diasz és rajta nyugvó gránit. Itt tehát óriási túlredőzéssel, vagy kettős redőzéssel s egymásra tolódással állunk szemben, a milyen kisebb mértékben a Sirokán is, Javorinától délre fordul elő. Ezen ritka geológiai tüneménynek első megfigyelője és megmagyarázója dr. Uhlig Viktor prágai műegyet. tanár volt. A diasz-féle vörös kvarcitok és márgák után következnek az üledékes övben chronológikus sorrendben: triaszi dolomit, felsőmészkö, tarka márga és kösseni rétegek, azután liaszhoz tartozó gresteni rétegek és foltos márgák, a júra-féle vörös és fehér krinoid mészkö továbbá kréta-korbelti neocomi aptychus-mészkö és Chocs-dolomit, végre eocéni numulit-mészkö tömördek kőületekkel és sötétkék menilitpala, mely kréta-féle és eocén-féle képződmények a Chocs-csoportban lévőeknek folytatását képezik. A menilitrétegek itt is völgyképzők, és ily szélesre kitágult völgyben fekszik Zakopáne. A menilit-mélyedésen túl következnek még Magura-homokkőből alkotott alacsonyabb hegyhátak, melyek nyugot és kelet felé hasonnemű homokkő-hegyhátakkal függnek össze. Külsőleg a Fekete- és Fehér-Dunajecz, s a Bialka-folyók által szakokra van taglalva.

A fentemlített mesozoikus övnek kronológikus sorrendben korántsem felel meg a helyrajzi sorrend is, mert a rétegek látható sorrendje ismétlődik. Feltűnik a középső övben a júra-féle keménycrinoid-mészkörétegek, azok meredek falai és szirtcsúcsai, péld. az 1900 m. m. Gewont, a Czerwonywierch 2126 m. m. északi és déli lejtői, az 1826 m.-nyi Kominy-Telkowe, az Uplaz sziklafalai stb.

Jellemző az északi oldalon lévő üledékes rétegvölgy magatartása a patakokkal szemben. A gránithát-ról lefolyó számos vízér a keskeny diaszövben nagyobb patakokká egyesül, hogy az üledékes kemény rétegeket mélyre bevájt és meredekfalú völgyoszorulatokban, egyesült erővel áttörje és a hegység tövén elnyúló hosszvölgyben szabadba jusson. Ez utóbbi völgyben egyesülnek velük az üledékes területen keletkezett patakocskák is. Ilyen az Oravica, a Fekete- és Fehér-Dunajecz, melyek mint tekintélyes folyócskák kerülnek ki a hegyekből, nagymennyiségű fehér gránitgörelt sodorván magukkal. Völgyek között, pittoreszk részletekben leg-

gazdagabb a Koszcieliskó-völgy. De többi társai is, mint a Pancysta-, Suchawoda-, Kondratova-, Jarzembica- és Bobrovec-völgy, tanulságos betekintést engednek a hegység szívébe.

3. A *Magas Tátra*. A Központi Kárpátoknak nevezett egész hegyláncolatnak legmagasabb, legimpozánsabb és legbámulatosabb alakzatú része a Magas Tátra. Hossztengelye délnyugot-nyugoton a 2496 m. magas, hirtelenül a Koprova-völgyből emelkedő Krivánnal kezdődik és kelet-keletéjszaken az 1947 m. magas Homlokoson végződik, mely a Kotlina-völgybe hanyatlik. A Koprova-völgy és az ennek éjszaki folytatását képező Rosztoka-völgy adják a Magas-Tátra nyugoti, 15 km. hosszú határát, mely délnyugatról északkeletre vonul. A Svinnicza- és a Miedzany-csúcs közötti vízválasztó is, melyen át a határvonal húzódik, 1900 m.-re süllyed és 3 km. hosszú depressziót képez, és így szembetűnően választja el a Magas-Tátrát a Nyugoti Tátrától. A keleti, helyesebben mondva, északkeleti határvonalat a Magas Tátra és az alacsony Magura-gerinc között a Kotlini, Zsdjári és Podspádii völgyvonulat képezi, melynek hossza szintén 15 km. A Magas Tátrának 30 km.-nyi hossz-tengelye ennél fogva nem tisztán nyugot-keleti, hanem délnyugotnyugot-északkeletkeleti.

A Magas Tátra belső geológiai strukturája azt gyaníttatja velünk, hogy délkeletről jövő óriási nyomás, mely a neogen korszakban működhetett, a már akkor létező, de valamivel alacsonyabb Tátra gránit-tömegét valamivel előbbre északnyugot felé, a Voloszinlanc felé tolta, úgy, hogy a Magas Tátra, északnyugoton hatalmas ellenállásra találván, még nagyobb magasságra torlódott fel és hegytömegének még fel-tünőbb szakadozottsága keletkezett. E nyomás magát a Voloszin-lancot is kissé északnyugot felé tolta, magasabbra emelte és sziklalejtőit, valamint kúpjait szaggatottabbakká tette. Vidékünk ezen utolsó jelentékenyebb földmozgása a legszorosabb összeköttetésben áll az eperjestokaji trachytláncolatnak vulkánikus működésével, mely működés az alföld felső tiszavidéki

részének süllyedését vonta maga után. A magyar alföldnek geocentrikus mozgása, különféle korszakokban ismétlődött süllyedése hozta létre a föld felszínéhez közel működő óriási oldalnyomást, mely az alföld széleit köröskörül ráncokba nyomta össze s az alföldet körülfogó Kárpát-hegyrendszert létesítette. A Lőcse-lublói hegységnek keletkezése is, melynek hossz-tengelye a Magas Tátráéval teljesen párhuzamos, ugyanazon időbe tehető. A délkeletről jövő hegyalkotó nyomásból magyarázható meg legtermészetesebben a Magas Tátrában tapasztalható azon jelenség, hogy csúcsai mind éjszaknyugatra való hajlást mutatnak, hogy az éjszaki lejtőn lévő völgyzárulatok sokkal mélyebbek és meredekebbek, mint a déli lejtőn, hol a völgyek emelkedése az egész völgy hosszára osztódik fel úgy, hogy legeslegvégén a főgerinczárulat sokkal alacsonyabb mint a megfelelő éjszaki oldalon lévő. Innen van az, hogy a déli Tátra-tavakat sokkal nagyobb magasságban találjuk, mint az éjszakaiakat. A rendkívül nagy nyomás a Magas Tátra éjszaki üledékes övének rétegeit is a Béla-javorinai hatalmas hegyláncra tornyosította fel. És ugyanezen nagy erő okozta, hogy a gránitmagot délről övező szedimentér rétegek ezen gránittömb előnyomulása következtében keletkezett ürbe mintegy besüllyedtek, hogy tehát a Magas Tátra hatalmas gránittömege minden előhegyek nélkül közvetlenül a Poprád mélyedéséből szédítő magasságba emelkedett.

A Magas Tátrának és a szomszédos Magurának csapása párhuzamos a Lőcse-lublói hegyhátak csapásával, míg a Liptó-árvi Tátra párhuzamos a Lőcse-lublói hegyhátak csapásával, míg a Liptó-árvi Tátra párhuzamos a Gyömbér-Királyhegy láncolatával. Ez egy régibb földmozgató erőnek eredménye, amaz egy újabbé. Az egységes gránitmagvat különböző időben működő oldalnyomás tolta felszínre. A régibb, egyenesen délről jövő, a Központi Kárpátokat és a Gyömbér-láncolatot magasra felemelte; az újabb, délkeletről jövő nyomás a gránittömbnek csak keleti felét

tornyosította fel a mostani magasságra és létesítette a Lőcse-lublói hegységet is.

A Magas Tátra hossza a Koprova-völgytől a Kotlina-völgyig 30 km. szélessége 14—15·5 km. Nyugoton a Magas Tátra gránitmagva összeolvad a Liptó-galíciai Tátráéval s itt legszélesebb. A keleti határon a Bélai mészkőhegység közetrétegei az eocéni Magurába is átcsapnak, s itt a finom élő Pálenicát (1172 m.) alkotják.

A gránittömbnek gerincmagassága 2250—2400 m. A gerinchorpadások 2360—2150 m.-nyire apasztották le a vízválasztót a völgyek irányában. A gránitövet az üledékes zónától elválasztó Kopahágó csak 1770 m. m. Magán a vízválasztón ülő csúcsok 2300—2620 m. magasak. A vízválasztótól kiinduló haránt-ágakat koronázó csúcsok pedig szintén 2350—2663 m. magasak. A mellékgerincek csúcsai a főgerincen lévőket magasságban fölülmúlják.

A főgerinc és a mellékgerincek a Magas Tátrában hosszúra nyúlt, keskeny, szaggatott tarajokat képeznek. A déli mellékgerincek a főgerinctől elválván, kezdetben emelkednek; azután rendkívül keskeny sziklatömbökbe feloldott hátat képezve, rohamosan és meredeken hanyatlanak. Később mindinkább szélesednek, meredekségben veszítenek s a szomszédos harántgerinc lejtőjével majdnem egybefolynak, úgy hogy a Poprádi völgybe lassanként átmennek. Klasszikus példát nyújt erre a Lomnici csúcs mellékgerince.

Az éjszaki oldalon lévő harántgerincek ellenben sokkal rövidebbek. A főgerincből külön kúpokat ritkán képeznek és hirtelen eséssel a sziklatatlanokban, vagy a völgyek belsejében véget érnek.

A Magas Tátra a gerinceknek alakulása szerint egészen más látványt nyújt a déli, s mást az éjszaki oldalon. Délről tekintve, csak a mellékgerinceken ülő legmagasabb hegyóriásokat látjuk, azok között itt-ott nagy távolban a hágókat, a főgerincet ellenben úgy szólva sehol sem látni. Azt a Poprádvölgyből közvetlenül emelkedő gigászi hegy-

kúpok fedik, melyek innen egész figyelmünket lekötik. Éjszakeről pedig két egymás mögé rejtőző gerincet látunk, melyen csak jelentéktelen kúpok ülnek és mely mögött magasabb, de távolságuknál fogva szintén nem nagyon imponáló csúcsok emelkednek. Ezen csúcsokban csak nehezen ismerjük meg a Lomnici és Gerlachfalvi csúcsot, a Koncsisztát és a Bibircset.

A Magas Tátra üledékes rétegei két, egymástól helyrajzilag teljesen elválasztott hegycsoportot képeznek: a Siroka csoportot és a Béla-Javorinai hegyláncot. E két hegycsoport és a gránitos hegység közé van beékelve egyrészt a Javorova völgye, másrészt a hátulsó Rézaknák völgye. Bámulatos fensőséggel emelkedik a Javorova völgy háttérében a gyönyörű alakzatú Jégvölgyi csúcs. A Siroka és a Voloszin, a Svisztuvka és a Hét gránátos végszakadécai közt terül el a Bialka-Poduplaszki völgy, melynek háttérében a széles alkotású Gerlachfalvi csúcs látható. Jobbra pedig, délnyugat felé látjuk a Halastó völgyét.

A Béla-Javorinai hegylánc domborzati alakzatait és geológiai összetételét legszembetűnőbben találjuk kifejezve a Kopahágón, ott, ahol a gránit a vörös permi kvarcittal találkozik. Az átmenetet a gránit és a permi kvarcit között vörösre színezett konglomerát képezi, biztos jelül annak, hogy permi korszakú tenger volt az, mely legeslegelőször mosta a gránithegy partjait. Ki tudná megmondani, hogy nézett ki akkor hegységünk?

Ritka geológiai tüneményt látunk a Siroka tetején. Ez, valamint Zamki nevű mellékkúpja gránitból áll, a Javorina felé lehúzódo lejtője pedig permi vörös homokkő- és triaszféle rétegekből. De ugyanazon homokkő a kúp keleti lejtőjén is fordul elő. Itt tehát a gránit az üledékes homokkőrétegre van feltolva, mi a délről jövő nyomásnak következménye és annak, hogy a későbbi erósió folytán a Tátra nagy gránittömegétől egészen elválasztott, úgy, hogy ma már mint valami óriási göröngy elszigetelve fekszik az üledékes rétegeken.

A Magas Tátra gránitos sziklagerincei rendkívül keskenyek, szaggatottak, lezuhanásra kész sziklatömbökre szétrepesztve. Hasonló alakúak a sziklacsúcsok

is, melyek ijesztően meredek gerincformákat öltenek, majd organasípszerűleg egymás mellé sorakozott szirtoszlopokból állanak. A Nyugoti Tátrában ellenben a kerekded, gyeppelel bevont gerincek és kúpok túlnyomók.

A Magas Tátra völgyei is nagyban eltérnek a Nyugoti Tátra völgyeitől. Az utóbbiakban, néhány kis tócsától eltekintve, nincsenek tavak, nincsenek tófalak, hiányoznak a hómezők, a görelymezők, hiányzik végre az óriási mennyiségű, a jégkorszakból eredő moréna-törmelék, mely majd a völgyek fenekét szerteszét borítja, majd a lejtőket óriási hosszgátakban kíséri. Itt-ott a jég hátán lehordott, hegymagasságu görelyrakásokat, fensíkokat, mélyedéseket és a völgybe meredeken leszakadó sáncokat alkot. A Nyugoti Tátra csak éjszaki, kivált éjszakkéleti völgyeiben mutat fel jelentékenyebb morénaképződéseket. A Magas Tátrában fordítva áll a dolog. Itt a déli lejtőkön sokkal hatalmasabbak a moréna-lerakodások. Ennek magyarázata abban található, hogy a Magas Tátra déli oldalán a völgyek magasabban fekszenek, mint az éjszaki oldalon és széles sziklakatlanokká tágulnak ki.

Ezen katlanok ma apró hómezőket tartalmaznak, de a jégkorszakban hatalmas hó és jégtömegek gyűlőhelyei voltak. Lejebb vonulva, e glecserek más völgyből jövőekkel egyesültek s a hatalmas jégárak a keskeny völgybejárat felé tódultak. Itt összeszorultak és emelkedtek, hogy aztán annál nagyobb erővel a hegység tövéen elszélesedjenek és a jég hátán lévő óriási mennyiségű kötőrmelék lerakódják. A jég már nem létezik, de a glecsermorénák még megvannak s majd minden völgy oldalán és alsó végén láthatók. És mióta a jégárak a völgyfalakról lezuhanó kötőrmeléket a völgyekből ki nem szállíthatják, azóta a falakról lezuhanó nagy mennyiségű törmelék a völgyek lejtőibe vésett árkok alján felhalmozódik s görelykúpokat képez.

A Magas Tátra völgyeinek jellemző sajátosságát képezik továbbá a hegyi tavak és a tófalak. A

Tátratavak (tengerszemek) több úton-módon keletkeztek. A legfelsőbb völgykatlanok besüppedése a jégkorbeli glecsereknek kivájó hatása alatt történhetett. Más helyütt a völgyek a morénák oldal- és homlokgátjai által eltorlaszoltattak és elzárattak. Végre a jégár alsó végének helyén medencék keletkeztek, melyekbe a jégár domború hátának oldalairól nagymennyiségű kőanyag hullott le és ez az öblöt elzárta. Az első csoportba számítjuk a magyar és lengyel Öt tót, a Hinczótavát, a Tengerszemet, a másodikba a késmárki Zöld-tavát, a Felkai és Poprádi tavat stb.; a harmadik csoportnak legnagyobbsszerű képviselője a Csorbai tó.

Az élő még most létező Tátra-tavaknak száma a katonai térkép bejegyzései szerint 114, melyekből a Magas Tátrára 105 esik. A legnagyobb a Wielki staw a lengyel Öt tó közül, 34·84 hektárral, a Halas tó 33 h., a Csorbai tó 20·40 h. A legmélyebbek a legfelsőbb katlanvölgyekben lévők, melyeknek mélysége 29—78 m., de a Csorbai tó is 20·7 m. mély. Általában az éjszaki oldalon lévő tavak nagyobbak és mélyebbek, mint a déliek. A tavak mind veszőfőleben vannak, a folyton leguruló kő és kavics temeti el. A Virágos kert egy volt tó helyén van; kis maradéka még most is látható. Több egykori tó feneke, mint a minőt a Kis-Tarpataki és Felkai völgyekben is találunk, letűnt mint tó és virággazdag rétekké változott. A tavak az elöttök lévő gőrelygátakkal, kőhorzsolásokkal, kerekded kúpokkal az egykori glecserek fokenkénti visszavonulásait jelzik. A glecserjégnek egykori vastagsága sok helyütt egész biztossággal kimutatható. A Tarajka p. hatalmas oldalmoréna; törmelékanyagának fekvését a helytálló sziklákon világosan lehet látni. A jégvastagság e helyen 100 m.-nél nagyobb volt. Nem csoda, ha ezen óriási jég-tömegek, a sziklavölgyeken lefelé csúszva, ezeket mindkét oldalt 100—200 m. magas völgyfalakká horzsolták. A Magas Tátrának ezen sajátága majdnem minden völgyben felismerhető.

Feltűnő sajátága a Magas Tátra völgyeinek

továbbá az úgynevezett tófalak. A völgyek emelkedése ugyanis nem történik állandó folytonossággal. Az emelkedés helyenként nagyon csekély, alig észrevehető, más helyütt meg magas és meredek; néha alig megmászható völgyzárulatokkal találkozunk, melyek helytálló sziklákból állnak. Ezen meredek, 200—400 m. magas völgyzárulatok mögött igen gyakran tavakra bukkanunk, innen ered a név „tófal”. A tófalak vagy egy és ugyanazon völgy záradékát képezik, vagy egy kisebb és egy nagyobb völgy találkozásánál fordulnak elő. A tófalakról lezuhanó vizek hatalmas, messziről is ezüst szalag gyanánt felismerhető vízeséseket képeznek.

A Magas Tatra völgyei mind a hegység zöme elé tolt, óriási mennyiségű köhalmaztól képezett magaslatokba mennek át, melyeknek vége nagyon meredeken hanyatlik. A völgyekből jövő, vízgazdag patakok a homlokmorénákban mély bevágást vájtak ki, melyben sokszor 1—2 kilom. hosszú, tajtékzó zuhatagokat képeznek, a mint ezt nagyon tanulságosan a Tarpatagnál és a Felkai pataknál láthatjuk. A homlokmorénák kötörmeléke, mely közt néha háznagyságu vándorkövet is látni, a Magas Tatra egész alját olyannyira fedi, hogy itt egyetlen egy helyen sem lehet látni a gránitnak és az üledékes rétegeknek találkozását. Volt tehát egykoron oly idő, melyben a Magas Tatra déli lejtőjét 900 m.-ig lefelé összefüggő jégpáncél körülvette, olyformán mint ezt ma is az Ujseelandi Alpoknál látjuk.

Az összefüggő törmelék-burkolatból és a dombokat képező moréna-magaslatokból azt lehet következtetni, hogy a mi hegységünkben is kétszeri eljegesedés történt: egy régebbi és nagyobb mérvű és egy újabb és kisebb kiterjedésű. A két jégkorszak közti időből, az úgynevezett jégmentes, interglaciális időből származhatik ama vízlehorotta patakvíves és durvaszemű, itt-ott porcellánföldben gazdag homok, mely a hegység legsalsóbb tövét, 800—900 m.-ig, fedi. A Tatra morénáinak elterjedéséből következtetve, a régebbi és nagyobb eljegesedés hóhatárát körülbelül

1500 m.-nyi magasságban, a későbbi és kisebb eljegesedés hóvonalát ellenben vagy 1700 m.-nyi magasságban keressük. Az első eljegesedéskor a Magas Tátra hóviszonyai hasonlóak voltak az Ujseelandi Alpok hóviszonyaihoz, mely hegységnek hóhatára, dacára annak, hogy Felső-Itáliának déli szélességében, de tengertől körülvelt és ennél fogva rendkívül nedves vidéken fekszik, már 1800—1900 m.-nyi magasságban van; a második eljegesedés idejében pedig hasonlóak lehettek a Tátra hóviszonyai a mai Montblanc hegycsoportéhoz.

Ha a Magas Tátra a Neuseelandi Alpok helyén állana, akkor 1900 m.-nél magasabb csúcsai, gerincei és völgykatlanai egész éven át havat viselnének és az utóbbiakból 1700—1600 m.-ig leérő glecserjég húzódnék le. Most, mint tudjuk, glecsereknek nyoma sincsen a Tátrában. A Tátra hóhatára nagyon magasan fekszik s 2300 m.-nél magasabban fekvő szakadékaiban a hó nyáron át is megáll. Kisebb, egész éven át kitartó hómezőket és hószalagokat 1900 m.-nyi magasságtól kezdve mindenütt találni, a hol a fal a szélnek útját állta s utóbbi nagymennyiségű havat összehordott. Az 1900 méternél magasabban fekvő tavak csak július hóban olvadnak fel egészen; mások, melyek részben árnyékban fekszenek, hűvös nyarakon fagyva maradnak. Ezek az úgynevezett jeges tavak.

A Magas Tátra déli oldalán lévő völgyek nagyobb számúak, de kisebb kiterjedésűek, mint az északiak. A határképező völgyeken kívül, tehát nyugoton a Koprován, keleten a Zsdjár-Kotlinai völgyön kívül, a déli oldalon a legnagyobb völgyek a Menguszfalvi, Nagy-Tarpataki és a Zöldtói völgy.

A Menguszfalvinak hossza 8 km., legnagyobb szélessége legfelsőbb végén $3\frac{1}{2}$ km. A Poprádi tónál kiágazik belőle a Menguszfalvi törmelék völgy, mely 5 km. hosszú és fent 3 km. széles. Az utóbbiból kiágazik éjszak felé a Sárkányvölgy és éjszakkelt felé két kisebb sziklás völgyfülke. A Menguszfalvi völgy éjszakkelti völgyfülkéje a Békás tavak

völgye, melyen át az út a Tengerszem-csúcsra visz. Ezen völgyterületen van összesen 9 tó; ezek közt a legmagasabban fekvő a Hinczói tó 1961 m., mely egyszersmind a legnagyobb, 19.11 hekt. A Menguszfalvi völgy középső részén és alsó végén folynak össze a vízben gazdag Poprád-folyónak forráspatakjai. A Poprád-folyó a Magas Tátrában a legnagyobb vízér. Eredeti déli iránya közvetlenül a völgy legalsóbb végén egy hatalmas, 7 km. hosszú végmoréna által keletre van terelve, és csak Mosztki volt fürészmalomnál fordul ismét délre, a Nagy-Rausch eredeti völgyébe.

Nagyságra nézve a második rangot foglalja el a Nagy-Tarpataki völgy, melyből vízgazdagságra nézve a Magas Tátra másodnagy patakja, a Tarpatak folyik. Ezen völgynek hossza $6\frac{1}{2}$ km., szélessége legfelsőbb végén 3 km., alsó részén, a Tarpatak-szállónál, $\frac{1}{2}$ km. Éjszaki oldalán a Zerge-szállóval szemben ágazik ki belőle a Kis-Tarpataki völgy, melynek hossza 8 km., alsó szélessége $1\frac{1}{2}$, felső szélessége az Öt tónál $3\frac{1}{2}$ km. Az Öt tó alatti tófal $\frac{2}{3}$ -ad magasságában ágazik ki belőle délnyugatra a $\frac{1}{2}$ km. széles Vöröstorony-völgyecske, mely a Kinyereghágón át a Javorove-völgybe, az éjszaki oldalra vezet. A Kis-Tarpataki völgy háttérében emelkedik örökös hómezők mögött, melyek a Magas Tátrában a legnagyobbak közé tartoznak, a kétszúcsú Jég-völgyi csúcs. A Kis-Tarpataki völgyben találunk 5, a Nagy-Tarpatakiban 15 tavat.

Harmadik helyen említett völgy a Zöldtő-völgye, melynek alsó folytatását a Fehérvíz völgye képezi. A Zöldtő-völgy egy óriási félcirkusz alakját mutatja, melynek hossza $4\frac{1}{2}$ km., átmérője majdnem 3 km. Délkeleti oldalát meredek sziklalejtő képezi, míg délnyugoti és nyugoti oldalán öt, hótól és törmeléktől telt sziklavölgy-fülke köti le figyelmünket. Ezen sziklagerincek egyikének végén emelkedik a néprege által szárnyra emelt Karbunkulus-torony. Éjszaknyugot felé a Kopakúp és a Bolond Gerő között vezet gyönyörű pázsittól felelevenített völ-

gyecske, az Előlső Rézagnak s a Kopahágón át (1770 m.) a sokkal nagyobb, Hátulsó Rézagnak nevű völgybe. A tavaknak száma e völgyterületen 12.

Ezen három völgnél kisebbek: a Felkai, Batizfalvi, a Mlinicza- és Furkota-völgy. Ezek közül a Felkai völgy $5\frac{1}{2}$ km. hosszú, $1\frac{3}{4}$ km. széles. Tavai: a Felkai-tó (1641 m.) és a Hosszu-tó (1930 m.). A Felkai-tó felett van a Virágos kert, egy volt tónak a feneke, melyet a Bibircsről jövő törmelékkő majdnem egészen eltemetett. A 160 m. m. tófal felett zuhog le a felkai vizesés.

A Batizfalvi-völgynek hossza 5 km., legnagyobb szélessége a katlanszerű kitágulásában $1\frac{3}{4}$ km.; 1894 m. m.-ban van a Batizfalvi-tó; felette tágas hómezők.

Lejtőit keleten a Gerlachfalvi csúcsnak borzasztóan szaggatott és rendkívül meredek sziklafalai, nyugoton a nemkevésbé meredek, de valamivel alacsonyabb meredélyei képezik.

Rendkívül szabályos alakot tüntet fel a Mlinicza-völgy. Hossza $5\frac{1}{4}$ km., szélessége 2 km. Felső részeit a Fátyol-vizesés diszíti. Felette 5, különböző magasságu tavat találunk, melyek közül a Szentiványi-tó 2087, a Döller-tó 2104 m. magas.

Majdnem olyan hosszú, de sokkal keskenyebb és szabálytalanabb alaku a Furkota-völgy, mely annyiban tér el a többi Tátra-völgytől, hogy a völgy alsó végénél nem széles sziklakatlannal, hanem szűk, éles hasadékkal végződik. Ezen legvégső völgyszűkületben fekszik a felső, 2158 m. magas, tehát a Tátra-tavak között legmagasabban fekvő Wahlenberg-tó. Ezenkívül van még 3 tó e völgyben. Valamint a Felkai-patak, úgy a Furkota-patak is a moréna-hordalékok által eredeti irányától balfelé van leszorítva, épp úgy, mint a Tátra-patakok nagy része más mederben folyik, mint a jégkorszak előtti időben.

A Furkota-völgnél kisebbek a Krátka- és a Handel-völgy, melyek lent a Predni-Handel-völgyben egyesülnek. A Handel-völgyben, a Kriván keleti

lejtője alatt van a Zöld-tó. A két völgyből lefolyó és egyesülő Vág a jégkorszakbeli morénák által eredeti medréből nyugot felé szorítottatott le.

A Magas Tátrát nyugot felől a Koprova-völgy határolja. Ezen völgy S-alakkal bír, 10 km.-nél hosszabb s nagyszerű látványt nyújt. Nyugoti lejtőjét a hosszú Kopa-gerincz képezi, mely lent erdős, fent gyepes, itt-ott sziklás és görélyes, egyenletes szakadékokat alkotó. Éjszak felől a lengyel Ótóhoz vezető alacsony hátgerinccel záródik. Talán a legnagyobb-szerű látványt az egész Tátrában e völgynek keleti oldala nyújtja. Itt ugyanis annál nagyobb mellékvölgyekbe megy át, mentül jobban fölfelé haladunk.

Legelől, a Kriván-szakadék oldalába bevésvé, van a Terianszka- és Kotlini-szurdok. Ezután jön a Nefcer-völgy 3 tavával, utána a tó nélküli Hlinszka-völgy, utolsónak a 2 $\frac{1}{2}$ km. hosszú, 2 tóval ékesített Szmrecsin-völgy.

A Krivánon kívül bámulatba ejtenek a Hrubo hatalmas és szédlítő magasságu sziklaromjai.

A keleti határt a Belpatak völgye alkotja. Ez Barlangligetnél kezdődik, a szűk Kotlina- és tág Zsdjári völgyön fölfelé húzódik és a lejtős Priszlop-hágón végződik. Egészben véve 11 km. hosszú. Déli lejtőjét a Bélai és Javorinai havasok képezik, melyek közül a Havran legjobban tűnik fel. Éjszaka a Magura enyhén emelkedő lejtőjén Zsdjár szét-szórt faházikóit látjuk, mindegyiket a maga zab- és krumpliföldje közepén. A másod- és harmadrendű völgyek közül a következőket soroljuk fel: A Kés-márki csúcsról keletészak felé a Hunfalvy-árok húzódik le. Ennek nyugoti, jóval nagyobb szomszédja a kőpataki völgy, mely regényesen fekszik a Lomnici csúcs keleti meredélye alatt. Fenekén a Kőpataki tó tükröződik, míg a feljebb lévő Tölcser-tó jóformán már nem is létezik!

A Bibircsról 2 km. hosszúságban és nem egészen 1 km. szélességben húzódik le a görgetegben gazdag Blázy-völgy, melynek fenekén a Szontagh-tó

fekszik. Alsó végén van egy csermelytől keresztül-metszett homlokmoréna.

A Gerlachfalvi csúcs két nyulványa között van a Gerlachfalvi katlan, mely alakjánál fogva már meszsiről a Poprád-völgyből feltűnik. E katlanban és csúcs felé húzódó lejtőn, a hó nagyon sokáig tartja magát. Csak június második felében tűnik itt fel először két fekete alak, mely a jámbor Batizfalviak hagyománya szerint a „barát és az apáca“ alakját jelzi.

A Koncsiszta és a Tupahegy között jön ki a kis Szucha-völgy. S végre a Kriván görbe kúpjáról, annak két hatalmas szárnya között, húzódik le a Kriván déli lejtőjén lefelé a keskeny, meredek Belánszko-szurdok.

A déli völgyeknek iránya délkeleti és a Zöldtő völgyét és a Koprova völgyet kivéve, majdnem teljesen párhuzamosak.

Egészen más az éjszaki oldalon fekvő völgyeknek elrendezkedése. Itt tulajdonképpen csak két, de hatalmas, 10—13 km. hosszú fővölgy van: a Javorove és a Bielavoda völgye. Ezek is alsó végükön annyira konvergálnak, hogy Javorina melletti távolságuk egymástól már csak $1\frac{1}{2}$ km. A Javorove völgy, jobb keleti oldalán, folyton kisebbedő völgyekbe tagozódik. Ilyen: a Rézaknák völgye, a Kolovevölgy s a Fekete-tő völgye.

A Javorova-völgy nyugoti lejtőjén, a Sirokakúp alatt van egy kis oldalvölgyecske a Zöldtővel. A Javorove-völgybe torkollik a Sirokavölgy és a Bielavoda völgye, mely a Rosztoka völgygyel a Magas Tátrát a Nyugoti Tátrától határolja.

Míg a Javorove-völgy keleti oldala 4 mellékvölgyre tagozódik, addig a 12 km. hosszú Bielavoda nyugoti oldala még hatalmasabb és még több mellékvölgyre oszlik fel. A Rosztoka-völgyet már említettük. Előtte van még az 5 km. hosszú Rovinkivölgy, melynek alsó végét Waksmundszka dolinának is hívják. A Rosztoka fölött következik a Halastói-völgy a Halastóval és Tengerszemmel. A Halastói

völgy torkolata felett, honnan kezdve a fővölgy régi nevén Poduplaszki-völgynek hivatik, a mellékvölgyek kisebbek, inkább katlanszerűek. Ilyenek a Békás tavak völgye, a Tieszki-völgy és a Zöldtő-Litvorove-völgy. A fővölgy záródásában, a Lengyelnyereg alatt fekszik a Jeges tó. A Tieszki völgynek hátterét a Tátra-csúcs, a Zöld tóét pedig a Gerlachfalvi csúcs képezi. A gyönyörű rétekekkel díszített völgynek keleti oldalán csak egy völgyet találunk. Ez a Rovinki völgy.

Kiegészítésképpen felemlítjük, hogy a Bélajavorinai hegylánc éjszaki oldalán 11 völgy nyílik, mely közül a legnevezetesebb a Babilovszki-völgy a Tokárnya-kúppal és a Rothbamgrund-völgye az Alabastrom-barlanggal. Ezen hegylánc barlangokban gazdag s legismertebb közülök a Bélai barlang.

Az üde, zöld színekben ragyogó hegylánc déli oldalán felemlítésre méltó még a Drechsler völgye, mely botanikai tekintetben már régóta ismeretes.

4. A *Szepesi Magura*. A Központi Kárpátok negyedik részének, a Szepesi Magurának hegyrajzáról csak futólagosan emlékezünk meg, minthogy valami nagyobb túrisztikai jelentősége nincsen. Az oly annyira nevezetes Dunajec-áttörés a Pienninek mészsirtjein keresztül már nem fekszik a Központi Kárpátok területén.

A Szepesi Magura határát képezik: nyugoton a Bialka-folyó Podszpáditól Friedmannig, éjszakon a Dunajec-folyó, a Lipnik- és Kamjonka patak medre Gnezdáig, délkeleten a Poprád-folyó Busócig, délen a Béla-patak medre a völgyhorpadás folytatásával Podszpadiig. A főgerinc csapásának iránya nyugoton teljesen párhuzamos a Béla-javorinai láncolat irányával, keleten pedig a Magas Tátra csapásával s ugyanazon geodynamikai közösségre enged következtetni. Ez oka annak, hogy a hegység lényegesen eltérő anyagának, külső alakjának és a Tátra magasságával szemben majdnem eltörpülő alacsonyságának dacára a Magurát is a Központi Kárpátok rendszerébe tartozónak tekintjük.

A hegységet két csoportra osztjuk: a nyugotira, a tulajdonképi Magurára és a keletire, a Ruzsbachi hegycsoportra. Az elsőnek hossza 22, a másiké 12 km. Az első, sokkal hosszabb és sokkal szélesebb csoportban nagyon világosan lehet 2, sőt az ide tulajdonképen nem tartozó Pieninn-sorozat nyugoti részének hozzászámításával, 3 pár huzamos gerinc-láncolatot megkülönböztetni. Az éjszaki láncolata a tulajdonképeni Magurának 200 méterrel alacsonyabb mint a déli és két helyen át van törve az Oszturnyai és Ófalvi pataktól.

A Magura déli, összefüggő láncának átlagos gerincmagassága 1100—950 m. közötti. A kúpok magassága 800—1267 m. s magas erdővel és szántóföldekkel vannak borítva. A hegységnek vízrendszerét 3 nagyobb patak, u. m. a Kacvinka-, az ófalvi Rjeka- és a Lipnik-patak, és számos mellékpatak és csermely képezi. Ezen vizek mind a gyönyörű hullámú, pisztrángban és lazacban gazdag Dunajecbe folynak.

A hegységet alkotó kőzet a nyugoti részben kizárólag az eocéni és oligocéni homokkő. A keleti Ruzsbachi csoportban régibb mesozói korszakú kőzetek képezik a hegység főanyagát, többnyire mészkőrétegek, melyekhez éjszakra megint homokkő csatlakozik. Ezen mészkővek alkotják a Ruzsbachi fürdő termőkövét. Túrisztikai tekintetben érdekes heggyvidékre csak a Magura hegycsoport éjszakkéleti határán túl akadunk, hol a 8 km. hosszú Dunajec-át-törés köti le figyelmünket.

A Magas Tátra növényélete.

A Magas Tátrát körülövező erdő kizárólag tülevelükből áll. Csak itt-ott vegyül a fenyők közzé egy-egy nyír- s égerfa, mogyoró, madársom, fényeslevelű és rekettye fűz. Nyírek és sorbusok főleg a felső erdőhatáron találhatók, a többi zsombékos, vadvizes helyeken, források közelében és a vízerek mentén. A leggyakoribbak a lucfenyő-állabok, melyek közzé a felső erdőhatáron vörös fenyő, az alsó erdőhatáron pedig erdei fenyő vegyül. Fehér fenyő a Tátra déli oldalán ritka; gyakoribb a keleti és nyugoti oldalon.

Az erdő felső határa 1576 méter magasságig terjed s sűrű törpefenyő-öv választja el a fennhavas-tól. Talán sehol másutt nem találni oly szilárd sáncot a havasok kövilága s az erdő tenyészéselete közt mint éppen a Tátrán. Ennek köszönhető, hogy lavinák, föld- és törmelékkő-csuszások itt nem igen fordulnak elő.

A jégkorszakot követő időben a Tátra erdőségének lényeges alkotó részét a tiszafa képezte. Ezen kihalófélben lévő fát ma már csak nagyon szóróványosan találni.

A törpefenyő-táj alsó határa 1330 méter magasságban van, de egyes törpefenyő bokrok a vízerek mentén, kivált lápos helyeken sokkal lejjebb is találhatók. A törpefenyő felső határa mint tömör öv mintegy 1800 méter magasságig terjed, egyes példányokban egészen 2000 méterig.

A cirbolyafenyő elszórtan 1295. és 1612 méter magasság közt majd minden Tátra-völgyben található.

Nagyobb mennyiségben előfordul a Menguszfalvi, Mlinica-, Furkota-, Kis- és Nagytarpataki völgyben.

Az erdő lényegesen be szokott folyni a tájkép jellemébe. Ő adja meg az egésznek azt a komoly színezetet, mely egyszerre csodálatot és félelmet gerjeszt. És mégis, a ki egyszer állandóan ütötte fel benne tanyáját, lelke rejtett gyökereivel csügg rajta, s ha távoznia is kell, csakhamar visszavágyódik a hegyekbe.

A sűrű erdő egyáltalában csak apróbb csemetéket, igénytelen mohokat, zuzmókat és fénykerülő gombákat tűr környékében és a bokrosabb cserjéket szereti kiszorítani. Ellenben az erdőszélek és vágások, a gyepes tisztások s a források nedves környéke szívesen adnak menhelyet Flóra színgazdag ivadékainak is, hol aztán rendesen buján nőnek. 1300—1500 m. magasságban az összefüggő erdőség megszűnik. Innen kezdve minden magasabb fa eltűnik s korcsalakok, bokrok és törpe cserjék lépnek helyükbe, míg végre ezek is a törpe-fenyőnek adják át a küzdtert.

Itt a növények már egészen havasi jeleggel bírnak. Szám szerint kevesebb fajból vannak összeállítva, mint a völgyben, de színelebenségükből és bőségükből semmit sem veszítenek. Az új növénycsoportozatok a faji szegénységet szépség, illat, sajátosság jellem és eleven színezet által pótolják.

Itt tárul ki előttünk egy értől öntözött magaslati rét, ott egy zöldelő havasi legelő, melyen a tehencsorda vagy zerge-nyáj találja mindennapi táplálékát. De virágos legelők mellett végtelen szirthalmok és kömezők terülnek el; felettök s alattok ezernyi láb magas szirtfalak tornyosúlnak s merész fokokban húzódnak a csúcs felé. Egyes helyeken végtelen változatosság uralkodik a zöld és szürke szín, a pázsitos párkányok, és sziklák elosztásában, amott egy sziklacsoport kimart vájukkal, zig-zug hasadékokkal. Színezete szürke, ősz, de különféle irányban változó; majd sötét lesz egész a feketéig, majd zöldes-fehér.

S e temetőszerű vadonban is van még élet. Úgy állati, mint növényi organizáció. A növények csaknem kivétel nélkül többszertendősek. S ennek így kell lenni, mert különben megeshetnék, hogy egy kedvezőtlen év, mely a magvat meg nem érlelheti egész növény nemzedékek vesztét vonná maga után. Az élelő növények azonban, melyek gyöktő és bujtó-ág által is szaporodnak, ráérnek egy jobb nyarat bevárni, a midőn majdan magvuk is megérhet s azt a szél távolabb helyekre elviheti. Miután ily termő évek a Magas Tátrán, kivált nedves, árnyékos helyeken ritkák s a növények inkább oldalsarjadzás által gyarapodnak, azon jelenség áll be, hogy egy faj tömegesen összecsoportosul, s egész sziklaparkányokat elföd. Ebből világos, hogy mily lényeges befolyással van egy kedvező nyár a havasok küllemének változására.

Már a faneműek apró alakjából, a korcs és törpefajokból ki lehet a havasi vegetáció jellemét ismerni. Mentül feljebb megyünk, annál alacsonyabb lesz minden növény, szervezetük annál tömörebb. A magas cserjék félcserjékké válnak, a fűzek számos faja kúszó harasztokká korcsosodik, s végre egészen elenyész. A csemetenövények összezsugorodnak, a pázsitok néhány centiméternyi magasságra szállnak alá. Minden növényke a hidegebb légből az aránylag melegebb felé szít s hozzá lapul fekirányos leveleivel a földhöz, mintha a magas téli hó földhöz nyomta volna. A növények levelei kisebbek, erősebbek s keményebbek, mint a lapályon s sokkal szőrösebbek. Virágaik azon néhány meleg hét alatt, melyen ki kell fejlődniök, gyorsan felnőnek s nagyobbak lesznek. Ennek oka a humuszföld könnyűségében, nedvességében, a világosság intenzitásában s a levegő tisztaságában rejlik.

Ehhez járul még az is, hogy a havasi növények sokkal élénkebb színekkel bírnak. A mélyen színezett indigókék mellett találjuk a leggyengébb piros színt, erős majdnem feketébe átmenő barna mellett vakító fehér és sárga színt. Miután a havasi növények ren-

desen sűrű gyepet képeznek s vánkосok alakjában fűdik el az éles szirtbordákat s ezek ismét gyenge nyujtványok által állnak itt-ott egymással összefüggésben, úgy a nagyobb csoportokban fellépő pompás színvegyülék az eleven-zöld pázsitszőnyegnek sok báját kölcsönöz. Nem kevésbé emeli azt a havasi virágok s egész növényegyedek balzsamos illatja. Az alpesi flóra határozottan több aromikus növényfajt mutat fel, mint a lapály viránya; e mellett az alpin növények nagyrésze keserű és zsongító anyagokat is tartalmaz.

Minden növényfajnak meg van a maga hivatása, ideje és helye. Némelyek kopasz sziklákat fednek, mások a csermelyek partjait ékesítik, míg mások a hómezőket szegélyezik, vagy a havasi réteket díszítik virágzó telepeikkel. Mindegyik hódít országot, talál helyet, hol őt az éltető természet kifejti.

A Magas Tátra éghajlati viszonyai.

Az éghajlat jellegének alakulására több körülmény működik közre. A földrajzi és helyrajzi fekvésen és tenger feletti magasságon kívül az éghajlatot befolyásolják a helynek többé vagy kevésbé védett helyzete, a napnak és levegőnek szabadabb vagy kevésbé szabad hozzáférése (insolatio), a terep száraz vagy nedves állapota, a talaj rossz vagy jó melegvezető képessége s a táj vegetációja (erdő).

A klímát nemcsak a hőmérséknek viszonylagos foka, hanem a levegőnek párányomása és relativ nedvessége, a szelek alakulása, a verőfény tartama s a csapadékok gyakorisága és mennyisége adják meg. Ezen tényezők okozzák, hogy a Magas Tátrának déli oldalán a fenyőöv éghajlata sokkal enyhébb, mint ugyanazon magasságban fekvő vidékek az északi hegyoldalon, s mint a nap által kevésbé érintett tátrai völgyek.

Közép-Európának nagy meteorológiai alakulásai kihatnak a Magas Tátrára is. Az erős kontinentális depressziók megzavarják a Tátra védett övét is. Az országos esőzések a Kárpátokban is csapadékot szülnek, a szél iránya szerint vagy egy-két nappal később, mint a nagy magyar alföldön, vagy, ha északi irányzat az uralkodó, ugyanannyi nappal korábban.

A Tátrának külön klímája nincsen; de a hegység tömege a légtünettani jelenségeket sokféleképpen befolyásolja és módosítja. Egyszer védőbástyául szolgál az északi hideg szelek ellen, máskor a szél

irányát eltereli, a hőmérséklet csökkenti vagy emeli, sőt a felhőzet alakulására s a csapadék mennyiségére és minőségére is kihat.

A légtünnettani jelenségek alakulásától függ a klímának s a klimatikus gyógyhelynek értéke is. A meteorológiai tünetek helyes ismerete tehát nagyon fontos, s ez csak úgy szerezhető meg, ha a megfigyelések legalább 20—30 éven át pontosan vezetettek s az ezernyi jegyzetből középértékek vonattak le. Csakis az ilyen úton gyűjtött tapasztalatok jogosítanak a *klimatikus gyógyhely* elnevezésre s a klíma jellegének meghatározására.

Ily értelemben vett klimatikus gyógyhely a Tát-rában csak egy van: *Uj-Tátrafüred*, mely 22 éven át télen-nyáron folytatott rendszeres meteorológiai megfigyelések felett rendelkezik. A mennyiben azonban a helyi és magassági viszonyok a megfigyelő állomás viszonyaihoz hasonlóak, Uj-Tátrafüred meteorológiai középértékei átvihetők a Tát-ra déli övének más hasontermészetű pontjaira is. De csak általános szempontokból. Részletekben nagy különbségek merülhetnek fel ugyanazon helynek egymáshoz közelfekvő pontjai közt is, a szerint, a mint az egyik a napos, másik a beárnyékolt oldalon, az egyik száraz, a másik nedves talajon, az egyik közel az érhez, az erdőhöz, a másik a vágáshoz fekszik. Ezen különleges sajátságok teszik az egyik pontot szelidebbé, a másikat zordabbá.

A Tát-ra keletről nyugotnak irányult masszívjával minden előhavasok nélkül, közvetlenül emelkedik ki a Poprádi völgyből, domboru oldalával szabadon tekintve délnek, homoru részével pedig éjszagnak. Mialatt tehát a déloldali erdőövet az éjszakai hideg szelek ellen megvédi, ugyanakkor széles felületét egészen a napnak irányítja, mely reggeltől estig rajta nyugszik s a talajt kellőleg áthévíti. A déli lejtők alakzata egyúttal lehetővé teszi, hogy a völgyekből felszálló és a havasokról levonuló köd a nyílt lejtőn hamarabb elvonul s ritkábban feneklik meg, mint azt a völgyek alján és zárt havasi medencékben tapasztaljuk.

A Táttra déli oldalának védett fekvése mellett fel kell említenünk még azon körülményt is, hogy a Tátrában, dacára annak, hogy 2600 m. magas masszíva mellett már a hórégióba nyúlik bele, a Tátrában tulajdonképpen glecserek nincsenek s e szerint a Tátravidék a jeges légáramlatok káros befolyásától is ment.

A déli hegyoldalak éghajlatát enyhévó teszik továbbá azon tényezők, melyek mint rossz melegvezetők szerepelnek. Ilyen a gránittörmelék, mely hézagaiban levegőt tartalmaz, ilyen a tőzeg- és hangaföld s a mi ezen nő, a mohák tömött bundája, az áfonyák s apró cserjék bozótjai s végre a mérföldekre terjedő fenyves erdő. Mindezek megóvják a föld melegét és védnek a hideg ellen, épp úgy, mint a vastag szőnyeggel leborított szoba is melegebb annál, melynek márványpadozata van. A köznép, mely a fizikai tünetmények okát nem fürkészi, de a tényekkel számol, igen jól tudja, hogy szeles, és hideg napokon a levegő a Tátrafürednek táján melegebb, mint lent a völgyben.

Míg télen átlag mintegy 300 méter magasságot kell meghaladnunk, hogy a középhőmérsék egy fokkal alább szálljon, addig nyáron ehhez már 160 m. elégséges. A hőkülönbség a lapály és hegy közt legnagyobb nyár elején, legkisebb tél elején. A völgyek tavasszal a hóolvadás után gyorsan felmelegednek, a hegyek ellenben ez után is még sokáig hóval maradnak borítva. A hőkülönbség tehát a völgy és hegy közt ilyenkor a legnagyobb. A tavasz melege a völgyekből csak lassan, mintegy lépésről-lépésre terjed felfelé a hegyekbe. Míg az 5 fokú meleg isotherma Budapestről Tátrafüredre ér, majd három hétig van útban. Innen felfelé még sokkal lassabban halad s mire a Gerlachfalvi csúcsra ér, majd ugyanannyi hónapra van szüksége, mint előbb létre. Körülbelül május 20-ika lesz, mire a fagyponthisotherma (0° C.) a Gerlachfalvi csúcsra ér. A Gerlachfalvi csúcsnak tehát május végével körülbelül ugyanazon hőmérséke van, mint Dél-Grönlandnak s a Közép-Hudsonbainak. Júliusban pedig már csak az éjszaki sark közvetlen területe az, a mely még hidegebb a Gerlachfalvi csúcsnál.

De míg nyáron a havasok csúcsai sarki hőviszo-

nyokat mutatnak fel, addig télen feltűnően melegek. Ősszel a völgyek erősebben hűlnek le, mint a hegyek, melyekről a súlyos hideg levegő lefolyhat s a mélyebb völgyfenékeken tózszerűen felhalmozódik. Azért találunk a hegyoldalakon és hegycsúcsokon ilyenkor még hosszabb ideig enyhe időjárást, míg a völgyben a reggelek és éjszakák már keserves hidegek. Az átlagos hőcsökkenés tehát ezen időben a hegyeken nagyon lassan, vagy éppen nem terjed s ellenkezőleg tetemes hőreghedést vonna maga után, ha az ős csak verőfényes napokból és derült éjszakákból állana. De esős és szeles időben a havasok magaslatain a tél közeledését ilyenkor már nagyon megérezni, sokkal jobban, mint a völgyben. Ez rontja meg a pozitív átlagot.

Az alsó völgyfenék télen mintegy 0·5 fokkal hidegebbnek bizonyul a rendesnél. 150 méterrel feljebb rendes hőviszonyok uralkodnak, ellenben a magasabb fekvésű partokon, 700 és 1200 m. közt, sokkal magasabb (átlag 0·4 C^o-al) hőmérséketet találunk. Azon túl egész a hegycsúcsokig ismét rendes viszonyok állnak fenn.

Nyáron a hőmérsék a magassággal fokozatosan csökken. A legmagasabb csúcsokon azonban tényleg kisebb hőmérséketet találunk, mint a fokozatos csökkenés azt várhatóvá tenné.

Szepesvármegyének legalacsonyabb hőmérsékét a Hernád-völgyben jegyezték 1888. jan. 2-án. Ekkor Iglón — 36·5° C., Istvánhuttán — 34° C., Margittalun — 37·5° C. és Phönixhuttán — 39° C. hideg volt. A hőmérsék negativ szélsőségei tehát a Hernád-völgy legmélyebb fenekére esnek.

A havasi klímának sajátja, hogy viszonylagosan meleg tele s hűvös nyara van. Ebben különbözik a sarki éghajlattól. Így például Iglónak 0·5°-kal hidegebb tele, s 2·4°-kal melegebb nyara van, mint Ujtátrafűrednek. Késmárknak tele 1·2°-kal hidegebb, mint Ujtátrafűredé és nyara 1·5°-kal melegebb, mint emezé.

A Hernád-völgynek feltűnően alacsony téli közép-hőmérséke abban találja magyarázatát, hogy itt a bércekről lefolyó hideg légtömegek felhalmozódnak.

A Hernád-völgy és mellékvölgyei határozott kontinentális éghajlattal bírnak. Nyáron a legnagyobb meleg s télen a legnagyobb hideg itt található. A

hőmérsék már tavasszal erősen felszökken s éppen nyár derekán éri el tetőpontját, épp úgy a legnagyobb hideg is tél közepére esik. Oceáni jelleggel bír a Magas Tátra déli lejtőinek és magaslatainak éghajlata. Itt a tavasz még meglehetősen hűvös, a hőmérsék lassan emelkedik s a nyár második felében éri el legnagyobb magasságát. Épp úgy a legalacsonyabb hőmérsék is inkább tél végével szokott bekövetkezni. A déloldali Tátrának tehát hűs tavasza s nyara, de meleg ősze s tele van. A legkisebb hőmérséki ingadozást a Tátra magaslatán, 1800 és 2500 m. magasság közt találjuk, hol az mintegy $14-16^{\circ}$ -ot tesz ki, tehát nem többet, mint a meghatározottabb tengeri klimával bíró helyen. A legnagyobb hőmérséki ingadozást pedig Igló adja 55° -kal, hol a hőmérsék abszolút szélsőségei is a legnagyobbak ($+ 34$ és $- 36.5$) = 70.5° .

Hogy a hely topographiai fekvése mily lényeges befolyással van annak hőmérsékére, bizonyítja Javorina példája. Javorina ugyanazon tengerfeletti magasságban fekszik, mint Újtátrafüred, de a Tátra északi oldalán és ezért 2.4° C.-szal alacsonyabb évi középhőmérséke van.

Javorinának isothermája tehát oly magasra nyúlik fel, mint a déli oldalon a Tarpataki óriási vízesés, vagy a Poprádi tó. Sőt tavasszal és ősszel, midőn Javorinát már csak néhány órán át érinti a nap, a hőmérsék itt 4 fokkal alacsonyabb, mint ugyanazon magasságban a déli oldalon.

A Tátravidék *csapadék-viszonyai* szegényeseknek mondhatók, mert a magas fekvés a tenger színe felett s a hegyek befolyása a vízpárák sűrűsödésére sokkal nagyobb csapadékmennyiséget tételezne fel.

A legkisebb évi csapadékösszeget Késmárk tünteti fel 661 milliméterrel s ez oly csekély összeg Budapest keleti oldalának 715 mm. évi csapadékaival szemben, hogy dr. Schenzel Guidó Késmárkot esőben szűkölködő külön szigetnek vette fel s ezen anomáliát azzal magyarázta, hogy Késmárk a Magas Tátra esőárnyékába esik. De Lőcse 661 mméterrel s Igló 663.9 mméterrel nagyon

közel állnak Késmárkhoz s Újtátrafüred, mely egészen benn fekszik a Tátrában, 832 mm.-rel szinte szegényesnek mondható. Hogy megtudjuk itélni a Magas Tátra eső- és hőmennyiségét, fel kell említenünk, hogy Mármarosban Szinevér — Polyanán 1500 mm. esőmagasságot konstataáltak, Fiumében 1600 mm.-t, Fiume vidékén, Lokván és Kamerál-Moravicán 2009 mm.-nél többet s az osztrák bajor Alpokban körülbelül ugyanennyit. A Magas Tátrának viszonylagos csapadék-szegénysége egyik fajlagos sajátságát képezi ennek a hegységnek.

A Tátra déli és északi oldalát egymással össze-hasonlítva, a következő számarányokat kapjuk :

		Tenger f. magasság	Évi kö- zéphő- mérsék	Évi kö- zéplég- nyomás	Évi csa- padék mennyi- ség
Déli oldal	Újtátra- füred ...	1005 m.	5.5 ^o C.	675.1	814.6 mm.
	Késmárk	618 m.	6.3 ^o C.	705.9	619.0 mm.
	Igló. . . .		7.3	720.7	663.9
	Lőcse. . .		7.3	—	661.0
	Szomol- nokhutta		7.9	—	
	Árvavár- alja . . .		6.0	717.3	914.0
	Liptó-Uj- vár. . . .	694 m.	5.9	—	711
Északi oldal	Javorina	1018 m.	3.1 ^o C.	674.0	
	Zako- páne. . .	832 m.	4.2 ^o C.	—	938.0 mm.
	Poronin .	745 m.	4.9 C.	697.6	

Az éghajlattal szoros viszonyban áll a növényzet fejlődése. A hol a 10 C^o-ú középhőmérsék egy hónapnál rövidebb ideig tart, ott a tenyészet az *erdő-ör* felső határát éri el.

Hol a 15°-ú középhőmérsék legalább két hónapig tart, ott van a *gabona-termés* határa. Kiválóan fedett helyen 1½ hónap mellett is megérik a rozs, árpa és zab, mint pld. Újtátrafüreden, Széplakon és Mosztkin, de megérése már szeptember közepére esik. Rendes viszo-nyok közt 800 m. magasságban 15° napi középhőmérsék

már csak kivételesen fordul elő. Újtátrafüred tehát itt is kivételt képez, mert a M. Tatra északi oldalán, Javorinán a nyár 13-70 C havi középhőmérsékkel éri el a maximumot.

Szepesvármegyének legtermékenyebb része a Hernád-völgy és mellékvölgyei, a legterméketlenebb a Magura.

Az *őszi rozs* a Hernád-völgyben középszámban június 2-án kezd virágozni s július 26-án aratják. A Poprád-völgyben pedig július 6-án kezd virágozni s augusztus 10-én aratják.

Az *árpa* a Hernád-völgyben június 20-án kezd virágozni s július 31-én aratják. A Poprád-völgyben pedig július 6-án kezd virágozni s augusztus 15-én aratják.

A *búza* a Hernád-völgyben június 17-én indul virágzásnak s augusztus 5-én aratják. A Poprád-völgyben június 25-én kezd virágozni s augusztus 15-én aratják.

A *szénatakarítás* a Hernád-völgyben június 23-án, a Poprád-völgyben július 3-án, a havasi réteken július 25-én veszi kezdetét. Sarjút a Hernád-völgyben augusztus 29-én, a Poprád-völgyben szept. 10-én takarítanak.

A *gyümölcsérés* ideje is legkorábban áll be a Hernád-völgyben, legkésőbb Újtátrafüreden. Legkorábban érik a földi eper, melyet Iglón és Lőcsén már június 11-én, Késmárkon június 21-én s Tátrafüreden június 25-én hoznak piacra.

Feltűnő jelenség, hogy Újtátrafüreden némely melegebb esztendőben a gyümölcs még megéri, u. m. a nagyszemű meggy, a Mirabelle- és reineclaudé-szilva és a vörös nyári alma. Öltött ribizke, egres, málna s zöldség minden faja Újtátrafüreden későn bár, de teljesen kifejlődik.

Történelmi jegyzetek a Tátravidékről.

A Szepes, Kárpát és Tátra elnevezés eredete és értelmezése még nincs egészen határozottan megfejtve. Más magyarázat hiányában az ó-kelta eredetre vagyunk ráutalva.

A szász telepedés előtt szláv, helyesebben mondva gétiai nyelvtörzsek lakták a mai Szepes földjét. A gétiaiak Mediából származtak és jóval a görögök, románok, germánok és magyarok előtt Kis-Azsián és Thráczian keresztül vonultak a Kárpátokba. Pannóniának legrégibb gétiai lakói voltak a gepidák, kiknek neve fenntartotta magát a Zips szóban. A szláv Zips megfelel a kelta Giubh-nak. Giubhas annyit jelent, mint fenyves. Zips volt tehát neve az egész erdőterületnek. Carp annyit jelent, mint szikla, aith = magas, e szerint a Kárpát kelta nyelven magas sziklát jelent.

Mások szerint a Kárpát név a szláv cherbet, hátból eredne. Allítólag a cherbátból alakították a görögök a Karpathest. Egyébiránt a Karpates, Krapathos név már Homer Illiassában is előfordul.

A Tátra, Tatry elnevezés legkorábban Boleszláv krakói és sandomiri hercegnek 1255. évben kelt adománylevelében fordul elő. A Tátra elnevezés azonban sokáig csak a szlávoknál volt szokásban, mert a magyar királyoknak XIII. és XIV. századbéli adományleveleiben Thorchal vagy Tarczalnak mondatik.

A Kárpátok alját a rómaiak uralkodása alatt, a 3-ik században Kr. u. a karpok, karpatok vagy

karpanok lakták, egy a basztarnok közé tartozó harcias törzs, mely a rómaiakkal folytonos viszályban állott. E nép Fülöp császár alatt 246-ban Kr. u., Valerián alatt 255-ben megveretett s Diocletian által 295-ben Kr. u. tökéletesen leigáztatott. A döntő csata Kis-Lomnic és Busóc közt esett meg s egy sáncot Lomnic vidékén még most is „római sánc“-nak neveznek.

Körülbelül 500. körül Kr. u. nyomultak az avárok a Tátraírg. Uralmukat Pipin, Nagy Károly fia, 801-ben törte meg.

A honfoglalás idejében a magyarok egészen a Tátrahegységig terjeszkedtek ki. Béla király névtelen jegyzője ismeri a „silva Zepus“ = Zips őserdejét és azt írja, hogy a magyarok Borsút, Böngyér fiát, erős haddal küldték ki a lengyelek földje felé, hogy az ország határszéleit tekintse meg és gátakkal erősítse meg egész a Kárpáthegységig s hogy alkalmas helyen várat építsen az ország védelmére. Ily várnak épült Szepes-Béla és Késmárk közt Nagy-Eőr = Nehre.

Nagy-Eőron kívül Szepesvár = Castrum Scepus már 1120-ban mint erődített hely létezett. Ezen évben említetik Boris herceg, II. István mostoha testvére várgrófnak. Szepesvár 1710-ig lakható és védelmi állapotban volt.

A magyarok uralma alatt a Szepességen politikai és hadi központot képeztek az úgynevezett „lándzsások“ a kis megyében. Szabadalmait IV. Béla 1230-ban erősítette meg. 1802-ben a nagy megyébe bekebelezettek. A lándzsásokhoz tartozott 14 falu. Az ország határainak sikeresebb megvédésére alapított Lublóvár 1308 és Nedeczvár 1319 körül.

II. Géza alatt 1141—1161-ben vándoroltak be nagy tömegben a Tátravidékre a németek. Erdőket irtottak, földműveléssel, bányászattal, halászattal, iparral és kereskedéssel foglalkoztak s virágzó társadalmi és politikai életet alkottak. Önálló municipiumuk s saját szepesi grófjuk volt. Már 1248-ban

24 kir. város: Universitas Saxonum Terrae Scepus létezett, külön bíró és lelkész alatt.

1412-ben 13 szepesi város Zsigmond király alatt Lengyelországnak elzálogosított. 1683-ban a szepesi városok elvesztették önállóságukat s a szepesi várnak rendeltettek alá. Az elzálogosított 13 város 1772-ben Mária Terézia alatt Magyarországhoz csatoltatott s Lubló, Gnezda és Podolin városokkal kiegészítetvén, a XVI. szepesi városi kerületet alkotta, mely 1876-ban a megyébe kebeleztetett.

A szepesi németek nemcsak a Poprád- és Hernád völgy mentén hanem mint bányászok még a tatárjárás előtt a Gölnic-völgyben is telepedtek. Gölnicbánya külön várral az 1264-ik évi szabadalmi levélben, mint „oppidum vetustissimum Scepusii“ fordul elő. Nagyonbbrészt mint bányászok telepedtek meg a németek: Svedlérén, Merényben, Remetén, Krompachon, Stoószon és Szomolnokon.

A német telepedés harmadik csoportját a Dunajec felé nyíló völgyekben találjuk. A szepesi Magurának eltótosodott községeinek nevei német eredetre vallanak. Ilyen Friedmann, Falstin, Katzwinkel, Mathiasau, Hönschau, Asthorn (Oszturna) stb.

A tatárok 1241-ben a Tátraaljáig nyomultak elő s a Dunajec-, Poprád-, Hernád- és Gölnic-völgyben egy század szorgalmas munkájának gyümölcseit semmisítették meg. A zaklatott lakók az őserdők rengetegeiben, barlangokban húzták meg magukat, a németek Káposztafalva mellett körül-sáncolt menedék szírtén (lapis refugii) találtak menedéket.

IV. Béla, mint általában az egész országnak, úgy Szepesmegyének is második alapítója lett. Új határleveleket, szabadalmakat s adományokat osztogatott, véderődítmények által biztonságot teremtett, új életnek és virágzásnak tette le alapját.

A cseh husziták sem kimélték meg a Tátravidéket. 1433-ban betörték a megyébe és Vörös-Klastromot, Késmárkot, Leibicz városát és a Poprád-völgyet kegyetlenül pusztították. 1441-ben Giskra, cseh

vezér Késmárkot, 1443-ban Szepesvárát kézre kerítette. Berchal Miklós de Dobra és Axamith Péter alvezérek despóta módon gazdálkodtak a Szepes-ségen, mígnem Mátyás király erős karja 1461-ben mindenkorra ki nem szorította őket a vármegyéből és az országból. A csehek szláv eleme nagyban elősegítette az eltótosodást, mely még ma is hódít.

A ruthének a XIV. században kerültek a Szepességre és 15 faluban elszórtan laknak, többnyire a hegyek között.

II. József alatt, 1780 körül, württembergi svábok települtek le az alsó Poprád-völgyben és a Dunajec partján, Kahlenberg, Lechnic, Szublechnic és Ó-Major községekben, hol az eltótosodás vesz erőt rajtuk s erősen asszimiláltatnak, ellenben Hobbart község, Lubló mellett, szívósan tartja német jellegét.

Általános uti jegyzetek, a kirándulások ideje, a megszállás helye. Fölszerelés.

A legtöbb turista Tátra-kirándulásait július-augusztusban teszi. Bizonyára azért, mert erre az időre esik az iskolák és hivatalok szünideje, és mert július- és augusztusban van a nyárnak legnagyobb melege, a midőn a hegyek és fenyvesek iránti vágyakozás a legnagyobb. De a kinek viszonyai nem engedik, hogy ilyenkor távozzék otthonról, az más időt is választhat a Tátra megtekintésére s nem ritkán kedvezőbb időre akad, mint lett volna nyár derekán.

A törpefenyő-táj a Tátrának délnyugoti lejtőjén 1800 méter magasságig rendszerint már április végével ment szokott lenni hótól. Május- és júniusban a talaj már teljesen alkalmas Tátra-kirándulásokra, nemcsak azért, mert ekkor vannak a leg-hosszabb napok, legelevenebb a növényzet, legillatosabb az erdő s ebben legszebb az erdei énekesek hangversenye, — a Tátrában ugyanis a fenyők május közepén rügyeznek s ekkor terjesztik a legkellemesebb illatot, — hanem azért is, mert a Tátra tájképe sokkal szebb, ha egyik felét zöld virány fedi, másik fele pedig vakító fehérségben a télre emlékeztet. Különbösen is téves volna azt hinni, hogy a hóval fedett csúcsok és hegygerincek meg nem mászhatók. Lágy hó mellett nehezebben, keményre fagyott hó mellett azonban bizonyos körülmények között, különösen a hol terjedelmes kötörmeléklet és görgeteget s hegyszakadékokat áthidal, határozottan könnyebben

megmászhatók. Kell, hogy az ember ily eshetőségekre előre gondoljon, megfelelőleg öltözködjék s a glecsereken és havasi vidékeken dívó felszerelést magával vigye, u. m. meleg gyapju alsót, könnyű köpenyt vagy felöltőt, erős, vasalt bakancsot, manilla-kötelet, a hátzsákban rezerva harisnyát, lámpást, hágcsó vasat, kevés élelmi szert és frissítőt s fordított baltaéllal ellátott vasalt turistabotot, mely egyaránt mászásra és lépcsővágásra alkalmas. Kevésbé gyakorlott túristák a legközelebbi tavakhoz és völgyekbe rándulnak ki, a honnan a szokásos virágfüzéren s fokozott étvágyon kívül magasztos érzelmeket és emlékeket hoznak magokkal. Ezek közt nem utolsó helyen áll az a benyomás, melyet bennök a terjedelmes hómezőkön való vándorlás, a befagyott zuhatagok és a vakító fénybehatások keltettek.

Hegyi kalauzok, bérkocsik, háta lovak.

Szepes vármegye törvényhatósága szabályrendelet által tartja fenn a fegyelmet a hegyi vezetők, bérkocsisok és háta lovak bérbeadói közt. A kalauzok felett az ellenőrzést a M. Kárpátgyesület gyakorolja, őket kiképezteti, osztályozza, jelvény-nyel és kalauzkönyvekkel ellátja. A M. Tátra magyar részén ez időben a következők bírnak jogosítványokkal a kalauzolásra: I rendű vezetők Alsó-, Ó- és Újtátrafüred állomással: id. Spitzkopf Márton, ifj. Spitzkopf Márton, Horvay Jakab, Kirner Pál, Hundsdorfer János, Franz János. II-od rendű vezetők: Pocsúvaj János, Záborszky János, Spitzkopf Pál, Bräuer János. Csorba-tó állomással I-rendű kalauzok: Rusznyák András, Csapka János, Spitzkopf János, Huszka Mihály. II-od rendűek: ifj. Rusznyák András. Nagy-Szallók állomással I-ső rendű vezető: Hönsch János, II-od rendű Horvay János. Barlangliget állomással II-od rendű kalauz Fajt Mihály.

A kalauzdíjak Szepesmegye területén a következők: Az I. oszt. kalauz napidíja a hegyekben 3 frt, fél napi díja 1 frt 50 kr., Alsó- Ó- és Újtátrafüredről a Gerlachfalvi csúcsra 6 frt, a Jégvölgyi csúcsra 5 frt 50 kr., a Lomniczi csúcsra 5 frt. A II-od oszt. kalauz díja $\frac{1}{4}$ részszel kevesebb s a hordár díja felével kisebb.

A gácsországi Tátraegylet is nevelt hegyi kalauzokat s meg kell adni, nem kisebb sikerrel, mint a M. K. E. Fűérdeme volt ebben dr. Chalubinski orvostanárnak Varsóból, ki Zakopánának megteremtője és a Tátraturistaságnak lelke volt a lengyelek közt.

A zakopánei kalauzok közül ajánljuk a következőket: Wala András fiát, Sieczka Mátyást, Penksa Adalbertet, Penksa Józsefet, Tatár Simont, Raj Albertet és fiát Józsefet, Raj Istvánt, Slimák Albertet, Samek Albertet, Gasienica Bystron Adalbertet és Stasieczek Szaniszlót. Utóbbi németül is beszél.

A lengyel kalauzok napi díja 1 frt 50 kr-ra van szabva. E mellett élelmezést is kapnak. A Lomnici, Gerlachfalvi, Jégvölgyi és Tátracsúcsnál ezenkívül 1 frt pótdíj igénybe vételére vannak jogosítva.

A Gerlachfalvi, Lomnici, Jégvölgyi, Tengerszem- és Tátracsúcsra, a Középoromra és uj, eddig meg nem mászott, vagy ritkán látogatott csúcsra I. osztályú hegyi kalauz igénybevételét ajánlunk.

Vezető nélkül ne járjon senki sem a hegyekben. Hirtelen leereszkedő köd, vagy zivatar járatos turistát is zavarba hozhat, elcsuszamlás, vagy láb ficam pedig kiszámíthatlan következményeket vonhat maga után. Kisebb kirándulásokra is hordárt ajánlunk, a ki a felöltöt viszi és segítségünkre lehet.

Kocsialkalmatosságok a Kassa-Oderbergi vasut nagyobb állomásain rendszerint kaphatók. Így: Rózsahegyen, Liptó-Szent Miklóson, Csorbán, Iglón, Szepes-Váralján, Margitfalun. Löcsén, Poprád-Felkán. Alsó-, Ő- és Újtátrafüreden nyár derekán száznál több kocsit találni. Nagyonbízott kényelmes hintók, félfedeles, vagy vízmentes vászonnal, oldalt is zárható ruganyos kocsik.

A kétlovas fedeles kocsi díja a Poprád-Felkai állomástól Ő- és Újtátrafüredre 4 frt, Alsó-Tátrafüredre 3 frt 50 kr., visszamenet 3 frt 50 kr. Egész napi díj reggeli 6 órától esti 8 óráig 8 frt, félnapi díj 4 frt. Ő- és Újtátrafüredről a Csorbai tóhoz és vissza vámmal együtt 8 frt, Tátra-Lomniczra és vissza 3 frt, Barlangligetre és vissza 5 forint.

A háts lovak díja Alsó-, Ő- és Újtátrafüreden egész napra 3 frt, félnapra 1 frt 50 kr.

Útlevel, posta, távirda, pénz, költség.

A külföldről jövő utasokat figyelmeztetjük, hogy Magyarországon útlevelet nem kérnek, de oly esetben, melyben az utas pénz- vagy értékküldeményt vár, vagy a hatósággal érintkeznie kell, személyigazolvány előmutatása szükséges s ilyet jó mindig magával vinni. Oderbergben vámvizsgálat van, melynél a pénzügyőrség különösen a szivar becsempészését szigorúan ellenőrzi. A ki gyorsan és baj nélkül akar utazni, az vámköteles tárgyakat ne vigyen magával.

A Tatra déli oldalán a következő helyeken találhi kir. postahivatalokat : Liptó-Sz.-Miklóson, Liptó-Ujváron, Vichodnán, Csorbán, a Csorbai tónál. Batizfalván, Lucsivnán, Poprádon, Felkán, Alsó-Tátrafüreden, Ó-Tátrafüreden, Ujtátrafüreden, Nagy-Szalókon, Szepes-Szombaton, Nagy- Lomnicon, Késmárkon, Bélán, Javorinán, Barlangligeten, Tatra-Lomnicon; Gácsországi részen Zakopánén, Poroninon.

Táviratok minden vasuti állomáson feladhatók s azonfelül a következő kir. távirdahivatalokban : Liptó-Sz.-Miklóson, Liptó-Ujváron, Poprádon, Késmárkon, Alsó-Tátrafüreden, Ó-Tátrafüreden, Ujtátrafüreden, Csorbai tónál, Barlangligeten; az éjszaki oldalon Zakopánén és Poroninon.

Távbeszélő van Alsó-, Ó- és Ujtátrafüreden, Felkán, Poprádfelkán, Virág völgyben s Poprádon, mely állomások a poprádi postahivatallal mint központtal vannak összekötve. Azonkívül távbeszélővel van összekapcsolva Barlangliget és Javorina.

Evad derekán, midőn a fürdővendégek és túris-

ták nagy számmal özönlenek a Táttra felé, ajánljuk, hogy a ki jobb lakásra igényt tart, azt magának jó eleve távirati uton megrendelje, vagy legalább Poprádfelkáról távbeszélő útján érintkezésbe helyezze magát a fürdőigazgatóságokkal.

Külföldről érkező utasokat figyelmeztetjük, hogy osztrák-magyar pénzzel lássák el magukat. Egyébként a poprádfelkai vasuti állomás pénztáránál s az alsó-, ó- és ujtátrafüredi fürdőirodáknban készséggel váltanak pénzt.

A költségek magassága felől sokféle téves nézet van forgalomban. Egészben véve a Táttraalja olcsó vidéknek mondható és még a drága hírben álló Alsó-, Ó- és Ujtátrafüreden is mérsékelt áron lehet megélni, ha nem a főrangúak és milliomosok életmódját követjük, hanem erszényünk szerint élünk. A ki a fővárosból importált drága húsfélék, csemegék és nehéz borok közt válogat, gyakran kirándulásokat tesz kocsin és lóháton, este hangversenyekben vesz részt, vagy cigányozik, az ne csodálja, ha az előirányzott összeggel ki nem jön. De a ki szerényen azon ételekkel beéri, a melyek a felvidéken megteremnek és kirándulásait, a mennyire lehet, gyalog teszi meg, az Táttrafüreden sem fog többet költeni, mint a legtöbb magyar gyógyhelyen s jóval kevesebbet, mint hasontekvéstű nagynevű külföldi gyógyhelyeken.

A legelölkelőbb társaságot Alsó-, Ó- és Ujtáttra-füreden, a Csorbai tónál és Táttra-Lomnicon találjuk s ezen helyek ennél fogva valamivel drágábbak, mint a többi tátrai megszálló helyek. A jó szoba átlagára itt 2 frt, 2 frt 50 kr naponta, ebéd 1.50 kr, turistaszoba 1 frt, 1 frt 50 kr, ágy 40 kr. Barlangligeten, Lucsivnán, Széplakon, Matlárházán, Virág völgyben a jobb szoba ára átlag 1 frt 50 kr., ebéd 1 frt 20 kr, Felkán, Poprádon, Táttraházán, Gánócon, Baldocon a jó szobák ára 1 frt, 1 frt 20 kr, ebéd 1 frt 20 kr. A kisebb fürdőhelyeken gyógy- és zenedíjat nem fizetnek; tehát evvel is olcsóbb az élet.

Vasuti menetek a Magas Tátra felé. Általános uti tájékoztatás.

A Magas Tátra déli oldalára legkönnyebben juthatni a Kassa-Oderbergi és Poprádvölgyi vasuton, mely két vonal a Tátrát annak tövén nyugotkeleti irányban metszi. A Tátra északi oldalát meg lehet közelíteni a gácsországi transzverzális vasuton is, melynek Chabovkai állomásától Neumarkton át váltott lovon 6 óra távolságra esik Zakopáne, a lengyelek híres Tátrafürdője.

Kassa és Ruttká felől érkező utasok, tehát úgy a magyar, mint osztrák, porosz és lengyel túristák kivétel nélkül a Kassa-Oderbergi vagy Poprádvölgyi vasut egyik vagy másik állomásán szállnak ki. Az Ó-Sandec-Leluchov-Orló felől jövők jól teszik, ha jövet, vagy menet Orlónál kiszállnak sinnen Lublón át Podolinig kocsin, Podolinból pedig vasuton mennek a Tátraalja tetszés szerinti állomásáig. Ez által elkerülik az Abosi nagy kerülést és a Poprádvölgyet is megsejmelhetik.

A Magas-Tátrát az előnyös vasuti összeköttetések folytán Budapest felől három oldalról egyaránt könnyen lehet elérni, és pedig: *Kassán*, *Ruttkán* és *Zsolnán* át, mely utóbbi utvonálhoz Galgócon a Bécs felől jövő vonal csatlakozik, míg a németországi látogató Oderbergen át közelítheti meg legjobban a Kárpátok e remek hegycsoportját. Ezen említett utvonalakhoz csatlakoznak azonkívül az ország keleti, illetve nyugoti részein áthaladó vasutvonalak.

A budapesti kirándulók számára, a kik a Tátra-látogatók zömét képezik, ez idő szerint úgy a nappali,

mint éjjeli csatlakozások a lehető legkedvezőbbek. Az utas, a ki éjjeli 10 óra 40 perckor indul el Budapestről a gyorsvonattal márreggel 6 óra 52 perckor érkezik Kassán át Poprád-Felkára, avagy 7 óra 24 perckor reggel Csorbára, a Tátrakirándulások legalkalmasabb pontjaira, a honnan utját fogaskerekű vasuton, kocsin, vagy gyalog folytathatja. Azok, a kik több idő felett rendelkezve, az éjjeli utazás fáradalmait kerülni kívánják, habár ezen fáradalmak, tekintve, hogy a Kassa felé menő éjjeli vonatok hálókocsikkal bírnak, elenyészőben csekélyek — a nappali gyorsvonatokkal szintén hamar elérik utazások célját.

A reggeli gyorsvonat, mely a keleti pályaudvarról Kassa felé 7 óra 20 perckor indul, 3 óra 50 perckor érkezik Poprádra, tehát oly időben, mely még alkalmas arra, hogy az utas az $\frac{5}{4}$ órányira fekvő Tátrafürednek egyikét, avagy más helyet még megtekinthessen. A ki Ruttkán át szándékozik utazni; az ugyancsak a keleti pályaudvarról 7 órakor reggel indulva, délután 2 óra tájt érkezik Ruttkára, a honnan utját a Kassa-Oderbergi vasut gyorsvonatával folytatja, — mely alkalommal a Ruttká-Poprádi vasutvonal mentén látható természeti szépségekben, de kivált a felső *Vágvölgy* szebbnél szebb részleteiben gyönyörködhetik. Reggeli 7 óra 40 perckor indul Budapest *nyugati* pályaudvarról a Zsolna felé menő gyorsvonat is, melylyel az utas a kies Vágvölgyön át 2 óra 15 perckor délután éri el a Zsolna állomást, — a honnan, ép úgy mint a Ruttká felől érkező kiránduló gyorsvonattal, folytatva utját, esteli 6 órakor érkezik Poprád-Felkára. Ezen gyorsvonatok az utazó közönség kényelmére Poprádig menő közvetlen kocsikkal bírnak. A Kassa-Oderbergi vasut nappali gyorsvona-
taival a nyári idény alatt az Oderberg-Poprádi vonalon étkező kocsikat is járat. A gyorsvonatoknál végre kilátásos kocsik is közlekednek.

Megemlítjük még, hogy a németországi utasok részére a Budapest keleti pályaudvarból délután 2 óra 55 perckor induló gyorsvonattal Ruttkán át továbbított berlini közvetlen kocsin kívül — Budapest és Bréma illetve Gestemünde között is egy közvetlen kocsiközlekedik, mely Hannover, Magdeburg, Boroszlón át irányítva a németországi látogatók kényelmét szolgálja. Ezen kocsit Budapest nyugati pályaudvarról éjjeli 11 órakor induló személyvonattal szállítatik Oderbergen át Bremerhafenig, a hova az másnap este érkezik.

A visszautazásra az egyes utirányokon át szintén kedvező csatlakozások létesítettek. A Poprádról Kassán át Budapestre menő utas igénybe veheti az 1 órákor délután, avagy 10 óra 37 perckor este induló gyorsvonatokat, a melyekkel esteli 9 óra 55 perckor, illetve reggeli 8 órákor érkezik Budapestre. Ez utóbbi gyorsvonattal hálókocsi is közlekedik. A Ruttkai és Zsolnai utirányon át menő gyorsvonat Poprád-Felkáról délelőtti 11 órákor indul és esteli 10 óra 15 perckor, illetőleg 9 óra 15 perckor érkezik Budapestre. A németországi utas Poprád-Felkáról a reggeli 7 órákor, vagy délelőtti 11 órákor induló gyorsvonatokkal utazhatnak. Ezen vonatok 12 órákor délben, illetve 4 óra 45 perckor délután érkeznek Oderbergre és előnyös csatlakozásokkal bírnak Németország felé.

Magától értetődik, hogy ezen vasuti összeköttetések kiegészítettnek a Kassa-Oderbergi vasut vonalain közlekedő személyvonatok által is, melyek szintén kedvező csatlakozással bírnak; továbbá a nevezett vasut által üzemben tartott több helyi érdekű vasut vonalai által, melyek a fővonal vonatjainak folytatását képezik.

A helyi érdekű vasutak közül mint a legfontosabbat kiemeljük, a poprádvölgyi h. é. vasutat, — mely Podolinig vezet és a Tarpatakon ágazik el, Tátralomnic felé s elágazás állomásnál Szepes-Béla-Barlangliget felé. Megemlítendő még a Kassa-Oderbergi vasut Margittalu állomásán csatlakozó gölniecvölgyi h. é. vasut, mely Gölnicbányáig, a Szepesség eme nevezetes bányavároskájáig szabványos vágányu, innen Szomolnokhutaig pedig keskeny vágányu. A Tátrakirándulóra nézve csekélyebb fontossággal bírnak az Iglóról Lőcsére és a Szepes-Olaszról Szepes-Váraljára vezető h. é. vasutak.

---

1. A *Kassa-Oderbergi* vasutnak *Zsolna-Poprádi vonalán* a túristát a következő állomások érdeklik:

Zsolna a Vág mentén, szemben a Budatini várrom. Beljebb a Nedeci vár, a Pongráczok ősi fészke. Zsolnától 14 km. távolságra fekszik Rajecfürdő.

Várna, Várnai völgy, Roszudec, balfelől Ovár, jobb felől a *Sztrecsnói* várrom.

Ruttku vasuti gócpont s elágazás Budapest felé.

Kralován Árvamegyében. Innen az Arva-folyó mentén jó országút vezet Alsó-Kubinba, mely $1\frac{1}{2}$ óra alatt, Arvaváralja $3\frac{1}{2}$ óra alatt, Bory fennsík 6 óra alatt érhető el. (Volovec, Rohács, Babjagura.)

Arva vára egyike a legnagyobb szerűbb váraknak az országban. Már a magyarok bejövetelkor létezett. Fénykorát a Thurzóak idejében érte el. A vár 3 szakaszból áll s 111 m. magas meredek sziklahegyen épült. Egy része restaurálva, múzeumnak rendeztetett, Megszemlélésre nagyon érdemes.

Fényőháza (Lubochna), a Vág mentén, kincstári erdészteleppel s hasonló nevű fürdő- és nyaralóhelylyel. A legelősebb tátraalji nyaralóhelyekhez tartozik.

Rózsahegy, a Vág mentén. Innen a besztercebányai országúton Koritnyica 3 óra, Sturec. Az állami út folytatása Rózsahegytről a Likavai vár-rom alatt Arvába.

Tepla a Vág mentén. Innen $\frac{1}{2}$ órányira Lucski fürdő: vasas therma a Chocs alatt.

Liptó-Szent-Miklós, a vármegye székhelye. Szálloda a fekete sashoz. Kirándulás Szentiványba 1 óra, a Bisztrai völgybe 4 óra, Gyömbérre 1 nap, a Deménfalvi cseppkő- és jégbarlangba 2 óra. Kalauz az erdőőr házában. A proszéki és kvacsáni völgy 7—8 óra.

Szent-Iván a Vág balpartján, a Szentiványiak ősi kúriája, számos úri kastélylyal, savanyúvíz- és hévvíz-forrással. A kat. templom sírboltjában a holttestek épek maradtak. Kirándulás a Bisztrai völgybe 2 óra, hol gömöri Szentiványi Józsefnek erdőőri és vadásztuszkuluma van. Innen Gyömbérre $3\frac{1}{2}$ óra

Liptó-Ujvár, kincstári erdőigazgatóság, tervbe vett nyaralótelep. Brüll-szálloda. Kirándulás Fekete Vágra $1\frac{1}{2}$ óra, Pribilinára 2 óra, Pod Kamenisztom-féle erdőslakba $3\frac{1}{2}$ óra. Kokovára Singer-féle csárda $2\frac{1}{2}$ óra, Podbanszkói erdőslakig $4\frac{1}{2}$ óra.

Csorba. Innen fogaskerekű vasuton $\frac{1}{2}$ óra távol ságra a Csorbai tó.

Lucsina-fürdő, megállóhely, hasonló nevű vízgógyintézet- és nyaralóhelylyel. A vasuti kalauz jó eleve figyelmeztetendő a megállásra, mert különben a vonat tovább megy a Batizfalvi állomásig.

Batizfalva. Innen $1\frac{1}{2}$ óra Felső-Hági.

Poprád-Felka, a szepesi felföldnek legfőbb állomása, nevezetesen: Poprádnak, Huszparknak, Virágvölgynek,

Grébparknak, a Felkai túristatelepeknek, a Dobsinai jégbarlangnak, Weszter-szállodának Nagy-Szalókon, Alsó-, Ó- és Újtátrafürednek, Széplaknak, Felső-Háginak, a Tarpataki szállodának s a Zerge-szállodának. Poprád-Felka a turistaforgalom empóriuma a Szepességen. A pályaudvarral szemben van a Táttra-szálloda és a Nemzeti szálloda.

2. A *Kassa-Poprádi vasuti vonalon* a következő érdekesebb pontokat érintjük:

Kassa. Innen $2\frac{1}{2}$ órányira Ránk Herlány fürdő, időszaki forrással (geyser).

Abos, elágazás Eperjes-Orló és Bártfa felé.

Kis-Ladna és Margittalu közt a Hernád vize szűk sziklamederben tör magának utat. Vadregényes tájrészletek.

Margittalu-tól szárnyvonal ágazik Gölniczbánya Szomolnokhutta felé, fogaskerekű Zsakaróczig. Gölnicz-től $\frac{1}{2}$ órányira van Thurzófüred szép fenyveserdőben. Az olcsóbb üdülő helyek közé tartozik. Szomolnoktól 1 óra távolságra esik Stoósz hidegvíz fürdő.

Krompach, nagyszabású vasgyár.

Szepes-Olaszi. Innen szárnyvonalon Szepesváraljára. Szepesi káptalan, püspöki rezidencia. Sibra és Baldóczi-fürdő 25 perc, Szepesvár $\frac{3}{4}$ óra, Mindszent, Hotkóc, Branyiszko, Szlatvin.

Szepes-Igló. Innen Iglófüred $\frac{1}{2}$ óra, Feketehegy $2\frac{1}{2}$ óra. Szárnyvonal Lőcsére, mely Szepes-megye székhelye. Pokolfürdő, Gehol.

Gánóc, megállóhely, hasonló nevű fürdővel. Kocsit hiányában csak a gyalogos vendégek veszik igénybe. A kocsin utazó s málhával ellátott vendégek a poprádi állomáson szállnak ki s innen mennek kocsin Gánócra. Társaskocsi.

3. A *Lemberg-Uj-Sandec-Orló-Abosi vonalon* fekszenek:

Musina. Ettől 3 óra távolságban Krynica-fürdő.

Pivniczna. Ettől $3\frac{1}{2}$ órai távolságban Scsavnica-fürdő

Leuchov-Orló. Átkelve a Poprádon $\frac{3}{4}$ óra távolságban Lubló-fürdő.

Eperjes. Savanyúkút. Szinye-Lipóc (Salvator). Eper-esről szárnyvonal Bártfára.

4. A *Poprádvölgyi vasuton* Poprádtól kezdve a következő vasuti állomások fontosak a turistára nézve:

Nagy-Lomnic. Innen a vasut elágazik Táttra-Lomnic felé. Matlárháza.

Késmárk. Meese-szálloda. Innen $\frac{1}{2}$ órányira Táttraháza, $\frac{3}{4}$ órányira Késmárki Itató.

Béla-Barlangliget. Innen Barlangliget 1 óra, Cseppkőbarlang, Alabastrombarlang, Zsdjár $2\frac{1}{2}$ óra, Javorina 4 óra, Halastó 8 óra.

5. A *gácsországi transzverzális vasúton* a következő állomások fontosak:

Chabovka, a Krakkó felől jövő turisták végállomása. Innen Zakopánéba váltott lovon 6 óra. A lengyel turisták azon része, mely nemcsak Zakopáné, hanem az egész Táttra iránt érdeklődik s kényelmesebben szeret utazni, nem az északi, hanem a déli oldalról közelíti meg a Táttrát, Orló- Lubló- Abos, vagy Oderberg felől. A magyar zónarendszer mellett a hosszabb vasúti utazást bőségesen ellensúlyozza annak kényelme és olcsó volta.

A felsorolt állomások elégségesen megadják az irányzatot a részletes érdeklődésnek. Mind e mellett a Táttrakalauznak egyik feladata az is, megjelelni a módot, melylyel a turista bizonyos megállapított idő, fáradság és költség mellett lehetőleg sokat lásson, tanuljon s élvezzen.

A turistaútnak — Táttra-Klotildútnak — országúttá kiépítése megkönnyíti e cél keresztülvitelét. Az által, hogy kényelmes országút köti össze Alsó-, és Újtáttrafüredet egyrészt a Csorbai tóval, másrészt Barlangligettel, midőn Ó- és Újtáttrafüredről $2\frac{1}{4}$ óra alatt el lehet érni a Csorbai tavat és $1\frac{1}{4}$ óra alatt Barlangligetet, mindinkább elenyésznek a nagy távolságok s a legtöbb déloldali táttrai kirándulás a turistaútnak bármely lakott pontjáról vihető ki. Nem szükséges tehát, hogy a kiránduló magát megszokott kényelméből kizavartassa és más felé menjen éjjeli szállásra csak azért, mert ezen helyről a tervbe vett kirándulás egy vagy két órával rövidebb ideig tart. Ma már a Tengersizemcsúcs épp oly kényelmesen mászható meg Táttrafüredről, mint a Csorbai tótól, s viszont a Csorbai tónál vagy Barlangligeten lakó vendég megmászhatja a Lomnici csúcsot, a nélkül,

hogy kénytelen volna Tátrafüreden meghálni. Alsó-, Ó- és Újtátrafüreden lakó vendégek annyiban vannak mégis előnyben, hogy ezen gyógyfürdőkben lóváltás nélkül tehetik meg a túristaut végpontjain fekvő kirándulásokat is.

Másként áll a dolog a szorosan vett túristánál, a ki rövid idő alatt sokat akar látni s a ki sehol sem út fel hosszabb időre tanyát. Az elmegy csekély útravalójával egész odáig, ahonnan a célba vett pontot leghamarább érheti el. Ott hál meg, s onnan teszi meg a kirándulást.

A ki különös célt köt össze a kirándulásokkal, a ki a hegyek formációját, geológiai és növényzeti viszonyait akarja tanulmányozni, a ki füveket, rovarokat, vagy ásványokat gyűjt, e mellett meteorológiai megfigyeléseket végez, vagy a vidékről rajzokat, vagy fényképfelvételeket akar eszközölni, annak több időre van szüksége, az a napnak minden óráját ki fogja akarni használni, sőt egy és ugyanazon völgyben vagy hegycsoportban több napot fog tölteni. Ily szaktúristák jól teszik, ha a völgyben magában, annak menedékházaiban, vagy közel hozzájuk fekvő turista-megszállóhelyeken keresnek lakást. Van ilyen majd minden völgyben: a Tarpataki völgyben a tarpataki szálloda és a zergeszálloda, a Felkai völgyben a sziléziaiak háza, a Tupa alatt Felső-Hagi, a Menguszfalvi völgyben a Poprádtavi turistaház, a Koprova-völgyben a Podbanszkói erdőslak, a Roztokavölgyben a hasonnevű menedékház, a Halastónál két turista-szálloda, a Javorinavölgyben Podszpadi, a Zöld tónál a hasonnevű turistaház.

A Tátra-kirándulások legfőbb megszálló helye: Alsó-, Ó- és Újtátrafüred, melyek központi fekvésüknél, nagyságuknál és berendezésüknél fogva úgy a magas, mint szerény igényeket legjobban képesek kielégíteni. A túristára a Tátra bir legtöbb vonzerővel s nagyon természetes, hogy, akár szűkre, akár tágira van az ideje szabva, iparkodjék magába a Tátrába mielőbb behatolni. Csak ha itt már kellőleg szétnézett s egy főcsúcsot is

megmászott, menjen tovább a Táttra széleire, vagy a magasabban fekvő turistatelepekre, vagy a völgyben fekvő nyaralóhelyekre, hogy az onnan könnyebben elérhető kirándulásokat megtehesse. Határozottan elhibázott beosztás az, midőn a turista a vasuti állomás közelében elhelyezkedik s onnan tesz néhány rövid kirándulást. Az első látogatás minden körülményekközt a Tátrának szóljon s ne engedje magát senki sem eltántorítani az által, hogy a Táttra aznap sötét felhők által fedve, mogorván néz feléje, vagy egészen láthatatlanná vált. A hegyek alulról sokkal sötétebbeknek néznek ki s éppen nem ritka az az eset, hogy a látótért elzáró köd a hegy alsó régiójában van s a hegycsúcsok egészen szabadok és tiszták s rajtok a legszebb verőfény ragyog. De még az eső sem szokott a Tátrában zsinórban ömleni, mint a salzburgi hegyeken s a mint elállott, az utak porondja már is felszikkadt s talál a turista egy-két órai időt, hogy a Tarpataki vízeséseket, az Ötfortrást, vagy a Felkai tavat megnézhesse.

A Táttra legszebb éke a Csorbai tó és a három Tátrafüred, úgy fekvésénél, mint fejlettségénél fogva. Ezen ékszerben a természetes drágakövek a Tarpataki vízesések. Ezek megsejmlélését tehát el ne mulassza senki sem, ha még olyan rövidre is van ideje kimérve. Ezeken kívül ajánlunk egy magasabb csúcs megmászását (legkönnyebb a Szalóki csúcs), egy Tátravölgybe való betekintést, a hol mindenütt tavakat, u. n. tengerszemeket találunk, hogy a hegység jellegét megismerjük s ha ezeket megnéztük, akkor ránduljunk ki a Dobsinai jégbarlangba, mely egyedüli a maga nemében, de nagy elővigyázatot igényel s hülékeny embereknek nem való.

II. KÜLÖNLEGES RÉSZ.

Városok, fürdők, nyaraló helyek, turista-telepek és egyéb megszálló helyek.

I. A Kassa-Poprádi vonalon.

Kassa.

Budapestről 389 km., Poprádról 111 km., Eperjesről 33 km.

Főmegszállóhelyek: Schalkház-szálloda és Schiffbeck-szálloda.

Kassa a krónisták nem egészen megbízható tradíciói szerint a gepidák által a 7-ik században alapítottatott. Biztos történeti adatokat Kassa felől a 12. századból birunk, midőn a flandriai németek telepedtek le ottan. IV. Béla 1261-ben Somphleben és Obl polgároknak Felső-Kassa területét adományozta. 1290-ben a város IV. László és III. András királytól engedélyt nyert arra, hogy kőfallal és árokkal vegye körül magát. Róbert Károly uralkodása alatt több hatalmas oligarka harcolt Kassa birtoklásáért, mely már akkor Felső-Magyarország legfontosabb városa volt. Omode nádor hat fia Csák Máthéval szövetkezve s a kassaiak által támogatva, erősen harcolt Róbert Károly serege ellen, mely utóbbihoz a szepesiek csatlakoztak. Rozgony mellett 1312-ben megveretve, Kassa kapuit a királyi hadaknak felnyitotta.

A XVII. század elején Bocskay Kassán fényes udvart tartott. Ennek halála után Bethlen Gábor vette át Kassán a főszerepet s 1626-ban Brandenburgi Katával itt tartotta fényes esküvőjét. 1682-ben Tököly Imre által a törökök részére meghódítottatott, 1684-ben a császáriak által visszahódítottatott, 1704-ben II. Rákóczy Ferenc által birtokba vétetett.

Az 1848-iki szabadságharc idején a honvédek dec. 11-ikén a kassai hegyen megverettek s Schlick tábornok a városba vonult. 1849. január 4-ikén Mészáros hadosztálya is Bárcánál vereséget szenvedett. Február 9-ikén a császáriak Torna felé húzódtak s Görgey Kassára vonult. Február 20-ikén ismét az osztrák hadak foglalták el Kassát. Junius 24-ikén Paskievics hadteste vonult be s az ott dúló kolerában 4000 orosz veszett el.

Kassán az indóházzal szemben fekvő Széchenyi-ligeten s az aszfaltozott malom-utcán át a főtérre érünk, a hol szemben találjuk magunkkal a dómot.

Gótikus műemlékeink közt első helyen áll a kassai Szent-Erzsébet székes-egyház, melynek szerzőjéül a francia Villard de Harnecourt-ot emlegetik. A csúcsívezetű stíl e templomnál van legtökéletesebben kifejlődve.

A dómnak építési ideje a gazdag kassai levéltár adataiból sem határozható meg teljes pontossággal. Eleinte az a téves hit kapott lábra, hogy a dóma XIII-ik század szülötte, mivelhogy egy 1273-iki okiratban már említés van téve a kassai Szent-Erzsébet egyházzal. Mikor azonban a restauráció munkálatainak megkezdésével a dóm alatt egy kisebb arányú templom alapfalaira bukkantak s kitűnt, hogy a dóm egyik pillérének alapja egy 1374-iki sírköre támaszkodik, bizonyossá lett, hogy a mai dóm semmi esetre sem épülhetett 1374 előtt s hogy azok az okiratok, a melyek az Erzsébet-egyházat emlegetik, nem a mai dómról, hanem egy annak a helyén állott korábbi templomról szólanak, a mely elpusztult. És tényleg a vatikáni okirattárban olvassuk, hogy a XIV. század végén a kassai Erzsébet-egyház teljesen leégett s ezért ujonnan való fölépítésére IV. Bonifác pápa búcsút engedélyezett. E tűzvészről Zsigmond királynak 1399. évi okirata is megemlékezik. Mindez adatok alapján a kassai dóm építésének megkezdési ideje a legnagyobb valószínűséggel 1398-ra tehető. Az ekkor elkezdett építés azonban majd egy századig tartott. A városi számadási könyvekből kimutatható, hogy mely évben mennyit költöttek a templom építésére. Mátyás király is segítette a templomot, a mennyiben a neki járó újévi ajándékokat tizenöt éven át a templom építésére fordíttatta. A számadási könyvek utolsó adata 1484-ből szól, a mikor téglákra 10 frtot adott a város. E szerint

feltehető, hogy 1485-ben már teljesen készen volt a dóm.

A hatvanas években a város már alig győzte az erősen megviselt székesegyház javítását s a dóm alapos restaurálása végett a kormányval folytatott alkudozásokat.

Trefort akkori kultuszminister belátta a dóm restaurálásának szükségességét nemzeti kulturtörténetünk érdekében s 1877-ben megbízta Steindl műegyetemi tanárt a tervek elkészítésével. 1878-ban a szentély újraépítésének költségeihez a kassai püspök és város hozzájárulásán kívül 39.599 forintot fizettetett ki a vallásalapból. Sokban hozzájárult a miniszter elhatározásához Schmidt Frigyes bécsi dómépítész szakvéleménye, a ki a kassai dómról páratlan elismeréssel nyilatkozott.

1885-ben készültek el a végleges tervek és a költségvetés, mely 477,292 frtra rugott. Ebből a kormány 240,000 frtot vállalt, a többit a város 30 évi részletekben.

A restaurálás 18 év alatt elkészült s a dóm felszentelése a millenáris ünnepségek keretébe vétett fel.

Mesteri munka a dómnak három főkapuzata, a középkori szobrászat remeke. Az éjszaki kapuzat ivezetén van az utolsó ítélet ábrázolva. Az elítéltek közt látunk barátokat, apácákat, sőt infulás püspököket is.

A dóm 14 oltára közül legbecsesebb a főoltár, s ennek Mátyás idejében készült nagy oltárképe, melyet Wolgemutnak tulajdonítottak, de valószínű, hogy Lőrincz ötvösmestertől ered. A három faszoborból és 48 jelenetből álló oltárkép az 1474—77. évi számadásikönyvek tanúsága szerint 190 frt és 75 denárba került. Hogy mily nagy összeg volt ez akkoriban, bizonyítja az a körülmény is, hogy Mátyás király, ki ez időtájtban a pestis elől Kassára menekült, midőn Beatrix királynővel ismét vissza akart utazni Budára, 7 frtot vett kölcsön a várostól, hogy útját királyi módon

(more regio) folytathassa. Mátyás király sajátkezűleg aláírt kötelezvényt állított ki a 7 frtról.

A székesegyházban a régi irások tanúsága szerint 27 oltár volt. A bejárat két oldalán volt kettő, melyet egy világtalan koldus alapított 1775-ben az összegyűjtött könyöradományokból. A Csáky-kápolnát, mely az éjszaki oldalhoz támaszkodott, végképp elbontották. A sz. József oltárát Schusztér Konstantin váci püspök készítette karrarai fehér márványból. Legrégibb a Mihály-kápolna, mely a tiszta gót stíl virágkorából való. Kapuzatán Mihály angyal a jó és rossz szellemeket mérlegeli.

A dóm éjszaki és délkeleti falán XV. századbeli freskókép szemlélhető.

A gótikus építészet egyik legbecsesebb hazai emléke a szentély baloldalán lévő szentségház, melynek magasbatörő, nyulánk részei a legperfektebb gótikus torony idomát tükrözik vissza. Különösen figyelemreméltóak a rajta levő, kovácsolt vasból készült s az aranyozás nyomait még ma is eláruló vasajtócskák, a melyek egyidősek a dómmal. Érdekes műdarabja a dómnak az ujonnan készült csúcsíves szószerk. A régi szószerk nem kerül vissza.

Megemlítésre méltó még a király-lépcső és a királyok karzata, melyen Magyarország királyai a nekik fentartott karzatra jártak.

A kassai Szent-Erzsébet székesegyház új orgonáját Angszter pécsi orgonagyáros készítette.

A művészet remekei közé tartoznak a kassai székesegyház üvegfestményei is, melyeket ép úgy, mint a főoltárképet, kassai mesterek állították elő, a mi hazánk középkori művészetének fejlődöttségéről tesz tanúságot. Ezeket a remek ablakokat a restaurálás alkalmával kiszedték s most csak egy részét rakták vissza; közülük több a leszereléskor annyira elrongálódott, hogy nem volt többé helyreállítható. A déli oldal elromlott ablakai helyett Dessewffy Sándor csanádi és Bubics Zsigmond kassai püspökök s a kassai káptalan négy tagja tétettek be egy-egy remek festést új ablakot, melyek Innsbruckban ké-

szültek. Az egyik szent Gellértet és szent Sándor püspököt, a másik Pannonhalma felett a boldogságos szüzet és szent Istvánt ábrázolja.

A dóm éjszaki oldalán szabadon áll az *Orbán-torony* 1556-ból eredő haranggal.

Kassa Felső-Magyarországnak legfőbb városa. 30 ezer lakossal s tekintélyes számú katonasággal. Kassa az őszi fegyvergyakorlatok összpontosítási helye s minden fegyvernemű csapatok vannak itt jórészt laktanyákban elhelyezve.

Kassa r. kath. püspökség székhelye. Van itt kir. ítélőtábla, posta- és táviráda-igazgatóság, jogakadémia, kir. gazdasági intézet, premontreiek főgimnáziuma, kir. főreáltanoda, katonai alreáliskola, kötéiskola, püspöki tanítóképző-intézet.

Megtekintésre méltó a felsőmagyarországi muzeum, kivált annak archeológiai osztálya.

Kassán van szép fürdőház, színház, közkórház, a város és vármegye székháza stb.

Árak: Szoba ára Schalkház- és Schiffbeck-szállodában 1 frt 20—1 frt 50 kr. Társas kocsí a vasúthoz 20 kr., bérkocsí a vasúthoz 1 frt, Lajos-forrásig 1 frt, Bankóra 1 frt 50 kr., egész napra 5 frt.

Ránk-Herlányi fürdő a szökőkúttal.

Kassáról kocsin 3 óra. Bérkocsí egész napra 5—6 frt.

A kassai hegyen át Böödnél az Ocsvavölgybe jutunk s az országutat elhagyva, Kemence felé hajtunk Herlány faluig, melynek határában a fürdő fekszik. A gyógyhely maga az eperjes-tokaji hegyek nyugati oldalán, szép tölgyerdőktől körülvett völgyben, 392 □ m. fekszik.

Ránk legfőbb nevezetessége artézi szökőkútja, melyet 1870-től 1875-ig összesen 404 méter mélyre fúrtak. Ekkor egyszerre nagy erővel fellövelt a víz-sugár s közel 50 méterre szökött, de néhány perc múlva lepadt, hogy 6 óra múlva újra felszökkenjen. Ezen időszaki megjelenése a vizsugárnak az izlandi geysírekre emlékeztet. Rendszerint 3 méter mélyen

áll meg a víz a csöbelső gyengén serezeg. Egyszerre csak emelkedni kezd a vízfelület s erős moraj hallatszik. Mind magasabbra emelkedik s újból alászáll, míg végre nagy garra mintegy 20 méter magasra szökik. A vízsugár tájtékozó fehér a sok szénsavtól.

A régi kút és az erdei kút vize az égvényes sós savanyúvizekhez, a többi forrás a vasas sós vizekhez tartozik.

Vendégek befogadására szolgál két fogadó, svájci ház s több magánépület.

Szoba ára 1.50—2 frt.

Thurzófüred.

A Göllnicbányai vasuti állomástól 5 km., a Margitfalvi vasuti állomástól 10 km.

Posta- és távirdahivatal Göllnicbányán van.

Kassa és Abos közt a Kassa-Oderbergi vasut vonala négyszer keresztezi a Hernád vizét. Abosnál elágazik Eperjes-Orló felé. A fővonalon pedig belemegy a sziklafalak és meredeken leeső, lomberdős hegyoldalak által szűkre zárt Hernádvölgybe. Itt vadregényes tájrészleteket alkot, távolban az Osztra hora (811 m.) éles csúcsa által határolva. A vonat a szűk völgyből a Phönixhuttai alaguton jön ki, mely mellett a Margitfalvi vasuti állomás van.

Innen szárnyvasut ágazik ki Szomolnokhutta felé. Ennek vonalán fekszik Göllnicbánya és ettől félóranyira Thurzófüred.

Göllnicbányától a Thurzóvár romjaival koronázott várhegy alatt elhaladva, szép fenyők s lombos fák által alkotott völgykatlanba jutunk. Ezen rengeteg erdőben, két hegyi ér összefolyásán, 572 m. m. fekszik Thurzófüred, másfélholdas mesterséges tó partján.

Thurzófüreden van 6 épület, összesen 100 lakószobával, külön étteremmel és fürdőházzal. A fürdőházban van egy nagyobb medence, esőzuhanyok, gőzkamara, inhalációs szoba és 6 fürdő-szoba.

Az intézetnek külön orvosa van, ki június, július és augusztus hónapokban állandóan Thurzófüreden lakik.

A legtöbb vendég a fővárosból kerül ki. Nagybbrészt pihenni és üdülni vágyó vendégek.

Thurzófüred részvénytársulat tulajdona.

Kirándulási pontok: Zechen, Farkasszem, Svájci ház, Gloriette, Poppenhof, Thurzóhegy, Hüttengrund, Silberspic, Trochanka s. m.

Érdekes egyes bányák megsemlélése és a lánegyárak és szeggyárak megtekintése Grellenseifen nevü völgyben, továbbá a Frigyes főherceg tulajdonát képező fogaskerekü vasút és sodronypálya Zakárfalván és Csáky gróf vasöntője és vaskohója Prákfalván, végül a közelben fekvő Istvánhutta, hol a nemes fémek elektrolitikus uton választatnak szét s Szomolnokon a kénkovand bányák és a rézgálicos víz.

Thurzó-Füreden loggiával bíró szoba napjára 2 frt, a kis szobáké 80 kr., külön ágy 40 kr., kiszolgálat 70 kr hetenként, gyógydíj az egész évadra 4 frt. Zenedíj hetenként 1 frt, gőz-, sós- vagy fenyő-fürdő 60 kr., meleg fürdő 30 kr., hidegfürdő vagy zuhany 20 kr., a hidegvizkúraért hetenként 2—3 frt.

Marhahús, főzelék, tészta egyaránt 25 kr., sült 40—50 kr., kávé 25 kr., hydropatha-pensió hetenként 9 frt, üdülők abbonementje 10 frt 50 kr.

Stoósi fürdő.

A Szomolnokhuttai vasúti állomástól 10 km., a Kassa-Szepsi vasútnak Meczenzéfi állomásától 12 km.

Posta-állomás helyben, távirda-hivatal Meczenzéken, melylyel távbeszélővel van összekötve.

Stoósz bányamezővárostól 1 órányi távolságban, a Bogva völgybe néző déli lejtőnek felső harmadában, sűrű, lombos és fenyőerdők közepén, 670 m. t. f. magasságban fekszik a stoósi fürdő. Legkönnyebben Szomolnokon át érhető el; innen a hegyen átkanyarodó s a fürdő mellett elhaladó, jó karban tartott országúton 1 óra alatt lehet a fürdőbe jutni. A terület a város tulajdona, de a fürdőt részvénytársaság alapította, mely azt 9 tagból álló konzorciumnak adta bérbe.

Fekvése déli; a fürdő alatt mélyen a völgyben elnyúló Stoósz várost látni.

Lakóház 7 van, összesen 110 szobával, egyszerű, de tiszta butorizzattal.

Stoószfürdő vízgyógyintézetnek alapítottott, s mint olyan kezeltek. De vannak számosak, a kik nyaralás céljából keresik fel s ezek részére 12 fürdőszobában meleg tisztasági és fenyőfürdők rendezettek be.

Fürdőorvos dr. Czirfusz Dezső, ki a konzorciumnak is tagja.

A legdrágább szoba a földényben 1 frt 80 kr., a legolcsóbb 80 kr., felszolgálás 10 kr., zenedíj hetenként 1 frt, gyógydíj egyszer- s mindenkorra 3 frt, orvos fenntartására hetenként 1 frt, a fürdők használatáért egyenként 20—60 kr., hideg fürdő vagy zuhany 20 kr., meleg fürdő 40 kr., fenyőfürdő 55 kr. Kocsi Szomolnokról vagy Meczenzéből a fürdőbe 3 frt 50 kr.

A hydropathapenzió a földényben naponta 1 frt 30 kr., reggeli 20 kr. vagy 25 kr., ebéd 85 kr., esteli 25 kr., vagy 45 kr. Közös ebéd 1 frt 50 kr. Lehet étlap szerint is étkezni.

Szepes-Remete.

A Szepes-Remetei vasuti állomástól $\frac{1}{2}$ km.

Posta-állomás helyben van, távirda a vasuti állomáson.

Remete bányamezőváros alsó végén, a Göllnic folyócska és a középmagasságu hegyek déli lejtője közé ékelve, van egy nyaraló-telep, melyet néhány év előtt Pellesch József alkotott s ma egy magántársulat tulajdona.

Az egész telepen van három épület, összesen 22 szobával, üveges étkező pavillonnal s fürdőkkel. A 4—5 holdas park gyümölcsfákkal és fiatal fenyőkkel van beültetve.

Szobák ára 50 krtól 1 frtig, egész napi penzió 1 frt 20 kr.

Szepes-Olaszi, Szepesvár, Szepesváralja, Szepeshely.

Margitfalutól folyton a Hernád mentén haladva Istvánhuttát és Krompachot érintjük. Mind két gyári

telep az utóbbi időben nagy lendületet vett. Különösen Krompach elsőrendű vasgyárnak rendezkedett s nagy szerepre van predestinálva. Krompach után Szepes-Olasziba értünk. Innen szárnyvonal ágazik a 10 km. távolságu Szepesváralja felé.

Szepes-Olaszi és Váralja közt Dobravolatól jobb felé fekszik Zsegra. Ennek Zygra János gróf által 1245—1275-ben épített temploma a legrégibbek közé tartozik az országban. Nagy műtörténeti becszel birnak e templomnak régi falfestményei, melyek a cserhalmi csatát ábrázolják.

A Drevenyik, nevű, mésztufából álló sziklától éjszaknyugat felé bukkan fel előttünk a szepesi vár, a kimagasló hegy ormán nagyszerű perspektívát nyújtva.

A vár építési ideje nincs megállapítva. II. István király féltestvére Boris 1120-ban várparancsnoknak említetik. A tatárok a várat elpusztították, de újra felépítették. A vár urai többször föllázadtak királyuk ellen. Egyideig Csák Máté hatalmában volt, később Giskra birta 1443-ban. Axamith gyakori rablókitöréseket tett e várból, míg 1453-ban Hunyady László által a várból elűzetett.

A várat Mátyás király 1465-ben Zápolya Imrének adományozta s őt Szepes vármegye örökös grófjának kinevezte. 1528-ban Katziáner foglalta el, később a Thurzóak birták. Ezek hihalása után Csáky István gróf lett a szepesi vár ura és Szepesvármegye örökös főispánja.

A vár nagyságáról tesznek tanubizonyságot a fennmaradt romok is. Őt részből állott a vár, mindannyi erős várfallal és védőtornyokkal erősítve. A fellegvárban van a nagy lovagterem, kápolna és őrtorony, melyből nagyszerű kilátás nyílik a környékre.

Szepesváralja eredetileg a szepesi vár tisztviselői s zsellérei által volt lakva. Később német bevándorlók telepedtek le a városban. A város erősen tótosodik. Van benne r. kath. és prot. templom, zsinagóga, járásbíróság s főszolgabírói hivatal.

Szepeshely a szepesi káptalannak székhelye. A törvény értelmében egyházi és közigazgatási tekin-

tetben bekebelezett helység 190 lakossal. Dombon fekszik. 493 m. t. f. magasságban. A körfallal körülvett helység egy utcából áll, melynek két oldalán 10 kanonoki ház, a papnövelde, a püspöki rezidencia, a torony és a kántor háza áll.

Midőn a szászok II. Geyza idejében. 1142-ben, a Szepességre jöttek, a Mártonhegyen már templomot találtak. A mostani templom háromhajójú bazilika s a XV. század utolsó negyedéből való; berendezése a XVI. és XVII. századból ered s román, gót és renaissance stílt lehet rajta felismerni.

A régi templomban 1317. évből eredő freskókép látható, melyet Henrik szepesi prépost (1316—1322) készíttetett.

A székesegyház déli oldalához támaszkodik az u. n. Krisztus sz. testének kápolnája, mely *Szapolyay-kápolnának* is neveztetik. Ennek nincs külön bejárata, hanem a nagy templom oldalhajójával van összekapcsolva. Alapítója Szapolyay István, a ki 1499-ben halt meg. Az adományozási okmányt özvegye, Tescheni Hedvig és két fia, János és György 1511-ben megerősítették.

A kápolna tiszta gót stílusban épült és az ország elsőrendű műremekei közé tartozik. Egyhajójú templom, három oldalán karzattal.

A kápolnát Samassa József, volt szepesi püspök 1873-ban restauráltatta s ablakait művészi festményekkel látta el. A keresztelő kút Császká György volt szepesi püspök ajándéka.

A szepesi káptalan 1848-ig hiteles hely, azaz orsz. levéltár volt s 4000 db. okiratot tartalmaz, melyek közül számos Árpád-kori. Az országos levéltáron kívül van a székesegyház régi sekrestyéjében a káptalannak levéltára 1350 okirattal, köztük 50 Árpád-kori.

A szepesi káptalan első prépostja Adolf volt 1209-ben. Utána jött I. Benedek 1234 táján, Berzeviczy I. Miklós befolyása folytán a szepesi kerület székesegyházzá és külön püspökséggé emeltetett.

Gróf Thurzó Kristóf, Szepesvár ura s a megye főispánja 1614-ben Szepesváraljára prot. zsinatot hívott össze, melyen a szepesi és sárosi prot. rendek az V. kir.

város papsága, a XXIV. város testülete, a XIII. szepesi város s számos világiak vettek részt. Ezen Xylander István szepesváraljai lelkészt választottak meg szuperintendensnek s 20 pontozatban foglalták össze határozataikat.

Zsinat után Thurzó Kristóf Xylandert négy fehér ló által vont hintóban vitette fel a várba. A fogat két oldalán világi és egyházi küldöttek haladtak párosan. A vártemplomban Xylander ünnepélyesen szuperintendensnek felavattatott s a felavatás után 28 ágyúlövessel üdvözlötetett. Délután a várban nagy ebéd volt és este tüzijáték, melyhez Thurzó Németországból 3 tűzmestert hoztatott.

Szepesváraljától éjszakkeltre, körülbelül egy óra járásnyira emelkedik a Branyiskó hegy, mely határt képez Szepes és Sárosmegye közt s nyergén országút vezet Szepesből Sárosba. Itt ostromolták meg a hegyet 1849-ben a honvédek Guyon tábornok vezérlete alatt s verték vissza a császári hadakat. Fenn a sziklába vágott kapunál egy kúpalakú emlékkő van felállítva e felirattal: Emlékl az 1849. évi febr. 5-én győztesen harcolt branyiskói hősöknek. Állította Szepesmegye 1875.

Baldóc gyógyfürdő.

A Szepesváraljai vasuti állomástól 3 km., Szepeshelytől $2\frac{1}{2}$ km., Lőcsétől 10 km. Baldóc fürdő és a Szepesváraljai vasuti állomás közt rendes társaskocsi jár.

Posta-, távirda- és vasuti állomás Szepesváralján.

Baldóc fürdő a déli Szepességen fekszik, 433 m. t. f. magasságban, 500 lépésnyire az egynevű felutól, szemben a szepesi várral.

A fürdő alsó része lapályos, a felső hegyes. A laposban vannak a gyógyforrások, az alsó park, a fürdőépületek, a hegyesben a felső park s a fenyveserdő, a mely a községi s káptalani erdőben folytatódik. Úgy a fürdőtől, de még inkább a Budsofka hegyről gyönyörű panoráma nyílik a Tátrára. Szepesvárra, Szepeshelyre, Szepesváraljára s a Krompachi hegyekre.

Baldócon 7 épület áll a vendégek rendelkezé-

sére. Ezek egyike az étkező helyiségeket, másik a fürdőszobákat foglalja magában. A többi vendégek befogadására és az ásványvíz kezelésére szolgál. A főépület a gyógyház. Éjszaki oldalán széles kolonád-dal van ellátva, mely az emeleten be is van üvegezve. Rossz időben a betegek itt végzik sétájukat.

Baldócon több forrás van. Fürdéshez a Luci- és Angi-forrás vize használtatik. A Deák-forrás csak ivásra szolgál; épp úgy az „Ilka“-forrás, mely a rét szélén van. Az Ernesztin-forrás szénsavban szegényebb és magneziumban gazdagabb forrás, könnyen oldó hatással.

A Deákforrás a töltő házzal van összekötve, hol a földbe mélyített kezelő fülkében Czernicki-féle töltőkészülékkel lesznek a palackok töltve. A víz $\frac{1}{2}$ és $\frac{1}{4}$ literes, erős falazatú, u. n. export-palackokba töltetik.

A Deák-forrásban a szabad szénsavtartalom nagyobb, mint minden más szepesi ásványvíznél; vastartalmára nézve e forrás a közép-erős acélvizek közé tartozik.

Kevesebb szabad szénsavat és vasat tartalmaz a Luci- és Angi-forrás, mely azonban szilárd alkatrészekben igen dús, dúsabb mint minden más szepesi forrás. Than tanár szerint a szulfátos ásványvizekhez sorolandó, melyek között nagy jód- és bórsavtartalmánál fogva is előkelő helyet foglal el.

Dr. Bókai Árpád egyetemi tanár azt mondja róla, hogy *hazánknak egyedüli tetemesebb glaubersós ásványvize*. A rohitschi Tempelbrunnen glaubersótartalmát minden magyar vízünk között legjobban megközelíti, majdnem eléri. Inni is kellemes, lévén benne elegendő szabad szénsav.

A baldóci ásványvizek első sorban gyomor-bélhurut ellen, a hasi pozsga eseteiben, máj-, epe- és vesebajoknál kitűnők. Másodsorban csúszos és köszvényes betegségek, görvélykór, vérszegénység, csontbántalmak és a légzőszervek hurutjai ellen vannak javalva.

Baldócon 14 fürdőszobában meleg ásványvízfürdők és moorfürdők adatnak.

A Lobogó-fürdő az idegrendszer lehangoltsága, nemí gyengeség, könnyű hűdések, érzéketlenség eseteiben fejti ki hatását.

Baldóc dr. Szontagh Miklós tulajdona. Fürdő-orvos: Dr. Kiray.

Baldóc a legolcsóbb fürdők közé tartozik. Szoba ára 60 kr. — 1.50 kr., fürdő 50 kr., sütek 30—50 kr., kávé süteménnyel 20 kr.

Sibrai fürdő.

A Szepesváraljai vasuti állomástól 3 km., Szepeshelytől 2 km., Lőcsétől 10 km.

Posta-, távirda- és vasuti állomás Szepesváralján.

Szepesváraljáról Lőcsére vezető országut mentén, Szepeshelytől 15 percnyi távolságban, az 506 m. magas Kereszthegy déli oldalán fekszik Sibra.

A fürdőtelep két épületből áll, 10 vendégszobával, 14 fürdőkamrával és vendéglővel. A sibrai ásványvizet úgy fürdésre, mint ivásra használják.

Sibra a szepesi káptalan tulajdona.

A sibrai víz kitűnik a glaubersónak aránylag nagy mennyisége által, mi mellett a boórsavas nátrium s a szénsavas lithium is elég tekintélyes mennyiségben jön elő.

Ezen vegyelemzés alapján a sibrai víz leginkább köszvényes bajok ellen van javalva. Vese- és húgyhólyag-bántalmakban, gyomor- és bélhurut eseteiben is jó sikerrel lehet rendelni.

Kár, hogy a Kereszthegy mészsíklái a befásításnak ellentállnak s a hely alig egypár nyír és fűzfa által van beárnyékolva.

Sibra a legolcsóbb fürdők közé tartozik.

Szlatvini ásványvíz.

A Szepes-Olaszi vasuti állomástól 5 km., Szepes-Olaszi várostól 4 km. Posta-, távirda- és vasuti állomás: Szepes-Olaszin.

A szlatvini savanyúvízforrás a Szlubica hegy lábánál fekszik, mely hegy a Branyiszcónak kiágazása.

A forrás a hasonló nevű falnak északnyugoti végén, zárt pavillon alatt betonba van foglaltva és Czervinski-féle töltőgéppel ellátva.

A szlatvini ásványvíz az alkalikus-muriaticusvasas savanyúvizek közé tartozik, s a seltersi vízhez sok tekintetben hasonló; de a konyhasó utóbbiban kétszeresére nagyobb mennyiségben fordul elő.

A szlatvini ásványvíz igen jó sikerrel alkalmazható idült gyomor- és bélhurut-, vese- és hólyag-bántalmaknál. A forrás Majunke Géza tulajdonát képezi.

Igló XVI. szepesi város.

A vasuti állomásnál Feketehegyhez címzett szálloda. A városban Bányász-szálloda, szálloda a kék golyóhoz.

Szepes-Olasziból Márkusfalván át félóra alatt Iglóra érünk. Márkusfalva a Máriássyak ősi birtoka, régi várrommal és Máriássy Ferenc tornyos kastélyával. Innen szárnyvonal vezet a Frigyes főherceg Bindt nevű bányabirtokába. Kotterbachi bányatársulat.

A szepesi provinciának, azaz a XVI-szepesi városi hatóságnak 1875. végéig székhelye volt.

A szepesi szászok telepedésük első éveitől kezdve önálló hatósággal, Németországból hozott alkotmánnyal és külön törvényekkel bírtak. Területük, provincia terrae scepusiensis, vagy provincia 24 regalum civitatum név alatt fordul elő. A szepesi XVI-város helyhatósági szerkezetének alapképlete városi és kerületi volt. A városi koordináció tökéletes képmása volt a szabad királyi városok hatósági szerkezetének. A kerületi hatóságban központosultak a városok s közös ügyeiket intézték.

A szászoknak 1222-ben 19 törvénycikkelyben foglalt szabadságait V. István király 1271-ben s III. András király 1291-ben megerősítette. E szerint biráit önmaguk választották s a vármegye befolyásától mentek maradtak.

Földjeiket szabadon birhatták, s azok felett tetszésük szerint rendelkeztek.

A papoknak tizedet fizettek. királyi cenzus fejében pedig V. István király alatt 300, Róbert Károly alatt 1200 márkát fizettek. Egyéb tehertől épp úgy fel voltak mentve, mint a nemesek.

Háboru idején 50 lándzsással kellett táborba állaniok; de csak saját tüzhelyük határán.

Bányákat szabadon nyithattak; papjaikat maguk választhatták s az országgyűlésre követet küldöttek.

Zsigmond király 1411-ben Iglón szövetségi gyűlést tartott Jagellói Ulászlóval s reá következő évben a 13 szepesi várost a lengyel királynak zálogba adta. Megjegyzendő, hogy a szepesi szászok jogai Lengyelország uralkodása alatt is épségben tartattak.

1875-ben a kiváltságok az országban eltöröltetvén, a szepesi provincia hatósága megszűnt s a vármegyébe beolvasztatott.

Az 1848/49-iki szabadságharc alatt 1849. febr. 2-án Guyon tábornok 5000 honvéddel Iglóra vonult. Ugyanekkor a császári hadak Schlick hadtestéhez tartozó egyik zászlóalja, Kiesewetter őrnagy vezénylete alatt, Lőcsén táborozott. A császáriak éjnek idején meglepték a honvédeket s a Blaumondról erősen lövették a várost. Már-már győzedelmeskedni látszóttak, midőn a honvédeknek sikerült sorakozni s a császáriakat visszaverték. Ekkor égett le a r. kat. templom s számos ház Iglón.

Az elesett honvédek emlékére öntött vaspírmist állítottak a templomot körülvevő sétányon.

Igló Szepesvármegyének legnépesebb városa 7564 lakossal. Főbb épületei: az evang. főgimnázium, kat. népiskola, evang. nép- és polgári leányiskola, provincia épülete, városháza, az 1893-ban restaurált gótstíli templom, az állami tanítóképző, a bányapolgárság épülete.

Iglón van kir. járásbíróság, bányakapitányság, ipariskola, fűsz- és keményítő gyár, műmalom, réz-olvasztó, dobozgyár, fűrészmalom s legújabbán a vilányos telep, mely a város utcáit, üzleteit s egyes lakásokat világítással látja el és ipari célokra hasznosíttatik.

A lakosság intelligens része magyar és német, a kispolgárság nagyja tót.

Szoba ára a fentnevezett szállodákban 80 kr., 1 fűt 50 kr., jobb sűtek 40—50 kr.

Igló-Fűred.

Az Iglói vasuti állomástól 5 km., Feketehegytől 20 km., Lőcsétől 15 km., Rozsnyótól 10 km., Meréný-től 12 km.

Postahivatal helyben van, távirdahivatal Iglón.

A pályaudvartól az ut Iglófűredre a városon keresztül vezet, azontúl dél felé tér el a fenyvesekkel körözött Jánosvölgybe, melyben egykoron réz- és ezűstbányák voltak s ércolvasztó állott. 4 km.-nyire a várostól, az országút egyik ága Rozsnyóra, másik Szepes-Merenýre s ennek határában fekvő Feketehegyi fűrdőbe vezet. A kanyarulattól egy kilom. hosszú kocsút vezet Igló-Fűredre.

Az épűletek mesterséges bányahalmokon épűtek, a melyeket az igazgatóság serénysége űde pázsittal, fákkal és bokrokkal befedett. A telep 580 m. m. fekszik.

Igló-Fűreden 8 épűlet van, összesen 147 lakószobával. Legszebb szobákat a Hungária és Millenium tartalmazza, mely erkélyekkel és logiákkal van ellátva.

A szobák ára 60 kr. és 2 fűt 50 kr. közt ingadozik, utóbbi árban már nagyon jó szobát lehet kapni. A szobák átlagos ára 1 fűt — 1 fűt 50 kr. Külön ágy 35 kr., szolgálát 15 kr.

Az étkezés étlap szerint, vagy penzióban történik. Utóbbiban a vendég kap: reggelire kávé, vagy tejet sűteménnyel, ebédre 4 tál ételt, vacsorára egy sűttet mellékétellel s ezért fizet naponta 1 fűt 50 krt. A hydropatha-penzió 20 krral olcsóbb. Az étlap árai: marhahús 20 kr., főzelék 20 kr., tészta 20—25 kr., sűtek 35—50 kr. Tűkőrfűrdő 25 kr., zuhany 15 kr., meleg kádasfűrdő 35 kr., fenyőfűrdő 50 kr. Gyógydíj egyszer s mindenkorra 2 fűt; zenedíj hetenkint 1 fűt.

A fűrdők a nagy fűrdőházban s az igazgatósági épűletben vannak elhelyezve. A keresztet képező nagy fűrdőház középpontjában tág fűrdőmedence van. A

magas terem oldalait öltözőkamrák és esőzuhanyók foglalják el. A hidegvíz-gyógyműveletek a mellék-helyiségekben végeztetnek.

Sétányok a közvetlen közelben elterülő rengeteg fenyvesekben s a szomszédos hegyekbe és völgyekbe nagy számmal vannak s jól vannak gondozva.

Több órát, vagy egy egész napot igénybe vevő kirándulások tehetők: a Knoll-hegyre, Márkus-forráshoz, a Bindti és Kotterbacheri bányatelepekhez, Lapis refugii-hez, dobsinai jégbarlanghoz s m. f. A fürdő-évad alatt állandó zenekar játszik.

Fürdőorvos dr. Neubauer Lajos, iglói gyakorló orvos. Igló-Fürdő részvénytársulat tulajdona.

Feketehegy.

Az Iglói vasuti állomástól 20 km., Igló-Fürdőtől 18 km., Merénytől 3 km.

Posta-állomás helyben, távirda-állomás Merényben.

A Feketehegyi hidegvízfürdő egyike a legrégebbi ilyenmű intézeteknek Magyarországon, mert azt még 1848 előtt Cornides szepesi erdőmester, későbbi guerilla-vezér alapította, kitől azt Lomniczi Vilmos szerezte meg.

A Feketehegyi vízgyógyintézet Szepesmegyének bérctermő vidékén, Merény bányamezőváros határában, ettől 3 km. távolságban fekszik. Legközelebbi vasuti állomása Igló, honnan bérkocsin 2 óra alatt Feketehegyre lehet érni. A fürdő 630 m. magasan fekszik a t. f. sűrű fenyőerdők közepén.

A fürdőtelep 8 épületből áll 110 vendégszobával, azonkívül van két ebédlő, társalgó és olvasóterem. Minden lakóház külön férfi és női fürdőhelyiséggel van ellátva. A szobaberendezés nagyon egyszerű. A legújabban épült Tököly nevű házban azonban vannak villamos szobacsengők s vízre járó klozettek is.

Az ételek bőségesen adatnak és jól vannak készítve.

Író- és fürdővíz tekintetében e hely ritkítja párját; az épületek legközelebbi környékén nem kevesebb

mint 6 forrás fakad a földből, mely mind üde, tiszta és jóízű.

Feketehegy kiválóan hidegvízgyógyintézet; mulatni vágyó, vagy csupán nyaralni kívánó vendég oda nem igen megy.

Az évad alatt cigányzene van.

Kirándulások tehetők Feketehegyről a Buchwaldra, a honnan szép kilátás nyílik a Tátrára, Szepesvárra, a Göllnicz-völgyre, a Szepes-gömöri érc-hegységre, továbbá a szomszédos vasbányatelepekre, kohókba s hámorokba s a Göllnicvölgyi bányavárosokba.

Fürdőtulajdonos: Lomniczi Vilmos, orvos: dr. Bartsch Gusztáv, a tulajdonos veje. Gyógyszertár Merényben van.

Feketehegy egyike a legolcsóbb fürdőknek a Szepességen. Egy forintos, vagy ennél drágább szoba az intézetben csak néhány van, a többi mind olcsóbb, többnyire 50—70 kros. Teljes étellemezés a hydropathák asztalánál naponta 1 frt 30 kr., a vegetáriánusok módja szerint 1 frt, üdülők penziója 1 frt 50 kr., társas ebéd 70 kr., vizgyógykezelésért hetenként 1 frt 50 kr., a fürdőszolgának külön hetenként 1 frt, gyógydíj az egész évadra 3 frt, zenedíj hetenként 1 frt. Bérkocsi az iglói vasuti állomástól 4—5 frt.

Lőcse.

Kocsin Ó- és Ujtátrafüredről 3 óra, Alsótátrafüredről 2 $\frac{1}{2}$ óra, Poprádról 2 óra, Késmárkról 2 óra, Iglóról vasuton $\frac{1}{2}$ óra, kocsin 1 óra. Vasuti-, posta- és távirda-állomás.

Szálloda a fekete sashoz. Vendéglő a kaszinó épületben; kávézó helyiségek cukrászboltokban.

Iglóról szárnyvasut viszi az utast Pálmafalván s a lőcsei majorokon át Lőcsére.

Hazánkban talán nincs város, mely középkori építészeti, szobrászati és festészeti műemlékekben oly gazdag volna, mint Lőcse, Szepes vármegye székvárosa.

Lőcse régi szabad királyi város, egy magaslaton fekszik, melynek oldalai meredeken nyúlnak le a

völgybe. Különösen szép a város délnyugoti oldala, ódon kinézésű bástyatornyaival, körfalaival s templomaival.

Lőcse város külseje századok óta keveset változott, a középkori városok jellegét mai napig is híven megőrizte s a város építészeti tekintetben épp oly érdekes hazánkra, mint Nürnberg város Némethonra nézve.

Lőcse városának eredete és építése a tatárjárás utáni időre esik. A krónikák szerint a 3 rózsához címzett vendéglő táján őrtorony állott, melynek őre a lakosságot az ellenség közeledtével „Leut schaut“ kiáltással figyelmeztette, melyből Leutschau = Lőcse elnevezés eredt.

A város mindenütt hármassal volt körülvéve, a falkör előtt mindenütt mély árok húzódik.

Lőcsének három kapuja volt s részben még ma is megvan, u. m. a felső, alsó és ménhárdi kapu, utóbbi még ma is fennálló pylonszerű toronynyal.

A város eredetileg 15 bástyatoronynyal volt megerősítve. Ezek védelme céhekre bízott. Hadászati tekintetben nem lehettek erősek s az ágyúzásnak csak gyengén állhattak ellen.

A krónika három ostromról tesz említést: 1682-ben Thököli Imre, 1683-ban a császári hadsereg ostromolta Lőcsét s ekkor 6 napi heves csatározás folyt s 1700—1710 közt, midőn a Rákóczybirtokában lévő várost női ármány juttatta a németek kezébe.

Lőcse főterén van a sz. Jakabhoz címzett plébániatemplom. ettől délre a harangtoronynyal ellátott és 1893/94-ben régi stílusban renovált városháza.

A plébánia-templom hazánk legnagyobbjai közé tartozik. A templom boltozatát csúcsíves bordák képezik, melyek fali oszlopokra támaszkodnak. A régi sekrestye a templom déli oldalán lehetett. Ezen részek erednek a templom első építési korszakából, mely valószínűleg a XIII. század második felébe teendő.

A templom déli portáléja díszes és gazdag tagozatú béléttel a gót stílus legszebb korszakából való.

A déli és éjszaki kapuzatok előcsarnokai már a XV. századból valók s a templom harmadik építészeti korszakát képezik.

A szentségház a szentély éjszaki fala mellett áll s ezen mű a középkori szobrászat jeles műemlékének tekinthető.

Mint építészeti műemlék megemlítendő a főhajó nyugoti végén álló gótstíliú orgonakarzat, mely öt karcsú oszlopocskán nyugszik s bolthajtását csillag-alakú gerincek képezik. Az egész elegáns arányaival a mester jó ízléséről tanuskodik. E karzaton már a XV. században orgona volt felállítva.

A lőcsei templom különösen számos és kiváló becsű gót oltárjairól nevezetes és e tekintetben ritkítja párját hazánkban, úgy, hogy csak a bártfai templom vetekedik a lőcseivel.

A középkori szobrászat és festészet e remekművei a következők:

A főoltár, mely a templom védszentjének, sz. Jakabnak tiszteletére emeltetett, hazánk legnagyobb gótoltára. Csúcsa a szentély 60 láb magas bolthajtásáig ér. A szekrény belsejében sz. Mária, sz. Jakab és sz. János remek faragású szobrai állnak. A szárnyajtókon négy-négy féldomborműves kép van alkalmazva arany alapon. A festmények művészies kivitele kiváló mesterre utal, ki itt Kranack passióját nagy műértelemmel másolta.

A főoltár predellájának fölkéjében az utolsó vaszorának jelenete van szobrászilag ábrázolva. A főoltár mestere Urbanovits Pál volt. Ezen 1510. év körül készült főoltár remek a maga nemében, mert annak nem csak arkitektúrája kifogástalan, de szobrászati és festészeti részei is valóban mesterművek.

Remek kivitelű a lőcsei főoltár felrakványa is. Piramisalaku tornyocskáinak menyezete alatt számos szobor áll. A felrakvány az egész oltárszekrény széles testét célszerűen feloldja és fokozatosan fölfelé törekvő tornyocskáival koronázza be.

A mellékoltárok kivitele is művészies. Szám szerint 7 ily mellékoltár van, u. m.: a Mária-főoltár,

Passió-oltár, Péter-Pál oltára, sz. Katalin oltára, sz. Miklós oltára, sz. János oltára és sz. Anna oltára. Van itt még néhány ujabtkori oltár is, de műbecscsel nem bír.

Ezen a löcsei plébánia-templomban fennmaradt műtevékenység a XV. század végén és a XVI. század elején létező műiskolának tulajdonítható.

A löcsei templom díszes és műtörténelmi szempontból felette érdekes falfestményekkel is dicsekedhetik. Ezen falfestmények első ciklusa az éjszaki mellékhajó falán a sekrestye ajtaja felett látható. A vallás és közoktatásügyi minisztérium megbízásából a 70-es évek elején Storno Ferenc által restauráltattak.

A falfestmények korrekt rajz és élénk színezés által tűnnek fel s még a XIV. századból valók.

A löcsei templom egyházi székekben is gazdagnak nevezhető. Legdíszesebb azok közt az orgonakarzat alatt álló 18 ülésű egyházi széksorozat, mely alighanem a városi tanácsosok részére készült és 1492-ből való. Remekmű a XV. századbéli kétülésű szék is fa-intarziáival és afőhajó déli pillérje mellett álló renaissance stílusú szék.

A löcsei templomnak legfőbb dísze a függő orgona-mű volt, mely nemcsak nagyságánál, de művészies kivitelénél fogva is párját ritkította. Még 1866-ban eredeti helyén volt s csak ezután tétetett át az orgona korpusza a nyugati orgonakarzatra, míg a hozzátartozó oratórium részletei a templom különböző helyein állítattak fel. Hogy ezen híres, ritka műbecscsel bíró orgonamű ily barbár módon szétforgácsoltatott, oly hiba, melyet sem kimenteni, sem pótolni nem lehet.

Az orgona korpuszát, nagyméretű, számos cinsípjával, kariatidjaival, fesztonáival, hermaival, szobrocskáival és maszkaronjaival a már teljes pompájában kifejlett renaissance stílus jellemzi. A kolosszális orgona 7 regiszterrel bírt s Hummel János krakói mester kezdte építeni 1615-ben, befejezte Matrovsky András 1632-ben. Az orgona házát ellenben Herstel, szintén krakói mester készítette, a mi annyival feltűnőbb, mert 1623 körül Lőcsén a szobrászat még virágzó állapotban volt.

A síremlékekben gazdag löcsei templom pedig valódi mauzoleum. Itt találkozunk Thurzó János I., Elek, János II., Elek II., Kristóf, Szaniszló, továbbá Triebel Gergely, Hirschel Dániel remek kivitelű márvány síremlékeivel, melyek szobrászati tekintetben mesterművek. A legrégibb síremlék Velbach Györgyé, 1392-ből való.

Löcsének második középkori monumentális műemléke a sz. Mária tiszteletére szentelt zárdatemplom. Góttíljéről ítélve a XV. században épülhetett. Polygonálzárású szentélye, valamint főhajója díszes gót ablakokkal bír, három, sőt négy osztályzatúak s igen elegáns arányokat és kiváló szépségű mérműveket mutatnak. A templom nyugati oldalán áll a négyszögletű s gót ablakokkal díszített csonkatorony.

Építészeti tekintetben ennél érdekesebb a templom éjszaki oldalához épített zárda, keresztfolyosóival, csúcsíves boltozataival, termeivel, celláival és refektóriumának részleteivel. Középkori elrendezésű zárdák hazánkban csak csekély számmal maradtak fenn s ezért a löcsei zárda még fennálló részleteivel műtörténeti tekintetben kiváló érdekléssel bír.

Löcse harmadik műemléke a főtér közepén álló városháza, mely a XVI. század elején épülvén, már renaissance stílű. A város által 1893-ban 53.000 frt költséggel régi stílben teljesen restauráltatott. Az emeleti előcsarnok ívezetének bordázata remek kivitelű. A városház déli és nyugati oldalát oszlopos gallériák, loggiák képezik, éjszaki részét pedig a városházzal egy kapuzat által szervileg összekötött négyszögletű torony foglalja el.

A nyugati oldalon lévő oszlopos ívezetű tornác az emeleten ismétlődik, mi által a városház homlokzata festői kinézetet nyer.

A városház déli oldalán allegorikus alakok vannak alfreskó festve a következő feliratokkal: temperantia, prudentia, fortitudo, pacientia, justitia. Az alakok jól vannak rajzolva és festve.

A városház gazdag levéltárában őriztetik többek közt több pallos, melylyel egykoron a bűnösök lefejeztettek.

Lőcse a vármegye székhelye lévén, itt összpontosulnak nemcsak a hivatalok, mint a vármegye közigazgatása, a pénzügyi igazgatóság, törvényszék, ezredparancsnokság, kir. építészeti hivatal, hanem a vármegye értelmisége is, melynek éltető megleget ad a kir. kat. főgimnázium, állami főreáltanoda, állami felső leányiskola, püspöki felső leányiskola, a történelmi társulat, kaszinó s számos más kulturális intézmény.

Szobaár a Fekete sashoz címzett szállodában 1 frt, 1 frt 50 kr. Jobbnemű sült 40—50 kr. Kávé 20 kr.

Poprád-Felka.

Iglóról Szepessümegeen és Káposztafalván át Savnikra érünk. Az állomásról látható a savniki templom és várkastély az angol kerttel, mely a szepesi püspöknek nyári rezidenciája. Innen Gánóc mellett elhaladva, Szepesszombatba és Poprád-Felkára érünk.

A Kassa-oderbergi vasutvonalnak legélénkebb személyforgalmi állomása Poprád-Felka, hol úgy a Kassa, mint Zsolna-Ruttka felől érkező utasok zöme, kik a M. Tátrát kirándulási programjukba vették, ki szoktak szállni. Az esti vonatokkal érkezők egy része a pályaházzal szemben fekvő nemzeti szállodában, Tátra-szállodában, az öt percnyi távolságra eső Huszparkban, vagy felkai túristatelepen töltik az éjszakát. A kevésbbé fáradt utasok tovább utaznak kiszemelt megszálló helyükre. A poprádfelkai pályaházból kilépve, kocsialkalmatosságok nagy sokaságával találkozunk, nagyobbbrészt jól tartott, ruganyos félfedeles kocsik, melyek 4 frton Ó- és Újtátrafüredre, 3 frt 50 kron Alsótátrafüredre, 1 frt 50 kron Nagyszalókra, 40 kron Poprádra, 50 kron Felkára visznek el.

Nemzeti szálloda Payer Gusztáv által tartva, emeletes új épület 14 szobával s fürdőszobával. Szobák ára 1—1 frt 50 kr., szalon 2 frt 50 kr., fürdő 25 kr.

Tátraszálloda Ehn József által tartva. Szobaárak 1—2 frt. Jó konyha és pincze.

Felka.

A Podrád-felkai vasuti állomástól $1\frac{1}{2}$ km., Poprádtól 2 km., Késmárktól 15 km., Nagy-Szalóktól 3 km., Alsó-Tátrafüredtől $9\frac{1}{2}$, Ó- és Újtátrafüredtől 11 km.

Felkának van posta- és távbeszélő-állomása, melyen táviratok is továbbíttatnak.

Az úgynevezett Magaslat déli lejtőjén 685 m. t. f. magasságban fekszik a XVI-szepesi város Felka. A hasonló nevű hegyi folyócska kristálytisza és pisztrángokban bővelkedő vizével éppen kellő közepén szeli át a várost és bűvös morájával emeli a M. Tátra látóképét. A szepesi felföld legtisztább városkáinak egyike, jó ivóvízzel, tiszta, pormentes levegővel, több árnyas köz- és magánkerttel.

Felkán van r.-kath. és evang. templom, kath. és községi iskola, a felkai házi iparegyesület által fenntartott fafaragó és köcsiszoló műhely, téglá és alagcsőgyár, dara- és borsóhéjazó gyár, több árubolt, gyógyszerár, két orvos. Számos kirándulás innen ép oly jól tehető meg, mint Poprádról.

Félórányira van a csürrerdő, hol a vendégek kényelmére vendégház és menedékház van felállítva. Kényelmes társaskocsi szokta ide a felkai turistatelep vendégeit csekély díjért közös uzsonnára kivinni.

A felkai kath. templom gót stílusban épült s a 13. századból ered. Közelebbi megtekintésre érdemes a kereszt-kút, melynek alsó része régi s szép formákat mutat. A gót stílusú, nagy szentségtartó a 15-ik századból valónak tartatik s remek munka. Az 1880-ban Budapesten rendezett magyar műkincsek kiállításán méltó fel-tűnést keltett.

Szép emléket emeltek maguknak a felkaiak a *Tátramúzeum* alapítása által. Ez különféle természeti tárgyak, régi kézművek és őskori leletek tudományosan rendezett gyűjteménye a Tátrából. Nemes érdeklődés a felkai polgárok részéről és a Kárpáti múzeummal való versengés hozta létre.

A múzeum jövőjének biztosítására 1882-ben múzeumegylet alakult. Ennek jelenlegi elnöke dr. Topscher Gusztáv. Főre dr. Dajts Ede.

Ezen önművelődési hajlékot melegen ajánljuk a turisták figyelmébe.

A Felkai turistatelep és nyaralóhely.

E telep a Felka patak mindkét partján, a város kellő közepébe ékelt árnyas kertben terül el, mely műkertészi gonddal ápolva, a sötét fenyvesek közt kellemes tartózkodási helyet képez a városi por és zaj elől menekülőknak. A kert déli, a főutcat érintő szélén emelkedik a nagy turistaház, túl a hídon a nyugoti utcasoron Lenke-lak, míg a többi villaszerű épület, u. m. Anna-lak, Jolán-lak és Eremitage a parkban van elhelyezve, mindannyi a főablaksorral és kijáráttal a kertbe.

Összesen 46 szoba áll a vendégek rendelkezésére.

A telep vendéglője a kert déli oldalán épült s két éttermet egy beüvegezett csarnokot, két lakószobát tartalmaz a vendéglős részére. Közvetlen közelében van a kuglizó.

A fürdőház a park északi részén, a Felkai patak partján áll. Van benne tükörfürdő s 7 fürdőszoba 14 káddal.

A felkai telep, mint neve is mondja, első sorban nyaraló és üdülő közönségnek és turistáknak való, kik itt jó és olcsó megszálló helyet találnak. Nagyon alkalmas a telep sok tagú családoknak, apró gyermekekkel, kik a hely tiszta levegőjén, kitünő vizén, hamisítatlan tején s jó polgári konyháján gyorsan felüdülnek. A faluzás itt fürdőkúrára is felhasználható.

A telep tulajdonosai: Krompecher László és Kornél, fürdőorvosa: dr. Daits Ede.

A szobák ára átlag 1 frt naponta; a legolcsóbb 70 kr., a legdrágább 1 frt 40 kr. vagy 35 frt havonta.

A szoba-árak egy teljesen felszerelt ágygyal vannak értve. Minden további ágy ára naponta 40 kr. A szolgálat naponként és személyenként 10 kr. Gyertya 10 kr., fűtés 15 kr.

A tükörfürdő ára 20 kr., meleg kádfürdő 20 kr.,

törpefenyőfürdő 40 kr., zuhany 15 kr., nedves ledörzsölés 30 kr., bepokrócozás 60 kr.

A konyhát jó hírű vendéglős tartja bérben. Az öt fogásból álló ebéd ára 1 fnt 10 kr., kávé két süteménnyel 20 kr., sült 40–60 kr., tészta 20 kr., leves 8 kr., főzelék felzettel 25 kr., egy pohár tej 6 kr. A heti teljes ellátás 10 fnt.

Gyógy- és zenedíj nincs.

Poprád.

A Poprád-Felkai vasuti állomástól $\frac{1}{2}$ km., Felkától 1 km., Alsótátrafüredtől $9\frac{1}{2}$ km., Ó- és Újtátrafüredtől 11 km., Késmárktól 15 km. Lucsivnáton 6 km.,

Poprádon posta-, távirda és távbeszélő állomás van.

A Lucsivna-Késmárk és Felka-Dobsinai országot keresztezésén, a Poprád-folyó jobb partján, 676 m. t. f. magasságban fekszik a hasonnevű városka. Német neve Deutschendorf s lakói a XII. században jöttek be Németországból.

Poprádon van róm. kath. és evang. templom és mindkét felekezetnek jól rendezett iskolája.

A róm. katolikus templom 1245-ben goth stílusban épült.

A templom belsejét szép freskó-festmények díszítik, hasonlók azokhoz, melyeket a löcsei, káptalani, zsegrai és jekelfalvi templomok bírnak.

A freskóképeket Császka György szepesi püspök 1375-ben Daberto Bódog olasz freskófestő által renováltatta.

Műemlékek közül van a poprádi templomban egy goth stílusú kehely a 14-ik századból, gyönyörű zománcokkal s drótdíszítésekkel, szent Egyed apátnak, a templom védszentjének életéből véve, himzett misemondó ruha s egy fatáblára festett régi szent kép, mely a bold. szűzet játszadozó Jézuskával ábrázolja.

A r. kat. templom közelében van az ódon harangtorony, mely alakra és nagyságra a Szepesszombatban és Ménhárdon lévőekkel tökéletesen megegyezik.

Poprádot öt irányban szeli országút s a legélénkebb forgalmu városka a szepesi felföldön. Van jó hírű sörgyára, keményítő- és daraggyára és papirgyára.

A városban találni számos kereskedést, melyek közt első helyen Krompecher Imre, Strompf, Geruska és Schmögner jól felszerelt boltjait említjük, melyekben a turista minden szükségleteit beszerezheti.

Huszpark.

A város nyugati végén, a Poprád folyó és a szepes-liptói országút közt, a poprád-felkai vasúti állomástól gyalog mintegy 8—10 pernyi távolságban van az úgynevezett *Huszpark*. Ez egy jól gondozott, 11 hold nagyságu műkert, számos csinos lakóházzal, melyek főleg turistáknak kedves megszálló helyül szolgálnak.

A Husz-parkban 9 épület van, összesen 80 lakószobával. Két épület az étkező, kávézó és társalgó helyiségeket foglalja magában.

Az étkezés a tágas, világos étteremben, valamint szép időben künn a szabadban nagyobbrészt étlap szerint történik. Az ételek körülbelül olyanok, mint egy másodrendű fővárosi sörházban. Az italok közül a poprádi sörgyárban gyártott sörre figyelmeztetünk, mely kellemes íze által általános kedveltségnek örvend.

A fürdő-intézet épülete a „Budapest“ lakóházzal fedett és zárt összeköttetésben van s áll: 6 fürdőkamrából, gőzfürdőből és vízgyógyintézetből, külön osztállyal férfiak és nők számára..

Az intézet orvosa dr. Hanko Artur.

Poprád látványosságai közé számítjuk a *Magyar Kárpátgyűjtemény múzeumát* is, mely közadakozásból épült 1885-ben.

A múzeum olvasó termében van elhelyezve az egyesület szép könyvtára s itt közhasználatra bocsátva; a többi tárgyak négy osztályban vannak elhelyezve, u. m.: az állattani, növénytani, ásvány- és földtani és ethnografiai osztályban. A muzeumi tárgyak száma 16.000. A múzeum igazgatója: Wünschen-dorfer Károly; múzeumi őr: Danhauser Rezső.

Az árak szerények. A jobb szobák ára átlag 1 fjt 20 kr., ágy 30 kr., a gőzfürdő ára 50 kr., törpefenyő-

fürdő 40 kr., kádas fürdő 20 kr.; a hydropathikus fürdő-műveletekért hetenként 2 forintot fizetnek, egy egyes bepokrócozásért 60 krt, ledörzsölésért 80 krt, zuhanyozásért 20 krt, egy napi penzióért a hidropathák módja szerint 1 frt 20 krt.

Zenedíj nem számítatik és gyógydíjat is csak azok fizetnek, kik vizkúrárt használnak.

A telepet Husz örököseitől a poprádi sör- és malátagyár r. társulat vette meg s azt ez év folyamán Matjeka Vilmos vendéglősnek adta el.

Tartozunk a mult idők emlékének, midőn Husz Dávid nevét e helyen felemlítjük. Az általa alapított park a M. K. E. megalakulása idejére esik s soká a külföldi, kivált porosz turisták kirándulási gócpontja volt. Fáradhatlan szorgalma, szívélyes modora és reális gondolkozása megteremtette a turistatelepnek, melyért élt, halt, jó hírnevét s neki tiszteletet és szeretetet, úgy hogy általán csak Husz apónak neveztetett. Husz Dávid 1814-ben született és 1889-ben meghalt.

Virág völgy.

A Poprád-Felkai vasuti állomástól $5\frac{1}{2}$ km., Poprád várostól 5 km., Gánóctól gyalog 1 óra, a dobsinai jég-barlangtól $3\frac{1}{2}$ óra.

Virág völgyön postahivatal és távbeszélő van, mely Popráddal, Alsó-, Ó- és Újtátrafüreddel és Felkával van összekötve és táviratok továbbítására is felhasználható.

Poprádtól déli irányban, a Dobsina felé vezető országot mentén, ennek bal oldalán, szép fenyveserdő által övezett erdei tisztáson, 688 m. t. f. magasságban fekszik.

A telep Poprád város tulajdona s ez időben 7 épületből áll, (Svájci ház, Váralja, Havasi tündér) összesen 102 szobával. Van itt ezenkívül a Kassa-Oderbergi vasut vezérigazgatójának Ráth Péternek és Szentgyörgyi kúriai tanácselnöknek magánnyaralója.

A fürdőház 8 fürdőszobát tartalmaz, melyekben meleg tisztasági és fenyőfürdők adatnak.

A vendégek étellemezése a fogadó nagytermében és ennek tágas tornácántörténik. A konyha egyszerű, de jó.

A nyaralóhely kiterjedt fenyves erdő közepén fekszik. Számos lankásan emelkedő gyalogut vezet a hegy oldalába, a hegyhátra, a Dubina nevű tölgyesbe,

Gánóc-fürdőbe (1 óra), a Várhegyre, a honnan gyönyörű kilátás nyílik a Magas Tátrára, a Poprádi völgybe, Liptó felé s a Hernádvölgybe.

Virág völgy hívta van, mint tej- és savógyógyhely tüdőbetegeknek csendes menedéket és gyógyuló helyet nyújtani.

A szobák ára átlag 1 frt és 1.50 kr. közt változik s a legtöbb 1 frt 20 kr-ban számíttatik. A két ágygyal felszerelt s verandával ellátott szobák ára 2 frt. Kiszolgáltat naponta 10 kr. Gyógy- és zenedíj nincs. A félfedeles kocsai ára Poprádra vagy vissza 1 frt. A heti étellemezés penzióban hetenként 10 frt. Étlapárak mérsékeltek: leves 8 kr., marhahus 20 kr., sülték 35–50 kr., tészta 20 kr. Meleg fürdő ára 30 kr.

Dobsinai jégbarlang.

A Poprád-Felkai vasuti állomástól 30 km., idő szerint $4\frac{1}{2}$ óra, a dobsinai vasuti állomástól 16 km., idő szerint $2\frac{1}{2}$ óra. A lassúbb haladásnak oka az, hogy mind két irányban magas hegyek választják el a barlangot az állomástól. Alsó-, Ó-, és Ujtátrafüredről 14 órai időbe kerül a kirándulás, váltott lovakon 11–12 órába. Legtöbbször a kirándulást elutazásuk előtti napon teszik, midőn a barlangból egyenesen a vasuti állomásra térnek be.

A Sztracénai völgy elején, virágos rétek közepén, erdővel borított, toronyalaku szikla meredezik az égnek, mely Hegyeskő néven ismeretes. E völgy éjszának néző oldala rejti magában a csodás jégbarlangot, mintegy 300 m. magasságban a völgy talpa felett. Magában a völgyben az országút szélén vendéglő és állás, beljebb az erdő felé pedig egy turista-ház, fürdőház és több magánvilla áll.

A telep a Göllnéc-völgy déli szélén épült, 700 m. magasságban a t. sz. felett. Legközelebbi környékét sűrű fenyőerdők képezik, melyeknek nagy része parkozva van s jó karban tartott sétautakkal bír.

A jégbarlanghoz címzett szállodában 7 s a turista-házban 11 szoba áll a vendégek rendelkezésére. A fürdőházban 2 kamara van 3 fakáddal s egy zuhanyzó helyiséggel.

Szoba ára 80 kr., 1 ft. Kávé 20 kr., tej 8 kr., leves 8—10 kr., marhahús 20—25 kr., sült 40 kr., tészta 25—30 kr.

A Hegyeskö-teleptől jól gondozott sétatutak vezetnek a félóránnyira fekvő jégbarlanghoz. A tekervényes út meredeken visz felfelé s a legtöbb ember fölmelegedve érkezik a barlang szájához, a miért is szükséges, hogy itt megpihenjen, nehogy hűlésnek tegye ki magát.

A jégbarlang maga a „Ducsa“ nevű fenyveserdővel borított hegy éjszaki oldalában, 969·5 méter magasságban fekszik. Összes kiterjedése 8874 □ m., melyből 7171 □ méter jéggel borított, 1703 □ méter sziklás felület s e szerint az eddig ismert jégbarlangok között úgy kiterjedés, mint nagyszerűség és látványosság tekintetében az első helyet foglalja el.

A barlang az éjszakknak néző hegyoldal gyomrában, nyugattól kelet felé terjed ki. Üre a bejáratától kezdve lejtőzetesen tart lefelé, úgy, hogy ez a barlang legmagasabb pontját képezi. A barlang szája igen szűk. A mészkőzetben kisebb-nagyobb kiterjedésű ürök s folyosók állandóan óriási jégtömeget tartalmaznak, mely hol sík padlózatot, hol óriási jégfalakat képez, miközben különböző jégcsapokon, kúpokon, oszlopokon kívül csodás szépségű jégalakzatokat alkot, majd víztiszta, átlátszó s szintelen, majd fehéres, átlátszatlan, alabastromszerű, apró jégbuborékokat tartalmazó; benne kevés állandóan folyó víz is található.

Egészben véve a jégbarlang mintegy két főrészből áll, úgymint a barlang tág, teremzerű, felső részletéből és a folyosóalakú alsó részletéből.

Ha a bejáraton át a barlang szűk, eljegesedett torkában haladunk lefelé, először is a Kis terembe jutunk. Tágas üre ez, melynek egész padlózatát merő jég alkotja, sziklabolthajtását felső jégkristályok milliói borítják; több nevezetes jégalakzata közül felémliendő a Vizzuhatag, mely a sziklaboltról hatalmas ívben lezuhanó víztömeg által alkottatik, a Főtörzs, Pinceajtó, a Sírkövek és számos meglepő apróbb

jégalakzatok. A barlangban mindenütt kényelmes fapadlózaton, erős karfákkal ellátott falépcsőkön, járdákon száraz lábbal járhatunk. A Kis teremből a barlang főürébe, a Nagy terembe jutunk. Ennek magassága 10—11 m., hossza 120 m., szélessége 35—60 m., terjedelme 4644 □ m. Padlózatát 1726 □ m. terjedelemben tükörsíma jég, a Korcsolyapálya alkotja; majd lejtős dombos jégtömeg borítja; boltozatát pedig zig-zugos mészsírték, melyen kisebb nagyobb jégcsapok, csillagalakzatok s ragyogó jégkristályok csüggnek. Itt van a Három jégoszlop, átlátszó tiszta jégből alkotva, 8—10 m. magassággal, 2—3 m. átmérő mellett. Felületüket ezer változatos jégéktmény díszíti, u. m. összekuszált szálak, gyöngysorok, rojtok, jéglemezek, csapok, levelek, sarlók. Szemünk minden mozdulata, a villanyos világítás fényénél más meg más alakot varázsol elő. A boltozat jégkristályaival mint egy gyémánt-csillár ezer színben ragyog s sziporkázó fényt szór szerteszét, mely a padlózat jégtükrében verődve vissza, a félhomálylyal magikus fényjátékot űz. Az „Ezer-egy éj“ mesevilágában érezzük magunkat s nem menekülhetünk a bűvös benyomás elől, mely oly hirtelen sarkvidékre varázsol.

Nemkevésbé érdekes a barlang alsó részlete. Ez egy folyosóalaku ürmenetből áll, mely a terem déli oldalfalának irányát követi. E folyosónak hossza 200 m.-t tesz ki, 6—15 m. szélesség, 15—22 m. magasság mellett. Ha már fenn a teremben a jégpadlózat terjedelme meglepett is, még sem volt az valami sohasem látott dolog. De midőn ugyanazon jégpallót vastagságában is látjuk, akkor lehetetlen bámulatunkat elfojtanunk. Oly óriási tömeg ez, milyen csak a sarkvidékeken látható, a mi szélességünk alatt rendes viszonyok között egyáltalán seholsem jön elő.

Említésre méltó jégalakzatok még: a Lugas, mely belülről villanyos fényvel megvilágítva s kívülről szemlélve, bámulatos szép képet ad. Itt van a merev jégbe vágott Alagut, a Gótsztilú kápolna, a Gyémántfüggöny, Orgona, az Óriási vizesés, stb. A folyosó egy helyt hirtelen kiszélesedik, fenekén a boltozatról

leszakadozott óriási szirtormok hevernek, alapja meredeken süllyed a mélybe, honnan eljegesedett sötét ürök, aknaszerű menetek tátongnak felénk. Itt is ugyanazon réteges jégfal, kifogyhatlan változatu jégdiszjtményeivel gyönyörködteti a szemlélőt. A folyosó e része a Pokol, a barlangnak kétségkívül legzordobb, borzalmasan szép részlete.

A barlangot minden nevezetességeivel $1\frac{1}{2}$ —2 óra alatt szemlélhetjük meg. A benntartózkodás nem kellemetlen, léghuzamnak legkisebb nyoma sem észlelhető. Mégis célszerű melegebb felöltőben járni be a barlangot, a menet előtt teljesen lehűlni s kijövetkor óvatosan, nem hirtelen térni át a nyár forró légkörébe, mi végből legcélszerűbb a bejáráshoz közel tartózkodni egy kis ideig.

A barlangbeli és a külvevő hőmérséke között szoros viszony létezik.

A jégbarlang villamos világítás mellett május 15-től szept. végéig megtekinthető. Látogatási idő d. e. $\frac{1}{2}$ 11-től d. u. 3-ig tart. Ezen időn kívül petroleum világítás mellett bármikor.

Belépti díj személyenkint 2 frt, gyermekjegy 1 frt. Külön villanyos világítás 25 frt. Belépti díj petroleum világítással 70 kr. és minden külön lámpáért 5 kr. Kocsi ára Tátrafüredről 12 frt, Poprádról 8 frt, Dobsináról 5 frt. Nyáron a barlang legmagasabb hőmérséke $+5^{\circ}$ volt, legalacsonyabb hőmérséke -9° — 25.5° külvevőnél.

A barlangbeli jégképződés értelmezésére vonatkozólag e helyt csak annyit jegyezzünk meg, hogy a barlangnak magas s éjszagnak néző fekvése, szűk felső nyílása, eltorlaszolt alsó nyílása és lefelé tartó iránya a barlangbeli levegőnek lehülését s állandóan alacsony fokon maradását eszközlik. Ebből a befolyó víz jéggé fagyása s a jégnek állandó megmaradása következik.

Szepes-Szombat.

A Szepesszombati vasuti megálló helytől $\frac{1}{2}$ km., a Podrád-Felkai vasuti állomástól $1\frac{1}{2}$ km., Felkától $2\frac{1}{2}$ km., Matheóctól 3 km.

Posta- és távirda-hivatal helyben.

Városi szálloda.

Poprádtól keleti irányban, 683 m. magasságban fekszik a XVI. szepesi város Szepesszombat (Georgenberg), 950 lakossal. Itt van a szepesi felföld járás-bírósa, a tátrai járás szolgabírói hivatala, a szepesszombati országgyűlési választó kerület székhelye.

A város magaslaton fekszik s szép kilátással bír a Tátrára s a Liptó-gömöri havasokra. Alatta folyik a Poprád folyó, mely a város nyugati határán egyesül a Felka vizével.

A város polgársága szász eredetű német, köznepe tót.

Szepesszombat egykoron vastag védfallal volt erősítve s különben is kedvező fekvéssel bír. Ezen előnyénél fogva a mongolok betörésénél nagy ellenállást nyújtott. A r. kath. templom kevéssel azután épült 1242-ben.

Zsigmond király által Lengyelországnak zálogosítottatott el s csak Mária Thérédia idejében váltatott vissza. Ezen idő alatt a Szepességen lengyel „sztarosza“ rezideált. Ilyen volt Lubomirszki herceg is, a ki felváltva Iglón, Lublón és Szepesszombaton székelte.

A mai Majunke György-féle ház helyén állott régebben az az épület, melyben Hunyady Mátyás 1474-ben a csehek elleni háboru idején egy éjjel meghalt.

Eredeti Szepesszombatnak régi harangtornya, mely a poprádinak s ménhardinak hasonmása.

Ugyanitt látható Szepesszombatnak Sz.-György lovagot ábrázoló címere, mely egykoron a város déli kapuján volt alkalmazva.

Poprád és Gánóc közt szemünkbe ötlük a mezőség közepén fekvő várrom: Stojánföld, a Stojáni grófok egykori székhelye, melyet a husziták leromboltak. A Stojáni grófok a 13. század végén és a 14. század elején nagy szerepet játszottak.

Alig 5 percnyi távolságban Szepesszombattól, a poprádi országút mentén van a Gréb-park.

Az épületek vendéglőt, tánctermet, fürdőházat s 18 vendégszobát tartalmaznak turisták részére.

Gánóc-fürdő.

A Poprád-Felkai vasuti állomástól 5 km., a Gánóci vasuti megálló helytől 2 km.

Posta- és táviráda-állomás Poprádon. Vasuti állomás Poprád-Felkán. A Gánóci megállóhelyet kocsit hiányában csak gyalogjárók veszik igénybe. A Poprád-Felkai vasut állomásról társas-kocsi közlekedik a fürdőbe.

A Poprád-Hernádi vízvázasztón tul, meredek lejtők által védett medencében, 636 m. t. f. magassági ban földes hévvizek fakadnak. Vízök kristálytisza erősen pezsgő. csípős-savanyúízű s kissé záptojás szagú. Leginkább szénsavas meszet, keserű- és glauber-sót, igen sok szabad és félig kötött szénsavat s kevés hydrotiont tartalmaznak. Hőmérsékük 23—24 C°, mennyiségük pedig 12.000 hectoliter 24 óra alatt. Az eredeti forrás valamivel alacsonyabb hőmérsékű volt és Zsigmondy Vilmos által a 70-es években 182 mtrre mélyítettett. Közvetlenül mellotte épült 2 tükörfürdő. megfelelő öltöző-fülkéekkel, még pedig egy nagyobb férfiak részére s egy kisebb hölgyek részére. Beljebb a gyógyhelyen van a fürdőház, 25 lakószobával és 16 fürdőszobával. A régi épületen kívül van Gánócon még két új lakóház 20 és 9 szobával. Összesen tehát 54 vendégszoba áll a vendégek rendelkezésére.

A park két hold területű, árnyas sétányokkal, tiszta tóval ellátva.

Leginkább csúzos bántalmakban, görvélykórban s makacs csont- és bőrbetegségekben szenvedők keresik fel Gánócot; az ásványvíz használata vesekő-bántalmaknál és gyomorhurtnál nagyon előnyös.

A 21 fokú tükörfürdő nagy szénsavtartalmánál fogva az idegrendszer lehangoltsága ellen ajánlatik.

Az intézet tulajdonosa Korponay Ágoston, Szepessvármegye ny. alispánja, fürdőorvosa dr. Sax Ágoston, szepesszombati gyakorló orvos.

A szobák ára a régi épületben 60—80 kr., az új házban 1 frt — 1 frt 40 kr., egy ágygyal és 2 frt két ágygyal, szolgálat 50 kr. hetenként, ugyanannyi a gyógydíj; 5 tál ételből álló ebéd 1 frt, heti penzió 9 frt, meleg vagy tükörfürdő 30 kr.

Nagy-Szalók. Weszter-szálloda.

A Podrád-Felkai vasuti állomástól 3 km., Alsótátrafüredtől 6 km., Ó- és Ujtátrafüredtől 8 km.

Posta-állomás helyben, távbeszélő állomás Felkán, távirtele állomás Podrádon.

Nagy-Szalók a Poprád-Tátrafüredi országút mentén, az Anna víz mindkét partján, 691 m. t. f. magasságban fekszik. Az 1050 lakossal bíró községnek van prot. és kath. temploma, két iskolája, szeszgyára, lentörője, gazdasági Casinó-egylete, önkéntes tűzoltó egyesülete, dalárdája, s Weszterszálloda címen ismert nyaralótelepe.

A nagy-szalóki r. kath. templomot I. Róbert király uralkodása alatt 1317-ben kezdték építeni s 1401-ben fejezték be.

Van a templomban két régi műemlék is: két gót-stíliú oltár 1503-ból s két ugyanily stíliú kehely a 16. századból.

Nagy-Szalók déli végén jól ápolt angol kertet találunk, javarészt fenyvesekkel és dísfákkal beültetve.

Ennek az országút felé néző részén áll a Weszter-szálloda, tömör anyagból épült egyemeletes ház, 14 lakószobával s két étteremmel.

A szobák jól vannak berendezve s skrupulózus tisztasággal tartva. A konyha polgárias, tiszta és olcsó. A telepet annak tulajdonosa Weszter Pál s családja házilag kezeli.

A Weszter-szálloda mint nyaralóhely javalva van csendet kereső, soktagú, kivált gyermekekkel megáldott családoknál, kik szerényebb igények mellett a házas életet kedvelik nyaralásuk idején is.

Alsó- Ó- és Ujtátrafüredre és vissza bérkocsik olcsón közlekednek.

Az árak a Weszter-szállodában a következők: Szoba 80 kr. és 1 fjt, egész évadra 40-60 fjt, beleértve a szolgáltatot, meleg fürdő 20 kr., törpefenyőfürdő 35 kr., 60 kr., zuhany 10 kr. Társas ebéd 5 fogással 1 fjt, heti étellemezés 10 fjt, kávé 20 kr., pohár tej 5 kr., sülték 30-40 kr., bérkocsi a félóra távolságra eső Poprád-Felkai vasuti állomásra 1 fjt 50 kr.

II. A túristaút mentén a Csorbai tótól Barlangligetig.

Csorbai tó.

A Csorbai vasúti állomástól fogas kerekű vasúton 4 km. a tóhoz. A Csorbai állomástól különben kocsin $1\frac{1}{2}$ óra alatt lehet a tóhoz feljutni s ugyanannyi idő alatt gyalog is. Ára a fedeles kocsinak 4 frt, a nyitott kocsinak 2 frt 50 kr.

A Csorbai tótól a Klotild-úton Felső-Hági 9 km., Széplak 16 km., Ujtátrafüred $19\frac{1}{2}$ km., Tatra-Lomnic $25\frac{1}{2}$ km., Matlárháza 27 km., Barlangliget 36 km.

A Csorbai állomás 915 m. t. f. magasságban fekszik. a Vág és Poprád völgye közt, tehát a Fekete tenger és a Balti tenger vízválasztóján.

Az állomásfőnöknél egyszerű, ízletes ételek, tiszta szoba, esetleg fekvőhely kapható.

A Csorbai tónál a nyári évad alatt posta- és távirduhivatal tartatik fenn.

A Csorbai tó nem más, mint egy glecsernek maradványa, a melynek felső vége valamikor a Szolyiszkó és Bástya közötti hegygerincig felért, a melynek teste a két hegyóriás közt lévő völgyet töltötte ki és a melynek alja azon a területen nyugodott, a hol jelenleg a tó medencéje van. Ama cyklopfal pedig, mely a tó déli keretét képezi, az az u. n. moraena, vagy glecsergát, melyet minden jeges maga előtt tol.

A Csorbai tó 1387 m. t. f. magasságban fekszik. Alakja tojásdad, vize tiszta, s a legmelegebb nyáron sem több mint 20 C. fokú. Nagysága 20 hektár = 31 katasztrális hold; legnagyobb mélysége 11 m. Partja magas luc- és öreg törpefenyővel van sűrűn benöve s így a víz tükre mintegy örökzöld keretbe foglalva.

Levegője rendkívül tiszta, klímája egészen havasi. évi középhőmérséke = 3.90 C. Látóhatára tág s az inzoláció hosszú és erőyes.

A Csorbai tónak tulajdonosa id. Szentiványi József gömör-lyptői nagybirtokos, kinek nemes áldozatkészsége, helyes érzéke és a rajongásig menő lelkesedése a Tatra iránt teremtette meg a magas színvonalon álló kultúrát a Csorbai tónál.

A tó melletti telep 15 épületből áll, összesen 72 szobával. A főbb épületek: a Mária Theresia-lak, modern szabású bérház loggiákkal s fényesen butorított szobákkal, Gömör-lak, Szentiványi-lak, turistaház, József-lak, továbbá Laszkary Gyula és Prónay Pál magánnyaralói, Rajner Vilmos Tivoli nevű bérháza, a nagy vendéglő, szép kávéház, az erdészlak, csárda és fürdőház.

A fürdőházban, mely a tó keleti partján épült, van 10 fürdőszoba meleg tisztasági és fenyőfürdővel, az uszodában van 8 öltöző kamra.

A telepen van állandó zenekar, kuglizó. Különös szórakoztatásul szolgál a csónakázás a tavon. Szép időben, különösen a déli órákban a telep hemzseg kirándulóktól, kik leginkább a három Tátrafüredről s a szomszéd városokból, fürdőkből és nyaralóhelyekből, részint vasuton, részint a Klotild- és Mária-Terézia-uton odajönnek, hogy a páratlan szépségű tájban gyönyörködjenek.

Sétányokban a telep gazdag s ezek kényelmesek, szépek s igen jó karban vannak tartva. Különösen kedvelt a tó körüli Klotild-sétány, mely a legváltozatosabb s szebbnél-szebb tájképeket tárja a szemlélő elé, valamint a halas tavakhoz (Miklós-tó) vezető sétány.

Nagyobb kirándulások közül a Csorbai tó legkényelmesebb kiindulási pont mindazon hegycsúcsokra és völgyekbe, melyek a Bástyá és Kriván közt fekszenek.

A fürdőévad alatt rendes fürdőorvos látja el az egészségügyi szolgálatot és ad betegeknek és kúrát vevő vendégeknek tanácsot. Ez időben Dr. Gaál Gusztáv.

A Csorbai tó telepe egyike a legmagasabban lakott helyeknek Magyarországon.

Egészségesek, kik a nyári nagy meleg elől menekülni, vagy a városok poros, bűzös atmosphaeráját tiszta, illatos levegővel felcserélni, vagy az alföld maláriás emanációját kikerülni akarják, vagy olyanok, kik egészséges, de gyenge testüket hegymászás, hideg fürdők és légköri gyors változások behatása által erősíteni s edzeni, vagy bízásra való hajlamukat

csökkenti kívánják, alig választhatnak e végre alkalmasabb s a mellett kellemesebb helyet, mint a Csorbai tavat.

Oly betegek, kik elegendő visszahatási képességgel bírnak a csökkent légnyomás által létrehozott változások kiegyenlítésére, sok esetben nagy haszonnal fognak itt időzni. Ilyenek: idegbetegek, makacs váltólázban szenvedők, gyenge emésztéssel s altesti bajokkal küzdők, lábadozók, ideges főfájásban, álmatlanságban, étvágytalanságban szenvedők. Ellenben nagyon gyenge, vérszegény, fázékony, csak kevés meleget és csekély ellentállási képességet kifejteni tudó s magaskorú emberek s a betegek közül szívbillentyű-hibában, tüdővészben s köszvényes, csúszos bántalmakban szenvedők ide nem valók.

A Csorbai tótól Új- és Ótátrafüredre s onnan Barlangligetre a Tátra erdőővén át rendes törvényhatósági kocsit vezet, mely a régi túrista-útnak részbeni kiszélesítéséből alakult és nyugati vonalán Tátrafüredig Tátra-Klotild-út s keleti vonalán Mária Thérézia-út nevet nyert. Ezen út lényegesen megrövidítette a távolságokat.

Áthaladva a Tátra-Klotild-út egy kis részén, a Csorbai tó keleti partjától 10 percz alatt a Mliniczapatakhoz érünk, oda, a hová a házigazdának, gömöri Szentiványi Józsefnek lelkesedése a természet iránt, a halastavakat megteremtette. A régi Józseflak csendben-retirója ide helyeztetett át.

A szobaárak 1 firt 70 kr., 3 firt, 4 firtig. Külön ágy 50 kr, szolgálat 10 és 20 kr.

A vendéglőt a Csorbai tó bérloji, Klimó testvérek tartják házi kezelésben. A konyha és pince kitünő. A közebed ára 1 firt 60 kr., reggeli kávé süteménnyel 32 kr., esteli étlap szerint fővárosi árban. Állandó vendégek teljes penziója, azaz szoba, szolgálat, reggeli-, ebéd és vacsora, uzsona és szabad csónakázás, a főidényben heti 24 firt 50 kr, 28 firt vagy 38 firt 50 kr., az elő- és utóidényben 14 firt vagy 17 firt 50 kr. Gyógy- és zenedíj hetenként 1 firt. Meleg fürdő a főidényben 50 kr., az elő- és utóidényben 40 kr.

Felső-Hági.

A Batizfalvi vasuti állomástól $8\frac{1}{2}$ km., a Csorbai tótól $10\frac{1}{2}$ km., Széplaktól $5\frac{1}{2}$ km., Ó- és Újtátrafüredtől $9\frac{1}{2}$ km. Kényesebb vendégek Poprád-Tátrafüreden át $2\frac{1}{2}$ óra alatt érnek Felső-Hágiba, vagy a Tátra-Lomnici vasuti állomástól $1\frac{1}{2}$ óra alatt; kevésbé kényes utasok Batizfalván és Alsó-Hágin át az erdei úton kocsin, vagy gyalog teszik meg az utat 2 óra alatt.

Posta-állomás Batizfalván, távirda-állomás a Batizfalvi állomáson van.

A Tátra-Klotilduton a Csorbai tótól Ó- és Újtátrafüred felé haladva, fele úton, azaz a 9-ik km.-nél, 1085 m. t. f. magasságban, szép fenyőerdők közepette, csinos svajci házra bukkanunk, melyben vendéglőt és 28 vendégszobát találunk.

Felső-Hági, északi széltől védett fekvése mellett nyaralásra igen alkalmas. Túristák azért is szeretik, mert innen az Oszterva, Koncsisza, Batizfalvi völgy, a Gerlachfalvi csúcs a Fehérfal felől, továbbá a Csorbai tó, a Menguszfalvi völgy, Bástyá és Tengerszemcsúcs közelebb esik s gyalog menő turistánál ez számottevő tényező. Felső-Hágin fesztelenebbül élhetnek, mint a nagy fürdőhelyeken, s jó konyha mellett az árak is jóval olcsóbbak, mint amott. Kitérő hegyi tej, pizstrángok s jó borok a háziúr maádi pincéjéből.

A konyhát és pincét egy szepesi vendéglős bírja bérben és egyszerű, de izletes ételekkel szolgál. A heti penzió ára a főidényben 12 frt, az elő- és utó-idényben 9 frt. Az étlap szerinti étkezés a kisebb nyaralóhelyek áraiban számíttatik.

A szobák ára 80 kr., 1 frt és 1 frt 20 kr., meleg fürdő 35 kr., fenyőfürdő 50 kr., hideg fürdő 25 kr., zuhany 15 kr.

A telep tulajdonosa: Máriássy Ferenc batizfalvi és márkusfalvi nagybirtokos.

A batizfalvi uradalomhoz tartozik a Poprádi tó mellett lévő menedékház is, melyet hasonlóképp a felsőhágii vendéglős tartja bérben.

A menedékházban van 18 fekvőhely. Egy éjszakaiásnak ára 80 kr., az ételek és italok $20-25\%$ -al drágábbak, mint Felső-Hágiban.

Felső-Hágától egy sugárut vezet le az alsó erdőben lévő Hágiba, mely az uradalmi erdészeti hivatalon, tehenészetén, gőzfűrészen s halastavakon kívül a földesúrnak magánnyaralóját tartalmazza. Gyönyörű erdei idyl, jól gondozott úri parkkal, benne magasraszőkő kúttal, melyet a pisztrángokban bővelkedő Hidégér táplálja. Hági a házigazda ismerősköréhez tartozó úri társaság gyűlhelye a nyári hónapokban,

Az uradalom erdőéri háza a Klotildutat átszelő Raus-patak mentén van. A Rausikon, Kahulon és Strázskon lévő erdőéri állomások felhagytak.

Széplak.

A Poprádi vasuti állomástól 11 km., a Tátralomnici vasuti állomástól 10 km., Ujtátrafüredtől $3\frac{1}{2}$ km., a Csorbai tótól 16 km.

Posta- és távirda-állomás Tátrafüreden van.

Ujtátrától $3\frac{1}{2}$ km. távolságban nyugot felé, a Tátra-Klotildút mentén, 1001 m. t. f. magasságban, a Máriássyagnak a Felkai patak mentén fekvő egykori erdejükben, mely vétel útján Weszter Pál és Guhr Mihály nagyszalóki polgárok birtokába ment át, fekszik az utóbbiak által felépített és gondozott Széplak.

Fekvése a Szalóki csúcs lejtőjén, szép fenyőerdőbe illesztve, olyan mint O- és Ujtátrafüredé. Egyéb természeti viszonyai is hasonlítanak hozzájuk, bár nem azonosok velők, mert a zsákóci erdő beszögelése és a felkai völgy közelsége Széplak éghajlatát némileg változtatja.

Levegője tiszta, por- és füstmentes; ivóvize kitünő.

Széplak ez időben hét épületből áll, 4 lakóházból, melynek legszebbikében az éttermek vannak elhelyezve, fürdőházból és 2 melléképületből. A vendégszobák száma 68, a fürdőházban, mely vízgyógykezelésre is van berendezve, 10 fürdőhelyiség van. Meleg fürdő 30 kr., fenyőfürdő 40 kr., hideg ledörzsölés 20 kr., zuhany 15 kr.

Széplak a Klotildút irányában menő árnyas sétaut által van összekötve Ujtátrával s ez az egyetlen hosszabb vízszintes sétaút a környéken s ezért a három Tátrafüred vendégeinek legkedveltebb sétája.

Széplak évek óta kedvenc megszálló helye a sziléziai turistáknak. De mindinkább szaporodik azok száma is, kik e szép helyen nyaralni és üdülni kívánnak. S valóban megérdemli a telep, hogy magyar körökben is mind ismertebbé váljék.

Széplak kiindulási pontja azon hegyi úthálózaton, melyet egyrészt a M. K. E. sziléziai osztálya, másrészt Széplak tulajdonosai építettek a Kereszt-halomra és a Gerlachfalvi Rígelén át a Felkai tóhoz és a sziléziai házhoz. Ez utóbbiban van 6 lakószoba, összesen 12 ágygyal és vendéglő. A sziléziai ház a nevezett osztály tulajdona s Széplak vendéglőse tartja bérben.

Nagy szoba 1 frt 60 kr., 2 frt 80 kr., turistaszoba 80 kr. és 1 frt 20 kr. Különágy 30 kr., szolgálat 1 frt hetenként. Gyógy- és zenedíj nincs.

A konyhát vendéglős birja bérben s többnyire étlap szerint szolgál. Leves 10—12 kr., sült 40—70 kr., tészta 25 kr., tejes kávé 25 kr., társas ebéd 1 frt 20 kr. és 1 frt 50 kr, heti penzió 12 frt.

A sziléziai házban a következő árakat szabott az osztály: szoba egy ágygyal 1 frt 50 kr., két ágygyal 2 frt 50 kr., a M. K. E. és galicziai Tátraegylet tagjai 1 frt, illetve 80 krt fizetnek. Az ételárak 5 kr., illetve 10 krral drágábbak, mint Széplakon s mindenkor meleg ételek is kaphatók.

A sziléziai ház 1895. püskösd napján avattatott fel.

Ujtátrafüred, (rövidítve Ujtátra.)

Dr. Szontagh Miklós vizgyógyintézete.

Vasuti állomása Poprád-Felka, mely Budapestről 8¹/₂, Bécsből 8¹/₂, Borosztóból 10, Oderbergből 6¹/₂, Kassáról 3¹/₂ óra alatt érhető el. A Poprád-Felkai pályaudvarban mindenkor kényelmes kocsik állnak rendelkezésre, melyeken 3—4 frt viteldíjért 1¹/₄ óra alatt a tündöbhe lehet érni. A bérkocsis figyelmeztetendő, hogy dr. Szontagh fürdőtelepére hajtson, mert különben Otátra-

füreden áll meg. A Tatra-Lomnici vasuti állomástól 6 km. távolságra esik s innen kocsin $1\frac{1}{2}$ óra alatt, gyalog $3\frac{1}{4}$ óra alatt érhető el a fürdő.

Ujtátrafüreden posta- és távirdahivatal és távbeszélő-állomás van, mely utóbbi a Poprád-Felkai vasuti állomással, Poprád városi posta- és távirdahivatallal, Alsótátrafüreddel és Virág völgygyel van összekötve.

Ujtátrafüredtől a Tatra-Klotildut mentén $3\frac{1}{2}$ km. távolságra esik Széplak, 10 km.-re Felső-Hági, $18\frac{1}{2}$ km.-re a Csorbai tó, 6 km.-re Tatra-Lomnic, 8 km.-re Matlárháza, 16 km.-re Barlangliget, 11 km.-re Poprád-Felka, 19 km.-re Késmárk. Ótátrafüreddel közvetlen csatlakozásban van, úgy hogy az ótátrafüredi kis vendéglőtől az ujtátrafüredi nyaralókig (Szontagh-villa) csak 160 lépes.

Ujtátra a Szalóki csúcs déli oldalán, ős fenyvesektől szegélyezett erdőtisztásokon fekszik, melyeket a műkertész avatott keze angol kertté alakított s melynek a Murvapatak számtalan vizeséseivel, havasi vegetációjával s számos pisztrángjaival folyton változó életet ad.

Maga a terület Nagy-Szalók község határában van, 1004 m. t. f. magasságban. A fürdőt Szontagh Miklós alapította 1875-ben s nyáron a magasabb társadalmi állású körök gyűlhelye.

Eghajlata alhavasi, egyenletes, edző, üdítő és gyógyító. Sajátságai: a kisebb légnyomás, alacsonyabb hőmérsék, magas ozon-tartalom, ritka szél s a levegőnek csaknem ideális tisztasága. Évszakokra osztva, nyáron mérsékeltén nedves és hűvös, télen pedig száraz és viszonylagosan meleg. Klímája tehát megnyugtató, erősítő és felüdítő.

Ujtátra délnek egészen szabad lejtőn fekszik, messze látó síkkal. A nap korán kél és későn nyugszik, a talajt tehát kellőleg áthevíti, a ködök a nyílt lejtőn hamar elvonulnak, glecserek sehol sem találhatók s e szerint e gyógyhely a jeges légáramlatok káros befolyásától teljesen ment marad. Helyi éghajlata nincsen és az Európában uralkodó meteorológiai viszonyok Ujtátrafüredre is kihatnak, azaz ha az országban állandó, derült meleg idő van, akkor a Tátrán is verőfényes napokat élveznek s ha ott ned-

ves idő jár, úgy itt is esik. A különbség főképp abban áll, hogy a hőmérsék Ujtátrafüreden nyáron s csendes napokon 3—5 fokkal alacsonyabb, mint a fővárosban. Ellenben ha Budapesten szeles, hűvös idő jár, ilyenkor a tátrai fenyvesek védett övében határozottan melegebb.

Ujtátrafüreden ez időben 38 épület áll, mely közül 12 magánnyaraló, a többi az intézethez tartozik. A lakóépületek közül 4 nagyobb, szállodaszerű, a többi villastílusban épült ház, összesen 342 helyiséggel, melyek közül 215 vendégszoba, összesen 340 ágygyal. A régi és új szanatórium s Budapest nevű szálloda a fürdőházzal, éttermekkel s kávéházzal fedett folyosók által van összekötve. A szobák izléses berendezéssel, jó kályhakkal, kettős ablakkal, szőnyegekkel s kivétel nélkül ruganyos betéttel s lószőr-matráccal vannak ellátva. A lakóházakban szobátávirda és szagtalan angol klozettek vannak, bő vizöblítéssel. Ez időben tárgyalások vannak folyamatban villamos világítás bevezetése iránt.

A fürdőtársaság gyűlhelye jó időben a sétatér, az azon berendezett tenniszgrund, a kuglizó, a zenepavillon környéke s a Klotild-úttal párhuzamosan menő sétaút. Rosz időben a társaság a kávéház és vendéglő nagy tornácán találkozik s itt a gyógycsarnokba vezető, lejtős, fedett verandán végzi sétáját.

A központi épület Ujtátrafüreden az Európa, háromemeletes vendégház, 60 helyiséggel. Itt van az iroda, posta, távirda, távbeszélő, a társalgóterem, itt van dr. Szontagh Miklós fogadóhelyisége s a laboratórium. Az Európa szobái a legkeresettebbek közé tartoznak.

Az új szanatórium Müller Antal tervei szerint épült kétemeletes tömör ház, négy toronnyal. Valóságos gyógyintézet, mely a higiénikus irányelvek szigorú megtartása mellett épült. Központi légfűtés és ezzel kapcsolatosan központi ventilláció az épület folyosóinak és lépcsőházának egyforma fűthetését és szellőztethetését eszközlik oly formán, hogy minden szobában a levegő naponként 50-szer felújítható. A

főépületnek fent leírt sorakozása és összekapcsolása lehetővé teszi, hogy az új szanatórium lakói zárt folyosókon át mehetnek a régi szanatóriumba, az éttermekbe, kávéházba, a fürdőházba s a fedett sétacsarnokon át a Budapest nevű szállóba.

Az új vendéglő 1895-ben épült s minden igényeket iparkodik kielégíteni. Két nagy étterem, tág tornácok s az esplanád 1000 vendéget képes befogadni. A tornácok egy része esős időben sétacsarnokul használtatik.

Az éttermeket és a kávéházat tapasztalt vendéglős bírja bérben s kitűnő konyhát és pincét tart fenn. Általában azt a színvonalat iparkodik fenntartani, melyet a jobb fővárosi szállodai vendéglőkben találunk.

Újtátra ereje első sorban a hely éghajlati előnyeiben rejlik. A betegre, az üdülést, erősödést és pihenést keresőre egyaránt fontos, hogy ismerje az éghajlatot, hogy számokban kifejezett évi átlagokból vonja le a következtetéseket, az összehasonlítást az egyes hónapokban a M. Tátra, a nagy magyar alföld és esetleg más hegyvidék klímája közt.

Újtátra az egyetlen meteorológiai megfigyelő állomás a Tátrában, azon kevés klimatikus gyógyhelyeknek egyike, a melyekben meteorológiával oly értelemben foglalkoztak, melyben az a hely éghajlata megbízható következtetéseket vonni enged.

Huszonkét évi rendszeres meteorológiai megfigyelések alapján a számokkal kimutatható klimatikus gyógyhelyek sorába lépett. Az egyetlen ily klimatikus hely a Tátrában.

Gyógytényezői közt kiváló helyet foglal el a *hidegvíz-gyógyintézet*, mely a fürdőtechnika mindennemű eszközeivel van ellátva. Férfiak és nők részére külön-külön osztályok állnak rendelkezésre.

Több kristálytisza, hegyi forrás látja el a fürdőt vízzel. A víz, granit eredetének megfelelőleg, a legtisztább és leglágyabb vizek közé tartozik, melyek a természetben előfordulnak s nemcsak ivásra jó és egészséges, hanem fürdésre is alkalmasabb, mint a kemény víz. Hiszen a közéletben is tudjuk, hogy az

esővíz lágyítja a bőrt és a márciusi hó vize az atmosphaerikus csapadékok közt még külön szépítő hírben áll. Az ujtátrafüredi vizek, szilárd alkatrészek hiányában, ehhez legközelebb állnak.

A fürdőház földszintén van az új váróterem, pénztár, ásványvíz-készlet, savó sat., továbbá moór- és porcellánfürdők, az emeleten a két vizgyógyintézet, törpefenyő- és sós fürdők, és az inhalatórium. Mindezek 1896-ban alapjában rekonstruáltattak, részben újból építettettek.

Tüdőbetegek gyógykezelése Ujtátrán évekkel ezelőtt egy külön célra épült szanatóriumban történt. Az intézet számos súlyos tüdőbetegnek adott menedéket s ezek közül sokaknak visszaadta az életet. Morális eredményekben ezen időszak volt a leggazdagabb. S erre mindenkoron büszkén tekintenek vissza a szanatórium intézői.

De a Koch-féle bacillus fölfedezése óta az emberek tartózkodóbbak lettek tüdővészesek betegek iránt s nem szívesen érintkeznek fürdőhelyen tuberkulotikus vendégekkel. Ez indította arra Ujtátrafüred tulajdonosát, hogy az előhaladott tüdővészeselek felvételét a szanatóriumba megtagadja.

Még mindig fennmarad a légzőszervek megbetegedéseinek nagy csoportja, melyben szenvedők Ujtátrán gyógyulást remélhetnek s számosan fényes sikert érnek el. Ide tartoznak a hurutus megbetegedések, a hörgi és gégehurutok, a fajlagos csúcshurutok, a vérköpés, a mellhártya-izzadmányok és rosszul visszafejlődött tüdőlobok, az öröklött tüdővészese hajlam, a görvélykórnak sokalaku jelenségei. Magától értetődik, hogy a legtöbb ily betegnek 4—5 hónapot kell Ujtátrán tölteni s ha öröklött hajlam leküzdéséről van szó, az intézetet több éven át fölkeresni, esetleg a telet is a hegyekben tölteni.

Az előadottakon kívül Ujtátrán még alkalmazva lesz: villamos gyógmód, tejkúra, gyógytorna, masszázs, pneumatikus kezelés sűrített és ritkított levegővel, a respirationalis therapia segédeszközei gége- és torokbajoknál s különféle ásványvizek, melyeknek módszerű használatára az ujtátrafüredi éghajlat nagyon alkalmas.

Az orvosi teendőket a vizgyógyintézet főnöke, dr. Szontagh Miklós kir. tanácsos végzi egy segéd-

orvossal. Az intézet jól felszerelt laboratóriummal van ellátva, melyben gőrcsüvi és vegyi vizsgálatok, küpetkémlések s vizelet-analizisek végeztetnek. Van házi gyógyszerháza is, melyet a saison derekán a rendes gyógyszerháza Tátrafüreden váltja fel.

Ujtátrafüred elsősorban az idegrendszer bajai ellen bír kitűnő hatással. Ilyen: a neurasthenia, hysteria, fejfájás, hátgerinc-izgatottság, álmatlanság s egyéb ideges állapotok. Basedovkór ellen valóságos specificum hírében áll. A vérszegénység, görvéllyel s öröklött tüdővészese hajlam serdülő fiataloknál Ujtátrának leghálásabb indikációi közé tartozik. Sápadt, satnya gyermekek rossz csontképződéssel és hiányos táplálkozással, épp úgy, mint más oknál fogva fejlődésben visszamaradt gyermekek Ujtátrán igen gyorsan összeszedik magukat.

Szépen gyógyulnak azok a tüdőhurutok is, melyek influenza után szoktak visszamaradni. Továbbá szívbántalmak, ha még erős, vagy aránylag fiatal egyéneknél mutatkoznak, gyomor-, bél- és májbajok, általános gyengeség, idült méhlob, mely a szülés után megzavart visszafejlődésből ered, váltóláz, lépdaganatok és elhízás. A ki nagy munka után pihenni, üdülni, edződni és erősödni vágyik, az jobb választást alig tehet Ujtátrafürednél.

A fürdővendégek szórakoztatására szolgál jól szervezett zenekar, 3 tekepálya, croquett, 2 lawn tenniszgründ, zongora s m. A gyógyteremben dúsan felszerelt könyvtár, magyar, német és francia folyóiratok állnak a vendégek rendelkezésére. Tombola, hangverseny, műestély, tánc minden héten.

Mint túristák megszállóhelye Ujtátrafüred a tátrai kirándulások központján fekszik, honnan kocsin, lóháton, vagy gyalog a látogatottabb pontok könnyen elérhetők. Elsőrendű kalauzok, hátszlovak és kocsik mindig kéznél vannak s a túristák hasznos utbaigazítást kapnak. Sportkedvelőket a fürdőtulajdonos időről-időre vadászatra szokta híni. A kiterjedt vadasterületen van vadsertés, őz, zerge, süketfajd, nyírfajd, császármadár, sas, pisztráng s m.

Árak: A jó szobák ára a főidényben 2 frttól 2 frt 70 krig, egyes szalonszerű szobák 3 frt 20 krtól 3 frt 50 krig. Az éjszaki fekvéssel bíró szobák ára 1 frt 60

krtól 1 frt 80 krig, turista-szobák 80 krtól 1 frt 20 krig. — A vendéglő és kávéház árai az elő- és utóidényben a következők: húsétel 40—70 kr, marhahús 35 kr, tészta 30—40 kr, kávé süteménynyel 30 kr, fekete kávé 15 kr, pohár tej 10 és 15 kr. A főidényben a sütek 5—10 krral drágábbak; budapesti hizott marhahúsból készült sütek fővárosi árban. Hydropatha-penzió a főidényben 13 frt, az elő- és utóidényben 10 frt hetenkint, a főpenzió a főidényben 15 frt, az elő- és utóidényben 11 frt. Meleg fürdő a főidényben 60 kr., fenyőfürdő 80 kr., moórfürdő 1 frt 50 kr., félfürdő 40 kr., nedves ledörzsölés 30 kr. Az elő- és utóidényben 25 százalékkal olcsóbbak.

Gyógydíj hetenkint és személyenkint 1 frt, családok után 2—3 frt. Ugyanannyi a zenedíj.

Szolgálat hetenkint 1 frt 50 kr.

Ótátrafüred.

Vasuti állomása Poprád-Felka, hol mindenkor kényelmes kocsik állnak rendelkezésre, melyeken 4 frt viteldíjért $1\frac{1}{4}$ óra alatt a fürdőbe lehet érni.

Ótátrafüreden posta- és távirda-hivatal és távbeszélő-állomás van, mely utóbbi a poprádfelkai vasuti állomással, a Poprád városi posta- és távirdahivatallal, Alsó- és Ujtátrafüreddel és Virág völgygyel van összekötve.

Ótátrafüred Ujtátrafüreddel jóformán össze van építve s az ótátrafüredi kis vendéglőtől az ujtátrafüredi nyaralókig csak 160 lépés.

Tátrafüred régebben Schmöks-nek s később Schmekks-nek neveztetett s még a mult század vége felé szűz természetiességben nyugvó erdővadon volt. Csak 1797-ben lett gróf *Csáky István* a forrás gyönyörű környékére figyelmes s három kis lakóházat s kápolnát építtetett ide s a nyár egy részét rendszerint itt töltötte.

Tátrafüred s környéke később gróf *Csáky Károly* birtokába ment át s 1833-ban *Reiner János György* vette bérbe. Neki és fáradhatatlan nejének köszönhető, hogy e kies hely fokként emelkedve, végre tágabb körben, sőt az ország határán túl is ismertté lett.

A tulajdonképpeni fürdőterület *Mühlenbach* község tulajdona. De ezt a területet még 1843-ban *Reiner*

Györgynek zálogosította el, a ki azt 1869-ben Schwartz Károly bécsi kereskedőre ruházta át. Ez a szerződést 1873-ban a borsodmiskolci gőzmalomnak adta át. 1880 óta a szepesi hitelbank és k. takarékpénztár birtokában van.

Mióta a vasúthálózat a M. Tatra közvetlen közepébe hatolt, az egykoron csendes fürdőből európai színezetű gyógyhely lett, melyen nemcsak az ország fővárosából s az alföldről, hanem a külföld legtávolabb részeiből is megfordulnak vendégek. S e rohamos fejlődés kiindulási pontját képezte számos új fürdőtelep és nyaralóhely létesítésének, melyek mint egy gyöngysor emelkednek ki a Tatra sötét fenyveiből.

Ótátrafüred 1014 m. t. f. magasságban fekszik, a Szalóki csúcs déli lejtőjén, mértföldekre terjedő fenyveserdő közepén.

Éghajlata alhavasi. Levegője tiszta, ment minden portól, füsttől és szennytől s a magas fekvésnek megfelelőleg ritkított. Hőmérséke kisebb, mint a magyar alföldé s évi középben 5.5° tesz ki. Esőmennyisége nem éri el az Alpok gyógyhelyein észlelt mennyiséget, mert a Tatra nem esik többé a nedvességgel terhelt Golfáramlat befolyása alá.

A tavasz határozott jellegű s a fenyvesek balzsamos illata és a növényzet erőteljes, buja fejlődése által nagyon kellemessé tettetik. A nyár mérsékeltlen meleg, inkább hűvös, az ősz tartósan derült szokott lenni; utógyógymódnak és vadászatra igen alkalmas.

Ótátrafüreden ez időben 23 lakóház van, mely közül 19 a hitelbanké, 4 pedig magántulajdonú nyaraló. A társulat igazgatása alatt van 260 lakószoba, mely közül 214 vendégszoba, közel 300 fekhelyyel.

Az igazgatósági iroda az Adria nevű épületben van elhelyezve. Itt rendelendők a bérkocsik, háttaslovak és hegyi vezetők s szerezendő a szükséges tájékozás a kirándulások és a fürdő helyi viszonyai felől. Ugyanezen épületben közvetlenül az igazgatósági iroda mellett van Maurer Adolf árúházja.

A legkeresettebb lakóház Ótátrafüreden a Scepusia, mely fényesen berendezett lakosztályokat tartalmaz. Vele szemben van a kávéház s ettől kelet felé a nagy vendéglő, kitűnő konyhával és pincével.

A fürdő éjszaknyugoti részén van a r. kath. templom, melyet Császkai György volt szepesi püspök építtetett. A templom bajor stílusban épült s szép arányokat mutat. A templomtól feljebb van Klotild főhercegnő nyaralója, 3 holdas bekerített park közepén. Mindkét épületet ajánljuk a megsejmlésére.

A főhercegi villa alatt van gróf Tisza Lajos nyaralója, Újotátrafürednek tőzsomszédságában.

Gyógyeszközökül Ótátrafüreden a következők vannak berendezve: hidegvizgyógymód, külön férfiak és nők részére, forrásgyógykezelés, melyhez Castor-, Pollux-, Hygiea- és Csáky-források vize használtatik. A két első csak szénsavat tartalmaz, utóbbi kettő kettőszénsavas vasat is, úgy hogy az előbbieket a tiszta savanyúvizek, utóbbiakat a gyenge acélforrások közé számíthatjuk.

Ásványos és törpefenyőfürdők. Belehelési gyógy-mód Waldenburg-féle pneumatikus készülék segítségével.

Tej- és savógyógymód, Oertl-kúra, testgyakorlat, masszálás.

Ezen gyógyhatányok külön és együttesen használva, jó eredményt mutatnak fel a következő bántalmaknál:

Általános ideggyengeségnél, méhszenvnél, gerinc-agyi izgatottságnál, Basedowkóránál, hypochondriánál és hűdéseknél, a légzőszervek bántalmainál, mint hörghurutknál, kezdődő csúcsurutknál, tüdővész hajlamnál, mellhártya-izzadmányoknál, tüdőlégdagnál, kezdődő szív-bajoknál, idült gyomor- és bélhurutnál, alhasi pangásoknál, ideges dispepsiánál, ugyszintén máj- és lép-bántalmaknál, sápkóránál és vérszegénységnél, bujakóránál, görvélynél, angolkóránál, váltóláz és köszvénynél. Jó hatás éretik el még a méhbántalmak több nemeinél, mint idült méhlóbnál, méhhurutnál, mndence kötőszöveti izzadmányoknál, szülés utáni tökéletlen méhviasszafejlődésnél, a bőr általános gyengeségénél, lassu felüdüléseknél hosszú betegségek után.

A tátrafüredi gyógytényezők számos kiváló fürdő után, mint Karlsbad, Marienbad, Ems után utógyógy-módul igen jó eredménnyel használhatók.

Mint fürdőorvos a nyári évad alatt dr. Jármay László működik. Cornidesz Károly gyógyszer-tára helyben van a Hygea nevű villában.

Azoknak, kik a Tátrát tudományos búvárlatok, fűvészeti vagy tájismereti célból látogatják, vagy ha nagyobb társaságok, egyesületek és iskolai növendékek tesznek kirándulást, az ótátrafüredi igazgatóság különös kedvezményeket nyújt, ép úgy, mint azt az alsó- és ujtátrafüredi teszi.

Mulatságokra és kedélyes szórakozásokra Ótátra-füred bő alkalmat nyújt. Vannak szép, kiterjed sétányai, társalgóterem zongorával, kávéház tekeasztallal és számos hirdapokkal, magyar és német könyvtár, kittedő zenekar s m. e. Időről-időre táncvigalmak tartatnak, hangversenyek, tombolák, kirándulások rendeztetnek a közeli völgyekbe, a távolabb eső tavakhoz és hegycsúcsokra. Van férfi és női tekepálya, 2 lawn-tennis, lövölde, croquet s m.

Árak: Az árak Ótátrafüreden megközelítőleg olyanok mint Ujtátrafüreden. A jobb szobák ára a földényben 2—4 frt közt változik, az elő- és utóidényben felével olcsóbb. Tűristaszoba 1 frt.

Külön ágy a földényben 40 kr., az elő- és utóidényben 30 kr., szolgálat hetenként és személyenként 1 frt, gyógydíj hetenként és személyenként 1 frt, zenedíj hetenként és személyenként 1 frt; tíz éven aluli gyermekek a gyógy- és zenedíj felét fizetik. A vizgyógy-mód használatáért naponta 50 kr., törpefenyőfürdő ruhaneművel a földényben 75 kr., az elő- és utóidényben 60 kr., vasas meleg fürdők ruhaneművel a földényben 60 kr. az, az elő- és utóidényben 45 kr.

A nagy étteremben kizárólag étlap és couvert szerint lesz étkezve s az árak körülbelül olyanok, mint a fővárosi szállodai vendéglők árai. A kis teremben találni közös asztalt is, melyen azok étkeznek, kik vizkúrárt használnak. A nagy terem alatt van a sörház, nagyobbbrészt kalauzok és másodrendű vendégek által látogatva. Egy másik ily sörház van a fiakerállomás mellett a köznép részére. Tűristák az elemőzsiát rendszerint itt szerzik be.

Alsótátrafüred.

Vasuti állomása Poprád-Felka, a hol mindenkor kényelmes kocsik állnak rendelkezésre, melyeken 3 frt 50 kr. viteldijért egy óra alatt a fürdőbe lehet érni.

Alsó-Tátrafüreden posta- és távírdahivatal és távbeszélő-állomás van, mely utóbbi a Poprádfelkai vasuti állomással, a Poprád városi posta- és távírdahivatallal, Ó- és Újtátrafüreddel és Virágvölgygyel van összekötve.

Alsótátrafüredről Ó- és Újtátrafüred kocsin 20 perc alatt, gyalog 30 perc alatt érhető el.

Alig félórai séta távolságra Ó- és Újtátrafüredtől, ezektől keleti irányban, 75 méterrel lejjebb, fekszik szép fenyőerdő közepén Alsótátrafüred. Tengerszín feletti magassága 940 méter s az ugynevezett „dara-főző“ körül épült, Alsó Erdőfalu község területén. A Poprád-Tátrafüredi országúttal jól gondozott szárnyút kapcsolja össze.

Alsótátrafüred megalapítását Bohus József kezdeményezte 1881-ben, de még ugyanazon évben a Késmárki bank részvénytársulat vette át s az felismerve a hely jövőjét, a mai gyógyfürdőt építtette oda.

Alsótátrafüreden a havasi levegőnek szerencsés összetalálkozását látjuk a kiterjedt moórtelepekkel, melyek a fürdőhelynek értékét tetemesen növelik és javallatainak körét tágítják.

Alsótátrafüreden 12 épületben 204 szoba áll a vendégek rendelkezésére. Majd minden szoba cserépkályhával és kettős ablakkal van ellátva, a klozetek a vízvezetékekkel összekapcsolva. Számos fedett erkélyei kedvezően vannak alkalmazva és pompás kilátást nyújtanak. A folyosók szélesek, világosak és lég-huzam ellen szélfogókkal védettek.

Alsótátrafüreden a főbb épületek a következők:

Zerge, Sas, Siketfajd, Ózike, Gerlicze és Mókus, utóbbi épületben van elhelyezve az igazgatósági iroda, posta, távírda és távbeszélő s az olvasó és társalgó helyiségek.

Az étterem s előtte lévő tág tornác, valamint a kávézó terem, melyben billiárd áll, a vendégek kulináris igényeit kitűnően látja el. A konyha és pince jó.

A fürdőház 18 helyiséggel bír és fedett ivócsarnokkal van ellátva. A fürdőház építésénél az ujabbkori fürdőtechnika vívmányai lettek felhasználva. Van benne 14 fürdőszoba; ebből 3 be van rendezve lápfürdőnek, 2 törpefenyőfürdőnek és 4 meleg szénsavas fürdőnek. Minden fürdőszobában van a kád fölött tetszés szerint mérsékelhető zuhany, továbbá mindenütt kályha, fehér-ruhamelegítő és pamlag. Az alsótátrafüredi fürdőház eddig az egyetlen moór-fürdő az országban ily felszereléssel. Ezenkívül van a fürdőházban egy hidegvizosztály közös medencével, felső, alsó és oldalzuanyokkal s egy teljesen fölszerelt hidegvizosztály nők részére.

Alsó-Tátrafürednek tartozéka a Tátrakilátáshoz címzett vendéglő is, melyben tágas termek vannak, hölgyek és urak számára, fedett erkélyekkel és nagy nyitott terrászszal. A Tátrakilátás mind a három Tátrafüred vendégeinek kedvelt találkozási helye. Van itt cukrászat, kávéház, vendéglő és 2 kiadó szoba. Innen egészen a lublóí várig terjedő szép kilátás nyílik.

A „darafőző“ nevű forrás tetejébe gloriett épült s a séta-csarnokkal kapcsolatba hozatott. A forrás Utschigféle emelőgéppel lett ellátva, mely üveg-gömbbe húzza fel a vizet, mi által szénsavtartalmából semmit sem veszít.

Az imént felsorolt fürdőberendezés, mint már említettük, első sorban moór-fürdőknek szolgál s e helyen jó lesz tudomást szerezni arról, mi voltaképen a moór, vagy lápföld.

Ha növényi maradékok, ágak, gyökök, levelek s több effélék halmazai föld alatt, nedvesség és kevés levegő jelenlétében bomlanak, akkor igen különböző kémiai folyamatok mennek végbe. A növényi részek megszénesednek és lassan oxydálódnak a legkülönbözőbb vegyületekké. Találunk bennök húmusz-szenet, a mely további oxydáció esetén ulmínsavat, továbbá humínsavat, geínsavat, krénsavat és apokrénsavat ad; e mellett találunk rendesen gyantát is, a mely részint a chlorophyllból ered, részint pedig a növényekben már eredetileg előforduló gyanta maradványa.

Ily módon, ha a folyamat elég hosszú időn át tart, valami sajátságos barna vagy barnafekete, gyakran még

gyökerek által összekuszált, szivacszerű, többé-kevésbé szilárd szövetek keletkeznek, a melyet lápföldnek (moór) nevezünk.

Ilyen lápföld az alsótátrafüredi is.

Gyógyjavaslatok: Mérsékelt meleg lápfürdők mindazon esetekben beválnak, midőn kiméletet igénylő szervezetekben az anyagcserét szelíden serkenteni s ez által a táplálkozást s véképződést javítani akarjuk, tehát sápkórnál, vagy más okból származó vérszegényes állapotnál, különösen nőknél. Női bántalmakra szintén kedvező hatással vannak a lápfürdők.

A nyákhártyákkal közvetlen érintkezésbe hozva, a lápföldben jelenlevő vas-sók, a timföld és a savak összehúzólag hatnak, csökkentik az elválasztást, edzik a szöveteket. Innen magyarázható azon gyógyító befolyás, melyet lápfürdők méhhurutnál, idült méhlobnál, elhajlásoknál, a méhtartó szalagok lazultságánál nemcsak a szövödményes vérszegénységre, hanem magára a helyi bántalomra is gyakorolnak.

Magasabb hőfokú lápfürdőket oly kórállapotoknál alkalmazunk, midőn izzadmányok felszivódását akarjuk megindítani, legyenek azok a medencében, az izületekben, az izmokban, az idegekben, vagy a testnek bármely más részén.

Alsótátrafüred gyógytényezőiben tehát a legkülönbélebb természetű kóresetek feltalálhatják a gyógyulásra vagy javulásra szükséges feltételeket. Mint havasi gyógyhely, tiszta levegőjénél és védett fekvésénél fogva ajánlható a légzőutak idült hurutja ellen. Ily betegek rendszeres hidegvíz-gyógymódban is részesülhetnek s tej-, savó-, vagy ásványvízivást folytathatnak. Mint vasláfürdőnek 940 m. magasságban, dús fenyvesek között, páratlan hatást kell tulajdonítanunk mindennemű vérszegénységgel szövődött, vagy e nélkül fennálló női betegségekben. Kedvező hatást várhatunk továbbá idült gyomor- és bélhurutnál, csúzos és köszvényes izzadmányoknál, a gerincagynak izgatottságai, vagy hűdési tünetekben nyilvánuló betegségeinél.

A Tátrakilátástól jól gondozott árnyas sétaúton 10 perc alatt el lehet érni Ótátrafüredre és 15 perc alatt Ujtátrára.

Alsótátrafüredről számos erdei sétaut vezet szerzetés a fenyvesbe. Egyik éjszagnak visz a Tátrakilátás felé és meglehetősen meredek. Fele uton elágazik

Ótátrafüred felé. Egy másik út a Mária Terézia-úttal köti össze a fürdőt és ez kocsiközlekedésre is használható. Ugyanezen irányban megy a régi turistaút is. A legegyszerűsebb s beteges nőknek legalkalmasabb sétaösvény az, mely az alsótátrafüredi országútból ágazik nyugot felé, a Murvapatak felé s elvisz a Vancsó-tóhoz és Ujtátrára.

A vendégek szórakozására szolgálnak: cigányzene, árucsarnok, vadászat, horgászat, tekeasztal, zongora, könyvtár s szebbnél szebb kirándulások. Ezek ép oly könnyen tehetők meg Alsótátrafüredről, mint a többi, a turistaút mentén fekvő telepekről. Bérkocsik, hátszlovak, hegyi kalauzok itt is mindenkor kéznél vannak s az igazgató szíves előzékenységéből jó tanácssal és utbaigazítással láttatnak el a vendégek.

Az árak Alsótátrafüreden megközelítőleg olyanok, mint Ó- és Ujtátrafüreden.

Alsótátrafüred főigazgatója Horn Valér, főorvosa dr. csügedi Papp Samu orsz. képviselő.

Sétakirándulások Alsó-, Ó- és Ujtátrafüred környékén.

Öt forrás. A Tarpataki-kocsiúttól bal felé menve, negyedóra alatt elérjük a Murvapatakot. Ott, a hol a Murvapatak ezen sétautató szeli, van egy pihenő pad. Ettől mintegy 200 lépésnyire éjszának van a Kömlés, egy nagy gránittömb, melyre a magy. Kárpát-egyesület a következő fölíratot vésette: Felhőszakadás által lesodortatott 1813. Magy. Kárpát-egyesület. 1874.

Innen jól gondozott sétauton, melynek baloldalán a Melanie-rét fekszik, $\frac{1}{2}$ óra alatt az úgynevezett Ötforráshoz érünk. Ezek közül a Reiner-forrás, a Laitsch-forrás és Vámbéry-forrás köemlékkel van jelölve s felíráttal ellátva. Közvetlenül mellettük számos forrás bugyog a földből. Egy emelkedett helyen van a Reiner-emlék, Reiner György egykori tátrafüredi bérlő emlékére a fürdővendégek adakozásaiból emelve. Az Öt-forrástól keleti irányban megy az „Aranyösvény“, Arany László tiszteletére nevezett gyalogut, mely a Pagát-téren keresztül a tarpataki utra vezet.

Tátra-kilátás. Régebben „szép kilátás“-nak nevezték s Alsó-Tátrafüred területéhez tartozik. Ujtátrától 20, Ótátrafüredtől 15 percnyi távolságra esik. Legkényelmesebben érünk oda a Pollux és Castor melletti kanyargó-úton, vagy a Hygea melletti séta-úton.

Ujtátrafüredi vizesés. Ujtátrafüredről nyugoti irányban, az éttermek mellett elhaladva, jól gondozott sétauton, melynek baloldalán a *János-forrást* találjuk, 8 percnyi távolságban a fürdőtől az ujtátrafüredi vizesésre bukkanunk. (Merengő.)

A patak közvetlen partjain kigyózik „Pál fordulója“, mely Luczenbacher Pál tiszteletére lett elnevezve.

Az ujtátrafüredi vizesés magas hidján áthaladva, tekervényes sétauton 5 perc alatt elérjük *Salamontornyát*. A pavillon Gajzágó Salamon emlékét örökíti meg.

Az ujtátrafüredi körséta a gyógyvendégek legkedveltebb sétája. Mintegy 3 kilométernyi területben vezet az Európától és prot. templomtól déli irányban s tág körben jön ki a Merengőnél.

Vancsó-tó. Ujtátrafüredtől déli irányban, 10 percnyi távolságban a fürdőtől, csatlakozásban a körsétával s Alsó-Tátrafüred felé vezető ösvénynyel.

Zsedényi-emlék. Ujtátrafelett, gr. Tisza Lajos nyaralója és a Sz. Anna-templom közt áll. Zsedényi Ede tiszteletére lett emelve, ki 40 éven át hű látogatója volt Tátrafürednek. Az emlék a vendégek közadakozásából épült. A mauzoleum közepén Zsedényinek Zala szobrász által faragott márványszobra áll, melylyel Klotild főhercegnő ajándékozta meg az emléket.

Kecskehő. A Zsedényi-emléknél és a főhercegi nyaralónál, ennek keleti kerítése mellett elhaladva, egy régi erdei utra érünk ki, melyen eleinte nyugotnak, később éjszagnak menve, a Szalóki csúcs ama vizmosásához érünk, mely két hasonló árokkal kettős W-alakban összeszőgellik. Ott, hol a W-nek közbeeső ága a bal ágat éri, egy éles, mintegy 12 méter magas gránitszikla magaslik ki, melynek déli fala körülbelül 30 méternyire szakad le a vizmosás

árkába. A Kecskekő már a törpefenyő alsó határán fekszik s gyönyörű kilátást nyújt a Poprádvölgybe. Visszamenetnek változatosság kedvéért az árok túlsó nyugoti oldalát ajánljuk.

A Kecskekőhöz a Petényivillával szemben lévő erdei uton is feljutunk.

Haramia-kő. A Tatra-kilátáshoz vezető utnak felén, éjszagnak ágazik el egy erdei ut, mely fehér-vörös jelekkel van jelölve s $\frac{3}{4}$ óra alatt egy kimagasló dörcre visz, melynek egyes sziklatömbjei úgy vannak egymásra tolva, hogy köztük egy barlangszerű rés marad. De haramiák itt sohasem laktak. A kimagasló granittömről mély belátást nyerünk a Tarpataki vizesésekre s a Középoromra. A Haramiakő a Tarajka keleti lejtőjén van. Innen egy ösvény a Tarpataki szállodához, egy másik pedig a Tatra-kilátáshoz vezet.

Károly nyughelye. A tátrafüredi Pollux és Castor-forrástól éjszagnak, meredek, tekervényes ut visz a Tarpatakhoz. A tarpataki gyalogösvénynyel való összeszőgellésnél jobbra, tehát kelet felé fordulunk egy szűk ösvényre, melyen 5 perc alatt a Károly-nyughelyhez érünk. Innen szép kilátás nyílik a Lomnici csoportra. Visszafelé az új sétautat választjuk s tekervényes menetben az ótátrafüredi vendéglőhöz érünk. Ótátrafürednek összképét innen nyeri a szemlélő legjobban.

Máriássy-rét. Ótátrafüredtől déli irányban, a Petőfiháznál elhaladva, tekervényes utakon sűrű erdőbe jutunk, mely a savanyúvíz-patak partján kígyószik jobbról balra. A jobb parton találjuk az Oltványi-forrást a Madonnával s közel hozzá egy fedett pihenőt. A patak medrében látjuk a Csudafát, ledült élő fenyőt, melynek oldalágaiból díszes koronák nőttek ki. Kissé lejjebb van a Xantus-forrás, kelletlen ízű vizével, evvel szemközt pedig a Máriássy-rét, mely régi időben a tátrafüredi vendégek labdázó, karikázó s piknikező helye volt. Innen délkeleti irányban van a Paula-pad, özv. Szillassy Paula emlékére felállítva

s a Misantrop-pad s közel hozzá egy kis tisztáson az ótátrafüredi kórház.

Toronyhegy. A Haramiakökhöz vezető uton, annak utolsó harmadában, az éjszakkeleti irányt elhagyva és egyenesen kelet felé tartva, $\frac{3}{4}$ órai sétagyaloglás után a Toronyhegyre érünk, melyről szép kilátás nyílik a Poprádvölgybe — s miután a hegy egy része erdőtlen, a Kis- és Nagytarpataki völgybe is. A Toronyhegyen pihenő padok és kilátó pavillon van felállítva.

Tátralomnic.

A poprádvölgyi vasut Nagylomnici állomásától szárnyvonal visz Tátralomnicra. Tátralomnictól Nagylomnic 8 km., Matlárháza 2 km., Barlangliget 9 km., Tátraháza 9 km., Javorina 27 km., Alsó-, Ó- és Ujtátrafüred 6 km., Csorbai-tó 25 km.

Tátralomnic, a Mária-Teréziauton, Tátrafüredtől 6 km. távolságra, a Maklár (Matlárok) nevű erdei réten fekszik, mely egyes fenyőcsoportok által van tarkázva, 849 m. t. f. magasságban. A területet a hozzátartozó, nagyobbrészt letarolt erdőterülettel együtt a földművelési minisztérium oly célból vette meg, hogy azon mintaszerű erdőgazdaságot és nyaralótelepet létesítsen. E célból a fürdőtelepnek szánt területet, a rétet alagsövezettette, parkoztatta, befásította, jó országúttal s szerteszét menő sétautakkal látta el. Nagy áldozatok árán vízvezetéket létesített s minden intézkedést megtett arra nézve, hogy e helyen nagyszabású fürdő- és nyaralóhelyet alapítson.

A völgyalapályon kihasított telkeken legott megindult az építkezés. Elsők közt volt a szepesi hitelbank, mely nagy áldozatok árán két szállodát, kávéházat és vendéglőt építtetett oda, összesen 101 lakószobával. Az egyik épületben van elhelyezve a hôteligazgatóság, posta- és távirdahivatal. A szállodát May János vendéglős bírja bérben s jó konyhát és pincét tart.

A magánvillagiatura is szemmel látható fejlődésnek

indult s számos stílszerű nyaraló épült. Ilyen a br. Liptay Béla, br. Orcy Agatha, gr. Pejacsevich K., gróf Königszegg J., Magyar László, Cornidesz urnó és Hermann építész villája. A múlt év folyamán felépült a nagy fürdőház (sanatorium), s az erdőőr emeletes háza.

A tátralomnici szanatórium palotaszzerű épület, a fürdőtechnika legujabb eszközeivel ellátva. A vizgyógyintézet külön osztállyal bir férfiak és nők részére. A férfiak osztályán van egy gőzölő szoba fertőző betegségekben szenvedők részére s két lakószoba súlyos betegeknek fenntartva.

Vannak napfürdők is, azaz pamlagok a lapos háztetőn elhelyezve, melyeken a betegek sütkeznek. Innen meglehetősen kerülőn és lépcsőn jutnak le a nagy vízmedencébe, mely 20—22 R. fokú vízzel van megtöltve. Ennek közelében van a mechano-therapia részére berendezett terem.

Az épület előlső részén van a nagy váróterem, olvasóterem és 10 fürdőszoba.

A szanatóriumnak orvosa dr. Hammersberg Árpád.

A tátralomnici szanatórium részére a javaslatokat a vizgyógymód indikációi adják meg. Ezeken kívül az intézet vezetője kiváló eredményeket vár a nap- és légfürdőtől vérkeringési zavaroknál, sápkórnaál, constitutionális bajoknál és idegbántalmaknál.

Tátralomnicról nagyszerű látvány nyílik a Lomnici csúcsra és az udvartattásához tartozó szomszéd mellékcsúcsokra. Fenséges központját képezi az azon hegyágnak, mely a Zöldtő-csúcson a főgerincről elválik, mind magasabb lesz s legyezőszerű kiszélesítést nyer, míg délfelé hirtelen leereszkedik és Tátralomnic felé tart.

Tátralomnicnak tartozékát képezi a lomnici versenytér, mely 7 km. távolságra fekszik a fürdőtől s Nagy-Lomnic közvetlen közelében van. Itt vannak a versenystállók is. A 4 versenynap július 28. és aug. 6-ika közt váltakozik. Az európai versenyterek közt a tátralomnicit tartják legszebb fekvésűnek; nyár közepén ennek van legüdőbb levegője.

A vendégek szórakozására szolgál: galambblövészet, lawntennis, állandó zenekar, tánc, hangversenyek és tombola.

Kirándulások Tátralomnicról épp oly könnyen tehetők, mint a túristaut mentén fekvő bármely más telepéről. Félnap kirándulás tehető a Tarpataki vizesésekhez. (6 km.) Ha ezen kirándulást egy napivá akarjuk tenni, akkor azt kiterjesztjük egész az Öttöig (9.5 km). Fél nap alatt járható meg a Kőpataki tó (5.5 km.), de kiterjeszthető egészen a Lomnici csúcsig, mely Tátralomnicról 5 óra alatt mászható meg. A Lomnici csúcscsoport jobb oldalán van a Morgás, könnyen megmászható és hálás kilátású hegykúp a Késmárki csúcs jobb oldalán. Ugyancsak jobb oldalt van a Fehérvízvölgy, melyen felfelé haladva, eljutunk a Zöldtóhoz, Fehértóhoz és a mellette lévő Kopakúpra és Kopahágóra, a Homlokosra, a két Mészárszékre, Bolondgerőre, és Sirokára.

Az árak Tátralomnicon ugyanolyanok, mint Alsó-, Ó- és Ujtátrafüreden. Szoba 1 fűt 50 kr. — 4 fűt, hydro-patha-penzió hetenként 16 fűt.

Szolgálat, gyógy- és zenedíj a lakásárba van becsálítva.

Matlárháza.

Tátralomnictól 2 km., Nagy Lomnictól 5 km., Barlangligettől 7 km., Alsó-, Ó- és Ujtátrafüredtől 9 km., a Csorbai-tótól 28 km.

Matlárháza a Mária Terézia-ut mentén, a Tátrafüred-Barlangligeti vonal kellő közepén fekszik, ott hol a bővizű Kőpatak a túristautat metszi. A telep egy terjedelmes és fenyőerdőktől körülvett hegyi rétnék éjszakkéleti szögletét foglalja el. Fekvése alhavasi. Levegője és ivóvize kitűnő. Magassága 900 m. t. f.

Matlárházán 4 épületben összesen 74 szoba áll a vendégek rendelkezésére. Ezek a régibb szállóban egyszerűbbek és olcsóbbak, a legújabban épült Tátra nevű épületben nagyobb kényelemmel vannak berendezve, kályhakkal, szobátávirrával és angol klozettekkel ellátva. A fürdőházban meleg tisztasági, törpefenyő-fürdők és zuhanyok adatnak.

Kocsik és hátsó ovak egy nappal előbb rendelőnk.

A Tatra keleti részeinek megtekintésére Matlárháza ép oly kedvező kirándulási pont, mint Tátralomnic. Gyakori kirándulások téttenek innen a Fehérvíz völgybe, a Kőpataki és Zöldtóhoz, a Lomnici csúcsra s m.

Matlárháza mérsékelt igényű, csendes és olcsó helyet kereső vendégeknek való, kik inkább pihenni és üdülni, mint gyógyulni vágnak.

A vendégek szórakozására szolgál: kuglizó, kroquett-hely, zongora.

Matlárháza megalapítója és tulajdonosa: Loysch Mátyás, hunfalvi birtokos.

Szoba ára 80 kr. — 1 frt 50 krig.

Reggeli kávé 20 kr. Négy fogásból álló közebéd 1 frt. Sülték 40 - 70 kr.

Teljes ellátás hetenkint 12 frt.

Meleg kádásfürdő 20 kr., törpefenyőfürdő 30 kr., zuhany 15 kr.

Tátraháza.

A Késmárki vasuti állomástól 4 km., Matlárházától a Szikra-uton 9 km. ($1\frac{1}{3}$ óra), a Késmárki Itatótól 7 km. ($1\frac{1}{2}$ óra), Tátralomnictól 11 km., Alsó-, Ó- és Ujtátrafüredtől 17 km., Barlangligettől 12 km. ($1\frac{1}{2}$ óra.)

Posta Tátraházán, vasuti- és távirdaállomás Késmárkon.

Tátraháza ösfenyveserdő mélyében, a Fehérvíz nevű hegyi pataknak vízszintes völgyében, 670 m. t. f. magasságban fekszik. A gyógyhely Késmárk város határába esik, ettől 4 km. távolságban. Egykoron malmok és majorok állottak a helyen, a hová a telep tulajdonosai, Kéler Pál és Szelényi Gusztáv a kies fürdőhelyet építették.

A rendkívül üde, ózondús, minden portól ment, balzsamos illatu levegőnek, a szép fenyveserdőnek, az idilli csendnek s olcsóságnak tulajdonítandó, hogy Tátraháza oly törzsvendégekkel dicsekedhetik, kik évenként adnak itt maguknak találkozót.

Tátraházán van 7 épület, összesen 55 vendégszobával. Az épületek villastílbén vannak építve és a következők: Tátraháza-villa, Túristaház, Hygea, Vadászlak, Iris, Auróra, Diana.

A vendégek szórakoztatására szolgál: zongora, croquet, lawntennis, kuglizó, vadászat, halászat és rákászat. Kirándulások Tátraházáról, a 7 km.-nyi távolság hozzászámításával a Mária Terézia-utig, a M.-Tátra mind azon pontjai felé tetetők, melyek rendszerint Matlárházáról és Barlangligetről tettetnek. Így a Zöldtóhoz vagy Fehértóhoz 5 óra, a Lomnici versenytérre lóháton $\frac{3}{4}$ óra, Alsó-, Ó- és Újtátrafüredre lóháton 3 óra.

Tátraháza első sorban nyaraló és üdülőhely, másodszorban lábadozóknak, sápkóros leányoknak, vérszegényeknek s gyenge szervezetű gyermekeknek ajánlítható.

Szoba ára napi 60—1.40 kr., egész évadra 50—60 frt, kiszolgálat 60 kr hetenként. Vendéglői árak olcsók: kávé 10 kr, sült 35—40 kr, tézta 20 kr., gyógy- és zenedíj nincs. Fenyő-fürdő 40 kr, meleg kádas-fürdő 25 kr, tükör-fürdő 20 kr, vízkúra hetenként 2 frt.

Barlangliget.

A Bélaí vasúti állomástól 10 km., Matlárházától 7 km., Tátralomnictól 9 km., Alsó-, Ó- és Újtátrafüredtől 15 km., Széplaktól 18 $\frac{1}{2}$ km., a Csorbaí tótól 35 km., Zsdjártól 7 km., Javorínától 18 km., Halastótól 29 km., Zakopánétól 41 km., Késmárktól 15 km.

Barlangligeten posta- és távbeszélőállomás van, mely utóbbi a táviratokat a bélaí városi távirdahivatalnak továbbítja, továbbá csendőrállomás és néhány év óta meteorológiai observatórium.

A Tátra keleti határán, a bélaí Mészhasasok és a szepesi Magura közt, a zsdjári hágot alkotó Kotlinavölgyben, mely Szepesvármegyét Gácsországgal rendes kocsíutal köti össze, ős fenyveserdő közepén fekszik Barlangliget. Az ut alig észrevehető emelkedéssel jut el a Kotlinavölgybe, melyet a M.-Tátra keleti oldalához támaszkodó, jóval alacsonyabb mészkőhegységbe a Béla patak mosott.

A telep a kanyarultas keskeny völgynek egy öblösebb helyén, az ut mindkét oldalán terül el. A völgynek magassága a t. f. 763 m.

A völgy iránya északkelet felől délnyugotra tart. Látóhatára a magas erdővel fűdött meredek hegyoldalak miatt igen szűk, az inzoláció rövid s a talaj nedvesebb, mint a déli lejtőn. Hideg szelek ellen a telepnek csak azon része van védve, mely a Mária Terézia-ut irányában, a délnek néző lejtő felé esik.

Barlangligetnek ezen része a jövőé. Ez bír azon klimatikus előnyökkel, melyekkel a túristaut mentén fekvő telepek joggal dicsekednek. S teljes mértékben helyeseljük az intéző körök felfogását, melylyel az újabb építkezéseket már is a Mária Terézia-utnak délfelé néző szabad lejtőjére tervezik.

Barlangligetnek levegője tiszta, pormentes, a fenyvesek üde illatától eltelt. Legfőbb ékessége a szép fenyőerdő, a gyönyörű vegetáció (mészflóra), melyhez foghatót a Táttra déli oldala nem mutat fel. Nem kevésbé szép a Rausch nevű hatalmas forrás, mely a közel hegyoldalból fakad s a telep számos csurgóit s szökőkutait mindig tiszta vízzel látja el s a Béla patak, mely a telep keleti szélén számos apró vizesésben törik meg.

Elragadó látványt nyújt az örült sebességgel alárohanó víztömeg, a mint tajtékzó dűhvel tombol meredek sziklaágyában.

Barlangligeten 31 épületben összesen 254 lakószoba van. E közül 13 villa magántulajdonú, 18 épület 185 szobával pedig az igazgatóság rendelkezésére áll. A magántulajdonú nyaralók egy része sudar fenyőfák között áll. A szobák butorzata nagyobb-részt fényezett fenyőfából készült, az ágyak tiszták és ruganyos betéttel vannak ellátva, többnyire kályhával és szobátávirddal felszerelve.

Legtöbb vendég a Szepes-Béla, Vaskapu és Concordia nevű bérházakban lakik. Kisebb épületek: Budapest, Nefelejts, Tündérlak, Kaltsteinvilla, Thalia, Táttra.

A kaszinó-vendéglőtől $\frac{1}{2}$ km. távolságban, szél-

mentes ordóztisztáson áll a fürdőintézet. Vízét a Rausch-forrásból kapja. Van benne vizgyógyintézet, Kneipp-kúrához szükséges eszközök, meleg tisztasági-, sós-, törpefenyő- és moórfürdők, összesen 8 fürdőszobában.

Fürdőorvos dr. Karay Gusztáv, a ki kézi gyógyszertárt is tart.

A fürdővendégek élelmezése a kaszinó termoiben történik. Ennek emeletén van a táncterem, mely egyuttal szinpaddal is bír. Vannak ezen kívül külön olvasó, tekéző, kártyázó és zongorahelyiségek.

A hydropathavendégek közös asztalnál étkeznek. A divó étkezési mód Barlangligeten az étlap szerinti; de egyesek, kivált soktagu családok penzióban is élnek.

Barlangliget; mint üdülőhely és vizgyógyintézet javalva van vérszegénységnél, idegbántalmaknál, neurastheniánál, idegfájdalmaknál, szívbántalmaknál, idült gyomor- és bélhurtnál, váltóláznál és mindenütt ott, a hol üdülés és erősbödés céloztatik.

Barlangligetnek több mint 26 km. hosszú sétautai közül a lankásan, a hegy felé vezető utai Oertl-féle kúrára is alkalmasak.

A vendégek szórakoztatására szolgál: az állandó zenekar, zongora, kuglizó, croquet, lawntennis, tornahely s számos kirándulás gyalog, lóháton és kocsin. Kocsik és hátraslovak egy nappal előbb rendelendők az igazgatóságnál. A hegyi kirándulások közül legkedveltebb a Zöldtóhoz, Rézaknákhöz, Drechselhäuschenhez, Tokárnyára, Javorinába s a Halastóhoz.

Béla város tanácsa erősen foglalkozik a tervvel, hogy a fürdőtelepet és cseppkőbarlangot villamos világitással ellátsa.

A szobák ára 7—18 frt hetenként, vagy 40—115 frt az egész évadra, illetve 50 kr—2 frt 40 kr. naponta. Átlag a jobb szoba a főidényben 1 frt 80 kr, 2 frt 30 krba kerül. Szobatakarítás naponta 10 kr.

A 4 fogásból álló ebéd ára 1 frt, heti penzió, azaz reggeli, ebéd és esteli 10 frt hetenként.

Gyógydíj az egész évadra I. oszt. sz. a családfő részére 6 frt, hűvestárs r. 3 frt s a 12 éven felüli család-

tagok r. 1 frt 50 kr. A II. oszt. gyógydíj 50⁰/₀-al, a III. oszt. gyógydíj 75⁰/₀-al csekélyebb. Zenedíj hetenként és személyenként 1 frt. Bérkocsi a Bélai vasuti állomástól (gyorsvonatoktól) 2 frt 50 kr, a Keresztfalvi állomástól (személyvonatoktól) 3 frt, omnibusz 40 kr., podgyász-kocsi 2 frt.

Cseppkőbarlang. Barlangligetről a kissé meredek nyugoti lejtőn, tekervényes uton negyedóra alatt elérjük az ugynevezett Forráskatlant (Quellgründchen), melynek éjszakkeleti lejtőjén van a barlang szájadéka. Itt egy menedékházat találunk, melyben kissé megpihenünk, sármáslit öltünk s a belépti, világítási és kalauzolási díjat megfizetve, a barlangba térünk. A bemenet kezdetben vízirányos, azután meredeken lefelé vezet a barlang legmélyebb fenekére. A barlang legszebb és legérdekesebb részletei: a Szobor-csarnok, különböző szoboralakú képződésekkel, a Verbovszky-terem és Hableány-hon, melynek falazata a legfinomabb patyolatburkolattal van bevonva s melynek fenekén kristályvizű medence látható. Ezen egy kis csónak úszik néhány égő gyertyával. A terem oldalait és boltozatát cseppkőből alkotott dús csipkézet, párkányok, oszlopsorok, függönyök sat. díszítik. Mikor a magnézium-fény kigyúl, minden úgy ragyog, csillog, mintha egy dúsan megrakott ékszerszekrényt látnánk magunk előtt.

A bélai barlangot már régebben ismerték ugyan, de csak 1881-ben tették hozzáférhetővé. Verbovszky, Kaltstein és Weber ügybuzgalmának köszönhető, hogy Béla városa az ügyet magáévá tette s hogy 1884-ben egy helyet sikerült fölfedezni, melynek áttörése által az eddigi hosszadalmas út megrövidítettett.

Zakopáne.

Neumarkttól (Nowy-Targ) 24 km., a Chabowkai vasúti állomástól 41 km., Barlangligettől 41 km. Kocsin a Halastóhoz 8 óra, Koscieliskóig 2 óra. Gyalog Jaszcurowkáig $\frac{3}{4}$ óra; a Roztokai menedékházig 5 óra, a Halastóig 7 óra.

Zakopánén van posta- és távirdaállomás.

A M. Tátra éjszaki oldalán, a Poronizi völgynek felső harmadában, szemben a Giewont meredeken le-
hajló falaival, 832 m. t. f. magasságban fekszik a
lengyelek havasi gyógyhelye: Zakopáne. E hely
eredetileg 8 km. hosszúra elnyúló falu, melynek
élelmes népe szegényes, de tiszta házait vendé-
gek befogadására rendezte be. A lengyel Tátra-
egyesület, a tartományi kormány, a kerület és zako-
páni uradalom vállvetve dolgoznak a gyógyhely
föllendülésén. 1886-ban hivatalosan klimatikus gyógy-
helynek nyilvánított és 1893-ban Zakopáne kor-
mányzata egy gyógybizottságra ruháztatott, mely
körülírt hatáskörben végrehajtási joggal is bír és
egyenesen a gácsországi helytartóságnak van alá-
rendelve. A tartományi kormány kitűnő országutat
létesített. A gácsországi Tátraegylet szép kaszinót
építtetett s közadakozás útján épült a Tátramuzeum.

Zakopánén van három vizgyógyintézet s kapha-
tók törpefenyő- és moórfürdők.

Zakopánén évenként több mint 3000 vendég
fordul meg a jobb lengyel társadalmi osztályokból és
ezek többnyire kis faházakban laknak s saját konyha-
tartást visznek.

De vannak nagyobb szállodák és fényesen beren-
dezett nyaralók is. Ilyen a Hôtel pod Giewontem
szép étkező teremmel. Van több penzió, 4 vendéglő,
2 cukrászda s több árubolt.

Néhány fedeles hintó, de leginkább a Zakopánén
dívó, vászontetôvel ellátott parasztszekerek közvetítik
a kocsiközlekedést a Chabowkai vasuti állomással, az
egykori vasgyárral, most papíryanag- csiszoló és
papírgyárral (Kuznice), a Jaszcurowkai fürdővel
(20 C. fokú indifferens thermalis), Koscieliskóval, Roz-
tokával (Halastó), Alsó-, Ó- és Ujtátrafüreddel és
Sesavnicával.

Zakopáne központját a régi templom tere képezi.
Itt van a legtöbb bolt s legélénkebb forgalom.

Zakopánéból legkönnyebben lehet bejárni a lip-
tár- galíciai Tátrának éjszaki és nyugoti részeit.
Egyaránt kényelmesen érhető el innen, és a Halastó-

tól a Lengyel Öttó, Svinica, Závrat, Gránát-, Krzyzne-, Koszysta-csúcsok, a Beszkid, Kopa królowa és Kopa Magóry és a gyógyhelyhez legközelebb fekvő Giewont, Lysanki, Sarnia skola és Suchy wierch.

Az árak Zakopánében mérsékeltek. Jó szoba a Giewontban 1 frt 20 kr—2 frt. Gyógydíj az egész évadra személyenként 3 frt, 3 tagból álló család után 8 frt; minden további személy 1 frtot fizet. Zenedíj 1 frt hetenkint és személyenkint.

III. A Kassa-Eperjes-Orlói vonalon.

Eperjes.

Kassától 52 km., Abostól 38 km., Orlóról 32 km. Stamm-szálloda. Vasuti állomáson társaskocsik.

Eperjes szab. kir. város, Sárosvármegye székvárosa, 12.000, nagyobbára tótajku lakossal. A polgárság német, az értelmiség magyar. Van Eperjesen evang. kerületi kollégium, hittani és jogi akadémiával, kir. kat. főgimnázium, püspöki kat. könyvtár.

Eperjes már a magyarok bejövele előtt végvárként szerepelt. A 15. században a husziták által elfoglalva, a 17. században a Rákóczyak birtokába ment át.

II. Géza alatt német telepítők honosodtak meg Eperjesen s 1247-ben Eperjes már városnak (civitas) neveztetik. 1530-ban a város lakossága protestáns hitre tért, a kollégium 1540-ben Wernher rektor alatt nagy hírre tett szert, 1656-ban nyomdája volt. A 17. században az ellenreformáció idején nagy megpróbáltatásnak lett kitéve. I. Leopold gyászos uralkodása alatt az olasz Caraffa, mint császári biztos vérpadot állíttatott fel a protestánsok ellen, s ott, hol ma a Szentháromság szobra áll, 23 legelőkelőbb protestáns polgárt megkínóztatott és kivégeztetett.

Közel Eperjeshez van *Ceméte* fürdő, *Sóvár* kiterjedt sóaknáival, melyeknek vizét sós fürdők berendezésére tervezik felhasználni. *Vörösvágás* és *Dubnik* világhírű opálbányáival.

Bártfa város.

Vasúti-, posta-, távirda-állomás.

Sárosmegyében, a Tapoly folyó jobb partján, a Gácsországba vezető régi országot mentén fekszik. Régi várfal és védbástyák romjai veszik körül, melyek a várárokkal együtt ez időben kertekké vannak alakítva.

Bártfát III. Béla idején a XII. században az országba hívott ciszterciták alapították. Ők építették a *Szt.-Egyed-templomot* is. A templom régibb része a XIII. századból való és gótstilben épült. 12 oltára közül legművésziesebb az, melyen Krisztus születése van ábrázolva s Stoss Veit-től való. Legnagyobb műbecse van a XV. századból eredő szentélytartónak. Érdekeseek még a falifestmények, a keresztelő medence, templomszékek, Serédy Gáspár síremléke s. m.

Bártfának másik kiváló műemléke a *városháza*, melyet a XV. században építettek s később stilszerűen restauráltak.

Bártfán át vezetett a régi római hadiút éjszak felé.

Bártfa polgársága 1539-ben protestáns hitre tért s a reformáció idején szerepet vitt.

Bártfa fürdő.

Vasúti, posta- és távirdaállomás. Az Eperjes-Bártfai szárnyvonalon 45 km.

Bártfa várostól félóránnyira, ős fenyveserdő közepén fekszik, melyhez fogható ritka helyen található. A fürdőtelep a Kárpátok Beszkid nevű hegláncolatának déli lejtőjén terül el, 318 m. t. f. magasságban.

Bártfa e század elején az országnak legelőkelőbb fürdője volt, s mióta társulat bírja a várostól bérben s az a vasutat kiépítette s nagyszabású szállókat s fürdőházat, gyógytermet s mérföldekre terjedő sétautakat létesített, azóta Bártfafürdő újból előkelő fürdőközönség találkozó helyévé vált.

Bártfának 12 savanyúforrása közül 5 ivásra, 7 pedig fürdésre használtatik. Főalkatrészüik szénsavas natrium, chlornatrium és szénsavas vasoxydul. Az u. n. orvosforrás a gleichenbergi vízzel vetekedhetik.

Bártfát jó eredménynyel ajánlják gyomor- és bélhurtnál, főleg pedig vérhiánynál, női- és idegbántalmaknál.

Nagy-Sáros, Kis-Szeben.

Eperjesről Orló felé utazva még a következő helyek birnak érdekekkel:

Nagy-Sáros, jól fenntartott Rákóczy-féle kastélyal, melyben Rákóczy 1701-ben a császáriak által elfogattatott. Már a magyarok bejövetele előtt védvárként szerepelt a szarmaták ellen. Műmalom.

Osztropataka Bánó Józsefnek szép angol kertjével és kastélyával.

Kis-Szeben szab. kir. város, régi várfallal és őr-tornyokkal körülvéve. A gótstilú kat. templom a XV. században épült. Van Kis-Szebenben ev. kollégium, kat. gimnázium, tót és német evang. templom.

Szulín, kénsavas natriumot, konyhasót és szénsavas vasoxydult tartalmazó ásványvíz. Salamon Géza tulajdona. Mint borvíz nagy elterjedésnek örvend.

Héthárs. Rákóczynak kedvenc tartózkodási helye, honnan leveleit keltezte: Datum sub centum tiliis.

Zborói várrom, *Péch-Ujfalú* várrommal.

Szinnye-Lipóc, uton Branyiszkó felé. Vize *Salvator* név alatt szerzett magának nagy hirnevet.

Orló-Lubotin, határállomás Lublófürdő felé.

Lubló-fürdő.

A Poprádvölgyi vasut Podolini állomásától 20 km., az Abos-Orlói vasutnak Lubotin-Lublófürdő állomásától 15 km.

Posta- és távirdaállomás helyben.

Lubló a Poprád fővölgyének kies mellékvölgyében, többszörös hegylánc által védve, egy 70 holdas

jól gondozott parkban fekszik és minden oldalról kiterjedt fenyveserdők által van körülvéve. 556 m. t. f. magassága mellett mint subalpin gyógyhely is szerepel. A fürdő hirnevét azonban vasas vize állapította meg.

Az ásványvizforrások közül legismertebbek az *Andor, Amália, Alfréd és Máriaforrás*.

Az ásványvizek Czerniczky-féle készülékekkel, Siemens-féle palackokba töltetnek és kereskedelembe hozatnak.

A lublóí lápföld a legjobb minőségű ásványláp-földekhez tartozik.

Az új fürdőház a balneotechnika legujabb vívmányai szerint épült s vannak benne pezsgő, moór- és zuhanyfürdők.

A fürdőtelep 12 épületből áll. A völgyben vannak a fürdőház, étterem és kiosk, míg a völgyemelkedés oldalain szétszórva a svájci stílusban épült lakóházak, összesen 120 vendégszobával. A fürdő Probstner Alfréd tulajdona. A vendéglőt hosszú évek óta Kolacs kovszky löcsei fogadós bérli.

A szobák ára 80 kr.- 3 frt, ásványvízfürdő 50—80 kr.; moórfürdő 1.50—2.50, zuhany 20 kr. Kávé 25 kr., társasbéd 1.30; sült 40—50 kr.; tézta 30 kr.; napi penzió 2 frttól 2 frt 20 krig. Gyógydíj hetenkint 1 frt, ugyanennyi a zenedíj is. Szolgálat hetenként 70 kr.

Fürdő-orvos: dr. Polgár Emil.

Lublófürdő javalva van hiányos, vagy kóros vérképzésnél, az emésztő és légző szervek hurutos bajainál, idegbajoknál, betegségek utáni üdülésnél s különösen női nemi bajoknál.

IV. Zsolna-Ruttka-Poprádi vonalon.

Rajec fürdő.

Vasuti állomás Zsolna. Innen a 14 km. távolságban fekvő fürdőbe társaskocsi személyenkint 50 kr, bérkocsi 2 frt 50 kr.

Posta- és távirda helyben.

Zsolnától déli irányban, egy vadregényes völgy alján, a Rajcsanka patak partján, 420 m. t. f. magasságban fekszik Rajec-fürdő.

Egykoron gr. Thurzó nádor hitvese gyűjtött maga körül Rajecen előkelő fürdőközönséget. Később mindinkább feledésbe ment a fürdő, míg azt Smialovszky Valér újból ismertté tette.

Rajec-fürdő ereje 29° C. és 33° C. meleg hévizeiben rejlik, melyek leginkább Schlangenbad és Wildbadhoz hasonlítanak. Javalva vannak a rajeci thermák idegbántalmak, csúszok, köszvények s különösen női bajok s szegényvérűség ellen.

Rajecről kényelmesen megtekinthetők az elmúlt idők romanticizmusának színhelyei, a felvidéki várak, mint Budatin, Lietava, Hricsó, Óvár, Sztrecsnó, Bitse, Szúlyó, Bisztric, (Podhragy), a Várnai völgy, Roszudec, Sztoch havas.

Szobaárak 50 kr.—2 frt 50, gyógydíj 5—6 frt, fürdő 50 kr.—1 frt. Sült 40—70 kr., tészta 20—30 kr., teljes penzió 2 frt 50 krtól feljebb.

Kralován. Elágazás Árvavár felé.

Társaskocsi Alsó-Kubinig 1 frt 20 kr.

Kralovánnál ömlik be az Árva folyó a Vágba s ágazik el az ut a Párnyicai völgyön át Alsó-Kubin és Árvavár felé. A szűk mederbe szorított Árva folyó meredeken leeső hegyek alján tör magának utat. A hegyek jórészt fenyveserdővel vannak borítva s szép tájrészleteket tüntetnek fel. Párnyicán Nagyfalun át $1\frac{1}{2}$ óra alatt Alsó-Kubinba érünk. Itt az uradalmi szállodában jó elhelyezést és jó konyhát találunk s kocsit fogadunk Árvavárra ($1\frac{1}{2}$ óra.)

Árva vára egyike a legnagyobb és legragyorszerűbb váraknak az országban. A honfoglalás idejében már állott s sok viszontagságokon ment keresztül, míg 1556-ban a Thurzó-k birtokába került. Ez időben élte a vár fénykorát.

A várrom, 111 m. magas, éjszaki oldalán hirtelen az Árvafolyóba eső sziklahegyen épült s három rész-

ből áll: az alsó-, közép- és fellegrvárból. Három kapun és udvaron át jutni a tulajdonképeni várudvarba, melynek kazamatái felett nagy térség van kimagasló gloriettel s szép kilátással a hegyek felé. E várrészben van az árvai uradalom okmánytára, könyvtára és muzeuma elhelyezve. Feljebb a Thurzók által épült középvárba jutunk, melyben az uradalom igazgatóinak képcsarnoka tekinthető meg. Ugyanitt van a sziklába vésett 91 m. mély kut, mely állítólag az Arvafolyóval összeköttetésben van s melyen át ostromzár idején rucák közvetítésével levelezést folytatott a szorongatott vár ura meghitt embereivel.

Legrégibb része a várnak a fellegrvár, mely 1800-ban elpusztult s mely ideiglenes falépcsőzet által van a középvárral összekötve. A fellegrvár legészakibb jól fenntartott helyiségéből kis erkély nyílik a szabadba, gyönyörű kilátással az árvai Holára.

Fenyőháza (Lubochna) nyaralótelep.

A Fenyőházai vasuti állomástól 1 km., Rózsahegytől 5 km.

Posta Rózsahegyen, távirda a fenyőházai vasuti állomáson.

Liptó vármegye déli részén, a Vág folyó bal partján, szép fenyőerdő által övedzett völgyben fekszik a nyaralóhelyek legifjabbika: Fenyőháza.

A földművelési ministerium a fenyőházai kincstári erdőnek a vasuti állomáshoz közel eső részén 64 házhelyet hasított ki olyanok részére, kik olcsó nyaralás céljából Fenyőházán megtelepedni óhajtanak. Olcsó telkek és olcsó faárak mellett a jobb telkek csakhamar vevőkre találtak s a telep már is annyira fejlődött, hogy ez időben 19 épület, vendéglő, kávéház, fürdők, posta- s távirdahivatal áll a nyaralók rendelkezésére. E közül 16 új épület, 3 pedig a kincstári régibb épületek átalakításából került elő.

A telep fokozatos fejlesztése mellett tervbe van

véve egy szállodával kapcsolatos hidegvizgyógyintézetnek kiépítése.

A kincstár mint fürdőtulajdonos vízvezetékét létesített a telepen s az minden házba bevezettetett.

A fürdőévad alatt fürdőorvos látja el a gyógyhelyen az orvosi és egészségügyi teendőket.

Szobaárak: 1 frt 10 kr.—2 frt 50 kr., külön ágy 40 kr., társasbéd 1 frt 20 kr. Gyógydíj nem fizettetik.

Koritnyica.

A Rózsahegyi vasuti állomástól 26 km., Besztercebányától 50 km.

Posta- és távirdaállomás helyben.

A Vág völgyet Rózsahegynél elhagyva, a Revúca patak mentén jól gondozott állami ut vezet Besztercebánya felé. 15 km. távolságban elértük Oszadát, honnan az ut délkeleti irányban a Prasiva-hegy aljára, ennek katlanszerű öblébe visz. Itt fekszik 847 m. t. f. magasságban, ősfenyvesek ölébe fektetve, a magyar Pyrawarth: Koritnyica. A fürdőtelep 3 völgy beszűgelése által van alkotva s hideg szelek ellen a meredek hegyoldalak által védve, de hátránya az, hogy az inzoláció a mély katlanban rövidebb ideig tart, mint a déli hegy lejtőn s ennek folytán a reggelek és esték hidegek.

Koritnyicán 350 kiadó szoba van, megfelelő étkező, kávézó, társalgó és tánctermekekkel. Koritnyicának főforrása: a Béla-, Zsófia- és Ferenc-József-forrás.

Ezekben a kénsavas sók a dominálók s azért javalva vannak aranyeres bántalmaknál, gyomorhurutnál, alhasi pangásoknál, máj- és léptúltengésnél, idült székrekedésnél, hypochondriánál.

Szobaárak: naponta 60 krtól 4 frt 50 krig, hetenként 6 frttől 30 frtig. Az elő- és utóidényben lakás, élelmezés, fürdés, gyógydíj és zenedíj összesen heti 26 frtban számíttatik. Gyógydíj személyenként 5 frt, zenedíj 4 frt, meleg ásványvízfürdő 60 kr., 40 kr., fenyőfürdő 90 kr., 60 kr., lápfürdő 1 frt 50 kr., szikes fürdő 70 kr., hidegvízműveletek ára 4 frt hetenként.

Koritnyica Ormai József és társainak tulajdona.
Füüdőorvos: a tártulajdonos dr. Ormai József.

Lucski hévfürdő.

A Liptó-Teplai vasuti állomástól $\frac{3}{4}$ óra, Rózsahegy-től 2 óra, Alsó-Kubintól az Oszádkai hegyen át $2\frac{1}{2}$ óra.
Posta helyben, távirda a Teplai vasuti állomáson.

Lucski Liptó vármegyének egy mellékvölgyében, az 1610 m. magas Chocs havas nyugoti nyujtványa által képzett s Madocsány felé lankásan lehajló völgyben 600 m. t. f. magasságban fekszik. A fenyveserdő határolja a telepet, mely három oldalról hegyek által körülvéve, hideg szelek ellen védve van.

A lucskai hévzizek részint fürdésre, részint ivásra használatnak s hőmérsékük 30—34° C. A főforrás a közös medencét látja el vízzel s igen bő. A gázkiömlés benne oly hatalmas, hogy a víz forrni látszik.

Lucskinak jelentőségét és fontosságát magas fekvése, langyos, szénsavdús hévzive — az egyedüli hévviz, mely Szliácsot megközelíti, — és ennek vastartalma adja meg.

Az eddigi tapasztalatok szerint jó sikerrel használják a lucskai fürdőt szűkvérűségben, idegbántalmakban, női bajokban s a légző szervek bántalmaiban szenvedők.

Vendégek befogadására 106 szoba szolgál. A főépület a Valéria. Lucskin van gyógyterem s 70 □ m. területű tükörfürdő.

A telep tulajdonosa: özv. Tholt Jánosné, fürdőorvos: dr. Hlavács Samu.

A szobák ára 60 krtól 2 frtig, fürdő 40 kr., és 30 kr., gyógydíj 5 frt. Teljes ellátás u. m. lakás, fürdés, szolgálat és étkezés hetenként 25—30 frt.

Lucsivna fürdő.

Lucsivna falutól $1\frac{1}{2}$ km., a Batizfalvi vasuti állomástól 4 km., Felkától és Poprádtól 8 km.

Posta Lucsivna faluban, távirda és vasut Batiz-

falva állomáson. A személyvonatok Lucsivna fürdő megállóhelyen állnak meg.

Szepesmegye nyugoti határán, a vasuti megálló közvetlen közelében, fenyvesekkel körözött kis völgy fenekén fekszik Lucsivna fürdő, 759 m. t. f. magasságban. Fürdővendégek részére 8 épületben összesen 52 szoba áll rendelkezésre. A főépület Neptun, vagy Sanatórium, melyben a vizgyógyintézet van elhelyezve.

A faluban lévő kastélyban is kapható 2—3 bútorozott lakás, összesen 11 szobával s egy-egy konyhával. A sétautak árnyékosak s többnyire tenyő- és nyírfaerdőben vezetnek. A pihenő helyekről gyönyörű kilátás nyílik a magas Tátrára s a festői fekvésű fürdőre.

Kirándulási pontok: a fürdőhöz félóránnyira fekvő Szurkoshegy, a két óránnyira eső Horahegy, a lucsivnai barlang s m.

Fürdőtulajdonos: Váradi Szakmár Dónát, lucsivnai nagybirtokos, a ki a vendégek ételmezéséről is gondoskodik.

Az ételek jók s az étteremben a közös asztalnál költetnek el.

Az intézetnek rendes fürdőorvosa van.

Lucsivna fürdő a kisebb, csendesebb, nem drága nyaralóhelyekhez tartozik. Ennek csendje miatt azt különösen oly családok szeretik, melyeknél több apró gyermek van.

A tulajdonos engedelmeivel szabad a vadászat, halászat és rákászat az urasági erdőkben és vizekben.

A vizgyógymódot használó vendégek külön kosztot tartatnak. Az egész napi ételmezésért a hydropaták naponta 1 frt 50 krt, a más vendégek 2 frtot fizetnek. Ebéd 1 frt, tejes reggeli vajjal és süteménnyel 20 kr., kávé vajjal és süteménnyel 30 kr., tejes vacsora 30 kr, húsvacsora 50—66 kr, napi penzió 1 frt 80 kr. Szoba egy ágygyal és kiszolgálással 1 frt 60 kr., két ágygyal 2 frt, egyes nagy szobák 3 frt. Hydropathák a vízkuráért, szolgálatért és szobáért hetenként 10 frt 50 krt, esetleg 14 frt 75 krt fizetnek.

Zenedíj és gyógydíj nem fizetetik. A vasuti megállóhely fentartásáért azonban személyenként 1 frt díj szedetik az egész évadra.

V. Poprádvölgyi vonalon a Dunajecig.

Késmárk.

Poprádtól 10 km., Alsó-Tátrafüredtől 12 km., Ó- és Újtátrafüredtől 14 km., Barlangligettől 12 km.

Késmárkon vasuti-, posta- és távirdaállomás van.

Késmárk a szepesi felföldnek legnagyobb s a megyének legélénkebb forgalmú városa, járásbirósággal, szolgabirói és adóhivatallal s telekkönyvvvel.

Néhányan a német Kaisermarktől (Caesare forum), mások Quadsmarktól s még mások Keve húnvezértől származtatják. Eredetileg három faluból olvadt össze s a löcsei krónika azt mondja róla, hogy 1190-ben a késmárki apácakolostor építtetett arra a helyre, a hol a vár áll. A város V. István királytól. Corvin Mátyástól, Zsigmond királytól, s II. Ulászlótól nyerte szabadalmait.

A szepesi főispánok közül a Zápolyák a város szabadalmait tiszteletben tartották, a Tököly-ek zaklatták.

Késmárk nevezetességei közül felemlítjük: A kereszt-templomot, mely egyike a legszebb templomoknak Magyarországon s 1486-ik évből való. A templom gót stílusban épült; a főhajó boltozatának ívezetei s bordái rendkívül finomak. A főoltáron a feszület a szobrászatnak egyik remekműve. Evvel szemben állottak egykor a városi tanácsurak támlászékei s ezek felett áll az orgona 22 mutációval, mely részben Günther Györgytől ered 1651-ből.

Nem kevésbé érdekes a késmárki protestáns fa-templom, mely 1717-ben épült. Közel hozzá van az új protestáns templom, Késmárknak legszebb s legmonumentálisabb épülete, mely b. Hansen bécsi műépítész tervei szerint készült s 1894-ben felavattatott.

A városháza 1461-ben épült s 1543-ban megújítatott. A torony rajta 1642-ből való.

A késmárki vár, kezdetben apáca-kolostor volt (1190) 1348-ban a város tanácsa kápolnát építtetett hozzá s

azt sz. Erzsébet tiszteletének szentelte. De a Zápolya és Ferdinánd király közt folytatott villongások alatt csakhamar elvesztette szent célját. A kolostor és a szomszéd házak erődítményekkel lettek ellátva s lassan tökéletes várrá fejlődtek. 1462-ben Berczal és Barthosz volt a vár kapitánya, kiktől azt Zápolya István és Imre 16000 forintot megvette. II. Zápolya István és János is birták a várat. Utóbbtól azonban azt Ferdinánd király elvette s Batthyányi Ferenc hívének adományozta. János király a várat 1530-ban ismét visszafoglalta és Laszky Hiéromosnak adta. Ettől Bethlenfalvi Thurzó Szaniszló vette zálogba s ez ismét Tököly Sebestyénnek adta át.

Tököly Imrének halála után a Rueber család vonult be a várba s később I. Lipót rendelete folytán Késmárk város birtokába ment át. A várnak volt 5 tornya, kettős fala s árka. A legszebb tornyot Tököly építette 1628-ban. A várkápolna ritkította párját az országban, festményei művészi becsűek voltak. A kápolna alatt a Tököly család sírboltja volt. Itt lett Laszky Albert is eltemetve.

Késmárkon találunk protestáns lyceumot, melyet az evangélikus egyház 1533-ban alapított. Az iskola első rektora Khauffay Rikárd volt 1561-ben. A lyceumnak van 21.000 kötetből álló könyvtára. Ujabban Jóny 240.000 frtnyi örökségben részesítette az iskolát s ez lehetővé tette, hogy az intézet továbbra is megtartsa eddigi kulturális miszióját.

Késmárkon van lenfonó- és szövő-gyár, vászon-fehéritő, keményítő- ésárpadaragyár, serfűző és szesz-gyár; találni itt sok fejlett iparágat, mint a minő a kocsigyártás, ezüstműves-, ötvös-, nyerges-ipar.

A szállodák közül legajánlatosabb Máj szállodája, (előbb Huminszky), a korona vendéglő, Friedrich-féle sörház és a város nyugati szélén a Mese-szálloda és turista-telep. Ez már a városon kívül van, a Poprád-folyó jobb partján és egyik szigetén, melyek nagy gondal szép parkká vannak alakítva.

A szálloda maga modern szabású épület, az emeleten fényes táncteremmel, a földszinten látogatott ivócsarnokkal s kávéházzal. A hotel nyugati részén vannak meleg kádas türdők s zuhanyok.

A szálloda-árak Késmárkon jutányosak. A szoba ára 1 frt és 1 frt 20 kr., sülték 30–40 kr., kávé 20 kr.

Leibic-kénfürdő.

A Késmárki vasuti állomástól 10 km., Leibic XVI. szepesi várostól 7 km.

Posta Leibicon, távirda- és vasuti állomás Késmárkon van.

A Leibici fürdő a hasonló nevű várostól északnyugotra, a Setzenseifen nevű patak bal partján, egy szűk völgyben fekszik, mely délnyugot felé nyitva van, 732 m. t. f. magasságban.

Terebélyes vörösfenyő- s lomberdő környezi a fürdőt, számos sétautakkal s északnyugot felé nyílt kilátással a Tátrára.

A Leibici kénfürdőt már 1294-ben ismerték. Lubomirszky herceg szepesi helytartó különös gondjaiba vette. Az adótól fölmentette azokat, a kik ide telepedtek s a fürdő jövedelmében is részesítette. Egy kádas fürdőért akkor egy polturát fizettek s a régi házak még az ő idejéből valók. A tulajdonos város 1852-ben gyógyházat építtetett, lakószobákkal, fürdőkkel és táncteremmel, 1876-ban pedig egy másik nagyobb épületet svájci stílusban 40 szobával.

A leibici kénes fürdőket leginkább idült csúsz, aranyeres bántalmak, görvélykór, nyálkahártya bajok, bőrbetegségek ellen szokták használni. A fürdő magas és egészséges fekvése arra utalna, hogy itt az ivókúrára s a klimatikus előnyökre helyeznék a fősúlyt.

Felső ruzsbachi fürdő.

A Podolini vasut állomástól 4 km., Késmárktól 16 km.

Posta-, távirda- és vasuti állomás Podolinon.

Ruzsbach a Poprád-völgy egyik gyönyörű mellék-völgyében, 758 m. magasságban fekszik. Középmagas hegyek koszorúja övedzi a völgyet, mely csak délfelé tágul ki, nagyobbbrészt szép fenyvesekkel borítva.

A ruzsbacki fürdő és gyógyforrásai már régen ismeretesek. Legnagyobb híre volt 1640 táján, mikor a Szepességen Lubomirszky heg volt lengyel helytartó. Később mindinkább hanyatlott. A 80-as évek elején Zamojszky gróf vette meg a fürdőt.

A fürdőben mindössze 20 szerény berendezésű szoba van. A főforrás mésztufából álló dombon fekszik. E domb magának a forrásnak köszöni keletkezését s incrustált s kövesült fadarabokat, leveleket s rovarokat tartalmaz. A domb csúcsán mésztufa-képletek által képezett medencében bugyog fel a hévvíz. A víznek hőfoka 24.2° C. Ezen kívül van még több más forrás Ruzsbachon s néhány moffeta, azaz kiszáradt forrás, melyekből nagy mennyiségű szén-sav-gáz ömlik ki. A moffeta közelében állva, földalatti morajt hallani, mely hömpölygő víz morajához hasonlít.

Felső-Ruzsbachot nagymennyiségű szén-sav-tartalma, úgy szintén hőfoka és vegyi tartalma kénsavas sókban, nem különben magas fekvése, üde levegője első rendű fürdővé és klimatikus gyógyhelylyé praedestinálják; kár, hogy ez időben egészen el van hanyagolva.

Koronahegyi fürdő és a Dunajec áttörése.

A Koronahegyi fürdő a Bélai vasuti állomástól 36 km., a gácsországi Muszinai vasuti állomástól 16 km. Alsó-, Ó- és Újtátrafüredről kocsin oda vissza Sescavnicával együtt két nap alatt ejthető meg,

Posta- és táviráda-állomás: Ó-Falu.

A Dunajec partján, közvetlenül a galíciai határszélén, a Vörös Klastrom közelében, szűk völgyben, melyet egekig nyúló bércek határolnak, bugyog a már régi idő óta ismert, szén-savban és kénhidrogénben gazdag Koronahegyi forrás, régi nevén Szmerdzonka, azaz bűdös víz. A természeti erők rendkívüli összeütközésének kellett itt történnie, hogy a Dunajec a Pieninok sziklaóriásait keresztül törhette. Előbb a Koronahegyet vette ostrom alá s innen derékszögben visszaveretve, hömpölyög tovább szikláról szik-

lára, mígnem Sescavnicánál medre kitágul s folyása szelidebb lesz. A Koronahegy, orgonasípalaku szikla-ormaival, a zúgó folyó s a sötét fenyvesek közt a festői szépségű Vörös-Kolostor oly képet nyújt, a minőt Magyarországon keveset látni. Az Al-Duna kataraktáinak, a Vaskapunak ez egy kisebb, de festőibb kiadása.

A kénforrás a kolostor közelében van. Töszomszédságában áll a régi fogadó tíz lakószobával s fürdőkamrával. Közel hozzá az új szálloda 20 lakószobával s az eperjesi görög-kat. püspök szép nyaralója. Kissé távolabb Littmann szállodája 15 szobával.

Utóbbi időben a fürdőpark is fejlesztetett, mely a vadregényes vidék által kiegészítve, kellemes sétahelyet nyújt.

A Koronahegyi fürdő az eperjesi gör.-kat. püspökség tulajdonát képezi. Tengerfeletti magassága 485 m.

Szobaára 50 krtól 1 frtig. Húsételek 30—50 kr.

Vörös-klastrom, vörös cserépfedeleről úgynevezett remete-lak, a Dunajec jobb partján fekszik, a Koronahegyi fürdőtől 10 percnnyire. Mint a Karthausi rendnek kolostora 1319-ben alapítottatott s Károly király által kiterjedt birtokkal gazdagítottatott. 1431- és 1433-ban a husziták által kifosztatott s 1563-ban a reformáció alatt rendeltetésétől elvonatott. 1622-ben Palocsay Horváth György, később Rákóczy Pál s 1692-ben Matyasovszky László nyitra püspök és kir. kancellár kezébe került, ki 1705-ben az olasz kamaldulensi rendet telepítette ide, de ezeket II. József császár feloszlatta. 1870-ben a klastrom az egész birtokkal az eperjesi gör.-kat. püspök birtokába került.

Mindezekre az eseményekre az épületnek félig romokban heverő falain a feliratok és festmények emlékeztetnek. A zárdatemplomon kívül a régi épületek romokban hevernek, vagy gazdasági célokra használatnak. A révparton óriási hársfák állanak, melyeket egykoron a Vörösklastrom szerzetesei ültettek.

A Koronahegyi fürdő, illetőleg Vörös-Klastrom a Sescavnicai fürdőbe utazóknak végkocsállomása. Itt tutajra ülnek és a dunajeci kataraktákon Sescavnicába eveznek. A tutaj 2, vagy 3 kivájt fatörzsből áll,

mely össze van kötve s melyre keresztbe deszkát tesznek. Plaid vagy takaró vitele ajánltatik. E járművek teljesen biztosak s a hármastutajok a lapátcsapás és zuhogók vize ellen is védenek.

A merész kanyarodások által folyton változó tájkép az égbe meredő festői sziklák közé zárva, annyira megkap, hogy időnk sem marad kemény ülésünkre panaszkodni.

Eleinte a Koronahegynék tart utunk, melynek csúcsán a lengyelek menedékházat építettek. A kilátás innen gyönyörű.

Épszögben, egyet kanyarodva, majd balra, majd jobbra haladva, érjük el egymásután Grabsica, Vsinja és Klastrom nevű sziklákat, Golicát és Facimiech nevű szorost, melyből az ég csak keskeny szallagnak látszik.

Ez után következnek a Csarnagura, Pecki, Ligárki, Cservena skala és Szokolica, azaz Sólomvár.

A Sólomvár a legmeredekebb szikla az egész vidéken s e tájon bugyog ki a simára nyalt sziklák között a Pienin patak, a hasonló vármokkal. Itt keresett menedéket a tatárpusztítás elől Kunigunda, IV. Béla leánya, férjével, Boleslav lengyel királlyal.

Ezután jönnek a nagy átjáratok, Przechodki wielkie, melyeken át lengyel turisták a meredek sziklákra rándulnak. ott a nyári éjben messzire látható tüzeket élesztenek, tűzijátékokat rendeznek, azután a Vörösklastrom mellett tutajokra szállnak és mozsarak durrogatása közt, zenészó és ének mellett a holdvilágos éjjel Scsavnicára eveznek. Eddig a jobb part Magyarországhoz, a bal part Gácsországhoz tartozott.

Innen kezdve már egészen Galiciába jutunk. Itt, valamint a Cukorstüveg nevű sziklánál a koldulás minden nemével találkozunk. A kéregetők hol táncolnak, cigánykereket vetnek, fejen állnak, vagy a folyó közepéig bele mennek a vízbe alamizsna után, hol kalapot nyujtanak, hol üdvözlő beszéddel fogadják az utast. A Biela-Skalánál egyszerre kitágul a

völgy és 2 órai viziut után elérjük a lengyelek nagy hírű fürdőjét, Scsavnicát.

Visszamenet ajánljuk a krakói akadémia által épített sziklautat a Dunajec menti erdőben felhasználni és gyalog vagy lóháton tenni meg az utat vissza Koronahegyig, onnan pedig a hátrahagyott kocsin haza.

Scsarnica.

A muszinai vasuti állomástól 10 km.

Posta- és távirda-állomás helyben.

A fürdő kopasz hegyektől körülvelt völgyben fekszik s szél ellen védve van. Az alsó fürdő a hasonnevű faluhoz csatlakozik, melynek egyszerű földműves házai vendégek befogadására vannak berendezve. Itt lakik a vendégek szegényebb része, javarészt káftános lengyel zsidók. A felső fürdő európai jelleggel bír, parkozott sétányokkal, modern villagiátúrával, városias vendéglőkkel, kávéházakkal, szép kirakatu boltokkal. Itt van a nagy gótstilű templom, a fürdőigazgatóság, gyógyterem, posta-, távirdahivatal, zenepavillon, fedett sétány, bérkocsik s a fürdőnek legfőbb kincse: a gyógyforrások.

Ezek közül leghathatósabb: a Valéria-, Ilona-, Angelika-, Magdolna-, Jozéfa-, István- és Simon-forrás. Mindannyi konyhasós víz s különböző mennyiségben kettedszénsavas nátront, lithiumot, magnéziumot, vasat, meszet, jódot és brómottartalmaznak. A scsavnicai források leginkább hasonlítanak az emsi, seltersi, gleichenbergi és rohitschi vizekhez.

A források közelében van dr. Dietl krakói orvos-tanár és Szalay József emlékszobra. Utóbbi volt Scsavnicának megteremtője és főtulajdonosa. Magyar szülőktől származott, de naturalizált lengyel volt, ki a nagy vagyont érő fürdőt a krakói tudományos akadémiának hagyományozta.

Scsavnicán vannak meleg ásványvízfürdők, beléggzőkamra, vizgyógyintézet (dr. Kolaczkowski), gyógyszertár és öt gyakorló orvos. Az akadémia hivatalos orvosa dr. Sciborowski.

Főszállodák: Martha, Patac, Polszki s ezeken kívül van mintegy 183 nyaraló és magánbérház, összesen 1240 szobával.

Szobaárak 50 krtól 2 frtig, gyógydíj 6 frt.

A vendégek száma az idény alatt mintegy 3000.

A fürdő főleg tüdő-, gége-hurutok, tüdővész-, gynomor-, bél- és májbántalmak, vesebajok és vérszegénység ellen van javalva.

Kirándulások.

1. A Koprová-völgy és mellékvölgyei.

A Csorbai tótól: a Podbanszkói erdőőri házig $3\frac{1}{2}$ óra, a Nefcervölgy elejéig $6\frac{1}{2}$ óra, a Menguszfalvi völgyön és a Koprováhágón át a Hlinszka-mellékvölgybe 6 óra, a Teriánszkó-tóig 6 óra, a Hlinszkai kosárig $4\frac{1}{2}$ óra, az Alsó-Szmrecsin-tóig $6\frac{1}{2}$ óra, a Felső-Szmrecsin-tóig 7 óra. Podbanszkótól: a Grúnyik lábáig $1\frac{1}{4}$ óra, a Nefcervölgy torkolatáig $2\frac{3}{4}$ óra, a Hlinszka-völgy torkolatáig $3\frac{1}{2}$ óra, a Ticha lába melletti pásztorkunyhóig 4 óra, az Alsó-Szmrecsin-tóig $3\frac{3}{4}$ óra, a Feketehágóig 6 óra s a Lengyel Öttó Fekete-taváig 7 óra, a Halastóig 10 óra, a Nefcervölgyben fekvő vadászkunyhóig $3\frac{1}{4}$ óra, a Terianszkótóig 6 óra, a Spáralyukig 7 óra, a Zöldtóig $7\frac{1}{2}$ óra.

Ezenkívül hozzászámítandó a pihenésre szükséges idő.

A Koprovávölgy a tulajdonképeni Magas-Tátra nyugoti határszélét képezi s a leghosszabb, 11 km. hosszú Tátravölgy, mely mélyen benyúlik a hegységbe s kelet felől három mellékvölgyet vesz fel, u. m.: a Nefcer-, Hlinszka és a Szmrecsin-völgyet. Tanulságos a Koprová különösen azért, mert, míg annak keleti oldala a Tátrát jellemző vad szagzatottság képét nyújtja, addig a Koprová nyugoti oldala simán

domborodott gyeppel benőtt kúpokat tüntet fel, melyek közt a Krizsná és Nagy-Kopa, Ticha és Spana a 2000 métert részint fölülmulják, részint megközelítik. E mellett a Koprová-völgy lassan emelkedik s jól gondozott erdőn, kényelmes, bár hosszú gyalogolást enged.

A *glecserek* nyomai, kivált a *morénák* itt nem oly jelentékenyek, mint a M. Táttra déli oldalán. A völgy jobb oldalán két tisztán felismerhető oldalmoréna van. Az alsót a patak vize alámosta. A felső moréna a völgy alsó részében igen széles és kevésbé magas. Két helyen, egymáshoz közel, homlokmorénák maradványai csatlakoznak ehhez a morénához.

A völgyben felfelé haladva, tisztán felismerhető homlokmorénához jutunk, melyet a víz áttört és középső részétől megfosztott. Nem messze ezen homlokmorénától egy sokkal magasabb és több kisebb következik, közel egymás után.

A Koprovávölgy kezdetben nyugotnak tart, később délnyugotnak s nagyobb fele ezt az irányt tartja meg; alsó végén ismét nyugotnak kanyarodik.

A Koprovávölgybe a legkényelmesebb kiindulópont a Csorbai tó, vagy Podbanszkó. A Csorbai tótól az új lovagló uton nyugot felé megyünk $2\frac{1}{2}$ órát, a Grúnyikon letérünk s a Koprovávölgybe ereszkedünk. Nem szükséges a csorbai ösvényen egészen Podbanszkóig menni, mert az majd $1\frac{1}{2}$ órával hosszabbítaná meg az utat. A Koprovába érve, úgy is a Podbanszkótól jövő utra jövünk, melyen tovább haladva, $1\frac{1}{2}$ óra alatt, folyton a Koprová patak mentén, egy ebbe beszakadó kisebb patakhoz érünk, mely a Nefcervölgyben fekvő *Terianszko-tóból* ered. Innen egy óra alatt a *Hlinszkai kosárhoz* (1555 m.), $\frac{3}{4}$ óra alatt az *Alsó-Szmrecsin-tóhoz* (1674 m.) s további $\frac{1}{4}$ óra alatt a *Felső-Szmrecsin-tóhoz* 1723 (m.) érünk. A tótól meredeken felfelé visz az ut a völgy fenekéig, mely borzadályos vadságban mutatja be magát s a Csubrina (2378 m.) s Koprovácsúcs (2370 m.) leeső, szaggatott szirtfalai által van összeszorítva. Az egész ut a Csorbai tótól ide 7 órát tart, s így

a visszamenettel együtt egy teljes napot vesz igénybe.

A Koprovávölgy ama partjától, a hol a pásztorkunyhót elhagytuk, egy ösvény nyugot felé a *Prjehiba-hágóra* s később *Ticha-hágóra* visz s ezen át a Koszeliskóvölgybe s hasonló nevű faluba. Ezen ösvényből ágazik egy út északkeletnek a *Glatkié-hágón* át a Lengyel Öt-tóhoz, egy másik pedig északnyugotnak a *Goriszkova-hágón* át Zakopánéba visz.

A Koprován átkelve, meredek lépcsőkön és tekervényes zigzag utakon a Nefcerkába érünk, melyben egy kincstári *menedékház* s néhai Rudolf trónörökös vadászháza áll. A kincstári erdőtiszt engedelmeivel a menedékházban meg is lehet hálni. Innen a felső lépcsőzeten kell áthaladni, melyen túl keleti irányban a *Nefcervizesést* (1563 m.) találjuk, mely hasonlít a tarpataki vizeséshez s a tájrészlettel együtt igen szép havasi képet ad. Feljebb menve, 2½ óra alatt a *Terianszko-tóhoz* (1947 m.) érünk, mely a Hrubí, Triumetal, Furkota, Osztrá és Kriván csúcsok által van körülvéve s egyike a legvadabb részleteknek a Tátrában; különösen a Kriván orma nagyon meredeken esik le a tó felé.

A Terianszko-tótól 1 óra távolságban feljebb még két kis tavat találunk, a honnan újabb 1 óra múlva a Krátka által képzett u. n. *Spára-lyukhoz* (hágó 2170 m. m.) érünk, a Kriván és a Krátka közt s innen ½ óra alatt a *Zöld-tóhoz* (2026 m.). Ezt keleti oldalán megkerüljük s nagy törmelékű gránitgörgetegen át a *Zadni Handel* nevű völgybe jutunk, a hol a Csorbai-tótól a Krivánra vezető utat érjük el, s ezen 1½–2 óra alatt a Csorbai-tóhoz jutunk. Az átjárát a Sparán fárasztó s helyenként veszélyes is, — de a tőr azért érdemel figyelmet s edzettebb turistáknak ajánlható is, mert a lipitói havasok legérdekesebbjét, a Krivánt minden oldalról megkerüli s tájrészleteivel megismertet.

A Koprovávölgynek van még egy harmadik, közbenső mellékvölgye, a Hlinszka-völgy, melynek északi oldala zöldelő legelők által van befutva.

Nemkevésebbé érdekes a Csorbaitótól a Menguszfalvi völgyön s a Koprováhágón át a Hlinszkamellékvölgybe átmenni s onnan a Koprovávölgybe és Podbanszkóra, vagy fordítva.

A Nefcervölgyből a Furkota-csúcs és Osztrá közt vezet a *Petrik-hágó* a Furkotavölgybe s a *Lorenhágó* a Mlinicavölgybe.

Kriván. 2496 m.

A Csorbai tótól. a lovagló ut ama pontjáig, melyen a gyalogösvény kiágazik, $1\frac{1}{2}$ óra, Nad Pavlovu nevű gerincig 3 óra, a csúcsra $4\frac{1}{2}$ —5 óra.

Belanszkótól a Krivánra 7 óra, Podbanszkótól 6 óra.

I. oszt. kalauz díja 3 frt, II. oszt. kalauz díja 2 frt, hordár díja 1 frt 50 kr.

A Csorbai tótól: $\frac{3}{4}$ óra alatt a Furkotavölgy elágazásáig s újabb $\frac{1}{2}$ óra alatt a *Zlomiszko* patakhoz érünk, a hol a Belanszkóból felvezető régi erdei utra bukkanunk. Ez hajdan, midőn még a Kriván fennhavasain aranybányákat műveltek s az ércet erreszállították, nagyon járatos ut volt. E felett még zöldelő havasi legelőt, azontúl már éles hajlásokban meztelen szirtormokat és sziklatorkokat találunk.

A Kriván két nyujtványt bocsát ki. Egyet dél-nyugotnak, a másikat délkeletnek. E két láncolat közt fekszik a *Belanszkói* patak. A víz lejtős sziklafalról mintegy 200 méter magasságból zuhan le. A lejtő oldalait itt-ott térfokok, nagyobb kisebb sziklanylások s körepedések váltják fel.

Ezen túl a *Zöld-tó* falához érünk, a honnan nyugot felé térve, a *Nad Pavlovu* nevű hegygerincet mászszuk meg, a honnan már magasan a fennhavasi régióban, de még mindig tört ösvényen az *Aranybányákhoz* jutunk. Ezen bányákat egy liptóhibbei társulat a mult század második felében rendszeres művelés alá vette s a művelést jó ideig folytatta. De a hely magas fekvése, a közet keménysége s az aranyfémmenetek viszonylagos vékony volta a társulatot még a mult század végével arra bírta, hogy a műveléssel felhagyjon.

Az aranybányáktól felfelé az ut igen meredek, de félórai fáradságos járás után a keleti hegygerincen valamivel könnyebb lesz, bár itt is nagy szirtromok halmazán vezet keresztül. Közvetlenül a hegy csúcsa alatt ismét oly meredekké válik, hogy helyenként kezünket is igénybe kell vennünk. Végre ezzel is szerencsésen megküzdünk s az aranybányáktól 1 óra alatt s így a Csorbaitótól 5, Belanszkótól 7 óra alatt felérünk a csúcsra, 2469 m. Ez patkóalakot képez, melynek nyujtványai délkelet és délnyugot felé néznek s kőhalmazokkal vannak fedve. Felülete délről éjszakra 4—6 m. széles s keletről nyugotnak 30—35 m. hosszú. Apró mchok és zuzmók közt itt még kis gyeppázsitok s egyes virágzó növények találhatók.

Ha ezen szédületes területről letekintünk s azon roppant mély, csaknem függélyes irányú meredekséggel leeső Koprovávölgy felé nézünk, lehetetlen, hogy borzalommal ne lépjünk vissza. A kilátás csak délnek áll egészen szabadon. Szemünk előtt terül el a Vágvölgye, melyet a hatalmas Királyhegy s ennek elágazó alhavasai s hegynyujtványai határolnak. A völgy falvai mint apró hangyadombok látszanak innen s a távolabb eső Liptó-Ujvár pusztja szemmel alig kivehető. Délkelet felé látjuk a Csorbai-tó erdőszegte vízfelületét, nyugotnak a Zöld-tót, melyből a fehér Vág veszi eredetét. Éjszakra, a Koprovai völgy egyik torkában fekszik a Terianszkó-tó. A Terianszkó-tó felett, még inkább éjszakra, tükrödzik a Szmrecsin-tó, melyből a Béla-patak ered. Nemkevesbbé érdekes a kilátás kelet felé, hol mintegy lábunk alatt látjuk azon vad, szaggyal, kopasz s orgonasípokként kiálló, szétszórt szirtormokat, melyek által a Kriván a magas Tátra fölancolatával függ össze. Nyugotnak és éjszakyugotnak, hová a csúcs orma hajlik, a kilátás igen korlátolt.

A Krivánnak éjszak-nyugotra hajló kúpja, mely e hegy pittoreszk alakját még jobban kiemeli, szolgált nevének eredetül. „Krivi“ szláv jelző ferdét, görbét, s így Kriván ferde hegyet jelent.

A Krivánt 1840-ben Szászország akkori királya s a természettudományok buzgó pártolója, Frigyes Ágoston mászta meg. Ezen emlékezetes nap megörökítésére emlékoszlopot emeltek a hegy csúcsán. A $2\frac{1}{2}$ méter magas vasemlék 2 méter széles és ép oly magas kőből épült erős talapzaton állt. Négy oldalfalát vaslemezek képezték, melyeken a szász címer volt látható.

A kirándulást a Krivánra sokan a *Podbanszkó* nevű (972 m.) kincstári erdősházból is teszik. Ez Pribilínától 2 óra, Liptó-Ujvártól pedig $4\frac{1}{2}$ óra távolságban van. Kár, hogy Podbanszkó helyszűke miatt kevés túristának adhat helyet.

Egykoron a *Belánszkói* csárda Vázsec és Vichodna közt volt a Tátra-túristák kedvenc megszálló helye. Midőn e mű szerzője a Krivánt 1864-ben első ízben megmászta, az idő úgy hozta magával, hogy neki is Belánszkóról kellett kiindulni. Belánszkó egy pusztá korcsma, mely a liptó-szepesi országuton, mezők és rétek által hasított erdő közepén, 779 méter magasságban fekszik a t. sz. f.

2. Furkotavölgy.

A Csorbai-tótól: a Furkotapatakig $\frac{3}{4}$ óra, az Alsó-Furkota-tóig $1\frac{3}{4}$ óra, az Alsó-Wahlenberg-tóig $2\frac{1}{2}$ óra, a Felső-Wahlenberg-tóig $3\frac{1}{2}$ óra, a Lorenz-hágóig $4\frac{1}{2}$ óra. Ugyanennyi időbe kerül a visszamenet a Mlinicavölgyön át.

Azonfelül minden órára 15–20 percnyi pihenőt kell számítani. A visszamenet $\frac{1}{4}$ -eddel kevesebb időbe kerül.

A Furkotavölgy éjszokról délfelé terjed s 6·5 km. hosszú. Alsó végét a Šzmrekovica erdő rész határolja, felső végét pedig a Furkota-csúcs. A Csorbai-tótól egy órai gyalogolás után nyugoti irányban a Furkotapatakat érzük el. Ennek mentén haladunk felfelé s $\frac{3}{4}$ órai gyaloglás után az *Alsó-Furkota-tóhoz* érünk, 1633 m. s feljebb, egy lépcsőzetes hegyoldalon áthaladva, a *Felső-Furkota-tóhoz*, 1709 m. Folyton a patak szélén haladva, mindinkább meredekebbé váló nagytörmelékű gránitgörgögetegen át, az *Alsó-Wahlenberg-tóhoz*, 2060 m., érünk. E felett, mintegy $\frac{3}{4}$ órai

távolságra fekszik a *Felső-Wahlenberg-tó*, 2154 m., mely nagyságra nézve a Poprádi tavat közelíti meg s már a völgy végső fenekén fekszik, ott, hol a Furkota-völgyet képező Szoliszkó és Osztrá összeszegellik, s melyek mögött a Furkotacsúcs emelkedik ki. Ettől balra van a Petrik-hágó, melyen át a Nefcer-völgybe, a nagy Koprová-völgynek egyik mellékvölgyébe lehet jutni.

Hogy a Petrik-hágóra rátaláljunk, előbb a Felső-Wahlenberg-tavat a keleti oldalon kerüljük meg s balra a Furkotacsúcs és Osztrá közti gerincnek tartunk. A felmenés a gerincig elég könnyű, de az igen keskeny gerincről a Nefcerkavölgy felé meredek lejtő vezet s különösen az első része, melyen laza, gneisszerű kőzet van, lemenéskor nagy óvatosságot kíván, de ha ezen a rövid darabon áthaladtunk, minden további nehézség nélkül érünk le a felső Terianszkótóhoz. A Csorbai-tótól a gerincire 4 óra alatt érhetünk fel és kis félóra alatt szállhatunk le a Terianszkótóhoz.

Visszamenet, legkényelmesebb, de egyúttal leg-hosszabb ut a Koprová-völgyön vezet Podbanszkóra, vagy egy nehéz átjárón a Spáralyukon át a Csorbai-tóhoz. De lehet az Osztrá és Krátká közt a Szuchavodavölgybe is letérni. Ez esetben utunk a kisebb Terianszkótó mellett vezet el, melytől óriási, kőomladékos lejtő húzódik a gerinc alá. Ezen lejtő igen meredek, de a szilárdan összetartó kőveken jól járható és $\frac{3}{4}$ óra alatt elérjük a gerincet, melyből a túlsó oldalon leginkább gyepes padokon ereszkedünk le a völgybe. (*Szuchavoda-hágó.*)

A völgy alsó része nyugotnak kanyarodik s a Kriván alatt *Predni Handel* nevű vidéken végződik. A függőleges sziklafalaktól kerített völgy fenekét óriási kőomladékok borítják, úgy hogy a víz sehol sem jöhet felszínre, s azért a kopár sziklavölgyet sem tó, sem patak nem élénkíti.

A Szuchavoda-völgyben a hágóról lejövet jól kifejtlődött középmorénát s lejjebb félkör alakú homlok-morénát találunk.

A Szuchavoda-völgyből csak nagy kerülővel érni a Csorbai-tóhoz. A ki rövidebb uton akar odaérni, az felkapaszkodik az Osztrá és Szedelkő közötti nyeregbe és onnan megy le a Furkotavölgybe. Gyepes lejtőn, jól kitaposott zergeösvényen $\frac{1}{4}$ óra alatt elérjük a gerincet s 20 perc alatt a Furkotavölgy azon katlanát, mely az alsó Wahlenbergtő alatt terül el (*Szedelkő-hágó*). A Furkotavölgybe érve, 2 óra alatt jutunk le a Csorbai-tóhoz.

Furkota-csúcs, 2405 m.

Legkönnyebben érhető el a Koprova és Nefcerkavölgyön át. Célszerű, hogy a Nefcerkakunyhóba menjünk fel éjszakára. A kunyhó a Kriván függőleges sziklafalai alatt fekszik, buja növényzettel benőtt katlanban. Utunk a Kriván falai alatt lezuhogó vizesés mellett vezet el a Terianszkő-tóhoz, a mely felett a Nefcerka-hágó és a Szuchavoda-hágó látható. Magát a hágót innen $\frac{3}{4}$ óra alatt érjük el.

A gerincre érve, előttünk fekszik a Furkota-völgy a Wahlenberg-tavakkal. Éjszaknyugot felé, mélyen alattunk van a felső, jéggel fedett Terianszkő-tó, éjszakknak a Hrubo sötét sziklafalai. A Nefcerka-völgy bal oldalát képezi az Osztrá, a Szuchavoda-hágó, a Krátka és Kriván. Ezentúl látjuk a lipitói mészhegység vállas kupjait. A gerincről jó negyed óra alatt minden nehézség nélkül felérünk a Furkotacsúcsra.

A Nefcerkahágóról a Furkotalejtőn át elérhetjük a *Lórenchágót*, a nélkül hogy a Wahlenbergtőig le kellene ereszkednünk; s e szerint a Mlinicavölgyön is térhetünk vissza, a mi egészben véve már azért is ajánlható, mert a Furkotavölgyet a gerincről ugyanis teljesen láthatjuk.

A kirándulás különben úgy is kombinálható, hogy a Mlinicavölgyön, a Fátyolvizesés, Szkoktó, Alsó Zergető, Szentiványító mellett elhaladva, a Lórenchágón át a Furkotavölgybe megyünk, innen a Petrikhágóra, Furkotacsúcsra, le a Nefcerkavölgybe, a Terianszkő-tavakhoz, vissza a Szuchavodahágón és Sze-

delkőhágón át a Furkotavölgybe s a Csorbaitóhoz. Ez a kirándulás egy nap alatt megtehető.

A ki a Koprovávölgyet is fel akarja keresni, az két napi élelmi szerrel ellátva, menjen a Menguszfalvi völgyön végig a Hlinszkóthoz, a Koprováhágón és a Hlinszkavölgyön át a Koprovávölgybe. Innen jobbra a Szmrecsini völgybe és vissza a Nefcerkakunyhóig. Itt tartson éjjeli szállást. Másnap a Nefcerkavölgyön végig a Nefcerkahágóra, a Furkotacsúcsra és a Furkotavölgyön, vagy Lórenchágón át, a Mlinicavölgybe s vissza a Csorbaitóhoz menjen.

Ezen túr összeköthető a lengyel Tátra megtekintésével akkép, hogy a Szmrecsini völgy előtt a Glatkiehágón átmegyünk a Lengyel-Öttóhoz s vissza a Koprovávölgybe, honnan a Nefcerkavölgyön át folytatjuk az előbbi túrt. Ez által a túrt egy nappal meghosszabbítjuk, de teljes áttekintést nyerünk a nyugoti Tátráról.

A Koprovávölgy és meliékvölgyei eddig leginkább Podbanszkon át látogattattak. A leírt hágókon át a Csorbaitótól rövidebb idő alatt érhetjük el s emellett folyton a magas hegység legszebb részeiben maradunk.

A Furkota- és Mlinicavölgy közt az átjárást a *Lórenchágó* közvetíti. Ehhez a Felső Wahlenbergtől vezet egy erősen kitaposott zergeösvény. A nevezett tavat e célból félig megkerüljük s annak keleti oldala felől egyenesen a Szolyiszkónak tartunk. Ennek taráján, egy, a kiterjesztett kéz újjaihoz hasonló sziklát veszünk észre, mely mellett a hágó elvezet. A feljárás nem épen kellemes, mert jó darabon mozgó kistörmelékű gürgetegen kell keresztülmennünk. A hágótól egyenesen a Szentiványító irányában ereszkedünk le.

3. *Mlinicavölgy.*

A Csorbaitótól: a Bástyára $3\frac{1}{2}$ óra, a Fátyolvízesésig $1\frac{1}{2}$ óra, Szoktóig 2 óra, Felső-Zergetőig 3 óra, Szentiványi-tóig $3\frac{1}{2}$ óra, Döllertőig 4 óra, Szolyiszkóra $4\frac{1}{2}$ óra, Lórenc-hágóra $4\frac{1}{2}$ óra, azon át a Furkotavölgybe s a Wahlenberg-tavaknál elhaladva vissza a Csorbaitóhoz 8 óra.

A Mlinicavölgy a kisebb tátrai völgyek közé tartozik. Hossza 6·2 km., magassága a völgy felső medencéjében 2100 m. A völgy torkolatában fekszik a Csorbai tó, melynek, mint kirándulási központnak, a lipthói Tátra s a Menguszfalvi völgy felé nagy szerepe van.

A Mlinicavölgyben, különösen alsó részében igen tekintélyes morénák terülnek el.

Az a gát, mely a csorbai tavat körülveszi, a Mlinica-gleccser törmelékeiből alakult és dél, meg délnyugot felé a gleccser homlokmorénájának felel meg, míg éjszaknyugaton és délkeleten oldalmorénának tekinthető.

A Csorbatavi szállónak éjszaki tornácáról egyenesen belátni a Mlinicavölgybe, melynek egyik sziklalépcsőzetéről ezüst szalagként kígyózik a *Fátyolvizesés*. Jobbra egész közel látszik hozzánk a *Bástya*. Déli oldala jórészt gyepes s azon nem ritkán, kivált a tornácon felállított messzelátóval, de a nélkül is zergéket lehet látni.

A Mlinicavölgy bal oldalát a Szoliszkó képezi. Ez már vadabb arcot mutat. Tőle nyugotfelé emelkedik ki az Osztrá és végre a Kriván. Keletnek belátnunk a Menguszfalvi Törmelék völgybe, melyben rendkívül szép képet mutat a kétszcúcsú Tátra, fehérló hócsíkjaival. Balra tőle van a Tengerszemcsúcs s ettől jobbra egy nagy hómező fehérlik ki, mely a Békástavak feletti lépcsőt jelölő a Hunfalvi hágó alatt.

Bástya 2366 m.

A Csorbai tótól a Bástyára 4 óra, vissza 3 óra.

I. oszt. kalauz díja 3 frt, II. oszt. kalauz díja 2 frt, hordár díja 1 frt 50 kr.

E hegy délről éjszaknak elnyuló hosszú gerincet képez, melyből négy csúcs emelkedik ki, u. m. a *Patia*, *Elő Bástya*, *Sátán s Hátsó Bástya*. E csúcsok megmászása nem jár semmi nehézséggel, de azért mégis megtart 3½ órát, míg az Elő Bástyára érünk. Ide több irányból mehetünk. Legkényelmesebb az,

mely a Csorbai tó feletti réten át a Mlinicapatakig vezet, mert ott tört utat találunk, melyen lovagolni is lehet. A Mlinicapatakon átkelve, egy ideig még erdőben, aztán törpefenyőn keresztül megyünk, melyből kiérve, szép növényzetű síma gyepen s végre nagyköví törmeléken s itt lehetőleg a hegy gerincén folytatjuk utunkat, melyen minden nehézség nélkül eleinte a Pátriára, aztán az Elő Bástyára érünk. A kilátás úgy a havasok, mint a völgy felé egyaránt szép. A Gerlachfalvi csúcstól a Krivánig majd minden Tátracsúcsot látni. Az Elő Bástyáról vagy ugyanazon uton térünk vissza, a melyen felmentünk, vagy pedig nyugoti irányban egy vizmosás szélén a Fátyolvízezéshez 1693 m. ereszkedünk le, melyet $1\frac{1}{2}$ óra alatt érünk el, innen pedig újabb $1\frac{1}{2}$ óra alatt a Csorbaitóhoz érünk. A *Fátyolvízezés* magassága mintegy 30 m. s vékony fátyolalakú sugárban esik le a sziklafalról.

Edzettebb túristák a Fátyolvízéséstől még folytathatják az utat a Mlinicavölgy végéig. Félóra alatt felérnek a felső lépcsőre, melyen buja növényzetű havasi rétet találnak s mellette a *Szkoktavat*, 1806 m. Innen újabb $\frac{3}{4}$ óra alatt a *Felső Zerge-tóhoz* s további $\frac{1}{2}$ óra múlva, nyugoti irányban haladva, a *Szent-iványi-tóhoz* érnek, mely sokkal nagyobb a Zerge-tavaknál. Még feljebb, egy kis nyergen átmenve, keleti irányban a kis *Döllertavat* találják, mely még nyár elején is fagyva szokott lenni. A két tó közt emelkedik ki a Csorbaicsúcs, 2385 m.

Szoliszkó.

A Csorbai tótól: a Szkok-tóig $2\frac{1}{4}$ óra, a katlanig $3\frac{1}{4}$ óra, a csúcsra $4\frac{1}{2}$ óra. I. oszt. kalauz díja 3 frt, II. oszt. kalauz díja 2 frt, hordár díja 1 frt 50 kr.

A Mlinicavölgynek nyugoti oldalát a Szoliszkó-hegy képezi, mely inkább zergevadászokra, mint túristákra nézve bír vonzerővel s ritkán lesz megmászva. A feljutás a Mlinicavölgyből történik, a melynek jól gondozott gyalog és lovagló útján a Szkoktóiig haladunk.

Innen balra térünk s 1 órai kapaszkodás után a Szoliszkókatlanba, a zergevadászok kedvenc állomásaihoz érünk. Innen helyenként nehéz és veszélyes a feljutás a csúcsra, s 1—1½ órai időt vesz igénybe. A kilátás a csúcsról ép oly szép, mint a Bástyáról, csakhogy innen a lipitói Tatra felé tágabb kilátás nyílik.

A Mlinicavölgy fenekén, a Szentiványi tótól nyugoti irányban van a *Lorenchágó*.

Csorbai csúcs. 2385 m.

A Csorbai tótól a csúcsra 4½ óra. I. oszt. kalauz díja 3 frt, II. oszt. kalauz díja 2 frt, hordár díja 1 frt 50 kr.

Tiszta szép időben már a Csorbai tótól látható a Csorbaicsúcs alatt egy kőomladékos lejtő, mely a Felső Zergetótól csaknem a csúcsig húzódik és a felette emelkedő sziklafalban egy hasadék, mely a csúcsig felér.

A Felső Zergetótól nyugotnak ezen hasadék felé tartunk, átmászszuk a déli csúcsról meredeken a völgy felé lejtő gerincet és a tulsó, tehát inkább már nyugoti oldalon akadunk egy hasadékra, melyben aránylag könnyen elérjük a mellécsúcsot. Innen pedig a hegy nyugoti oldalán kissé leereszkedve, megkerüljük a két csúcs közti gerincet és könnyen felérünk a főcsúcsra.

A csúcsról kinálkozó kilátás megérdemli a megmászásra fordított fáradságot. Már magában a Mlinicavölgyön átvezető ut, szép tavaival és a Fátyolvizeséssel a M. Tatra legszebb kiránduló pontjai közé tartozik.

Visszafelé tekintve, megiepoen hat a Bástya és Szolysiszko vad szakadozott gerince, míg a völgyben a hóval borított Döllertó, a Szentiványító, a két Zerge- és a Szkoktó kötik le figyelmünket, végre a Mlinicavölgy torkolata előtt a Csorbaitó és ezentúl az Alacsony Tatra határolja a látókört. Kelet felé a kilátás korlátolt, mivel a Gerlachfalvi és Tátracsúcs részben elfödik a szepesi hegyeket. De annál szob-

ben látszanak a galíciai hegyek s a magyar Tátra éjszaki csúcsai, különösen a Svinica- és a Lengyel Öttővölgye és a lipitói hegyek. Szédítő meredek a Csorbai csúcs éjszaki oldala, mely alatt a Hlinszkavölgy terület el és a Koprovahágón túl a Menguszfalvi csúcsok és a Tengersizemcsúcs, mely alatt a Hinszkató és a Békástavak láthatók.

4. Menguszfalvi völgy.

Ó- és Ujtátrafüredről: a Prosztrédna-rét feletti útkanyarulatig kocsin 2 óra. Onnan gyalog a Poprádi tóig 1 óra, a Tengersizemcsúcsra 5 óra, a Hincói tóig $4\frac{1}{2}$ óra, a Tátracsúcsra $5\frac{1}{2}$ óra.

Felső-Hágiból az Osztervára $2\frac{1}{2}$ óra.

A Csorbai tótól a Prosztrédna feletti utkanyarulatig $\frac{1}{2}$ óra, a Poprádi tóig $1\frac{1}{2}$ óra, a Tengersizemcsúcsra $5\frac{1}{2}$ óra, a Vadorzohágón át a Halas-tóig 8 óra, a Tátracsúcsra 6 óra, Osztervára $4\frac{1}{2}$ óra.

A Menguszfalvi völgy iránya éjszakeről délfele tart s 8 km. hosszú. A völgy felső része három mellékvölgyre ágazik, u. m. a Törmelékvölgyre, a Hincói fensíkra s a Békástavak medencéjére. A Törmelékvölgyből pedig a Sárkányvölgy és két kisebb völgy-fülke ágazik ki.

A fővölgyben a Hincói fensík meredek falának tövé-től kezdve több glecser-morénát látni. Ezek közt van a baloldalon egymás felett két oldalmoréna, mely jobban van megtartva. A Popráditónál hatalmas középmoréna kezdődik, mely a Törmelékvölgy és a fővölgy glecserei által hozatott létre. A fővölgy glecserje, mint erősebb eltéríté irányától a gyengébb szomszédot és azután párhuzamosan haladott vele.

Kiérve a magas hegyek közül, két moréna terület el az Oszterva meredek falától a Poprád áttöréséig. Tovább délfele mindinkább apad a felső moréna magassága, míg végre összeolvad az alsóval és egy homlok-morénába megyen át, melyen mély bevágás látható. A Menguszfalvi völgy egykori glecserének vize egyideig ezen irányban folyt le s a Poprád folyónak medrét képezte. S ezen víz volt az, a mely Lucsivna felé tartva, az egész lejtőt gránithömpölyökkel borította el.

A Poprád régi és mai medre által határolt fensík jellemző morénaterület, melynek felszíne a sok emelkedéstől és mélyedéstől nagyon egyenetlen. Mind a fensíkon, mind a Poprád mai medrében óriási gránitsziklák hevernek, melyek csakis a jég hátán kerülhettek mai helyükre.

A Menguszfalvi völgy egyike a legszebbeknek a Tátrában.

A völgy egyes pontjait, beleértve a Tengerszem-csúcsot is, lehet ugyan a három Tátrafüredről egy nap alatt megtenni; de a völgy megérdemli, hogy több napot töltsünk benne s e célra legalkalmasabb egy-két napra átrándulni a Csorbai tóhoz, vagy a Poprádi tó mellett lévő menedékházhoz s a kirándulásokat innen tenni meg.

A Csorbai tótól nem a Tátra-Klotild-uton, hanem egy gyalogösvényen indulunk éjszaka felé. A fürdőkáz és Laszkary-villa mellett elhaladva, a Mlinicarétet s a Bástyá alsó nyujtványát (*Trigan*) átvágva, a Menguszfalvi völgybe érünk, kevésssel a Hincó- és Krupa-patak összefolyása felett, mely az egyesülés alatt már Poprád nevet visel.

Alsó-, Ó- és Ujtátrafüredről jövő turisták rendszerint kocsin teszik meg az utat a Menguszfalvi völgyig. Átkelnek a Poprád folyó kettős ágán, végig mennek a *Prosztrédna-réten* s a Poprád jobb partján a kocsit nagy fordulójáig érnek. Itt kiszállnak s hátrahagyva a kocsit, gyalog folytatják az utat éjszaki irányban. Átkelnek a *Husz-halmon*, mely egy közép-moréna hordalékából áll s 1 órai gyaloglás után eléri a *Poprádi tavat*, 1513 m. Ennek éjszaki partján állott az egykori *Majláth-menedékház*, mely 2-szer leégett s harmadszor Máriássy Ferenc által felépítetvén, ez időben a batizfalvi uradalom által lesz kezelve. A ház bérlője a nyári hónapokban 18 fekvőhelylyel, hideg és meleg ételekkel szolgál a turistáknak.

A Poprádi-tó 6·8 hektár területű s egyike a legszebbeknek a Tátrában. Vize sötétzöld, kristálytisztas ezernyi pisztránggal van benépesítve. A menedék-

ház tornácáról délkeleti irányban látjuk magunk előtt az Oszterva gyepes lejtőjét s attól jobbra meredeken leeső sziklafalakat, melyek zergéknek kedvenc tanyájuk. A tó környéke magas törpefenyővel, lú-, vörös- és cirbolyafenyőkkel van szegélyezve s rendkívül szép képet nyújt, mint a minőt a Tátrában csak kevés helyen találni. A menedékház mögött látjuk a Kopki szikláit s a Menguszfalvi Törmelék völgy végén a Tátracsúcs előőrseit. Jobbra, a hatalmas Bátyát négyes ormával.

Tengerszem-csúcs 2503 m.

A Tátra-Klotildutnak menguszfalvi kanyarulatától a Tengerszemcsúcsra 5 $\frac{1}{2}$ óra. I. oszt. kalauz díja 3 frt 50 kr., II. oszt. kalauz díja 2 frt 70 kr., hordár díja 1 frt 80 kr.

A tátrai hegycsúcsok közül a Tengerszem-csúcs megmászása a legháládatosabb kirándulások közé tartozik. Aránylag nem nagy fáradság mellett gyönyörű kilátással jutalmazza azt, a ki vele megmértékeződik. Hunfalvy János „magyar Riginé“ nevezte.

Első szakszerű megmászója 1840-ben Blázy Ede volt, kinek tiszteletére 1890-ben emléktáblát falaztatnak be a csúcs alatti sziklafalba.

A Poprádi-tótól mohos lú- és terebélyes cirbolyafenyők közt jó gyalogut vezet a *Hincói menedékházig* (1681 m.) A gunyhótól felfelé eleinte a Békástavakból csergő patak mentén megyünk; később meredek, gyepes lejtőn át egy kúpra érünk, melyről a Békástavakat látjuk magunk alatt. A dörcéről lemenve s a tavat éjszak felől megkerülve, egy hómezőn át a keleti sziklalépcsőzetre jutunk, melytől jobbra a sziklafalról szép zuhatag esik le. Felérve a lépcső tetőzetére, nagytörmelékű kömező tárul el előttünk, melyen áthaladva s balfelé térve, a *Hunfalvy hágóra* érünk, melyet előbb Vágának (2412 m. m.) hittak. A Poprádi tótól 2 óra. Innen gyönyörű kilátás tárul fel előttünk a Poduplaszki-völgybe, a Jeges- és Cseh-tavakra. Mélyen alattunk látjuk eleven zöld keretben a her-

czeg Hohenlohe-féle vadászházat. Jobbra a Tátracsúcs és Ganek meredeken leeső sziklafalait.

A Hunfalvy-hágóról balra térünk s két kisebb csúcs alatt elhaladva, egyenesen a főcsúcsra értünk, 2503 m. A körkép, mely innen elénk tárul, elragadó. A Lomnici és Jégvölgyi csúcstól kezdve egészen a Krivánig majdnem minden csúcsot látjuk. Éjszak felé szemünkbe ötlik a nagy Tengersizem és Halastó s a különféle völgyekben 13 kisebb-nagyobb tavat látni.

A Tengersizemcsúcs megmászása nem jár semmi nehézséggel.

A Tengersizem-csúcs csak kevéssel emelkedik ki a hegy tarajából, melyen három csúcsot látunk. A középső a legmagasabb, jobbra-balra két kisebb szatelita emelkedik ki. A hegy taraja délről éjszak felé vonul, a Tengersizem és a Poduplaszki-völgy közzé s mintegy 4—500 m. távolságban a csúcstól, egy karcsú csúcsot bocsát ki. Ez a *Dénescsúcs*, 2431 m. A Tengersizemcsúcstól a *Tengersizemcsorba* választja el, 2374 m. A gerinc további folytatásában éjszak felé emelkedik ki a *Nad Zsabiem-csúcs*, 2261 m., melynek két nyújtánya közt az Éjszaki Békás-tavak fekszenek.

A hincói menedékháztól balfelé fordulva s egy meredek, lépcsőzetes lejtőt meghaladva, nem várt nagy tóra bukkanunk, mely az itt hirtelen kiszélesedett katlan egész területét foglalja el. Ez a *Nagy Hincói tó* (1965 m.) Nagysága 19.1 hektár. Alatta, görelykúp által elválasztva, van a két *Kis Hincói-tó*.

A Hincói-tótól fel lehet jutni a *Vadorzó-hágóra* (2304 m.) s innen le a Tengersizemhez és Halastóhoz. Az átjárás nehéz s csak edzett turistáknak ajánlható.

A Hincói-tótól nyugoti irányban a hátsó Bástya és a Koprová-csúcs közt van a *Koprová-hágó* (2174 m.) melyen át a Hlinszka-völgybe s ezen át a Tátra leg-hosszabb völgyébe, a Koprová-völgybe lehet jutni.

A Vadorzóhágó.

A Csorbai tótól a hágóra $4\frac{3}{4}$ óra.

I. oszt. kalauz díja 3 frt, II. oszt. kalauz díja 2 frt, hordár díja 1 frt 50 kr.

A Vadorzó a Hlinszkótótól éjszakra fekvő Menguszfalvi-csúcs és Chalubinski-csúcs közt 2323 m. magasságban, meglehetősen széles behorpadást képez a főgerincben. A Hlinszkótótól meredek omladékkúpon felkapaszkodunk a Menguszfalvi-csúcs sziklafalai alá és ezek mentén egy kis hómező felé tartunk, mely utmutatónk. Ezen átmenve, egy kis gerincre kapaszkodunk fel, melyen könnyen érünk fel a főgerincen lévő hágóra.

A Vadorzohágó környezete a M. Tátrának egyik legvadabb pontja. E képből leginkább a szemben lévő Hátúlsó Bástya és a Sátán omladékkúpja válnak ki. A Koprovähágón túl látjuk a Hlinszkavölgyet, melyből a Csorbai csúcs, a Triumetal és a Hrubó egyenes sziklafalai emelkednek ég felé és mögöttük látjuk a Kriján görbe csúcsát.

Éjszak felé, melyen alattunk nagy hómező terül el, alatta a Nagy Halastó és ezentúl a galíciai hegység. De leginkább hatnak reánk a Menguszfalvi és Chalubinszki csúcs borzalmas sziklafalai és első pillanatra lehetetlennek látszik itt utunkat folytatni.

S még is a Menguszfalvi csúcs függőleges sziklafalán jobbra néhány keskeny sziklapad huzódik be felé és ezeknek egyikén jó járható ösvény vezet a Tengerszem felé kinyúló gerinc végéig. Ezen végig menve, nyugot felé, nagy hómezőhöz ereszkedünk le és az ebből lefolyó víz irányában, minden nehézség nélkül jutunk le a Tengerszem fala feletti kőgátra. A galíciai Tátraegyesület a hómezőről levezető uton néhány helyen vaskapcsokat erősítettett a sziklafalba, de ezek teljesen feleslegesek, mivel a sziklákat kikerülhetjük s gyepes helyeken ereszkedhetünk le a Nagy Halastóhoz vezető utra, a honnan kompon 20 perc alatt beérünk a Halastói szállóba. A lemenet a Vadorzohágóról 3 órát vesz igénybe.

A Vadorzohágón veszedelmes hely nincsen és a szédüléstől mentes turista ott biztosan járhat. A Vadorzohágó a legrövidebb ut, mely a főgerincen átvezet, s kivált a Halastótól való visszatérésre ajánljuk.

A Tengerszemcsúcsról a Halastóhoz.

A csúcsról le a Tengerszemig 3 óra, a kereszting 3 $\frac{1}{2}$ óra, a Halastóig 3 $\frac{3}{4}$ óra, a menedékházig 4 $\frac{1}{4}$ óra.

I. oszt. kalauz díja 5 frt, II. oszt. kalauz díja 3 frt 80 kr., hordár díja 2 frt 50 kr.

A Tengerszemcsúcsról való lemenet a Halastóhoz tiszta fejet, jó inakat és bátorságot igényel s hozzá megbízható kalauzt. Gyenge túristák ne próbálkozzanak a lemenettel.

A csúcsról eleinte nyugotnak tartunk s több lépcsőzetes s görgeteges részlet leküzdése után a Tengerszemcsorbához érünk. Innen helyenként meredek, sima sziklafalakon, melyeken vaskampók vannak beeresztve, megyünk le. A lemenet további folytatásában bal felé fordulunk s egy sziklaélre jutunk, mely mellett egy vékony hósáv húzódik le a völgybe. Hosszú és óvatos kapaszkodás után leérünk a görgetegre, mely közel 1 $\frac{1}{2}$ óráig tart s fárasztó, míg végre jobb felől egy sziklafalhoz érünk, melyről meredek és sima pázsiton a Tengerszem irányában ereszkedünk le. A tavat jobb felől megkerülve, kijövünk a tört ösvényre s hatalmas görgetegen s később ingoványos réten át a Tengerszem kifolyásához, hol egy vaskereszt van felállítva. Innen tovább is jobb felé tartunk s a Halastavat a törpefenyőben vágott ösvényen kerüljük meg s újabb $\frac{1}{2}$ óra alatt a menedékházhoz jutunk.

A ki a Halastavon tutajon óhajt átevezni, az jelt ad a menedékház öreinek, kik 1 frt 20 kr. díjért, 10 személyt beleértve, átviszik a menedékházhoz és szállodához. Mindkettőt a gácsországi Tátraegyesület építtette. Utóbbiban 28 vendégszoba van. A vendéglő árai az egyesület által vannak megszabva. Egy-egy ágý ára 1 frt 50 kr.

Tátra-csúcs. 2558 m.

A Tátra-Klotild-ut menguszfalvi kanyarulatától 7 óra.

I. oszt. kalauz díja a Hunfalvyhágon át 4 frt 50 kr., II. oszt. kalauz díja 3 frt 40 kr., hordár díja 2 frt 60 kr.

Első szakszerű megmászója dr. Déchy Mór volt, 1874. év szept. 3-kán.

A Poprádi tótól éjszakkéleti irányban, ritkás erdő, majd törpefenyő és omladéklemezőn keresztül a Törmelék völgy éjszakai oldalának tartunk.

Óriási kőromokon keresztül hullámzatos magaslatra érünk, mely a kis *Sárkánytó* teknője felett húzódik. Itt a völgy egyik lépcsőzetén megpillantjuk a *Jegestavat*. A Tátracsúcs még mindig nem látható, hanem fedve van a kétcsúcsos előhegytől. Rövid idő múlva azonban felbukkan előttünk a Tátracsúcs maga. Mint óriási, felfelé erősen megnyulánkuló és éles csúcsú kúp emelkedik szabadon és büszkén, rémítő meredekséggel és oldaltámok nélkül.

A hegyoldalon a romboló vizektől vájt csatornákon kapaszkodunk fel. Ha az egyik végét éri, a másik irányában mászunk s erős, helyenként veszélyes és nagy óvatosságot igénylő járás után a Poprádi tótól $4\frac{1}{2}$ óra alatt a csúcsra érünk.

A körszemle magában foglalja a Tátra gerinceinek szakadatlan koszorúját. Keleti részében a Késmárki és Lomnici csúcs, a Középorom, a Szalóki és Gerlachfalvi csúcsok válnak ki; álláspontunkhoz közel a Tengerszemcsúcs magaslik fel; nyugatra a Bástyacsúcsok és a Kriván. A völgy középső fokán a Poprádi tó sima vizeitükre, a főgerinc meredélyei alatt a Hinci tó egy része látható, a völgy mellékágaiban pedig a Békás tavak és a Sárkánytó.

Ha éjszakknak fordulunk, ezen Tátraképet varázsként váltja fel egy alpesi táj látványa, az erdős hegyek által övezett Poduplaszki völgy; patakja a magasban fekvő tavakat elhagyva, ezüst szalagként kigyózik viruló zöld réten át és nyiltabb vidékre siet ki. Az éjszaknyugati bérce sorok közt a Halastó és az Öt-tó barázdája tűnik fel.

A hegység déli alján a Csorbai tó csillámlik és a szepesi fensíkon túl emelkedik az Alacsony Tátra láncolata, melyből a Királyhegy magaslik fel.

A Tátracsúcsot a Déchy Mór által követett uton kívül, el lehet érni a Hunfalvy-hágóról is s ez

az irány valamivel kevésbé nehéz és veszélyes. A Hunfalvy-hágótól ugyanis jobbra térünk s egy keskeny szakadáson s meredek lépcsőkön át, melyeken kézzel lábbal kell magunkat keresztül dolgoznunk, a Kopki-nyeregére érünk, mely a Tátracsúcs és a Kopki-csúcs között vágódik. Hogy ide érhesünk, a Tátracsúcsot nyugoti szélességében kell megkerülnünk. A nyeregről látjuk magunk alatt a Sárkánytavat. Innen a Tátracsúcs déli oldalán kapaszkodunk fölfelé s csakhamar egy kidomborodott kúphoz érünk, a mely felett a csúcs maga meredezik. De azt innen elérni még jókora fáradságba kerül. Meredek hómezőn, mely a csúcs egyik szakadásában vonul felfelé, kell magunk előtt lépcsőket vágni. Ezt elhagyva, éles bordákon át egy másik szirttorokba jutunk, melyen nemkevesebb fáradságos az ut s itt is lépcsőket kell a fagyott hóba vágni. Ily veszélyes részlet után a Hunfalvy-hágótól számítva, 3 órai megöröltetett kapaszkodás után felérünk a csúcsra.

A csúcs maga igen keskeny, talán $1\frac{1}{2}$ méter széles és 10 m. hosszú. A Déchy által felépített kőhalomban találunk egy bádogszelencét s abban egy fehér lapon annak jegyzeteit az első felmászásról.

Miután a terület tulajdonosa a zergavad óvása végett a Törmelék völgyet a túristák elől elzárta, a Tátracsúcs a Sárkánytó felől nem mászható meg s csupán a Hunfalvy-hágóról van a felhatolás megengedve.

Oszterva. 1921 m.

Ó- és Ujtátrafüredről: a Tátra-Klotild-uton a Nagy-Rausch patakig kocsin $1\frac{1}{2}$ óra, az Oszterva-csúcsra $3\frac{1}{2}$ óra. Ugyanannyi a Csorbai tótól is.

I. oszt. kalauz díja 2 frt 50 kr., II. oszt. kalauz díja 1 frt 90 kr., hordár díja 1 frt 30 kr.

Viszonylagosan csekély magasság mellett az Oszterva rendkívül szép kilátást nyújt s csekély fáradsággal ejthető meg.

Már a Poprádi tótól látjuk annak nyugoti mere-

dek sziklafalait, melyeknek keskeny párkányai zöldelő cirbolya s lucfenyőkkel s kúszó törpefenyővel vannak benőve s az alattuk fekvő tóval festői képet adnak. Innen is lehet a hegyet megmászni, mely célra az Oszterva és Tupa közti nyeregben lenyúló s sima gyeppel benőtt völgyecsét választjuk. Másfél óra alatt feljutunk a csúcsra. De a felmenet nagyon egyforma és a meredek, sikamlós gyepon fárasztó. Sokkal rövidebb uton s kényelmesebb módon jutunk fel az Osztervára, ha a Nagy Rausch-patakig kocsin, lóháton vagy gyalog megyünk. Az erdősház mellett éjszagnak térünk fel s a Polanág egészen jól maradhatunk nyeregben is. Innen 1—1½ óra alatt, jó részt buja havasi legelőn keresztül felérünk a csúcsra. Ezen kirándulást úgy Ó és Ujtátrafüredről mint a Csorbaitótól nők is egy rövid nap alatt kényelmesen megtehetik s azt mindenkinek melegen ajánljuk. A kilátás az Oszterváról váratlan szép. Az ember belát az egész Menguszfalvi és Törmelékvölgybe. Nyugaton maga előtt látja a hármast Bástyát s annak csúcsai mögött a Szoliszkót és Osztrát. A Törmelékvölgyben teljes nagyságában pillantjuk meg a Tátracsúcsot. baloldalt tőle a Kopkit, jobboldalt a Vaskaput. Alattunk terül el a Poprádi tó zöld tükre sötét fenyőkeretben, távolabb nyugotnak a Csorbai tó, feljebb a völgy fenekén a Hincói tó s jobbra a Koncsisza meredek sziklafalai alatt a Sárkány- és Jeges tó. Délnek messze-messze elbarangol a szem a szepesi és lipői felföldön s a lipő-gömöri havasokon.

A Tupa, Koncsisza, a Batizfalvivölgy nyugati része és a Menguszfalvi Törmelékvölgy a területtulajdonosnak további intézkedéseig zárva marad. A túristajárás ezen hegyrészekben el van tiltva. A zergevad rendszeres óvása a Tátrában szükségessé tette, hogy egyes menedékhelyek, remízek tartassanak fen a zergék részére, hogy ezen nemes vad megszokott helyeiből fegyverdurrogatás, láрма s üvölgetés által meg ne zavartassék. Figyelmeztetjük tehát a túristákat, hogy revolvert ne vigyenek hegyi kirándulásaikra, mely különben is alkalmatlan a járásnál. A Tátrában nincs oly ragadozó vad, mely embert támadna s rab-

lók nem léteznek. Még az ujjongatástól s kövek legutításától is tartózkodjanak. Mind ennek nincs célja. a zergevadat pedig megzavarja, sőt kárt ejthet benne. Ezt annyival inkább szívére kötjük minden túristának, mert a féktelen láрма és lövöldözés, melylyel néhány turista a hegyek között örömének szokott kifejezést adni, birta Hohenlohe herceget és Máriássy Ferencet arra, hogy a Tatra egyes részeit a turisták elől elzárták s félni lehet, hogy idővel mások is követni fogják példájukat. Élvezzük a természetet illő komolysággal! Ne csináljunk szükségtelen lármát s a havasok birtokosai nem fognak okot találni a hegyi örömök megszorítására.

5. Batizfalvi völgy.

Ó- és Ujtátrafűredről: a Batizfalvi tóig 3 óra, a Menguszfalvi hágóig $5\frac{1}{2}$ —6 óra, a Poprádi tóig $7\frac{1}{2}$ óra, a Koncsisztára $5\frac{1}{2}$ óra, a Tupára 5 óra.

A Vaskapuig 7 óra, a herceg Hohenlohe-féle vadász-házig $9\frac{1}{2}$ óra, a Rosztokai menedékházig 11 óra. Innen: a Lengyelnyereg 4 óra, Rovátka 4 óra, Ó- és Ujtátrafűred 8 óra. E szerint két nap alatt az egész kör könnyen megtehető.

A Batizfalvi völgy az aránylag keveset járt havasi völgyek közzé tartozik, minek oka a régebben hiányzó megszálló helyek hiányában kereshető. Mióta Felső Hági megnyílt, előreláthatólag ezen völgy is jobban lesz látogatva.

A Zsombtó, Batizfalvi lyuk, Zsinórvizesés, Fátyolvizesés, Batizfalvi tó, Gerlachfalvi csúcs, Koncsisztá, Tupa, Oszterva, Klin-, a Luka- és Menguszfalvi hágó s azokon átmenve a Jeges- s Poprádi tó annyi szép havasi részletet nyújtanak, hogy megérdemlik, hogy turisták jobban látogassák.

Felső-Hágiból, a batizfalvi patak mentén át a Zsomb nevű tóhoz jövünk, mely még szálas őserdőben fekszik, később egy szép havasi rétre: a batizfalvi *Lyukhoz*, 1578 m. Ennek közvetlen közelében van három vizesés (szpadi) u. m. a Zsinórvizesés,

Gyöngyvizesés és Fátylvizesés s fél órával feljebb a *Batizfalvi tó*.

Alsó-, Ó- és Újtátrafüreden lakó turisták a Felkavölgyi lovagló ösvényen indulnak ki; a római IV-es jelen túl letérnek bal felé a legrégibb, u. n. csorbai ösvényre (fehér jelek), átkelnek a Felka- és Stósz-vizen s utóbbinak jobb partján egy erdei uton jutnak a gerlachfalvi legfelsőbb Sztádló-ra (marha-állás). Ez már a törpefenyőrégióban van s innen a törpefenyőn keresztül tört uton $1\frac{1}{2}$ óra alatt a Batizfalvi tóhoz jutnak. A tó 1898 m. magasan fekszik.

A Batizfalvi völgyben leginkább a Gerlachfalvi csúcs magmászása a *Fehérfal* felől, a *Lukahágó* és a *Menguszfalvi hágó* bírnak vonzerővel. A Gerlachfalvi csúcs megmászását későbbi fejezetben írjuk le. A Lukahágó a Tupa és Koncsisza közt, a Menguszfalvi hágó pedig a Koncsisza és a Vaskapu közt vezet le a Jegestóhoz s innen a Poprádi tóhoz.

Hogy a Menguszfalvi hágót elérhessük, a Batizfalvi tavat jobbra hagyjuk s baloldalt egy hómezőnek tartunk, mely egy sziklatorokban felfelé nyulik. Ezt választjuk utjelzőnek. Felfelé haladva, három kis tócsához jövünk, melyek közelében egy ösvény, *Závozsík*, a Koncsisza déli oldalára vezet, melytől balra tekervényes menetekben egy másik ösvényt veszünk észre, a mely magára a *Koncsisztacsúcsra* visz. Ez utóbbit *Závoz*-nak hívják. Evvel szemben látjuk a Batizfalvi völgy fenekén a *Kápolnát* (Kostyelik). Tovább haladva, mind szűkebb lesz a hegytorok, mely helyenként meredeken esik le s csak szűk padkákon enged nehéz átjárást, míg $2\frac{1}{2}$ óra alatt a Batizfalvi tótól számítva, a *Menguszfalvi hágót* érjük el.

Innen egész új kép tárul elénk. Mélyen magunk alatt látjuk a Jeges-, a Sárkány- és Poprádi tavat s a Menguszfalvi Törmelékvölgyet. Ezek felett tornyosodik az ég felé a Tátracsúcs, Menguszfalvi csúcs, Kopki, a Bástya, Sátán s azok mögött a Kriván. Baloldalt a Koncsisza, Tupa és Oszterva sziklafalai

zárják el a látóhatárt. Megettünk tünik fel a Gerlachfalvi csúcs egész pompájában.

A Menguszfalvi hágótól lefelé a Jegestóhoz vi-
gyázva kell mennünk, mert harántirányban egy füg-
gélyes sziklafal vonul dél felé, melyen csak úgy ju-
tunk le, ha a rajta lévő keskeny gyeppadkákat figye-
lemmel kísérvük s azokon zigzag irányban letérünk
az alatt lévő gránittörmelékre. A lemenet a Jeges-
tóhoz 1 órát, onnan a Poprádi tóhoz ismét egy órát
vesz igénybe.

A Menguszfalvi hágótól délfelé harántos padkák
vezetnek a *Lukahágóhoz*, mely a Koncsisza és Klin
közti nyeret képezi.

Midőn első ízben jártam a Menguszfalvi hágón és a
Gerlachfalvi csúcson a Fehérfal felől, Ruman és Pasz-
ternák stólai vezetők kísérték, kikkel nagyon meg volt-
tam elégedve.

Ruman azóta meghalt. Paszternák ma is él és a ki
a tót nyelvet érti, annak ma is melegen ajánlom kalauzúl
a Batizfalvi völgybe. Nemkevésbé megbízhatók Csapka
és Rusznyák stólai vezetők.

A Menguszfalvi hágóról még más irányban is
vissza térhetünk. Ha leértünk a Menguszfalvi *Jeges-
tóhoz* (1940 m.), akkor jobb felé tartunk, a Koncsisza
éjszaknyugoti bevágása felé, mely *Vaskapu* név alatt
ismeretes s ezt a Jegestótól 1 óra alatt érjük el. De
ha e tó, mely még július hóban is fagyva szokott
lenni és hóval van fedve, nem érdekel, akkor a Men-
guszfalvi hágótól egyenesen átvágunk a Vaskapu
felé, mi végből az előttünk elterülő törmelékmezőn
kell áthaladnunk. Innen $1\frac{3}{4}$ —2 óra alatt elérjük a
Poduplaszki *Zöldtavat* (1569 m.) s ujjabb $\frac{1}{2}$ óra alatt,
tehát a Vaskaputól $1\frac{1}{2}$ óra alatt a hercegi vadász-
házat (1310 m.).

A Zöld tóhoz helyenként meredek lépcsőzeteken
s keskeny padokon át vezet az ut s óvatosságot igé-
nyel. A völgy maga felette vad s meredek sziklafalak
s hómezők által van szegélyezve. A vadászháztól $1\frac{1}{2}$
óra alatt elérjük a Rosztoka-menedékházat, ujjabb $1\frac{1}{2}$
óra alatt Javorinát s további 2 óra alatt a Nagy-
Halastavat. Utóbbi legalkalmasabb az éjszakázásra.

A ki korábban fárad el, az a Rosztoka-menedékházban maradjon.

6. Felkai völgy.

Ó- és Ujtátrafüredről:

A Felkai tóig 2 óra, Virágoskertig $2\frac{1}{2}$ óra, Hosszútóig 3 óra, Lengyelnyeregére 4 óra, a Rovátkáig $5\frac{1}{2}$ óra, azon át s a Nagytarpataki Hosszútóig lemenve 6 óra, a Nagytarpataki völgyön vissza 4—5 óra, összesen 10—11 óra. Pihenésre azonfelül minden órára 15 perc időt kell számítani.

A Három-tóig $2\frac{1}{2}$ óra, a Szalóki-csúcsra 5 óra.

A Gerlachfalvi-csúcsra:

1. A Gerlachfalvi katlanig 3 óra, a Gerlachfalvi kis csúcsra 6 óra, a nagy csúcsra 8 óra.

2. A régi csorbai ösvényen a Felkai-patakig 1 óra, a Szontagh-íféle vadászkunyhóig $1\frac{1}{2}$ óra, a Batizfalvi-tóig 3 óra, a Fehér falig $5\frac{1}{2}$ óra, a csúcsra 7 óra.

3. A Felkai tóig 2 óra, a Virágoskertbe $2\frac{1}{2}$ óra, a Próbáig 3 óra, a Tarajig $4\frac{1}{2}$ óra, a kis csúcsra $5\frac{1}{2}$ óra, a nagy csúcsra 7 óra.

4. Stóláról a Batizfalvi-tóig 3 óra, a Fehér-falig $5\frac{1}{2}$ óra, a Gerlachfalvi Próbáig 6 óra, a csúcsra 7 óra.

Ehhez hozzá kell számítani minden órára legalább 15, s a felsőbb régiókban 20 percnyi pihenőt.

Ujtátrafüredtől nyugoti irányban, a Salamontornya nevű pavillonnál elhaladva, egy óra alatt a Forráshoz (Brünnchen) s $1\frac{1}{2}$ óra alatt a Kereszthalom (1418 m.) nevű nyeregére érünk, a honnan szép kilátás nyílik a lipói és szepesi felföldre s éjszakknak a Szalóki csúcsra, a Szekrényes-hegyre és a Gerlachfalvi csúcsra. A Kereszthalomról újabb $\frac{1}{2}$ óra alatt a Felkai tóhoz (1667 m.) érünk. Itt van a Hunfalvy-menedékház, mely ez időben szabad szállásként használtatik. A M.-K.-E. Sziléziai osztálya a Felkai-tó déli partján „sziléziai ház” címen menedékházat építtetett.

Az épülethez az étkezőhelyiségen és a vendéglős lakásán kívül van 6 jól bútorozott szoba, 1 frt 50 kr. árban, a M. K. E. tagjai részére 1 frton. Külön ágy 50 kr. Jó konyha.

A Felkai völgy oldalmerénái 3 km. hosszú vonalban pompásan meg vannak tartva. A Kereszthalomról egé-

szen világosan látni a völgy felső szélén a ritka törpefenyővel benőtt moréna-vonalat végig húzódni, míg végre a sűrű erdőben eltűnik. Szemben ezen baloldali, jó karban megmaradt moréna vonallal, a jobb parti moréna is látható, de csak mint kevésbé kiemelkedő terrász. A Felkai tó (1693 m.) létrejövetelét kétségkívül a völgyön ívalakban keresztülhúzódó törmeléktöltésnek köszöni.

A Felkai völgyet a tó felett leeső Gránátfal osztja ketté. E fal félkörben foglalja körül a tavat s mintegy 150–200 m. magas függőleges szakadást képez. Keleti oldalfalában borsónyi gránátkristályokat találni. A gránátfal éjszaki lépcsőzetéről, mintegy 100 m. magasságból zuhan alá a Felka vize s egyenesen a tóba ömlik. A hegyi ösvény meredek tekervényekben vezet az éjszaki gránátfal felé, melynek ereszként kiálló faláról örökösen csepeg a víz s azért Örökös-ésőnek is neveztetik. Azontúl egy éles kanyarulattal s néhány lépcsőfokon áthaladva, a Felkai-tótól kis fél óra alatt elérjük a *Virágos kertet* (1793 m.). Innen sziklalépcsőzeteken át s óriás sziklatömbökön keresztül, újabb $\frac{1}{2}$ óra alatt a *Hosszú-tóhoz* érünk (1953 m.)

E tó körüskörül éles gránittörmelék által van körülfoglalva s alig ad valami kis vegetációnak helyet. A Gerlachfalvi csúcs oldalán örökös hómező nyúlik be a tóba, mely annak sajátos smaragdzöld színt kölcsönöz. A Hosszú tótól sivár tájrészlet nyílik meg előttünk. Egymásra halmozott, tenyészetnélküli gránitomladék, majd hosszan elterülő hómezők, kisebb-nagyobb sziklapárákányok, vízmosások és szakadások mellett zig-zug irányban elhaladva, a tótól számítva 1 óra alatt felérünk a *Lengyelnyereg*re (2207 m.).

A M. K. E. Sziléziai osztálya a Hosszútótól a Lengyelnyereg

re tekervényes járatokban lépcsőzetes utat készítettett, mely gyengébb turistáknak is megengedi a nyereg

re való kényelmes feljutást. Folytatása ez annak a lovagló utnak, mely Széplakról a Kereszt-halom kereszt

tezésével a Gerlachfalvi Riglin át, vissz a Felkai tóhoz s szükség esetén kocsin is járható. Összinte

elismerés illeti meg ezen osztály derék tagjait azért a lelkesedésért, melyet a M. Tátra iránt tanúsítanak.

A Lengyelnyeregről a látókör éjszakknak messze elterül, nemcsak a Tátra éjszaki csúcsaira a Sirokára s Svinicára, hanem a Poduplaszki- és Bialkavölgyön végig mélyen be Gácsországba, melynek számtalan falvairól csak a torony világa fehérlik felénk. Nyugaton látjuk a Gerlachfalvi csúcsot, keleten a Szekrényes hegyet s délnek a Hosszú- és Felkai tavon túl a Poprádi völgy falvait.

A Felkai tónál, a Virágos kertben s a Hosszú tónál majd mindig morgákat lehet látni, vagy hallani.

A Lengyelnyergen át van az átjáró a Poduplaszki- és Bialkavölgybe. E célból leereszkedünk a *Fagyott-tóhoz* (1966 m.) s onnan lefelé tartunk a herceg Hohenlohe-féle *Vadászháznak* (1310 m.), melyet 2 óra alatt érünk el. Innen a Rovinki-völgy felé térünk s utunkat éjszaki irányban folytatjuk a Roztoka menedékházig, a hol meghálunk. Vagy pedig letérünk a Bialka-völgybe s azon déli irányban haladva, 2 óra alatt a Halastóhoz érünk, a hol korcsmával összekötött menedékházat és szállodát találunk.

Hogy a Lengyelnyeregről a Rovátkára érjünk, nem szükséges egészen a tóig lebocsátkozni, hanem fele uton jobb felé, éjszakkéletnek térünk s nagykövű görgetegen át egy törmelék folyóba (Floss) jutunk, melyen át, összesen 1 órai járás után a Lengyelnyeregről, a *Rovatkára* (2363 m.) érünk. Innen leereszkedhetünk a Nagytarpataki völgybe, a *Hosszútóhoz* és *Kanalastorma-tóhoz* s ez esetben $3\frac{1}{2}$ órai vándorlás után a tarpataki Zerge-szállóhoz érünk,

Úgy kilátás, mint tájrészlet tekintetében nagyon egyforma és fárasztó az út a Nagytarpataki völgyön keresztül s nem indokolja az újabb időben divatba jött túrt a Rovátkán és Nagytarpataki völgyön át.

Ennél sokkal háladosabb a kirándulás a *Kis Viszokára*, 2430 m.; ezt annyival inkább ajánljuk a Lengyelnyereg folytatásaként megtenni, mert e csúcs a nyeregről $\frac{3}{4}$ óra alatt könnyen megmászható s semmi nehézséggel nem jár. Hogy a Kis Viszokát

elérjük, a Lengyelmyeréről jobb felé, tehát keleti irányban tovább haladunk a tarajon s annak déli oldalán jutunk fel a csúcsra. A kilátás innen nagyon szép. Három nagy völgy torkába látunk be. Kelet felé látjuk a Nagytarpataki völgyet számtalan tavival, éjszakknak a Poduplaszki völgyet, a Fagyott- és Litvorove tóval, délnek a Felkai völgyet. Nyugotnak tünedeznek fel előttünk a Gerlachfalvi csúcs meredélyei s e mögött a Tátracsúcs, a Tengerszemcsúcs, a Batizfalvi csúcs s a Ganek.

Kelet felől emelkedik ki előttünk keskeny meredek oldalával a Szalóki csúcs és a Bibircs.

A Lengyelmyeregtől nyugot felé, közvetlenül a gerincből emelkedik ki a *Felkai csúcs*, 2311 m. m.

Szalóki csúcs. 2453 m. m.

Ó- és Ujtátrafüredről $4\frac{1}{2}$ óra.

I. oszt. kalauz díja 3 frt, II. oszt. kalauz díja 2 frt, hordár díja 1 frt 50 kr.

Ótátrafüredről a Sz.-Anna templom mellett a régi felkavölgyi lovaglóutra térünk. Ujtátrafüredről eleinte a Tátra-Klotild-uton indulunk, Salamontornyánál azonban az erdei ösvényen éjszaknyugot felé kanyarodunk s $\frac{3}{4}$ óra alatt a római V-öshöz érünk. Innen a *Nagy-Sóhegyre* $1\frac{1}{4}$ óra, a *Három Szalóki tóhoz* (1675 m.) $1\frac{3}{4}$ óra. Utóbbiak csak apró tócsák.

A Szalóki csúcs déli lejtőjén 2453 m. magasságban egy kis másodrendű glecser nyomaira akadunk, melynek végmorénája a Háromtó legalsóbbikának gátját képezi.

A törpefenyőn áthaladva, vagy az *Éles gerincen* (Schartiger Kamm) folytatjuk az utat a *Királyorr* felé (2230 m.), vagy pedig a rövidebb irányt követjük éjszakknak, a mellék- és főcsúcs közti hajlásban, melyen át a Háromtótól számítva, $2\frac{1}{2}$ —3 óra alatt a csúcsra érünk.

A kilátás a Szalóki csúcsról tágabb, mint a Lomniciről. Különösen szép, mondhatni borzadályos a letéskintés a Nagytarpataki völgybe, az abban lévő számos

tóra, a Középoromra, Lomnici csúcsra és Jégvölgyi csúcsra.

Nyugot felől látjuk a Gerlachfalvi csúcsot, Tátarcúcsot, Tengerszemcsúcsot; délnek messze elbarangol a szem a Poprádi völgyön, a lipantai fensíkon, a gömör-liptói havasokon, míg éjszakknak mélyen belátni Galiciába.

A Szalóki csúcs és Királyorr közti sziklatorkon át le lehet jutni a nagytarpataki tisztásra (Ziemsblöse). A lemenet nehéz és nem veszélytelen s csak gyakorlott túristának ajánlható vezető mellett. Ennél könnyebb a lejutás a Szekrényes-hegyre, a Blázy-élre s arról le a Kanalastorma-tóhoz, vagy a gerinc déli oldalán le a Szontagh-tóhoz s a Blázy-völgyön végig a Szalóki Háromtóhoz.

Szekrényes 2356 m. és Bibircs 2488 m. m.

A Szalóki csúcs és Kis-Viszoka közé ékelve, terül el egy hegygerinc, mely keletről nyugot felé vonúl s a *Bibircsben*, 2488 m. éri el legnagyobb magasságát. A Bibircs kőbalaku hegy, meredeken leeső falakkal, — innen elnevezése, — és sokáig hozzáférhetetlennek tartották. Gömör Olivér 1890-ben Kirner vezető kalauzolása mellett megmászta, mi végből a hegy keleti oldalán lévő bevágást kereste fel s azon a vágott kúpú csúcsra felhatolt. A kilátás a Bibircsről nem oly tág, mint a Viszokáról. A kirándulás nem éri meg a reá fordított fáradságot s túristáknak nem ajánlható.

A Bibirestől déli irányban ágazik ki a *Szekrényes*, a *Karó* és *Fonatos* dülökkal, melyek inkább zergevadászokat érdekelnek. A zergevad óvása ugyanis szükségessé teszi, hogy egyes hegyrészekben őket senki sem háborgassa. Ily zergebúvóhelyek, melyeken sonyalatók is tartatnak fenn, a Szekrényes és Bibircs. Itt túristák nem szívesen láttatnak.

Gerlachfalvi csúcs. 2663 m. m.

Ó- és Ujtátrafüredről a csúcsra 7 óra. (l. 160 l.)

I. oszt. kalauz díja 6 frt 50 kr., II. oszt. kalauz díja 5 frt, hordár díja 3 frt.

A Gerlachfalvi csúcs első megmászója Steinberg berlini tanár és Holst tanuló volt 1872-ben. 1875-ben D. Déchy Mór hatolt fel a csúcsra s e kirándulást thermo- és hypsometrikus mérésekkel együtt szakszerűen leírta.

Jó ideig az általa követett irányban történt a csúcsra való feljutás. Később a Felkai-tó alatti vörös vízmosságban közelítették meg a katlan feletti tarajt. Még később Ruman stólai kalauz a *Batizfalvi lyukon* át egy rövidebb felmenetet fedezett fel s ez a 80-as években szokásba jött. Legujabban Horvay Jakab kalauz talált még ennél is rövidebb feljárót a *Virágos kertből* egyenes irányban a kis csúcsra.

1. A régi mód szerint a Felkai völgybe vezető uton a Felkai patakig haladunk fel; ezen félóra távolságban a tó alatt átkelünk s az úgynevezett Vörös vízmosságban a Gerlachfalvi csúcs irányában hatolunk fel mintegy 1800 méter magasságig. Itt egy nagytörmelékű görgetegen, mely csak itt-ott van apró törpefenyőbokrok és kis gyepszigetek által megszakítva, a Felka vizétől számítva $1\frac{1}{2}$ óra alatt a *Gerlachfalvi Katlant* érjük el, 2007 m. m. Kietlen egy zuga a világnak, a hol kő kövön fekszik, akár az óriások elhagyott temetője. A tág katlant meredek sziklafalak környezik, melyeket emberi láb nem képes megmászni. Pedig az éjszaki sziklafal a Gerlachfalvi csúcsnak meredek szakadása. Ezt tehát bár kerülve is, de meg kell tudni mászni. Nyugotnak vesszük utunkat s egy kúpalakú, sima gyeppel benőtt dőrcsere érünk, melyen egy mérnöki póznát találunk. Innen egy kis nyergen át a katlan nyugoti gerincén haladunk előre. De itt csakhamar utunkat állják a meredek szakadások, úgy hogy egy éles bevágásban kissé le kell ereszkednünk a Batizfalvi völgy felé, a hol egy feltűnően kiálló sziklát, az u. n. Szószéket találjuk, a hol kissé megpihenünk. Később ismét felfelé irányítjuk utunkat a gerinc taraján, melynek zig-zug, fűrészalakú élein, helyenként kézzel-lábbal, vállal,

háttal dolgozva, a Felkai pataktól számítva 4–5 óra alatt felérünk a kis csúcsra.

A kilátás innen nagyszerű és borzadályos; nagyszerű kelet és nyugot felé, a Lomnici és Tátracsúcs csoportra s borzadályos délnek a Gerlachfalvi Katlan felé. A kis csúcstól, mely voltaképen a főcsúcs keleti és nyugoti tarajának összeszőgeléséből ered, az ut még jó darabig zig-zug alakú éleken át fel s levezet, míg végre egy vizmosáshoz érünk, mely örökös hóval van borítva s mely meredeken felvisz a csúcsra. Ezen utolsó részlet nem jár többé nehézséggel. A felmenet a kis csúcsról a főcsúcsra 2 órai kemény kapaszkodást vesz igénybe s e szerint az ut a felkai pataktól a főcsúcsra 6–7 órát.

2. A Gerlachfalvi Katlanba a Virágos kerten át is hatolhatunk fel. Ezen esetben néhány nehezebb átjáratú sziklaparkányon s zerge-ösvényen átmenve ama vizmosásba érünk, mely a felkai vízesés alatt a tóba torkollik be s itt egy kis hómező által szokott jelölve lenni. Magában a vizmosásban, ha azt már elértük, könnyű szerrel jutunk fel a gerincere s onnan egy kis törmelékkal telt vizmosásban a Katlanba ereszkedünk le. Innen az 1. alatt leírt irányt követjük.

3. A felmenet a *Batizfalvi lyukból* sokáig Rumann János és Paszternák stólai vezetők titka volt, melyet ők féltékenyen őriztek. Innen jött, hogy a kirándulók e túrt rendszerint Stólából tették meg, a hová éjszákzni mentek. De az otthonon kívüli éjjelzés sokaknak alkalmatlan s ez okból e mű szerzője Arany Lászlóval egy egyenes összeköttetést keresett s talált. Ó- és Ujtátrafüred és a Batizfalvi tó közt, mely a kirándulást lényegesen megrövidíti. E szerint legcélszerűbb a felkavölgyi ösvényen fel, egészen a régi csorbatavi gyalogutig menni. A fehér csíkokkal jelzett irányban egy óra alatt elérjük a Felkai patakot, hol ösvényünk a Széplakról a Felkai tóhoz vezető lovagló- és kocsitúttal keresztezik. Innen a jelzett úton még tovább haladunk a Stosz vizig, melyen átkelve, a fehér jeleket elhagyjuk s egy er-

dei uton éjszaknyugoti irányban felfelé megyünk. Ujabb $\frac{1}{2}$ óra alatt felérünk a törpefenyőövbe, melyen át egy marhacsapás vezet egészen a nagykövü gürgetegig. Ujabb $1\frac{3}{4}$ óra alatt, tehát összesen $3-3\frac{1}{2}$ óra alatt Ó- és Ujtátrafüredről, elérjük a Batizfalvi tavat. A Stosz vize és a Batizfalvi tó közt, kivált az erdőben több utat és ösvényt találunk, melyek közül csak az egyik vezet keresztül a törpefenyőövön s azért járatos vezető szükséges ide a kalauzolásra.

A Batizfalvi tavat jobb oldalról kerüljük meg s a Kápolna mellett a Gerlachfalvi falak felé irányítjuk utunkat. Ezek alatt $\frac{1}{2}$ óráig haladva, egy háromszögletű hómezőre érünk, mely sötét sziklatorkolatba nyúlik fel, melyből hóviz csörgése hallatszik. Ezen szakadás a Gerlachfalvi csúcsról vezet le s jelzi az irányt, melyen elérhető. E célból, miután a sziklatorok alulról meg nem közelíthető, a mellette lévő *Fehérfalat* iparkodunk megmászni. E fal már távolról tűnik fel s felismerhető azon fehér függőleges csikokról, melyek rajta láthatók s azt a benyomást teszik, mintha a szikla lépcsőzetén meszes víz folyt volna le. A fehérfalhoz egy hómező vezet, a falon magán pedig vaskapcsok találhatók, melyeket a M. K. E. veretett a sziklába. A Fehérfalon áthaladva, balra térünk s egy tarajra jövünk, melyen az átjárat rendkívül nehéz s *Gerlachfalvi próbának* neveztetik. Ezt leküzdve, a főtorkolatba érünk, ama hómező felső végéhez, melyet alant a fekete szakadásban láttunk. Innen már könnyű a felmenet s kisebb-nagyobb hómezők mellett elhaladva, $\frac{1}{2}$ óra alatt ama helyre érünk, melyen a Gerlachfalvi Katlanból leírt feljáratnál a fővölgybe jutottunk. Innen $\frac{1}{2}$ óra alatt fenn vagyunk a csúcson. Egészben véve a Batizfalvi tótól 3, s a három Tátrafüredtől 6—7 óra alatt fel lehet érni a főcsúcsra.

4. Ujabb időben rendszerint a Virágoskertből történik a feljárat a Gerlachfalvi csúcsra. E célból a Virágoskert és Hosszútó közti vizmosást választjuk, melyen helyenként szédelgős párkányokon s sziklabordákon át egyenes ut vezet fel a *Kis-csúcsra*, a honnan

a régi irányban térünk le a főtorkolatba s azon fel a csúcsra.

Úgy a régibb, mint újabb irány mentén 22 vas-
kapocs van beeresztve a falba s a veszélyes részle-
teken lényeges segítséget nyújtanak a turistának.

A kilátás a Gerlachfalvi csúcsról, mint Magyar-
ország legmagasabb pontjáról, a helynek megfelelő, a
mennyiben majd minden Tátracsúcsot látni róla.
Festői csoportosulásban sorakoznak a csipkézett sze-
gélyű sziklatornyok és gerincek egészen a Réz-
aknáig, a hol a mészkőzet szelidebb alakzatot vesz
fel s a Vág és Poprád fensikig, hol domborubb s
alacsonyabb hegysorok nyúlnak ki a látóhatárba.
Keleten látjuk a Tarpataki- és Felkai völgy közt ki-
emelendő hegycsoportot s azok kimagasló csúcsait:
a Lomnici-, Jégvölgyi- és Szalóki csúcsot. Nyugaton
a görbeszarvú Kriván, mely a Magas Tátra védbástyá-
jaként szerepel s a Tátracsúcs kötik le figyelmünket.
Utóbbinak kettős ormát fehérítő gránittörmelékekkel és
hócsíkokkal látjuk tarkázva.

A Magas Tátrában a legmagasabb csúcsok nem a
főgerincben, hanem annak mellékágaiban emelkednek
fel. A Magas Tátra főgerince félkörű hajlásának leg-
délibb pontjából ágazik ki azon rövid mellékgerinc,
mely a Felkai és Batizfalvi völgyek közt délkeletnek
vonul, a Gerlachfalvi csúcscsal meg van koronázva és
lejtőzésében két ágra szakad, melyek gyorsan leeresz-
kedv, a gerlachfalvi gürgetegtümlégekkel telt
katlant zárják be.

A Gerlachfalvi csúcs a Magas Tátra főgerincé-
ből elváló és délnek húzódó mellékgerincek legjelle-
gesebb példának egyike. E mellékgerincek derék-
szögben ágaznak ki a főgerincből és félkörű hajlá-
suknál fogva sugarakként nyúlnak ki több világ-
irány felé.

A Magas Tátra déli oldalán ezeken emelkednek
ki a legmagasabb csúcsok és azon feltűnő saját-
ságot mutatják, hogy a mellékgerincek rendszerint nem
folytatódnak a hegység ellenkező oldalán. Külső alak-

juk kimosás után keletkezett. Sokkal szaggatottabbak, hasadtabbak és hatalmasabb görgeteghalmazzal vannak fedve, mint a főgerinc, mely mint a hegység erősebb magva, vázként tartotta fenn magát.

7. *Tarpataki-völgy.*

Ó- és Ujtátrafüredről: a Tarajkáig $\frac{3}{4}$ óra, a Tarpataki szállóig 1 óra, a Nagy-vizesésig $1\frac{1}{2}$ óra, az Óriási-vizesésig $2\frac{1}{4}$ óra, a Tüzelőkőig $2\frac{3}{4}$ óra, az Ót-tóig 4 óra, a Kis-Nyereghágóig $5\frac{1}{2}$ óra, a Lomnici csúcsra 6 óra, a Jégvölgyi csúcsra 7 óra, a Nagytarpataki-Tüzelőkőig $2\frac{1}{2}$ óra, a Kanalasortatóig 4 óra, a Nagytarpataki-Hosszútóig $4\frac{1}{2}$ óra, a Rovátkára 5 óra, a Rovinkihágóra $5\frac{1}{2}$ óra.

Ó-Tátrafüreden áthaladva a Tengerszem és Tündérlak nevű épületek közt felfelé vezető kocsiton, vagy pedig, ha gyalog megyünk, a Pollux és Castor mögötti sétaúsvényen éjszagnak tartunk s jól gondozott úton $\frac{3}{4}$ óra alatt a *Tarajkára* érünk. (1280 m.). Innen felhallatszik már a zúgó Tarpatak moraja s belátni a mély völgy torkolatába s annak hátterére: a Középoromra és Lomnici csúcsra. A kiszélesbült láttér, mely a Tarajkáról nyílik, megérdemli, hogy szemünket rajta jó ideig megpihentesük. Menjünk tovább a Tarajka gerincén, annak legdélibb pontjára, a hol dr. Szontagh Ábrahám adományából több pad van elhelyezve s gyönyörű körképet nyújt a Poprád-völgyre (*Dr. Szontagh Abris kilátó*). Délfelől belátjuk az egész Poprádi-völgyet számtalan falvaival és városkáival s derült napokon még a lublóí várat is. Ha eléggé élveztük a lapályt, akkor vegyünk szemlét azokon a sajátoszerű emelkedéseken, melyek a Tarpatokat kétoldaltól övedzik, mert ezek egy régi jégkorszak utolsó nyomai.

Hogy volt oly korszak a föld fejlődési történetében, midőn a Magas Tátrát állandó hó borította s főbb völgyeiben hatalmas glecserek vonultak a sík felé, azt Zeuschner és Sonklar vizsgálataiból tanultuk legelőbb felismerni.

Valamint a két Tarpatak a Közép-orom alatt, a Rajnerháznál egyesül, úgy egyesültek itt a jégkorszak-

ban a két glecser-folyamok egy hatalmas áradattá. Még ma is látni az egykori jobboldali moréna nyomait közel a Rajner-gunyhóhoz, körülbelül 1300 m. magasságban a t. sz. f., a mint egy hosszan elnyúló sánc alakjában kíséri a patak medrét. A baloldali moréna itt valószínűleg szorosan a völgy lejtője mellett haladt s a jobb Tarpatak által lett elpusztítva. Ma már senki sem vonja kétségbe, hogy a Tarpataki-völgynek azon része, melyben a moréna-maradványokat látjuk, egykoron glecserek által volt borítva. Nemkevésbé fontos azon lankás rész felderítése, mely a Tarpataki völgyet a vizesések alatt a szepesi fensíktől elválasztja. A Hosszú-vizesés alatt, mintegy 1110–1090 m. magasságban a t. sz. f. az egész Tarpataki völgy nagy kiterjedésben törmelékekkel van borítva. Több helyen hatalmas, lazán felrakódott sziklatömegek borítják a dombokat: ilyenek pl. az u. n. „Rablókövek.“ Ezek szemlélete már Sonklar-ban azon meggyőződést keltette, hogy csakis a glecserjég hátán jöhettek jelenlegi helyökre. Végigmenve a dombláncolaton, a Rablókő-től egészen fel a Tarpataki szállóig, különösen pedig a Tarajka tetejére érve, az előttünk elterülő kép minden kétséget kizár előttünk, hogy egy moréna-töltésen állunk, egy nagyszerű moréna-amphitheatrumnak déli oldalán, mely az egykori hatalmas Tarpatak-glecser legnagyobb kiterjedésének határát jelöli.

A Tarajkáról leereszkedve, a meredek parti ösvényen 4 perc alatt a *Tarpataki szállóhoz* érünk, mely vendéglőt és 11 turistaszobát tartalmaz.

Az egykori Rózamenedékház helyén, mely 1893-ban leégett, két új épület emeltetett. Az egyik vendégszobákat, a másik fürdőkamrákat tartalmaz.

Szoba ára 60 kr.—1 fjt 50 kr. Heti penzió, azaz élelmezés és lakás személyenként 23–25 fjt hetenként.

Az étkező-tornácról gyönyörű kilátás nyílik a hegyvidékre, a Poprád-völgyre s a messze távolban fekvő lublóí, branyiszkói s iglóí hegyekre.

A Tarpataki szálló egyike a leglátogatottabb helyeknek a M. Tátrában, hol szép napokon több száz idegen fordul meg.

A Tarpataki szállótól 15–20 perc alatt elérünk a *Nagy-vizeséshez* 1226 m. m.

A Nagy-vizesés alatt egy kis mellékuton leháladva, rájövünk a

Hosszu-vizesésre, mely egymásra gördült gránit-tömbökön végig hömpölyögve, nem kevésbé szép képet nyújt, mint a fentemlitett középső vizesés, mely felett még egy harmadikat, a

Kis-vizesést, 1176 m. m., találjuk.

Mind a három vizzuhatagot a Tarpataki szállótól egy óra alatt meg lehet járni. A táj rendkívüli szépsége s a részletek kifogástalan tájképi alakulása megérdemlik, hogy a völgyben a turista hosszasan tartózkodjék. Ritka hely az a természetben, mely egy és ugyanazon ponton oly tökéletes összhangzásban egyesítette volna a szép vizet, vegetációt, erdőt, sziklát, eget s háttérrel, mint itt. Ez teljes képet ad a művésznak.

Érdekesek a Tarpatak vizesései alatt levő zöld-vizü medencék, melyek helylyel-közel mértani pontossággal vannak mintegy körzövel kivésve. Ily medencékben nagyobb vizállásnál észreveszük, hogy egy vagy két kerek kő örökös mozgásban van s csiszolja az üreg falát. Gutt et lapis cavant lapidem.

A Nagy-vizeséstől nyugoti irányban látjuk azt a nagykövű görgeteget, mely egy régi temető helyére emlékeztet s valóban nem is más, mint az egykori tarpataki glecsernek jobboldali morénája. Ennek egyik kimagasló helyén van az *Ábris-pihenő*, dr. Szontagh Ábrahám tiszteletére felállítva.

A 3-ik vizeséstől, mindinkább összetömrőlő fenyő-erdőben, melybe egy-egy nyír, nyár és cirbolyafenyő vegyül, kis negyedóra alatt elérjük a

Rajner-kunyhót (1286 m.), a hasonló nevű havasi réten, melynek éjszaknyugoti szélén a *Zerge-szálló* áll.

Ezen házban van 8 kiadó szoba, 1 frt s azon felüli árban. A vendéglőben mindenkor meleg ételek kaphatók. Konyha és pince jó.

Gyengébb hegyi kirándulóknak, vagy olyanoknak, kik a Lomnici csúcson a napkeltét akarják élvezni, a *Zerge-szálló* alkalmas megszálló hely.

Gyengébb turisták a *Zerge-szállóig* lovagolni szoktak. Innen azonban már a legtöbben gyalog mennek tovább. Mintegy 200 lépéssel a vendéglő alatt egye-

sül a Kis-Tarpatak a Nagy-Tarpatakkal. A hídon átkelve, a lépcsőzetesen készített, meredek, de jó uton $\frac{1}{2}$ óra alatt az

Óriás-zuhataghoz érünk (1408 méter m.), mely már a Kistarpataki völgyben van. Két magas sziklafal által képzett sötét árok szorítja össze az elemet, mely mintegy 40 m. magas falról zuhog a mélységbe. A sziklafal mellett alig állhat három ember egymás mellett s ezen segítettő, a M. K. E. ide is hidat veretett, melyről sokkal jobban lehet látni a vad elem játékát. Az *riás-zuhataghoz* a Kistarpataki ösvénynek egyik mellékága vezet.

Kevéssel az *Óriási-zuhatag* felett rájövünk a hidra, mely a Kistarpatakon átvisz s ez alatt alig néhány lépés távolságra rábukkanunk a völgyszakadéokban a *Művészek vizesésére* s a hídon túl ugyanazon vízmeder rejtett öblében az *Idilikus kertre*. A főösvényen tovább haladva, 10 perc alatt a

Kis-Lépcsőre érünk, melyet megkerülendő, a M. K. E. tekervényes utat készítettetett a Kis-Tarpatak jobb ágának meredek lejtőjén. Ezt elhagyva, kiérünk egy havasi rétre, mely nyilván valaha tőfenék volt s melyen a vad csermely kies szigetet alkotott. Ezen keresztülhaladva, a

Kistarpataki tűzelőkhöz érünk (1587 m. m.). Ez egy előrehajló gránittömb, mely elég védelmet nyújt szél és eső ellen s rendszerint pásztorok tanyája szokott lenni. Szükség esetén azonban turistáknak is pihenőt nyújt s nem egy hegyi kirándulónak, a ki a Lomnici-csúcs megmászását vette célba, szolgált már éjjeli tanyául. Innen $\frac{1}{4}$ óra alatt az u. n.

Tófalhoz érünk (1640 m. m.) mely nem egyéb, mint a völgyet elzáró, óriási sziklafal, mely felett az *Öt-tó* fekszik. Itt rendszerint békében legelő zerge nyáját lehet látni. A Tófal alatt átmegyünk a patak jobb oldalára s a Középorom nyugoti oldalán, kis és nagy kövü törmelékmezőn haladunk meredek és fárasztó uton, közel egy óra hosszant, míg az *Öt-tó* lépcsőzetére érünk. Útközben egy mélyedésben fekvő

hómező felett a tavak lefolyását látjuk, a mint a víz meredek sziklafalon ezüst szállagként lefelé iramodik s a sziklapárkányokon megtörve siklik lefelé. Alighogy a gyepes fensíkot elértük, látjuk magunk előtt az

Öt-tavak egyikét, 2017 méter m. Eleinte csak az alsó tavat, mely mellett és felett 3 tó bukkanik fel. Az ötödik és legkisebb tó (2026 m. m.) a felső lépcső alatt van s nem ritkán még nyár derekán is hóval van borítva. Az Öt-tó lépcsőzetén majd mindég morgákat lehet látni és füttyülni hallani.

A ki jó hegymászó és nem akar ugyanazon uton visszamenni, az Öt-tó második, tehát balra eső tavától, részben kistörmelékű és mozgó s azért fárasztó görgetegen s vízmosásban a Jégvölgyi csúcs és Középorom végső éle (az u. n. Széles torony) közt felmegy a

Kis Nyereghágóra, 2380 m. m. s innen a Kéktócsához, 2157 m. m. ereszkedik le, a honnan ismét a

Fehér-padkát kell megmásznia s a *Vadász-tető* mellett leér a Nagytarpataki *Hagyma-tóhoz* s innen 2—2½ óra alatt a Zerge-szállóhoz. Az egész körjárat 5 órát vesz igénybe.

A Kis Nyereghágó a Markazit-csúcs (2617 m. m.) és a *Széles-torony* közt fekszik.

A Markazit-csúcs a Jégvölgyi-csúcsnak csatlósa. a Szélestorony pedig a Középoromnak leghátsóbb csúcsa.

A Kis Nyereghágóról a Varangyos-tó mellett elhaladva, a Javorinka-völgybe s ezen át Javorinába lehet letérni. Ezen ut az Öt-tótól 5 órát vesz igénybe.

Javorina Hohenlohe-Oeringeni-Kraft Keresztély herceg tulajdonát képezi s a hasonló nevű birtoknak székhelye. Javorinán évek előtt vasgyárak voltak, melyek az egykoron hatalmas br. Palocsay, később Salamon Aladár birtokaihoz tartoztak. A vasgyárakat a 70-es években beszüntették s helyükön két papiranyaggyárat építettek, melynek, valamint az egész javorinai uradalomnak igazgatója Kégel Ede. Javorinán van ugyan vendéglő, s abban két külön szoba, de a tisztasági kellemek teljes hiánya miatt turisták nem szívesen térnek be a házba. Jó ellátást találni az uradalmi főerdész,

Füzy vendégszerető házánál Podszpádiban, mely mintegy $\frac{3}{4}$ órányira esik Javorinától. De a főerdész csak sziveségből fogad vendéget s csak ajánló sorok birtokában lehet nála bekopogni. Javorinában kapni hegyi kalauzokat és egyszerű lengyel parasztszekereket is.

Lomnici-csúcs 2635 m. m.

Ó- és Ujtátrafüredről: a Tüzelőkőig $2\frac{1}{2}$ óta, a Tarajig $4\frac{1}{2}$ óra, a csúcsig 6 óra.

I. oszt. kalauz díja 5 fr., II. oszt. kalauz díja 4 fr., hordár díja 3 fr.

A Lomnici-csúcsot sokáig a legmagasabb Tatra-csúcsnak tartották. Már a 17. és 18. században s e század elején akadtak tudósok, a kik a Lomnici-csúcsot buvárlataik tárgyául tüzték ki. Megmászása egyes helyeken nagy óvatosságot igényel, de egyébként nem jár különös nehézséggel.

A Kis Tarpataki-völgyben az előbbi fejezetben leírt Tófaltól jobbra, tehát kelet felé irányítjuk utunkat s innen $\frac{1}{2}$ óra alatt a *Próbá-hoz* érünk, melynek meredek sziklahasadéka némi előízt ad a későbbi nehézségekről, amennyiben kézzel-lábbal, sőt a térddekkel is kell magát az embernek előredolgoznia. Innen rövid $\frac{1}{4}$ óra alatt a *Kápolná-hoz* érünk, mely egyes éles gránit-oszlopok által van környezve. Majd virágos pázsiton, szűk párkányon, éles sziklafalakon s kisebb-nagyobb gránittörmeléken keresztül ujjabb $\frac{3}{4}$ órai kapaszkodás után a *Lomnici-taraj* első bevágásához érünk. (2200 m. m.) E helyről látni a Kőpataki tavat s a Késmárki-csúcs sziklafalait. Itt rövid ideig megpihenünk s villásreggelizünk. Vagy pedig a Tarajon átkelve, a keleti oldalon tovább megyünk s 5 percnyi kapaszkodás után a *Mózes-forráshoz* (2260 m.) érünk s itt tartunk pihenőt, mert innen a csúcsra még $1\frac{1}{2}$ órai, erős kapaszkodás vár reánk. Tovább folytatva az utat, kietlen kőmezőn át s egy sima sziklafalon keresztül menve, eleinte jobbra fordulunk, nyugot-felé, később balra, tehát a tarpataki oldalra s itt két nehéz részlettel kell megküzdennünk. Az egyik az u. n. *Matirko visszatérte*, a másik *Eme-*

ricy kesergése, 2575 m. m., mely helyeken a M. K. E. 1875-ben vasláncokat illesztetett be a falba. Ezen túl minden nehézség nélkül felérni a csúcsra. Egészben véve a Lomnici-csúcs megmászása, ha fáradságos is, de nem veszélyes, legalább jó izomzatu s tisztafejű emberre nézve nem. Erős hegymászók a csúcsot Ó- és Ujtátrafüredről 5, sőt 4 óra alatt s ide-oda 8—10 óra alatt teszik meg; gyengébb túristáknak egy egész napi fáradságba kerül.

A Lomnici-csúcs keskeny, hosszú tarajt képez, mely mintegy 5 embernek ad helyet. A köhalomban rejtett bádogszelencében a csúcsra feljutott túristák névjegyei találhatók.

A kilátás a Lomnici-csúcsról nem oly szabad, mint a Gerlachfalvi, vagy Tengerszem-csúcsról. Nyugot felől a Jégvölgyi- és Gerlachfalvi-csúcs veszik el a kilátást. Legszebb a körszemle a Poprádi-völgy felé, az Ót-tó-katlanba s azon túl a Jégvölgyi csúcsra; a Középoromra s a mögötte kibontakozó csúcsokra, a Bibircsre, Szalóki- és Gerlachfalvi-csúcsra. Nagyon szép a körkép éjszaknak, hol a Vörös- és Fehér-tó-katlanon túl a Bélai mészhegyek fehérló sziklái közt az elevenzöld legelők és erdők simúlnak el a messze látóhatárban. Látható a galíciai havasok egy része is és azokon túl a halicsi nagy sík egészen Krakóig, melyet azonban csak ritka szép napon s igen jó látcsővel vehetni ki a távoli homályban. Ellenben borzadályos a lepillantás az éjszaki függőleges oldalon, be a Vörös-tó- és Kék-tó katlanba.

A lomenet a Lomnici-csúcsról a Mózes-forrásig nehezebb a felmenetnél. Innen változatosság kedvéért letérhetünk a Kőpataki-tóhoz ($1\frac{1}{2}$ óra) s Matlárházára (ujabb $1\frac{3}{4}$ óra).

Fecsketoronny 2625 m. m.

Ó- és Ujtátrafüredről: az Ót-tóig $3\frac{1}{2}$ óra, a csúcsra 6 óra.

I. oszt. kalauz díja 6 fr 50 kr., II. oszt. kalauz díja 5 fr., hordár díja 3 fr.

Azon szép karcsú csúcs, mely Tátrafüredről tekintve oly festőileg simúl a Lomnici-csúcs oldalához, a katonai térképeken Éjszaki mellékcúcsnak neveztetik s általunk Fecsketoronynak jelöltetett. A csúcs első szakszerű megmászója dr. Téry Ödön volt, 1877-ben.

A Fecsketoronny megmászását az Öt-tó felől eszközljük. A gerinctől délnek eső vizmosáson kapaszkodunk fel s a barlang magasságában jobb felé tartunk a csúcshoz. A vizmosás, illetőleg völgytorok fekeete színezetéről alulról is felismerhető.

Eleinte gyepon, később görgeteges, meredek talajon haladunk felfelé a vizmosás jobb oldalán. A szakadékot elérve, a Középorom háta mögött a Szalóki-csúcs, a Gerlachfalvi-csúcs és a Bibircs tűnik fel előttünk.

A völgytorkot elérve, azon áthaladunk s a baloldalon mászunk tovább. Jobbra a hegy oldalán, magasan felettünk a nagy barlang mutatkozik. Ezt elérve, a vizmosás fenekén folytatjuk utunkat. A szakadék meredek, szűk kéményszerű falakkal bír s vékony vízer folyik rajta. Tovább menve, a feljárat mind meredekebbé válik. A görgeteg megmozdul lábunk alatt, a szakadék falai pedig meredeken, helyenként kéményszerűen esnek le. Hirtelen azonban a vizmosás megszakad, s átfüggő sziklatömb zárja el az utat.

Ezzel nagy ügygyel-bajjal megküzdve, jobbra fordulunk s hátul kerülünk meg egy már előbb feltűnt toronyalaku sziklát. E pontot elérve, belátunk egy másik völgybe.

Fejünk felett előttünk a csúcs s további utunkra tájékozhatjuk magunkat.

Más vizmosást kell felkeresnünk, melyhez mintegy 20 métert leereszkedve jutunk. De ezen sziklatorok is csak rövid ideig járható s ismét balfelé eső sziklára kell kapaszkodnunk, melyen minden további nehézség nélkül feljutunk a csúcsra. A felmenet az Öt-tótól mindössze 2½ órát vesz igénybe.

A Fecsketoronny kis nyereg által elválasztott kettős csúcsot képez s oly kicsi, hogy négy ember

alig fér el rajta. A déli csúcson rakott körakásban palaczk van elrejtve Téry Ödön feljegyzéseivel.

A Fecsketoronytól megközelítőleg olyan kilátás nyílik, mint a Lomnici-csúcsról.

Jégvölgyi-csúcs 2629 m.

O- és Ujtátrafüredről: az Öt-tóig $2\frac{1}{2}$ óra, a Gerincig $5\frac{1}{2}$ óra, a Kőparipáig $6\frac{1}{4}$ óra, a csúcsra 7 óra.

I. oszt. kalauz díja 6 frt 50 kr., II. oszt. kalauz díja 5 frt, hordár díja 3 frt.

A Jégvölgyi csúcsot már régebben gyakorta mászták meg, de a túrok leírva nem lettek. A miért is Dénes Ferencnek kell fentartanunk az elsőséget arra nézve, hogy a csúcsot 1876-ban szakszerűen megmászta és leírta.

A Jégvölgyi csúcsot rendszerint az Öt-tó felől mászszák meg. Azon ívalakú főgerincnek, mely innen látható, a Jégvölgyi csúcs képezi legmagasabb pontját. Bal felől szorosan előtte emelkedik ennek csatlósa a *Markazit-torony*. (2617 m.)

Jobb felől, a Zöldtavi-csúcs és Fecsketorony közti nyereg felé tartunk s eleinte gyepes, később görgeteges talajon haladunk felfelé, miközben két hómezőre érünk.

Egy órai fárasztó ut után, mintegy 2250 m. magasságban fenyegetően emelkednek az utolsó völgyszakadékok. Irányunkat délnyugot felé változtatjuk, hol egy hatalmas omladékkúp kövekkel borított hócsíkokat hord magán. Ezen át meredek füves lejtőre érünk, mely sziklalapokkal van áttörve s különös nehézségek nélkül a főgerincre vezet bennünket.

Innen délnek haladunk felfelé, keskeny gerincen, mely gránittuskókkal elborítva, jobbról a Javorinka-völgybe, bal felől a Tarpataki völgykatlanba meredeken ledől. A főgerinc ezen részét a természeti erők még nem oldották fel túalakú csúcsokra. Csak egy helyen látszik meg romboló hatása, 2570 méter magasságban, azon a helyen, melyet Döller Antal találóan „*Kőparipának*“ nevezett el. Jobbról,

balról dőlnek le a mélybe a függőleges sziklafalak. Kézzel, lábbal s mellkasunkkal előre dolgozzuk magunkat, a keskeny nyergen átnyargalunk s ha a nyereg felső részét elértük, ismét lebecsátkozunk vagy 2—3 méterrel lejjebb. Innen a felfeléjutás nincs többé nehézséggel összekötve. Óriás gránitlépcsők gyorsan visznek előre s a köparipától számított 10 perc alatt, tehát a három Tátrafűredről összesen 7 óra alatt elérjük a Jégvölgyi-csúcs koronáját.

A főgerinc tetőponja kis fennsíkot képez, mely kelet és nyugot felé lankán ereszkedő, 10—20 m. széles lejtővel bír.

A kilátás a Jégvölgyi-csúcsról nagyszerű. Éjszakon és éjszakkelen tűnnek fel a zöld színben díszlő Javorinai és Bélai mészhegyek. Köztük a Murány, Novi, Havran, Avas, Bolond Gerő, az Előlső és Hátsó Mészárszékek, a Homlokos és Vaskapu. Rideg fekete-szürke színben tűnnek fel a Zöldtavi-, Vörösvölgyi- és Fehértavi-csúcsok. Keleten a Lomnici-csúcs és csoportja és a Késmárki-csúcs mered fel. Délkeleten látjuk a Középmotot s a közel Markazitorony sziklaháta fölött a Szalóki-csúcsot, Bibircset, Szekrényest, Javorovegerincet s a Gerlachfalvi-csúcsot. E megett a Tátracsúcsot, a Tengerszemcsúcsot, a Nagy Barátot s közvetlenül a Tengerszemcsúcs felett a Krivánt.

A gránitgerincnek végpontját képezi a Svinica. E közt és a Kriván közt látható a Liptói-havasok tömkelege.

Ny. Ny. É. felé látjuk feneketlen mélységben lábunk alatt a Javorinkavölgyet s az ebből kiemelkedő Sirokacsúcsot. E megett húzódik el a Voloszin-láncolat.

Az ezen csúcsok által körülfogalt völgyeken fekvő olvasatlan számú havasi tavak, a messze éjszaka felé benyúló végtelen lengyel sík s a déli láthatárt elzáró gömör-liptói-havasok kiegészítik a láthatárt, a melyen belül egy országot vél az ember látni.

A Jégvölgyi-csúcsról mindezek után következően, a kilátás jóval tágabb, mint a Tengerszemcsúcsról, melyet eddig a legterjedelmesebbnek tartottak.

A Nagytarpataki völgy.

A Zerge-szállótól éjszaki irányban, a nélkül, hogy a Tarpataki hídon átmennénk, még zárt erdőben s tört, de rossz uton félóra alatt egy tág hegyi tisztásra érünk, az u. n. Húros-tisztásra (Ziems-blösse). Itt kitárul előttünk a Nagytarpataki völgyet jellemző kép. Látjuk, hogy azt éjszakkéleti irányban a Középorom s délnyugot felől a Szalóki-csúcs meredeken leeső sziklafalai képezik, míg éjszakknak a Hagymástó lépcsője s e megett a Legközépső hegy, a Kis Viszoka s a Javorove zárják el. A Húros-rétig a sziklafalak luc és cirbolyafenyővel vannak benöve s igen szép tájrészleteket nyújtanak. E tisztásig lóháton is el lehet jutni. Innen negyedóra alatt a Nagytarpataki Tüzelőkőhöz érünk, melynél a Nagytarpatokon át kell mennünk s annak bal partján folytatjuk utunkat. A vad viz azonban nemsokára a föld alá vész s csak a Felső Tüzelőkőnél jön ki újból napvilágra. Itt kissé megpihenünk s a tájon körütekintünk. Éjszakknak gyeppe s törpefenyővel benőtt lépcső zárja el a látóhatárt; balra, tehát nyugotnak meredek kőmező fehérlik, mely felett a Kanalastorma-tó fekszik s a felett a Szállóki-csúcs és a Szekrényes-hegy. Jobbra, éjszakkéletnek sötét szirttorok nyílik felénk; ez a Középorom Fehér-vizmosása. A Felső-Tüzelőkőtől $\frac{3}{4}$ óra alatt felérünk a Kanalastorma-tóhoz, a honnan a Szekrényes-hegyen keresztül a Blásy-völgybe, a Szontagh-tóhoz, onnan a szalóki Három-tóhoz s Ó- és Újtátrafüredre lehet visszatérni (5 óra). Helyesebb, ezen rendkívül fárasztó és hálátlan túl helyett tovább menni a Nagytarpataki-völgy nyugati behorpadásában, a hol a Kanalastormától $\frac{1}{2}$ óra alatt a Nagytarpataki Hosszú-tóhoz érünk. Sivár, meztelen gránittömbök halmazától képzett völgy. Innen nyugoti irányban nehéz köves uton 1 óra alatt felérni a Rovátkára, mely a Nagytarpataki és Poduplaszki-völgy közt képezi a hágót. Innen a Jeges-tóhoz leereszkedve s a Lengyelnyeregre felmásзва, a Felkai-völgyön át lehet otthonunkba vissza-

térni. Ezen ut a Nagytarpataki Hosszú-tótól mintegy 6—7 órai időt vesz igénybe.

A Felső Tüzelőkötől egyenesen éjszакnak tartva, jól jelzett marhacsapáson, mely itt tekervényes ösvényt képez, $\frac{3}{4}$ óra alatt felérni a Tetőcskére, melytől keletnek a Fehér torony s a Vadászhat látható, éjszакnak pedig a Jeges-tó fekszik. A Tetőcskéről átlátni a tág völgy sajátos alakulását, a mennyiben a közbe fekvő Legközépső hegység azt tulajdonképpen két kisebb völgyre osztja.

A Nagytarpataki Jeges-tótól éjszакnyugoti irányban $\frac{3}{4}$ óra alatt felérni a Rovinki-hágóra, melyről a hasonló nevű völgyön le a Bialka folyóhoz s a Roztoka-menedékházhoz lehet lejutni. Ezen átjárón való közlekedés, valamint a Rovinki-völgy és a Javorina-völgy közti hegyrészek látogatása, beleértve a Siroka megmászását, ez idő szerint tiltva van s ezek csak külön engedélylyel járhatók be. Az engedélyt a hercegi uradalom igazgatója, Kegel Ede adja meg Javorinában.

A Nagytarpataki-völgy kevés oly részlettel bír, mely a nagy fáradságot megérdemelné. Legjobb a völgyet vagy egészen kihagyni a programból, vagy pedig azon alkalommal, midőn a Nagy-Vizesést tekintjük meg, a Zergeszállótól mintegy félóránnyira bemenni a Nagytarpataki-völgybe s azt a Húros-rétről áttekinteni.

8. Fehérviz-völgy.

Alsó-, Ó- és Ujtátrafüredről: gyalog a Fehérvízig 2 óra, a Késmárki-Kosárig $3\frac{1}{2}$ óra, a Nyeregre 5 óra, a Hátsó Rézакnákhöz 6 óra, a Zöldtóig 5 óra, a Vöröstóig 6 óra, a Kéktóig $6\frac{1}{2}$ óra, a Fehértóig 5 óra, Javorinába $8\frac{1}{2}$ —9 óra, a Kőpataktól $2\frac{1}{2}$ óra, a Tölcsértől 3 óra.

A Fehérviz-völgy mintegy 7 km. hosszú és 5 km. széles. Alsó részén, közel a Fehérfalhoz $1\frac{1}{2}$ km. széles, s összes vízterülete 14 kmt tesz ki. Iránya dél-keleti.

A Fehérviz völgyének alsó részén, az u. n. Fehér-

talnál a patak által áttört és jobb szárnyától megfosztott homlokmorénát találunk.

Ép úgy kissé feljebb a völgy jobb oldalán, a Morgásnak messzire látható vízmosása közelében, közel 1400 m. magasságban.

A Zöldtóból eredő patak baloldalán, nem messze a tótól egy hatalmas moréna kezdődik, mely eleinte növekedő viszonylagos magassággal a Fehértó medencéje előtt huzódik el és a Fehértó vize és a Tränkerpatak által áttörve, a Mészárszék felé halad. Ez a gát közép-morénának tekinthető, melyet a Zöldtó és Fehértó völgyének glecserei hoztak létre.

A Fehérvíz-völgy-glecsernek a Zöldtó-medencében volt a legerősebb ága.

Az egykori glecsernek legtanulságosabb nyomait a Weidau azon részén találjuk, mely az Előlső-Mészárszék és a Homlokos tövében elterülve, kelet felé a Réniasig és a Veresagyagig ér. E fensíkon a Tränkerpataktól lefelé haladva, két egymástól alig 200 lépésnyi távolságban lévő, nagy homlokmorénát találunk, melyek a patak felé erős gáttal függnek össze.

A Fehérvíz-völgyben előforduló ezen jellemző és könnyen felismerhető morénákon kívül még felemlítendő az a hatalmas alapmoréna is, mely a Fehérfal előtt terülve el, messzire kinyúló hátat képez. A Fehérfal már csak a hátráló glecsér műve.

Alsó-, Ó- és Ujtátrafüredről a Mária-Terézia uton kocsin 1 óra alatt s gyalog 2 óra alatt el lehet érni a *Fehérpatakot*, melynek mentén éjszaknyugoti irányban haladva, egy óra alatt a *Farcsik* alatt fekvő *Fehérfalhoz* érünk. Itt kezdődik a völgy hegyes része. Ujabb félóra alatt a *Késmárki kosárhoz* (1308 m. m.) jövünk, a honnan meredek hegylejtőn át az ut az *Előlső-Rézaknához* visz. Ezt éjszak felől a bélai mészhavasok: a *Homlokos*, *Elő-* és *Hátsó-Lejtők*, délfelől pedig a *Kopa* határolják. Ezen utóbbinak éjszaki oldalán van a bélai major, a hol jóízű tejet és vaját lehet kapni.

Innen jó $\frac{1}{2}$ óra alatt felérni a *Kopa-nyeregre* (1751 m. m.). Ezen hágó legkényelmesebb átjárót képez a déli s éjszaki Tátra közt s lóháton is megtehető. A Nyeregről folyton éjszaknyugoti irány-

ban, meglehetősen lankás uton a *Hátsó-Rézaknákhöz* érünk s ezeken át $2\frac{1}{2}$ óra alatt Javorinába. Az egész ut Alsó-, Ó- és Ujtátrafüredtől Javorináig $8\frac{1}{2}$ —9 órát vesz igénybe.

A Fehérfáltól felfelé, folyton a patak mentén haladva, egy órai gyalogolás után egy buja növényzettű katlanba jövünk, mely magas hegyek által van körülvéve s Késmárk, Béla és Rókus községek határába esik.

A Késmárki kosár felett a völgy két ágra oszlik. A jobboldali ág északnyugot felé fordul s a Fehérviz patak mentén nyúlik be az Előlső-Rézaknába és a Kopa nyeregbe, a másik baloldali ág nyugotnak tart a Zöldtő-csúcs felé és a Zöld-, Vörös- és Fehértóból hozza le a vizet.

A két völgy közt fekszik a *Kopa* 1838 m. m. Innen $1\frac{1}{3}$ óra alatt feljutunk a Zöld-tóhoz, 1542 m. m. A tó felett meredezik délfelől a *Késmárki csúcs*, a Hunfalvi csúcs, a Fecske-torony, nyugot felől a Zöldtőcsúcs 2532 m. m., a Vöröstőcsúcs 2425 m. és a Fehértőcsúcs. Éjszaknyugotnak függélyes esésben látjuk közvetlenül a tóból kiemelkedni a cukorsüveg alakú *Karbunkulustoronyt*.

Karbunkulus torony.

A Mária-Teréziautól: a Zöldtőig 3 óra, a Karbunkulus toronyra $4\frac{3}{4}$ óra. Ugyanennyi Barlangligettől a Vörösgyagon át.

I. oszt. kalauz díja 5 frt, II. oszt. kalauz díja 3 frt 50 kr., hordár díja 2 frt 50 kr.

A Karbunkulus egyenes falai a Zöldtóból emelkednek ki. Ezen aránylag nem nagy sziklaorom nevéhez szép rege fűződik. E hegycsúcson, — így szól a mese — egykoron egy rubintos kő ragyogott, mely a hold és csillagok fényét magába szította s éj idején a tó vidékét fényes nappalá varázsolta. Egy szegény vadászlegény e drága követ akarta kedvesének nászajándékkul adni, hogy pártájába foglalhassa. Hegymászó vasakkal felfegyverkezve nekiment tehát a

csúcsnak s már azon volt, hogy a drágakövet onnan kitörje, midőn a villám belé csapott s őt a Zöldtóba vetette, a hol az éjszaki part nagy fehér gránitsziklája alatt eltemetve fekszik. Azóta nem világít többé a kő s a tó éjjeli homályba van fedve.

A Karbunkulustorony első megmászója Petrik Lajos volt 1891-ben. A Mária-Terézia uttól 3 óra alatt felértünk a Zöldtóhoz s további $1\frac{1}{2}$ óra alatt a Vöröstóhoz. Innen közvetlenül a Karbunkulustorony sziklafalai felé irányítjuk utunkat és ezek alatt egy kéményszerű hasadéokban felfelé mászunk. Meredek, gyepes lejtőre kerülünk, mely a Karbunkulustorony és a mögötte lévő névtelen csúcs közti Rovátkához vezet fel. Közel a gerinchez érve, a Karbunkulustorony sziklafalában függőleges hasadékot látunk, mely közel a csúcs alatt szétágazik. A kelet felé forduló hasadék felső része kevésbé meredek és csavarodva húzódik a csúcs széle felé s abban itt-ott kevés gyepe is van. Ez a hasadék az, mely a csúcsra vezet, mert a valamivel lejjebb fekvő párhuzamos gyepes párkány épenséggel nem közelíthető meg.

A lejtő ama magasságában, melyben a hasadék szétágazik, visszahagyjuk nélkülözhető holminkat és a sziklafalon óvatosan a hasadékig kapaszkodunk. Itt már jobb az út, s néhány perc múlva elérjük a kúpot.

*Késmárki-csúcs 2556 m., Hunfalvi-csúcs 2556 m.,
Weber-csúcs 2505 m. m.*

A Mária-Terézia-utnak a Fehérvízvölgygyel való keresztezésétől: a Kis Morgásra $1\frac{1}{2}$ óra, a Hunfalvi-árokig 4 óra, a Késmárki-csúcsra $6\frac{1}{2}$ óra, ugyanennyi Barlangligetből a Vörös agyagon át.

I. oszt. kalauz díja 5 frt, II. oszt. kalauz díja 3 frt
0 kr., hordár díja 2 frt 50 kr.

Már a múlt század elején ismertette e csúcsot Buchholtz és Windisch, legújabbán pedig Weber Samu.

Az Itatótól a Fehérvíz mentén jelzett uton a Zöldtó felé haladunk. A Zsázsakutat elhagyva, a for-

bergi korámnál délfelé tartunk s tört ösvényen szép erdei rétre érünk. Innen a Kis-Morgás törpefenyő-övén keresztül s a Nagy-Morgás déli lejtőjén felkapaszkodunk ama gerincre, mely a Morgás és a Késmárki-csúcs közt húzódik s a Zöldtővölgybe bepillantást enged.

A gerinctől hatalmas gránittömbökön keresztül a Hunfalvi-árokba érünk. Itt őskori glecserek nyomait találjuk. Az árok keleti részét egy homlokmoréna képezi, kiszáradt hómedencével. A Hunfalvi-árokból szilárd gránitomladékon, majd laza törmeléken keresztül érjük el a hágót, mely a Hunfalvi-csúcsot a Késmárki-csúcs gerincével összekapcsolja. A gerincre való feljutás a déli lejtőn eszközölhető legkönnyebben, de azért a kínálkozó támpontokat kézzel, lábbal, könyökkel, térdrel fogjuk körül. Egy hibás lépés a Kőpatáki-tóhoz, vagy a Hunfalvi-árokba sodorhatna. Harmadfél órai kapaszkodó után a Hunfalvi-ároktól elérünk azon hasadékhoz, mely a Késmárki-csúcsot két oromra osztja. Először az alacsonyabb déli kúpot, később az éjszakit mászszuk meg. A kilátás mindkettőről megígéző. Látnuk a Morgást, a Fecsketornyot, Fehértőcsúcsot, Karbunkulustornyot, a Vöröstő- és Hunfalvi-csúcsot, mint meredek sziklaóriásokat, miközben a Weidau zöld kertnek néz ki.

Lent a völgyben tűnnek fel a Fehér- és Háromszögtő, a Zöld-, Vörös-, Kék- és Kerektő. Délnyugot felé látjuk a Papyruszvölgyet és a Rézpad folytatását képező völgytorkot.

Az éjszaki csúcsról tűnik fel a Lomnici- és Jég-völgyi-csúcs. A Villán alul, mely névvel az a bevágás jelöltetik, mely a Lomnici-csúcs és Késmárki-csúcs közt van, a völgy rémítő meredekséggel zuhan alá s mélyen alattunk ragyog eleven zöldben a Kőpatáki-völgy.

Ugy a déli, mint éjszaki kúp egyes darabokból vannak összerakva és szerte-szét repedezve. A déli kúp csúcsa tüalaku, az éjszaki kúpot három összefutó gerinc képezi.

A Késmárki-csúcs voltaképen 3 csúcsból van

összeállítva, melynek nyugoti éle a tulajdonképeni Késmárki-csúcs, a középső a Hunfalvi-csúcs és a keleti a Webercsúcs.

Fehértó-csúcs 2231 m.

A Mária-Terézia-utnak a Fehérvízvölgygyel való keresztezésétől a Fehértóig 3 óra, a csúcsra $5\frac{1}{2}$ óra. Ugyanannyi Barlangligettől a Vörösfalvason át.

I. oszt. kalauz díja 5 frt, II. oszt. kalauz díja 3 frt 50 kr., hordár díja 2 frt 50 kr.

Townson angol utazó már a múlt század végével mászta meg a Vörös- és Ujtó felől, a Vöröstó és a Kerek-tó közti gerincről.

Legkönnyebben jutunk fel, ha a Fehértó felől megkerüljük, a kis tavakat jobb felől hagyjuk s a Sárkánytóhoz megyünk fel. Ennek délkeleti oldalán egy hómezőn a sziklakatlanon át meredek, fűvel benőtt lejtőre jutunk, melyen a gerinc felé kapaszkodunk. A legfelsőbb kúp megbarnított gránitja úgy néz ki, mintha egy darabból volna öntve s nem nyújtana támpontokat a felkapaszkodásra. De azért közelebb érve hozzá, találunk egyes kiemelkedő dudorokat, párkányokat és hasadékokat, melyeken egészen jól megállhatunk s mintegy 3 órai ut után a Fehértótól számítva felérünk a csúcsra.

A csúcson, melyen fekvé 4 ember fér el, körül összehordott gúla van, mely határdombnak vehető, a mennyiben a csúcs a Béla-, Késmárk- és a Javorinai-uradalom közti határt képezi.

A kilátás a Fehértócsúcsról egyike a szebbeknek. Délnek meredeznek a hóborított Lomnici-, Késmárki-, Hunfalvi- és Webercsúcs, a Fecske-tó, Jég-völgy-csúcs és Zöld-tavi-csúcs és a Karbunkulustó, éjszának látjuk a Murányt, Havrant, Greinert, Bolond Gerőt, Mészárszékeket; délkeleten terül el előttünk a Pápyrusz-völgy, a Kerek-tó- és Zöld-tó-völgyek, a Réz-akna, a Vörös- és Fehértó-völgyek és a Weidau, nyugaton a Javorinai Siroka s a Wölöszynláncolatok.

Látjuk a Kerek-, Vörös- és Kéktó-völgy, Zöld- és

Feketetavat, Háromszögü- és Fehértavat s több apró tengerszemet, összesen 16 tavat.

Messzire elterülve a Poprádvölgyben, tűnik fel előttünk Lublówár, Koronahegy, Ófalu és Nedecvára, Javorina és messze éjszakon Neumarkt fehérlő tornyával.

A lemenethez a hegy déli oldalát ajánljuk. Itt fűvel benőtt padokon és sziklanyujtványokon némi elővigyázat mellett lejutunk a gerinc horpadásához, mely a Vöröstó völgyből a Fehértó-csúcs alá az átmenetet közvetíti. Lejebb a Sárgatóhoz s a mellette lévő tócsához jutunk.

Ettől elválva, az utolsó lépcsőzethez érünk, mely hat kisebb névtelen tóhoz vezet. Ezek mind a Fehértó területéhez számíttatnak. Végre 2 óráig tartó menet után a Fehértóhoz jutunk le.

A Zöldtótól éjszaknyugati irányban egy óra alatt fel lehet érni a Vöröstóhoz 1813 m. magasságban, mely felett a Kéktó fekszik. A magas hegyhátan átkelve, találjuk a Cölöptavat, 1571 m. m.

A Zöldtótól éjszakeleti irányban, a Fehérvizpatak eredetét képező u. n. Fehértavak vannak, 1614 m. m.

A Fehérvizvölgy nyugoti része, közvetlenül a Lomnici-csúcs alatt tág medencévé szélesedik ki, melyben a *Tölcsér-tó* és *Kőpataki-tó* fekszik s a melyekből a hatalmas Kőpatak veszi eredetét, mely N.-Lomnicnál a Poprádba szakad. Egykoron a Kőpataki-tó felől mászták meg a Lomnici-csúcsot, mely célból a tó alatt lévő Tüzelőkőnél háltak meg s hajnal-hasadtakor folytatták az utat felfelé. A túr innen sokkal könnyebb s kevésbé veszedelmes, mint a Kistarpataki völgyből; de másfél napot vesz igénybe, a miért ezen oldalról csak nagyritkán másszák meg a Lomnici-csúcsot.

A Zöldtó nyugoti oldala felől feljebb menve, két órai fáradságos ut után egy vizeséshez jutunk, mely felett egy *Réztárnára* bukkanunk, melyet a Késmárki *Fabri* család számos ivadéka évtizedeken keresztül eredmény nélkül művelt.

A Zöldtő déli partján állott a M. K. E. által felépített Egyedmenedékház, az egyesület egykori elnökének Berzeviczy Egyednek tiszteletére így elnevezve. A ház kétszer leégett s 1895-ben újból felépítettetett. Az épületben a nyári hónapokban vendéglős fog lakni s meleg konyhát tartani. Két vendégszoba is lesz a házban.

9. Javorinka- és Javorove-völgy.

Alsó-, Ó- és Ujtátrafüredtől: a Mária-Therézia-uton a Fehérvíz-völgyig gyalog 2 óra, a Fehérfalig $3\frac{1}{2}$ óra, a Nyereghágóra 5 óra, a Hátsó Réztárnákon át Javorináig $8\frac{1}{2}$ óra.

Javorinától: A Csendes-tóhoz $2\frac{1}{2}$ óra, a Siroká-csúcsra $4\frac{1}{2}$ óra.

Kocsin Alsó-, Ó- és Ujtátrafüredről Barlangligeten és a Zsdjári hegyszorosán át egyszeri etetés után 4 óra alatt Javorinába lehet érni.

A Javorinka-völgy éjszokról egyenes irányban délfelé tart s úgy alsó, mint felső részében erősen kiszélesedett. Hossza 7 km., szélessége 1 km. Javorinától délnek a *Holá* havas két völgyre osztja, melynek kisebb ága a *Siroka-csúcs* és *Zámki* hegyig terjed. Itt egy szűk völgyfenékben találjuk a *Csendes-tavat* (1711 m. m.), melyből a Javorinka-patak kisebb ága fakad. A fővölgy mélyen benyúlik a Tátrába s a Jégvölgyi-csúcs és Javorove által körülfoglalt kerekalakú katlanban záródik. Ennek legmagasabb lépcsőjén van a Javorovei *Varangyostó* (1881 m. m.) és a kis *Kéktó*; melyekből a Javorinka-patak erősebb ága veszi eredetét. Egy harmadik ága a Javorinka-pataknak a Hátsó Rézagnak felől a Karó-tóból kapja vizét. Ezen utóbbi és a fővölgy közt vonul el ama hegygerinc, mely a Vöröstó-csúctól éjszaknyugot felé terül el s melynek kimagasló pontja a *Portki* és *Nagy Upláz* (1427 m.)

A Javorinka- és Javorove-völgy legkényelmesebben közelíthető meg Javorinából, vagy Podszpádiból.

Javorina a hasonló nevű uradalomnak igazgatósági helye, 1000 m. t. f. magasságban. Az uradalom az egy-

koron hatalmas báró Palocsay család tulajdona volt, melyről leányágon a Salamon családra származott s vétel útján 1879-ben herceg Hohenlohe Kraft-Öhringen Keresztély birtokába ment át.

Még a 60-as években virágzó vasgyárak voltak Javorinán, melyekben évente 15 ezer rudvasat termeltek. Ma már csak az egyik hámor dolgozik; a többit papiranyag-gyárákká alakították át, melyek az ottan kitűnő faanyagot feldolgozzák.

Javorinában az uradalom igazgatója lakik (e. i. Kégel Ede). A túristák a $\frac{3}{4}$ órányira eső Podszpádi-ban találnak ugyan korcsmát, de azt tisztátalan volta miatt nem igen veszik igénybe. Itt van az uradalom erdészeti hivatala (Füzy főerdész), kinek vendégszerető házánál különös ajánlatra kitűnő elhelyezést és ételmezést is lehet nyerni.

Hohenlohe herceg a javorinai uradalmat főleg a vadászat kedvéért vette meg s ennek rendezte be.

E célból a régi vadaskertet kibővítette s szarvasokkal benépesítette. Ezeknek száma ma már az ötszázat megközelíti. A zergevadat ott, hol orzók által veszélyeztetve látta, vadőrök által őrizteti. A javorinai uradalomhoz tartozó Tátrának egy része ezen okból a túristák elől el van zárva s ide vagy épen nem, vagy csak Kégel Ede jószágigazgatónak engedélyével s általa kiadott igazolási jegy s egy vadőr kíséretében szabad elmenni.

Ez időben a következő helyekre van a zajtalan kirándulás megengedve: a Nagy Halastóhoz, a Lengyel-nyergen át a Poduplaszki völgybe s a Rézaknákon s Nyergen át Javorinába. Javorinától $\frac{1}{4}$ órai távolságban a Szkorusnyikhegy egyik ki-magasló pontján szép vadász-kastélyt építtetett a herceg.

Siroká 2230 m. m.

Javorinától: a Holikai kaszálóig $\frac{1}{2}$ óra, a Szkalkai-polanáig 1 óra, a Sirokai rétig 2 óra, a Csendes tóig $3\frac{1}{4}$ óra, a Zámki-nyeregig $4\frac{1}{4}$ óra, a Siroká-csúcsra 5 óra.

I. oszt. kalauz díja a napi díjon kívül 3 frt, II. oszt. kalauz díja 2 frt, hordaré 1 frt 50 kr.

A ki hosszabb időt szánt a Tátrának s azt minden oldalról meg akarja ismerni, jól teszi, ha a *Sirokát* is megmássza. Ehhez azonban a javorinai uradalom igazgatóságának írásbeli engedélye szükséges, mert a *Siroká* azon hegyrészek közé tartozik, melyek az általános turistaforgalomból ki vannak zárva. *Javorinából* tekintve, szelid domborzatú, erdőfedte s gyepes hegynék látszik, melynek csupán felső részén venni észre sziklás nyujtványokat. Azt hinné az ember, hogy rövid két óra alatt felérhet a csúcsra, pedig az a gyártól $4\frac{1}{2}$ órai időt vesz igénybe. A hegycsúcsról oly meglepően szép és tág kilátás nyílik, hogy a reá fordított fáradságért bőségesen kárpótol. Alig van hegy a Tátra éjszaki oldalán, mely oly tanulságos áttekintést nyújtana a hegység éjszaki alakulásairól, mint éppen a *Javorinai Siroká*.

A javorinai vadaskert mellett elhaladva, a *Holica* alatti erdőrészen át egy hegyi kaszálóra érünk s innen $1\frac{1}{2}$ óra alatt előbb a Szalka melletti rétre, aztán a *Sirokai rétre (Polana pod Sirokou)*. Innen mind meredekebb lesz az út, de még mindig lábas erdőben víz felfelé egy harmadik tisztásig, ahonnan a törpefenyőtájba jutunk, melyen zizzug irányú marhacsapáson egy óra alatt a *Csendes-tóhoz* (1711 m. m.) érünk. Nem messze a tótól van a *Kolbenheyer-forrás* (1770 m. m.), ahonnan $\frac{1}{2}$ óra alatt a *Zámki-hágóra* (1944 m. m.) érünk fel. Mind meredekebbé és fásasztóbbá való úton újabb $\frac{3}{4}$ óra alatt magára a *Siroká-csúcsra* jutunk fel.

A kilátás a *Sirokáról* váratlanul szép. A sima havasi rétek, s enyhébb sziklaalakzatok után egyszerre egy borzadályos meredekségben feltornyosuló szirtormokkal látja magát az ember körülvéve. Különösen szépen veszik ki magukat a *Sirokáról* a Barát, Tenger-szem-csúcs, Tátra-csúcs, Ganek, Gerlachfalvi- s Batizfalvi-csúcs. Tág félkörben húzódik el előttünk a Volosin-hegylánc és a Bélai mészhavasok. A *Sirokának* elszigetelt fekvése az éjszaki Tátra domborodásában,

lehetővé teszi, hogy a csúcsról igen tág körben s mélyen be lehet látni a hegyvölgyekbe s ormokra.

Lemenetnek a Siroká keleti oldalát ajánljuk, mely sokkal meredekebb az éjszakinál s helyenként függélyesen leeső sziklafalak által torlaszolja el az utat. De egyuttal változatosabb is. Ezen az uton $1\frac{1}{2}$ óra alatt a Sirokai Zöldtóhoz érünk (1319 m. m.) s innen újabb kis óra alatt a Javorinkapatakhoz, melynek mentén 2 óra alatt Javorinába jutunk le.

A Siroká földtani formációja is érdekes, a meny-nyiben éjszaki oldala mészkőzetből, keleti része a Zöldtónál gránitból áll s ez utóbbiban egy keskeny sávoly vörös homokkő található.

10. Bialka-völgy.

Oldalvölgyei: 1. a Poduplaszki-völgy a Rovinki-, és Békástavi mellékvölgyekkel, 2. a Halastó-völgye és 3. a Roztoka-völgy a Lengyel Öttóval.

Alsó-, Ó- és Ujtátrafüredről: a Lengyel-nyeregig 4 óra, a Fagyott-tóig $4\frac{3}{4}$ óra, a hercegi vadászházig a Rovinka-völgyben 7 óra, a Roztoka-menedékházig 7 óra, a Nagy Halastóig $9\frac{1}{2}$ óra; innen a Lengyel Öttóig $2\frac{1}{2}$ óra. A Nagytarpataki Jeges-tóig $4\frac{1}{2}$ —5 óra, a Vámkő nevű hágóig $5\frac{1}{2}$ óra, a Jaksch-lyukon át a Rovinki-völgyi vadászházig 8 óra.

Javorinából: a Roztoki-menedékházig $1\frac{1}{2}$ óra, a Nagy Halastóig $3\frac{1}{2}$ —4 óra.

A Csorbai tótól: a Menguszfalvi völgyön át a Poprádi tóig $1\frac{1}{2}$ óra, a Hincói-tóig 4 óra s a Vadorzóhágon át a Nagy Halastóig 7 óra.

Zakopánéból: a Fekete-tóig (Csarni sztav) $2\frac{1}{2}$ óra, a Závrát-hágóra $3\frac{1}{2}$ óra, a Lengyel-Öttóig $4\frac{1}{2}$ óra, a Nagy Halastóig 8 óra.

A Bialka folyó a Tátra éjszaki elágazásait a hegység hossz tengelyéhez függélyes irányban választja ketté s egyuttal Gács- és Magyarország határát képezi. Eredetét a *Tengerszemből* és a *Nagy Halastóból* veszi s innen egyenesen éjszакnak folyik. Utközben felveszi a Poduplaszki- és Roztoka-patakat s ezeknek mellékereit.

A Bialka-völgy elnevezését azon ponttól kezdve viseli, melyen a Poduplaszki-patak a Halastó lefolyását képező Fehér-érbe szakad. Az egész völgy hossza a Javorinka-patak torkolatáig 16 km. s közel 2000 m. magasságig terjed.

A Poduplaszki-völgynek egyik mellékvölgye a Békás-tavak völgye, melyben a két *Békás-tó* van (Zsabjé sztavi) 1717 m. m. Ezeket a Poduplaszki-pataktól egy óra alatt lehet elérni.

A Poduplaszki-völgynek egyik másik mellékvölgye a *Rovinki-völgy*, mely a *Jaksch-veremtől* éjszaknyugoti irányban megy lefelé s szakad be a fővölgybe.

Ez eleinte tág, feljebb azonban mind szűkebb lesz s meredek szirtfokon s hosszú gránittörmeléken keresztül $2\frac{1}{2}$ óra alatt a *Vámkőhágóra* visz, melyen át a Nagytarpataki völgybe lehet lejutni.

A Rovinki- és Poduplaszki-patak összefolyásától $\frac{1}{4}$ órai távolságban, a völgy jobboldali magaslatán találjuk a *Rovinki-vadászházat*, 1310 m. m. Innen egy órai gyaloglás után elérjük a *Cseh-tavat*, 1617 m. m. s újabb félóra alatt a *Jeges tavat*, 1771 m. m., mely a Ganek, a Tátra-csúcs és Tengerszem-csúcs közt völgyfenékben fekszik.

A Cseh- és Jeges-tótól visszatérve a Poduplaszki-patakig, ismét délnek fordulunk s $\frac{3}{4}$ óra alatt a Vaskapu alatti *Zöldtóhoz* (1569 m. m.) érünk, melyet elhagyva, meredek hegyszoroson s sziklapárákányokon keresztül a Vaskapu-hágóra jutunk, s innen le a Menguszfalvi Törmelék-völgybe s a Poprádi tó partján lévő menedékházhoz. A Zöldtótól keleti irányban, ettől $\frac{3}{4}$ órai távolságban van a *Litvorovi-tó*, 1619 m. m.

A Rovinki-vadászházról két óra alatt, meredek sziklalépcsőzeteken s gránittörmeléken keresztül elérjük a *Fagyott-tavat*, 1966 m. m. s onnan újabb egy óra alatt a Lengyelnyerget, a honnan a Felkai-völgybe lehet lejutni.

Közel azon helyhez, a hol a Bialka-folyó a Roztoka-patakkal egyesül, van a Rosztoke-menedékház, lengyel néven: Sroniszko pola, 1006 m. m., melyet

a galíciai Tátraegyesület állíttatott fel s benne a nyári hónapokban vendéglőst tart.

A menedékházban van 3 szoba, konyha és előszoba. Éjjeli szállás ára 40 kr., melyért szalmazsákot, vánkost és pokrócot kapni. Hideg ételek, italok s meleg thea szabott árak mellett adatnak. A galíciai Tátraegyesület tagjai szelvényjegyek előmutatására a fizetett árnak felét visszakapják.

A Roztoka-háztól, melyet Javorinából $1\frac{1}{2}$ óra alatt lehet elérni, az ut a Bialka mentén mind meredekebb lesz. De szükség esetén lengyel egylovas szekéren, mely feltűnően hosszú és keskeny jármű, a Halastó alatti kis lapályig még közlekedhető. Innen $\frac{1}{4}$ óra alatt a Nagy Halastó menedékházához, lengyelül Sztasic, vagy Sronyiszko Sztasica, 1415 m. m. érünk fel. Az egész ut tehát a Roztoka-háztól a Halas-tóig 2 óráig tart.

Nagy Halastó és Tengerszem.

A Nagy Halastó a Tátra magyar részén a legnagyobb havasi tó. Területe 33 hektár, tehát 13 hektárral nagyobb a Csorbai-tónál és csak 1·8 hektárral kisebb a Lengyel Nagy-tónál. Fekvés és a tájrészek nagyszerűsége tekintetében a Halastavat illeti meg a tátrai tavak közül az elsőség. A lengyelek *Ribie jezero-nak* és hibásan *Morskie oko-nak* is hívják, mely elnevezés azonban a Tengerszemet illeti meg, mely a felett fekszik. A tó vize sötétkék s ezernyi pisztránggal van benépesítve, melyeket kivált borongós napokon gyakran látni, a mint a víz színe felett repkedő rovarok után kapkodnak, vagy a part közelében gyűlnek össze egy-egy odavetett ételmorzsa körül. A tó kellő közepén vonul el a Magyar-Gácsországi határ.

A tó legnagyobb mélysége 49·5 m., hőmérséke a nyári hónapokban 11—13° C. A tavon tutaj közvetíti a közlekedést az éjszaki és déli part közt, a miért 1 frt fizetendő a menedékház vendéglősének. A tó éjszaki partján, egy kimagasló sáncon áll a *Sztasic* nevű menedékház.

Ezt is a galíciai Tátraegyesület építette s 30 személynek adhat menedéket. De nyár derekán, midőn a Halas-tavat a Zakopánén nyaraló lengyel turisták tömegesen látogatják, a menedékház elégtelennek bizonyult. A lengyeleknek elsőbbségük lévén, a magyar kirándulók nem ritkán a padlásra szorultak, vagy épenséggel a szabadban voltak kénytelenek az éjszakát tölteni.

Ezen a bajon segítve lett egy új szálló építése által, mely 28 szobát és éttermet tartalmaz. A 2 ágyas szoba ára a galíciai Tátraegyesület tagjai részére 1 frt 60 kr., nemtagok részére 3 frt. A menedékházban egy fekvőhely ára ugyanezen arányban 40 kr., illetve 80 kr.

A Halas-tó tág medencéjét számos szirtorom veszi körül, melyek közt néhány jellemző alakkal s névvel bír, mint: a Zerge, Barát, Török, Tizenkét-apostol, Hét-korona, Tengersizem-csúcs s e kettő közt a nyulánk Dénes-csúcs.

A Halas-tótól délkeleti irányban fekszik a nemkevéssbbé szép és terjedelmes *Tengersizem*. Hogy ide feljussunk, megkerüljük a Halas-tavat annak déli partjáig, vagy pedig tutajon evezünk át, a mi kis fél órai időt vesz igénybe. Attérve a tulsó partra, tekervényes uton egy lépcsőzetes hegyhátra mászunk fel, melyen vaskereszt áll. A hegyhát alatt terül el a Tengersizem kerek tükre. A tó nagyobb a Csorbaitónál, 21·3 hektár területtel bír s legmélyebb része 77 m. Környéke felette vadregényes. A tó vizébe csaknem közvetlenül esnek le a hegyek ormai, melyeknek hasadékaiból kisebb-nagyobb hómezők fehérlenek ki. Az ember alig hinné, hogy ezeken keresztül fel lehet menni a Tengersizem-csúcsra. A Tengersizemet a Nagy Halas-tó déli partjától $\frac{3}{4}$ óra alatt érjük el. A Tengersizemcsúcsot 3 óra alatt.

A Nagy Halas-tótól a Poduplaszki- és Ravinkivölgyön végig menve, a *Javorove*-, vagy *Vámkő-hágón* át a Nagy-Tarpataki völgybe lehet jutni.

Lengyel Öt-tó.

A Roztoka-völgy már Gácsország területén fekszik, de alkotásánál s összefüggésénél fogva a Magas-

Tátrának központi magvához tartozik. Az e völgyben fekvő *Lengyel Öt-tó* a legszebb tátrai részletek közé tartozik, melynek megszemlélését mindenkinek ajánljuk, a ki több időt szánt a Tátrának.

Lengyel túristák az Öt-tóhoz Zakopánéről rándulnak ki. Átkelnek a Kopa Magóri és Kopa Królova közti hágón, leereszkednek a Szuchavoda-völgybe s ezt félkörben megkerülve, a *Fekete-tó*hoz érnek (Csarni sztav) 1724 m. m. E tó a legnagyobb a Tátrában s sötét vize s a táj vadsága által tűnik fel. Ezen túl felfelé déli irányban még két kisebb tóra bukkanunk, melyek már egészen a völgy fenekén fekszenek, a hol őket a meredeken leeső Svinica és Kozi vierch szorítja össze. E tavak felett van a *Závrathágó*, 2158 m. m. Megmászása felette fáradságos s az ut nagytörmelékű gránittömbökön, hómezőkön, párkányokon és torkokon keresztül visz; de a szép kilátás, melyet a Závrathágóról dél felé, az alattunk elterülő Öt-tó legnagyobbikára s a Tátracsúcsok számolatlan ormaira nyerünk, csakhamar elfelejteti velünk a kiállott fáradságot. Innen $\frac{3}{4}$ óra alatt a *Nagy-tó*hoz (Velki sztav, 1669 m. m.) érünk.

A három Tátrafüreden lakó túristák a Lengyel-Öt-tó megszemlélését rendszerint a *Halastavi* kirándulással kötik össze s innen mennek a Roztoka-völgybe. Edzett túristák az egyenes utat választják a hegyen át s vagy a Lengyelnyergén keresztül a Poduplaszki völgybe ereszkednek, a midőn a Roztokamenedékházban éjjeli szállást találnak, vagy pedig a Hincói-tó mellett elhaladva, a Vadorzohágón át a Nagy Halastóhoz mennek, hol a lengyel Tátraegyesület által felépített menedékházban meghálnak. Liptói oldalról a Koprová-völgyön s a Glatkie-hágón át a Lengyel Öt-tóhoz lehet jutni s az ottani menedékházban meghálni. Mind a négy esetben úgy kell a túrt beosztani, hogy még az est homálya előtt a nevezett menedékházak egyikét el lehessen érni.

Gyengébb túristák a turista-úton (Klotild- és Mária-Terézia-úton) kocsin Javorinába hajtatnak. Itt a gyár alatt levő hídon átkelve, a Pod Holicou nevű

parton $\frac{3}{4}$ óra alatt a Bialka folyóhoz érnek, a hol a Liza nevű fűrészmalom áll. Innen a folyó bal partján délnyugoti irányban folytatják az utat s ujabb egy óra alatt a Roztoka-völgy torkolatáig jutnak, hol a fentemlített menedékházban megpihennek.

A menedékháztól délnyugoti irányban a Bialka-völgyből a szűk Roztokavölgybe térnek át. E völgy északi oldala szelídebb s lassan emelkedő, a déli hirtelen feltornyosuló hegyek által van képezve. Amott a Volosin-hegylánc, Roztoka (2075 m. m.), Volosin (2295 m. m.) s a Ksizensz havasai, emitt az Ubocs-hegy szegélyzik. A Volosin-lánc sima gyeppel fedett lejtőiről nem ritkán lavínak gördülnek le a völgybe s nagy pusztítást tesznek az erdőben. A völgy bal oldalán egy elhagyott szénégető úton csakhamar kiérnek az erdőből s a mindinkább összeszűkülő völgyben, meredek lejtőn a törpefenyőtájba jutnak, a hova már elhallatszik a *Sziklava*-vizesés zúgása, de a melyet csak közvetlen közelben látunk meg, miután még egy közbeeső nyeret meghaladtunk. A Sziklava 43 m. m. sziklafalról zuhogtatja le a Roztoka-patakot majdnem függélyes irányban. A vizesés felett mintegy $\frac{1}{4}$ órát felfelé haladva, találjuk a Nagy tavat. Ez a Lengyel Öt-tó közül a legnagyobb, egyúttal a legterjedelmesebb tó a Tátrában. Területe 34.84 hektárt foglal el s közepén 78 m. mély. A táj vadregényessége vetélkedik a legszebb Tátrarészletekkel.

A Halastótól $2\frac{1}{2}$ óra alatt át lehet menni a Lengyel Öttóhoz. E célból a Halastavi patak (Bialka) baloldalán vezető erdei úton $\frac{1}{4}$ óráig lefelé megyünk s aztán balfelé a Roztokai hegyláncnak irányítjuk utunkat. Ennek gyeses hegyhátán, a Szvisztovka nevű hegyen (1771 m.) átkelve, kissé leereszkedünk a Roztokavölgy irányában. De csak mintegy 100 m.-rel lejjebb s egy kiterjedt gránit törmelékmezőn át a Lengyel Öttóhoz érünk. Előbb az *Előlső-tóhoz* jutunk, mely 7.7 hektár nagyságu, aztán az alantabb fekvő *Kis-tóhoz*, melynek partján gránittömbökből összerakott kis menedékház áll s végre a *Nagy-tóhoz* (1669 m. m.), mely alatt a Sziklava-vizesés zuhog.

Ujból visszatérünk az Előlső-tóhoz s a törpefenyőn át tört ösvényen $\frac{3}{4}$ óra alatt a Roztokapatakhoz s egészben $1\frac{1}{2}$ óra alatt a Roztoka-menedékházhoz érünk.

Ezen menedékházat is a galíciai Tátraegyesület építette s bérli által kezelteti, ki egyszerű, de tiszta ételeket, tejet s jó sört szolgál a turistáknak.

Mintegy $\frac{1}{2}$ óra távolságra a menedékháztól van a *Mickievits-vízesés*.

11. A Panscsica-, Zakopáni-, Kondratova- és Sztranziszka-völgy a Magas Tátra galíciai részén.

A Halastó melletti szállótól: a Lengyel-Öttöig $2\frac{1}{2}$ óra, a Závrat-hágóra 4 óra, a Fekete-tóhoz $5\frac{1}{2}$ óra, Zakopánéba 8 óra.

A ki még beljebb akar hatolni a M. Tátra éjszaki völgyeibe, az a Nagy-tó éjszaki partját megkerüli, a Pusztá dolina nevű buja havasi réten áthalad, megmászva a Kozi-vierch Pusztó nevű sziklaormát, leereszkedik az 1889 m. m. fekvő *Hátsó-tóhoz* s ettől jobbra tekervényes ösvényen felhatol a *Závrat-hágóra* 2158 m. m. Innen gyönyörű kilátás nyílik a Svinicára, nyugot felől a Volosin-láncolatra, délfelől a Krivánra, Szolyiszkóra és Hrubóra és kelet felől a Tengerszem-csúcsra. A hágóról meredeken visz le az ut hómezőkön és apró törmelékgörgetegen át egy kietlen sziklakatlanba, melyben a lengyel *Fagyott-tó* (Zamarzli sztauw) fekszik s attól folyton lefelé haladva, a Fekete-tóhoz jutunk, 1580 m. m. E tó 22·8 hekt. nagyságú, legmélyebb pontja 47 m. Vize sötétzöld, melyben a közeli Koscielec és Svinica ormai visszatükröződnek.

A galíciai Tátraegyesület itt is menedékházat építtetett s erre nagy szükség is van, mert a Zakopáni fürdővendégek e szép tókatlant sűrűn látogatják.

A Fekete-tótól eleinte törpefenyőn és gránittörmelékmezőn, később zöldelő völgyön át a Szuchavoda-völgybe jutunk le. Bal felől fekszenek a *Gonsienica-tavak* s ezektől nyugot felé van a *Lilijove-hágó*

1990 m. m., mely a Koprová- és Tichavölgy és Zakopáne közt közvetíti az átjárást.

Utunk további folyamán a *Królova* nevű 1600 m. m. buja havasi rétre jutunk, mely a Kopa Magóri és Kopa *Królova* közti bevágásban van. A Javorzsinkavölgy lankás hegyoldalán ereszkedünk le a *Szkupnióv-uplaz* nevű havasra s kevéssel azután elhagyjuk az erdőt s kiérünk a *Bocon-kupra*, melyről szép kilátás nyílik a Zakopánei és Dunajec völgyre s azok megett a *Babia-Gurára* 1722 m. m. Nyugat felől látszik meg a Krokiev, Szuchi-vierch és Gievont, Malolacsnyák, Kondraczka, Goricskova, Beszkid és Kopa Magóri.

A Bocon-kúpról $\frac{1}{2}$ óra alatt leértünk Zakopánébe.

Svinica 2306 m. m.

Zakopánéból: a Fekete-tóig $2\frac{1}{2}$ óra, a Svinica-csúcsra $5\frac{1}{2}$ óra, oda vissza 9 óra.

I. oszt. kalauz napidíja 3 frt, II. oszt. kalauz napidíja 2 frt, hordár díja 1 frt 50 kr.

A Svinicának exponált fekvése kimagyarázza a messze látóképet, mely e hegyről nyílik s a melyet párhuzamba lehet hozni a Tengerszem-csúcsról vagy a Jégvölgyi-csúcsról nyíló kilátással. A M. Tátra éjszaki oldalán a Svinica megmászása a leghálásabb kirándulások közé tartozik s azt melegen ajánljuk mindenkinek, a kinek ideje engedi, a Tátrába mélyebben behatolni. Annyival inkább, mert e kirándulással utba lehet ejteni a Fekete-tavat és a Gonsienicove-tavakat, a Magórát és Królovát.

Zakopánéból a Kuzsnicei vashámoz mellett elhaladva, a múlt fejezetben leírt uton $1\frac{3}{4}$ óra alatt a Kopa Magóri és Kopa *Królova* közti nyeregére érünk. A Magóráról a Szuchavodavölgybe ereszkedünk s itt ama pontig haladunk, melyen az ut kettéágazik. Az egyik ág egyenesen délnyugot felé tart s a *Lilijove-hágóra* visz, 1990 m. m., mely a *Beszkid* (2006 m.) és a *Szkrajnyá-turnya* (2081 m.) közt a Tichá- és Koprová-völgybe vezet. Másik ága bal felé a Gonsienicove-tavak felé visz, melyeknek legalsób-

bika: a *Litworove-tó* (1619 m. m.) a válaszuttól 1 óra alatt elérhető. A hét tó közül a keleti fekvésű a legnagyobb.

Ezen *V-Roztoce* nevű tó sziklatöltésén tört gyaloguton délfelé fordulunk s $\frac{1}{4}$ óra alatt egy magaslati térségre érünk, melyen a hegység jellemző alkotása tanulságosan mutatja be magát. Itt tehát megpihenünk s szemlét tartunk a vidéken. Közvetlenül előttünk, déli irányban látjuk a Svinica nyugoti csúcsát, hirtelen leeső meredélyeivel, kelet felől a Koscielec-hegyet s nyugaton a Középső-Turniát, míg alattunk a Gonsienicove tavak tűnnek fel.

A sík kömezőtől meredek ut vezet harántirányban a *Középső-Turnia* hegyen át egészen ama pontig, melyen a Svinicát érinti s vele nyerget képez. E helyen a sziklához támasztva, kis menedékházat találunk melyet a galíciai Tátraegyesület állított ide. A nyeregről bukkanik fel előttünk egyenesen déli irányban a Kriván. Az ut innen felfelé mind nehezebb lesz s még egy órát eltart, míg a vörös festékkal jelölt irányban, sziklaomladékon át a nyugoti kisebb csúcs déli taraján át egy sziklatorokba érünk, melyen, a galíciai Tátraegyesület rést türetett s azon át lehet csuszni egy másik torokba, melyen át a Svinica keleti magasabb csúcsát, 2306 m. m. érjük el.

A csúcs alig 4 m. széles és 8—10 m. hosszú. kőomladékos taraj, melyről, kivált kelet felé hirtelen esik le a szirtfal. De azért gyakorlott túristák, kiknek szabad fejük s biztos lábuk van, ezen irányban leterhetnek a Lengyel Öt-tóhoz.

A Lilijove-hágón át a Ticha- és Koprová-völgybe, s ezen át Podbanszkóba jutunk, illetve innen tesszük meg a kirándulást a Svinicára s a Lengyel Öt-tóhoz.

Gievont 1897 m. m.

Zakopánéból: a Kalatovki nevű rétig 1 óra, a Polana Kondrataváig $1\frac{1}{2}$ óra, a Gievont-csúcsra 3 óra.

Már a hegy német értelme: Gähe Wand, azaz

meredek fal igazolja a látszatot, mely Zakopánéból tekintve, bennünket elfog. Meredeken leeső szikla-óriásnak látszik, melynek kettős orma közt a déli órákban a nap áttör s a Zakopáni fürdővendégek előtt időjelzőül tekintetik.

Zakopánéból a vashámornak vesszük utunkat, be-térünk az erdőbe s egy óra multán juhkosarak és szénapajták mellett egy lépcsőzetesen nyugot felé hú-zódó rétre érünk, a *Polana kalatovkira*, 1169 m. m. Feljebb az erdőben a Bisztrapatak zúgása kéri le figyelmünket, mely itt a Kondracska-patakkal egyesül. Innen nyugat felé térünk, s újabb félórai gyaloglás után egy hasonló szép rétre érünk: a *Polana Kondra-tavára*, 1343 m. m., a honnan jobb felé meredek lejtőn át a Kondracska és Gievont közti nyeregre jutunk, 1788 m. m. A nyeregről félóra alatt könnyen fel-érünk a Gievont legmagasabb csúcsára.

E túrt összeköthetjük a 2000 m. m. *Kondracska-csúcs* megmászásával s e célból a fentemlitett nyereg-ből nyugot felé, tehát jobb felé térünk fel a Kon-dracs-kára. Utóbbiról lejöve, folytathatjuk utunkat a gerincen és a *Cservoni-vierch-malolacsniákat* is mász-hatjuk meg, 2109 m. m.

12. Koscieliskói-völgy.

Zakopánéból Koscieliskóig kocsin 2 óra; koci ára a vendéglősnél 2 frt—2 frt 50 kr.

Piszanától a Cservone vierchre 3 óra.

A Koscieliskói völgy aránylag alacsony hegy-hátak által van összealkotva, de a tájrészletek szépsége és sokfélesége és a völgy nagyterjedelme meg-érdemlik, hogy ezt a völgyet is befogadjuk művünk keretébe.

Koscieliskó Zakopánéval rendes kocsittal van összekötve. A korcsmától felfelé megyünk a patak mentén egészen a Sziklakapuig. Ezen már csak a patak és út férnek el szűken s itt a galíciai Tátra-egyesület Kantok Kázmér tiszteletére emléktáblát illesztetett be a falba.

A sziklakapun túl erdei rétre és feljebb erdőbe érünk, melyen keresztül *Ó-Koscieliskoba* jutunk, hol egykoron vasgyár létezett. Az országuttol balra van Krzeptowski vendéglője, feljebb pedig a *Jeges forrás* (Lodowe), 978 m. m., mely mellett a galíciai Tátra-egylet fedett pihenőt állíttatott fel. Tovább a patak mentén a *Felső-sziklakapuhoz* érünk, hol a Tátra-egyesület Kraszewski tiszteletére emléktáblát állíttatott fel.

Ezen túl jönnek a völgynek festői tájrészletei, különböző alaku sziklák a zöld erdőkeretben, melyeket külön névvel jelöltek. Ilyen: a Bagoly, Saturnus, Krakó. Szmitnia s m. A *Pizana* nevű réten túl alagut-szerű barlangba jutunk: a *Sárkánybarlangba*, 1120 m. m. s még feljebb a Szmrecsin-tóhoz.

A Pizanától a Kraków nevű hegyszoroson át $2\frac{1}{2}$ —3 óra alatt a *Cservioni vierchre*, azaz Vöröshegyre jutunk, 2109 m. m.

Helynevek jegyzéke és a helyek t. f. magassága.

	Lap		Lap
A bos-Orló 213 m.	50	Békás tavak, felső	
Alsó Erdőfalu		1717 m.	150
736 m.	104	Békás tavak f.	
Alsó Tátrafüred		hágó 2240 m.	
876 m.	104	Békás tavak	
Aranybányák		Halastónál	
326 m.	140	(Zsabjésztavi)	
Árvaváralja	49, 123	1705 m.	191
B abia-Gura		Békás tavak m.	
1722 m.	197	zuhatag 1471	
Baldócz-fürdő		méter	
443 m.	64	Bélai cseppkő-	
Banikov 2178 m.	9	barlang 884 m.	115
Barlangliget		Belánszkói csár-	
762 m.	51, 115	da 779 m.	
Bártfa	120, 145	Belánszkó patak	139
Bástya Előlső		Beszkid Zako-	
2366 m.	49	páne m. 2006	
Bástya Hátsó		méter	197
2334 m.		Bialka folyó; hid	
Batizfalva 758 m.	49	Lyssa m. 974	
" állomás		méter	
741.6 m.		Bialka völgy	190
Batizfalvi csúcs		Bibires 2488 m.	164
2458 m.		Bisztra 2250 m.	8
Batizfalvi lyuk	157, 166	Blázy-él	
Batizfalvi tó		Bocon-kúp	197
1898 m.	157	Bolond Gerő	
Batizfalvi völgy	20, 157	2062 m.	19
Békás tavak, alsó		Bukovina 961 m.	
1679 m.	150	Bussóc 590 m.	

	Lap		Lap
Chabovka	51	Emericzy keser-	
Chalubinski-cs.		gése 2575 m.	174
2437 m.	152	Eperjes	50, 119
Chocholov 755 m.			
Chocs 1613 m.	5, 6	F agyott tó a	
Cölöp - tó 1571		Lengyel nye-	
méter		reg alatt 1966	
Csarni Dunajecz		méter	162
673 m.		Fagyott tó (za-	
Cseh-tó 1617 m.	152	marzli sztav)	191
Csendes - tó a		Farcsik (Stöss-	
Siroká-völgy-		chen) 1530 m.	181
ben 1711 m.	187, 189	Farcsik hátsó	
Cserwoni vierch		1463 m.	181
2126 m.		Faresik közép-ső	
Cserwoni-vierch-		1526 m.	181
malolacsnik		Fátyolvizesés a	
2109 m.	199	Mlinica-völgy-	
Csorba v. állo-		ben, alja 1693	
más	49	méter	145
Csorbai csúcs		Fátyolvizesés a	
2385 m.	147	Batizfalvi	
Csorbai él 2246		völgyben	158
méter		Fecsketorony	
Csorbai hágó 900		2625 méter	175
méter		Fehérfal 1052 m. 158, 167, 181	
Csorbai tó 1387		Fehértó 1615 m.	
méter	89	Fehérpadka	173
Csubrina 2373 m.		Fehértó-csúcs	
		2231 m.	185
D énes-csúcs 2431		Fehértorony	
méter	150	Fehérviz völgy	180
Dobsina		Feketehegy für-	
„ jégbar-		dó 630 m.	70
lang 969.5 m.	82	Fekete-tó a Zöld-	
Döllertó 2104 m.	146	tó völgyben	
Dovalov falu 663		1530 m.	136
méter		Fekete-tó Jég-	
Dunajecz	131	völgyicsúcsa.	
Durlberg 1838		1524 m.	
méter		Felka város 695	
É les gerincez		méter	77, 78
(Schartiger		Felkai csúcs 2311	
Kamm) 1938 m.	163	méter	163

	Lap		Lap
Felkai tó 1673 m.	160	Gorizskova hágó	
Felkai turista- telep	78	1807 m.	138
Felső-Erdőfalu		Gorizskova ke- leti 1824 m.	138
718 m.		Gorizskova völgy	
Felső Hági 1072		száll. 1333 m.	138
méter	92	Gránát (Volosin- lánc) 2232 m.	
Fenyőháza-Lu- bochna	49, 124	Gránátfal	161
Fonatos (Flechte)		Grúnyik 1575 m.	136
2223 m.	164		
Forberg falu 701		H ági alsó 910 m.	93
méter		Hagyma tavak	
Forrás	160	(Schnittlauch- seen) 2025 m.	
Forráskatlan		(Aschlauchseen)	
(Quellgr.)	117	2040 m.	173
Furkota csúcs		Halastó-csúcs	
2405 m.	143	2435 m.	152
Furkota hágó		Halastó nagy	
Furkota tavak		1393 m.	150, 190, 192
alsó 1637 m.	141	Halastó mene- dékház 1415 m.	153
Furkota tavak		Halastó part	
felső 1709 m.	141	1404 m.	
Furkota völgy		Handel előlső	142
G anek 2461 m.		Haramia-kő 1191 m.	109
Gánócz	50, 87	Háromlábú férfi	
Gerlachfalva 778		2314 m.	
méter		Háromtó, Sza- lói 1675 m.	163
Gerlachfalvi	164	Havran 2151 m.	133
csúcs 2663 m.		Hinczói mene- dékház 1681 m.	150
Gerlachfalvi éj- szaki cs. 2629		Hinczói tó nagy	
Gerlachfalvikat- lan 2007 m.	165	1965 m.	151
Gerlachfalvinye- reg 2593 m.		Hinczói tó kis	
Gievont 1899 m.	198	1942 m.	151
nyereg		Hinczói tó alatti menedékház	
1788 m.		1681 m.	136
Gladkie hágó	138	Hlinszka-völgy	136
2067 m.	59	Hlinszkói kosár	
Gölniczbánya		1552 m.	137
Gonsieniczitavak	196		

	Lap		Lap
Hlinszkói tó	144	Jegestó a Menguszfalvi Törmelék-völgyben 1935 m.	154, 159
Hochvald l.	89	Jegestó a Poduplaszki völgyben 1771 m.	191
Csorba 915 m.	187	Jegestó a N. Tarpataki völgyben	180
Holá hegy 1456 méter	189	Jégvölgyi csúcs 2629 m.	177
Holicza hegy Javorina és a Poduplaszkivölgy közt 1630 m.	181	Jégvölgyi hágó 2385 m.	177
Hollókő 2151 m.	161	Kahul 983 m.	93
Homlokos (Stirnberg) 1950 m.	179	Kalatovki-rét 1169 m.	198
Hosszú tó a Felkai völgyben 1953 m.		Kameniste 2166 méter	
Hosszútó a Nagytarpataki völgyben 1886 m.		Kanalastormató	162
Hrubó, Krivántól éjszaknak 2240 m.		Kápolna	158
Hunfalvi csúcs 2556 m.	185	Karó-tó	164
Hunfalvi hágó (Vága) 2412 m.	150	Karbunkulus torony 2139 m.	182
Husz-halom	149	Károly nyughelye 1111 m.	109
Huszparkl. Poprád		Kassa	50, 54
Iglófürdő 580 m.	69	Kecskekő	108
Jablunka 611 m.		Kéktó 2157 m.	187
Jakubina 2189 m.		Kereszthalom 1434 m.	160
Jaksch-verem	191	Kereszthegy Szepesh. m. 506 méter	66
Jacsurovka fürdő 901 m.	118	Késmárk város 628 m.	51, 128
Javorina igazg. lakása 1018 m.	187	Késmárki csúcs 2556 m.	182, 183
Javorinka völgy a Fekete patak torkolatánál 1266 m.	187	Késmárki Itató 908 m.	113
Javorove hágó	187	Késmárki Kosár 1308 m.	181
Jegesforrás-Lodowe 978 m.	200	Kicsora 1287 m.	

	Lap	Lap
Kienbergl. Szur-		
koshegy	127	Koritnyicza 847
Kis-Szeben	121	méter 125
Királyorr 2230		Koronahegy,
méter	163	fürdő 485 m. 131
Kis-Ladna	50	Koscieliskói
Klin 2189 m	157	völgy 199
Kolbenheyer-		Koscieliskói
forrás 1770 m.	189	erdészlak 934
Komini Telkove		méter 199
1826 m.		Kosiszta-csúcs 119
Koncsiszta 2535		Kotlin utelága-
méter	156	zás Landok
Kondracska cs.		felé 739 méter
2000 m.	199	Kőparipa 2570 m. 177
Kondratava po-		Kőpataki tó
lana 1343 m.	196	1752 m. 186
Kondratava-		Kőpataki tűzkő
völgy	196	1732 m.
Koncsiszta 2535		Körséta 108
méter	158	Középorom 2440
Kopa (Durlsb-		méter
erg) 1838 m.	182	Középső csúcs
Kopa a Krivá-		2132 m.
non 1760 m.		Kozi virch 2295
Kopahágó 1756		méter 49
méter	181	Krátka 2370 m. 139
Kopa Králová		Kressenbrunnen
1534 m.	197	Farcsik m.
Kopa magori		1200 méter 181
1719 m.	197	Kriván 2496 m. 139
Kopa nyereg		Krompach kopa
1501 m.	181	1736 m.
Kopki éjszaki		Krompach rét
csúcs 2362 m.	155	1209 m. 61
Kopki déli csúcs		Krizsna 2104 m.
2311 m.		Królová 1600 m. 123, 197
Kopki nyereg	155	Krompach 50
Koprova csúcs		Krzsieszanica
2370 m.		2128 m. 8
Koprova hágó		Kuzsnice vas-
2173-9 m.	151	gyár l. Zako-
Koprova völgy		páne
1555 m.	136	Landok csárda
		728 m.

	Lap		Lap
Leibicz kénfürdő		Lucsivna falu	
732 m.	130	770 m.	126
Leibicz város	130	Lucsivna fürdő	
Lejtők előlső	181	795 m.	126
„ hátsó		Lucski fürdő	126
2032 m.		Luka hágó	158
Leluchov-Orló	50		
Lengyel nyereg		Magura Racs-	
2207 m.	161	ková 2122 m.	
Lersch villa 798		Magura szepesi,	
méter		csárda m. 950	
Leszna l. Erdő-		méter	23
falu		Majláth-mene-	
Lilijove hágó		dékház 1515 m.	149
1990 m.	196	Margitfalu	50
Liptó-Sz.-Iván	49	Máriássy-rét	109
Liptó-Sz.-Miklós	49	Markazittorony	
Liptóujvár v. ál-		2617 m.	177
lomás 694 m.	49	Matheóc 657 m.	
Litvorovi tó		Matirkó vissza-	
1619 m.	191, 198	térte	174
Litvorovi völgy,		Matlárháza	112
Poduplaszki		Medziane csúcs	
torkolat. 1203		2238 m.	11
méter	197	Menguszfalvi cs.	
Lőcse	71	keleti 2384 m.	152
Lodowe-Jeges-		Menguszfalvi cs.	
forrás	200	középső, 2377	
Lomnicz, nagy		méter	152
649 m.	51	Menguszfalvi	
Lomniczi csúcs		hágó	158
2634 m.	174	Menguszfalvi	
Lomniczi taraj		völgy	18, 148
2200 m.	174	Merengő	108
Lomniczi villa a		Mészárszékelöl-	
Késmárki cs.		ső 2011 m.	144
felé 2517 m.	184	Mészárszék hátsó	
Lomy 1299 m.		2019 m.	
Lorenchágó	139, 143, 144, 147	Mlinicza völgy	144
Lublófürdő	556	Morgás, kis 1568	
méter	121	méter	184
Lubochna = Fe-		Morgás, nagy	
nyőháza		2040 m.	184
Lubotin	121	Mosztiki 994 m.	

	Lap		Lap
Mózesforrás		Öttó, lengyel hát-	
2261 m.	174	só 1889. m.	194
Mühlenbach 588		Öttó, lengyel nagy	
méter		1669 m.	194
Murány 1827 m.		Öttó, tarpataki	194
Musina	50	Öttó, tarpataki	
		közép. 2008 m.	194
Nad Pavlovú	139		
1921 m.		Pansesica-völgy	196
Nad Prjéhibu		Pátia 2205 m.	145
1992 m.	138	Pavlova rét 1304	
Nad Zsabiem cs.		méter	139
2261 m.	151	Petrik-hágó	139
Nagy Sáros	121	Pivnicsna	50
Nagy tó 1676 m.	195	Pizané	200
Nedecz, csárda		Podbanszko 972	
476 m.		méter	141
Nefczerka hágó	144	Pod Holiczou	
Nefczer völgy	136	1038 m.	194
Nefczer vizesés		Pod Kamenistou	
1563 m.	136	930. m.	49
Novihegy Podsz-		Pod Pálenicu	
spadi m. 2000		1263 m.	
méter		Podszpadi 910 m.	187
Nyereghágó kis		Poduplaszki	
2380 m.	173	völgy, felsőrét	
		1175 m.	
Ómladékvölgy.		Poduplaszki	
Törmelék-		völgy, a Cseh	
völgy	150	tó alatti va-	
Oravicza falu,		dásház 1310 m.	154
csárda 772 m.		Polana kalatovki	
Oszterva 1984 m.	155	1169 m.	199
Osztrá 2271 m.	142	Polana kondra-	
		tova	199
Örökös eső	161	Polana Wachs-	
Ótátrafüred, An-		mundska, szál-	
na templom		lás m. 1377 m.	
1017 m.	100	Poprád város	
Ötforrás	107	670 m.	79, 80
Öttó, lengyel elöl-		Poprád - Felka	
ső 1672 m.	193	vasuti állomás	49, 76
Öttó, lengyel fe-		Poprádi tó 1513	
kete 1724 m.	194	méter	149

	Lap		Lap
Poprádi várhegy (Schlösschen) 932 m.		Sárkány barlang 1120 m.	200
Poronin 745 m.		Sárkánytó 1880 méter	154
Portki	187	Sarpanecz 712 m.	
Pribilina csárda 761 m.	49	Sátán 2432 m.	145
Prjéhíba hágó 1879 m.	138	Scavnica	134
Prjéhíba tó, délf. 1745 m.		Sibra	66
Prosztrédna	149	Siedem Granatov 2101 m.	
Ptácsnik 1191 m.		Sirató 2158 m.	
Rablókő l. Haramiakő	107	Siroka hágó 1998-8 m.	189
Racskova patak 772 m.		Siroka hegy 2220 méter	187, 188
Rajecz fürdő	122	Sóhegy, kis	163
Ránk-Herlány	58	Sóhegy, nagy	163
Ráztoka 1953 m.		Spána a Ticha v. 1843 m.	137
Reiner-forrás 1188 m.	107	Spáralyuk 2176 méter	138
Remete kunyhó 1286 m.		Stóla 850 m.	
Rézaknák	181	Stösschen l. Farcsik Stójszi fürdő 670 méter	60 197
Rókus 707 m.		Svinicza 2306 m.	
Roth Samu.-cs. 2620 m.		Szvisztovka 1771	
Rovátka 2363 m.	162	Szalók kis 647 m.	
Rovinki hágó	180	Szalók nagy 691 méter	88
„ völgy	180	Szalóki cs. 2453 méter	163
palló 1331 m.	191	Szalóki Háromtó 1675 m.	163
Rovinki vadász- ház 1310 m.		Szedelkő-hágó	143
Rózsamenedék- ház 1244 m.	170	Szedelkő hegy a Kriván m. 2067 méter	
Rózsahegy	49	Szekrényeshegy 2356 m.	164
Róztoka csúcs 2075 m.	195	Széles torony 2378 m.	173
Róztoka völgy		Szénaboglya 1840 m.	173
Bialkánál 1006 m.	195		
Ruttká	48		
Ruzsbach Felső 758 m.	130		

	Lap		Lap
Szentiványi-tó 2069 m.	143	Szolyiszkó csúcs, hátsó 2417 m.	
Szepeshely	61, 149	Szontagh-csúcs	
Szepes Igló	50, 67	„ tó 2034	
Szepes Olaszi	50, 61	méter	164
Szepes Remete	61	Sztasics l. Ha- lastó	
Szepes Szombat, hid 669 m.	85	Sztraczena l. Dobsinai v.	
Szepes Szombat, templ. 683 m.	85	Sztranzsiszka- völgy	196
Szepes Vár	61	Szuchavoda	142
Szepes Váralja	61	Szurkoshegy = Kienberg 906	
Széplak 987 m.	93	méter	127
Sziléziai ház 1678	160	Szvisztovka hegy	195
méter			
Szkorusnik hegy az északi Bék- ás-tó felett		T arajka 1280 m.	169
1975 m.	191	Tarpatak egye- sülése 1286 m.	170
Szkek-tó 1811		Tarpataki Raj- nerkunyó	
méter	146	1286 méter	170
Szkrajnyá-tur- nya 2081 m.	197	Tarpataki lépcső	172
Szíklaomlás 1086		„ kis vizesés	
méter	197	1176 m.	171
Szíkava vizesés	195	Tarpataki nagy vizesés 1226	
Szlatvin	66	méter	170
Szmrecsin 2092		Tarpataki óriás zuhatag 1408	
Szmrecsin hágó Tomanova f.	136	méter	172
1783 m.		Tarpataki taraj	
Szmrecsintó, alsó	137	2055 m.	172
1674 m.		Tarpataki tófal	
Szmrecsintó, felső	137	1640 m.	172
1735 m.		Tarpataki Tüze- lőkö k. 1592	
Szmrecsintó, kis Koscieliskói völgyben 1226	137	méter	172
méter		Tarpataki Tüze- lőkö n. 1544	
Szmrecsin völgy	136	méter	179
Szmrecskovecz		Tarpataki völgy, kis	169
1365 m.			
Szolyiszkó csúcs, előlső 2310 m.	146		

	Lap		Lap
Tarpataki völgy		Tótfalu 643 m.	
nagy	19, 179	Tölcsértő 1908-5	
Tátra-csúcs		méter	186
2558 m.	158	Trigon	149
Tátrafüred,		Triumental	
Ótátrafüred	100	2431 m.	152
Tátraháza 670 m.	113	Tupa 2293 m.	156
Tátrakilátás		Turnia, középső	198
1001 m.	108		
Tátra-Lomnicz,		U boc 1684 m.	
indóház 849		Ujtátrafüred,	
méter	110	templom 987	
Tengerszem		m. keleti bejá-	
1584 m.	190, 191	rat 992 méter	94
Tengerszem-		Uplaz, kis, Javo-	
csúcs 2503 m.	150, 153	rina m. 1667	
Tengerszem-		méter	187
csúcs, csorba		Uplaz, felső, szál-	
2374 m.	151	lás 1383 m.	
Tepla	49		
Teriánszko pa-		V adászház, Ho-	
tak, hid 1171		henlohe-féle	
méter	137	1310 m.	
Teriánszko tó		Vadásztető	173
1947 m.	137, 138	Vadorzóhágó	
Thörrichter Gern		2304 m.	151
l. Bolond Gerő		Vámkő hágó	191
Thurzófüred		Vancsótó	108
572 m.	59	Váracs 2017 m.	
Ticha hágó 1689		Varangyosbéka-	
méter	138	tó 1881 m.	187
Ticha völgy 978	136	Varangyosbeka-	
Tizenkét apostol		csúcs 2430 m.	
Tokárnya 1220 m.	116	Várna	48
Tomanova, len-		Vaskapu 1603 m.	159
gyel 1991 m.		csúcs	
Tomanova, lipői		2429 m.	
1861 m.		Vazsecz-Vág-	
Tomanova nye-		falva 809 m.	141
reg 1681 m.		Velká kopa 2053	
Tomanova tó		Vichodna állo-	
1589 m.		más 759 m.	141
Toronyhegy		Vichodna falu	
1118 m.	110	774 m.	141

	Lap		Lap
Virágos kert		Závozsik	158
1793 m.	161	Závratihágó 2158	
Virágvölgy	81	méter	194
Viszoka, kis 2430		Zerge tó, alsó	
méter	162	1927 m.	146
Viszoki vierch		Zerge tó, felső	
Voloszin-kozy-		2078 m.	
wierch 2295 m.	195	Zlomiszko	139
Vörös-tó 1813 m.	185	Zöldtő a Kriván	
„ csúcs		a. 2026 m.	138, 139
2466 m.	185	Zöldtő a Vas-	
V.-Rostoce-tó	183	kapua. 1569 m.	159, 191
		Zöldtő a Siroka	
Wahlenberg-tó,		alatt	191
alsó 2060 m.	141, 142	Zöldtő Kés-	
Wahlenberg-tó,		márki 1542 m.	51
felső 2154 m.	141, 142	Zöldtő csúcs	
Waksmundska		2532 m.	
nyereg 1411 m.		Zöldtő völgy	19
Weber-csúcs		Zsákócz- Izsák-	
2505 m.	183	falvi polana	
Weszter-szálloda		879 m.	
l. Szalók, Nagy		Zsdjár, korcsma	
		az alsó végén	
Zadni Handel	138	858 m.	
Zakopáne tem-		Zsdjári szoros	
plom 832 m.	117	1072 m.	
Zakopánevasmű		Zsdjári templom	
1012 m.	117	994 m.	
Zakopáne völgy	196	Zsedényi emlék	108
Zámki hágó 1944		Zsinórvizesés	
méter	187	Zsomb-tó	157
Zavoz	158	Zsolna	48

TARTALOMJEGYZÉK.

I. Általános rész.

	Lap
A túristaság lényege, haszna és jogosultsága . . .	1
A központi Kárpátok hegyrajza	4
1. A Chocsláncolat	6
2. A liptó-árva-galíciai Táttra	7
3. A Magas Táttra	11
4. A Szepesi Magura	23
A Magas-Táttra növényélete	25
A Magas-Táttra éghajlati viszonyai	29
Történelmi jegyzetek a Táttravidékről	36
Általános uti jegyzetek, a kirándulások ideje, a meg- szállás helye. Fölszerelés	40
Hegyi kalauzok, bérkocsik, háts lovak	42
Utlevél, posta, távirda, pénz, költség	44
Vasuti menetek a M.-Táttra felé. Általános uti tájé- koztatás	46

II. Különleges rész.

Városok, fürdők, nyaralóhelyek, turistatelepek és egyéb megszálló helyek	54
---	----

I. A kassa-poprádi vonalon

Kassa	54
Ránk-herlányi fürdő a szökőkuttal	58
Thurzófürdő	59
Stoósi fürdő	60
Szepes-Remete	61
Szepes-Olaszi, Szepesvár, Szepesváralja, Szepes- hely	61

	Lap
Baldóc gyógyfürdő	64
Sibrai fürdő.	66
Szlatvini ásványviz	66
Igló XVI. szepesi város	67
Igló-Füred	69
Feketehegy	70
Lőcse	71
Poprád-Felka	76
Felka	77
A felkai turistatelep és nyaralóhely.	78
Poprád	79
Huszpark.	80
Virág völgy	81
Dobsinai jégbarlang.	82
Szepes-Szombat	85
Gánóc fürdő	87
Nagy-Szalók. Wesztter-szálloda.	88

II. A turista-ut mentén a Csorbai-tótól Barlang- ligetig.

	89
Csorbai tó	89
Felső-Hági	92
Széplak	93
Ujtátrafüred.	94
Ujtátrafüred	100
Alsó-Tátrafüred	104
Séta kirándulások Alsó-, Ó- és Ujtátrafüred környékén	107
Ötforrás	107
Tátrakilátás	108
Ujtátrafüredi vizesés (Merengő)	108
Ujtátrafüredi kőrséta	109
Vancsó tó	108
Zsedényi emlék	108
Kecskekő	108
Haramiakő	109
Károly nyughelye	109
Máriássyrét	109
Toronyhegy	110
Tátralomnic	110
Matlárháza	112
Tátraháza.	113

	Lap
Barlangliget	114
Zakopáne	117

III. A kassa-eperjes-orlói vonalon.

Eperjes	119
Bártfa város	120
Bártfa fürdő	120
Nagy-Sáros, Kis-Szeben	121
Lubló fürdő	121

IV. A zsolna-ruttka-poprádi vonalon.

Rajec fürdő	122
Kralován. Elágazás Árvavár felé	123
Fenyőháza (Lubochna)	124
Koritnyica	125
Lucski hévfürdő	126
Lucsivna fürdő	126

V. A poprádvölgyi vonalon a Dunajecig.

Késmárk	128
Leibic kénfürdő	130
Felső Ruzsbachi fürdő	130
Koronahegyi fürdő és a Dunajec áttörése	131
Sesavnica	134

Kirándulások:

1. A Koprova völgy és mellékvölgyei	136
Kriván	139
2. Furkotavölgy, ...	141
Furkotacsúcs	143
3. Mlinica völgy	144
Bástya	145
Szoliszkó	146
Csorbai csúcs	147
4. Menguszfalvi völgy	148
Tengerszemcsúcs	150
Vadorzó hágó	151
A Tengerszemcsúcsról a Halas-tóhoz	153
Tátracsúcs	153
Oszterva	155
5. Batizfalvi völgy	157

	Lap
6. Felkai völgy	160
Szalóki csúcs	163
Szekrényes és Bibircs	163
Gerlachfalvi csúcs	164
7. Tarpataki völgy	169
Lomniczi csúcs	174
Fecsketorony	175
Jégvölgyi csúcs	177
Nagy tarpataki völgy	179
8. Fehérviz völgy	180
Karbunkulus torony	182
Késmárki csúcs, Hunfalvi csúcs, Weber csúcs	183
Fehértó csúcs	185
9. Javorinka- és Javorove völgy	187
Siroká	188
10. Bialkavölgy	190
Nagy-Halastó és Tengersizem	192
Lengyel Öttó	193
11. Panscsica-, Zakopáni, Kondratova- és Sztan-	
zsiszka völgy a M.-Tátra galíciai részén	196
Svinica	197
Gievont	198
12. Koscieliskói völgy	199

Útirányok a Tátra felé.
 Routes de voyage vers la Tatra.
 Ways of travelling to the Tatra.
 Routenkarte zur Tatra.

